

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Саша С. Васић

ЛЕКСИЧКЕ И ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ
У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И
СРПСКОГ ЈЕЗИКА (НА МАТЕРИЈАЛУ
ДАЉЕВЕ И ВУКОВЕ ЗБИРКЕ НАРОДНИХ
ПОСЛОВИЦА)

Докторска дисертација

Београд, 2016.

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Саша С. Васич

ЛЕКСИЧЕСКИЕ И ГРАММАТИЧЕСКИЕ
ОППОЗИЦИИ В ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКОМ
ЖАНРЕ РУССКОГО И СЕРБСКОГО
ЯЗЫКОВ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКОВ
НАРОДНЫХ ПОСЛОВИЦ ВЛАДИМИРА
ДАЛЯ И ВУКА КАРАДЖИЧА)

Диссертация на соискание учёной степени
доктора филологических наук

Белград, 2016.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Sasa S. Vasic

LEXICAL AND GRAMMATICAL
OPPOSITIONS IN THE PAREMIOLOGICAL
GENRE OF RUSSIAN AND SERBIAN
LANGUAGE (BASED ON THE MATERIAL
FROM VLADIMIR DALJ AND VUK
KARADZIC'S COLLECTION OF
PROVERBS)

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2016.

Ментор:

Др Александар Милановић,
ванредни професор Филолошког факултета у Београду,

Чланови комисије:

Др Радмило Маројевић,
редовни професор Филолошког факултета у Београду (у пензији),

Др Ана Пејановић,
ванредни професор Филозофског факултета у Никшићу

Датум одбране: _____

Лексичке и граматичке опозиције у паремиолошком жанру
руског и српског језика (на материјалу Даљеве и Вукове
збирке народних пословица)

Резиме

Предмет ове дисертације јесте аспект заступљености лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика. Лексичке и граматичке опозиције могу се исказивати помоћу корелативних лексема, на деривационом плану помоћу творбених средстава (пре свега префикса), а на синтаксичком плану кроз употребу различитих атрибута који се налазе у опозицији уз исти управни члан синтагме, исказан истом речју (добар човек – лош човек). Лексичко-семантичке и граматичке опозиције, дакле, биће сагледаване како на парадигматском, тако и на синтагматском плану.

Наша тема полази од пословице као исказа који својим саставом практично обликује лексичке и граматичке опозиције, односно структурне моделе унутар којих се оне реализују. Пословице као део паремиолошког жанра егзистирају на граници између лингвистике као науке о језику и фолклористике као науке о фолклору, односно део су и једне и друге науке. Наш рад ову чињеницу ставља у центар пажње истраживања и, у мери у којој је то могуће, настојимо да разграничимо структурно-лингвистички од фолклористичког приступа проучавања пословичког жанра. Мишљења смо, наиме, да такав приступ доприноси свеобухватном схватању жанра пословица.

Један од важних циљева овог рада састоји се у издвајању слоја лексичко-семантичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика, у њиховом опису, анализи и класификацији с циљем да се прикажу структурне разлике између руског и српског језика на морфолошком, лексичком и синтаксичком плану, као и како се те разлике огледају у паремиолошком жанру. Такође, поред описа и анализе лексичких и граматичких опозиција у руском и српском језику понаособ, важан циљ рада огледа се у изради поредбене анализе, то јест како се користе лексичке и граматичке опозиције у описиваним језицима и какав је однос лексичких и граматичких опозиција посебно у руском језику, посебно у српском језику, као и на поредбеном плану. Наш рад представља настојање да се лексичке и граматичке опозиције прикажу као систем, који се посматра с упоредно-историјског и конфронтационог аспекта. Не мање важан циљ огледа се у настојању да се прикаже објективна природа пословица, њихов унутрашњи склоп и значење, стилска природа, поетолошка суштина, уметничка страна битисања, итд.

Рад је рађен на материјалу зборника *Пословицы русского народа* Владимира Ивановича Даља, зборника *Српске народне пословице* Вука Стефановића Караџића (под редакцијом Мирослава Пантића), као и *Српскохрватско-руског паремиолошког речника* Јелизавете Жерардовне Гиљотен (под редакцијом Радмила Маројевића). Подаци о овим издањима су наведени у делу рада који је посвећен библиографским јединицама.

У дисертацији су, у складу с одговарајућим посебним аспектима анализе, примењивани различити методи истраживања. Једни од основних метода рада су свакако методи конфронтативне и компонентне анализе.

Општи резултати рада до којих се дошло током истраживања представљени су у закључном делу рада, док се појединачни налази у одговарајућим деловима рада. Резултати анализе до којих смо дошли могу бити од значаја за даља компаративна истраживања структуре и значења паремиолошких јединица у описиваним језицима. Мишљења смо такође да је наше истраживање допринело расветљавању одређених проблема како из саме русистике тако и из славистике уопште, те да је такође иницирало нека нова питања на која се из објективних разлога није могло одговорити на овом месту и сада.

Кључне речи: Лексичке опозиције, граматичке опозиције, лексичко-граматичке опозиције, антонимија, антоними, квазиантонимија, квазиантоними, права антонимија, неправа антонимија, супротност значења, опозитни односи, паремиолошки жанр, пословице.

Лексические и грамматические оппозиции в паремиологическом жанре
русского и сербского языков (на материале сборников народных
пословиц Владимира Даля и Вука Караджича)

Резюме

Предметом этой диссертации является присутствие лексических и грамматических оппозиций в паремиологическом жанре русского и сербского языков. Лексические и грамматические оппозиции могут быть выражены коррелятивными лексемами, с точки зрения словообразования могут быть выражены словообразовательными средствами (в первую очередь префиксами), в плане синтаксиса использованием различных атрибутов, находящихся в оппозиции к главному компоненту словосочетания, выраженного в форме того же слова (хороший человек – плохой человек). Поэтому, лексико-семантические и грамматические оппозиции будут рассматриваться как на парадигматическом, так и на синтаксическом уровнях.

Настоящая тема исходит от пословиц как высказываниях, практически образующих своим составом лексические и грамматические оппозиции, также и структурные модели, внутри которых они осуществляют свою реализацию. Пословицы как часть паремиологического жанра существуют на границе между лингвистикой как наукой о языке и фольклористикой как наукой о фольклоре, то есть, являются частью обеих наук. Наша работа ставит этот факт в центр внимания научных исследований и, насколько это возможно, мы будем пытаться отделить структурно-лингвистический подход от фольклорного подхода к изучению пословиц. По нашему мнению, именно такой подход способствует всестороннему пониманию жанра пословицы.

Одной из важных целей этой работы состоит в отделении слоя лексико-семантических и грамматических оппозиций в паремиологическом жанре русского и сербского языков, в их описании, анализе и классификации для того, чтобы показать структурные различия в морфологическом, лексическом и синтаксическом планах и как эти различия отражаются в паремиологическом жанре.

Кроме того, рядом с описанием и анализом лексических и грамматических оппозиций в русском и сербском языках в отдельности, важная цель данной работы находит свое отражение в развитии сравнительного анализа, то есть, как использовать лексические и грамматические оппозиции в данных языках и какова связь лексических и грамматических оппозиций отдельно в русском языке, отдельно в сербском языке, а также в плане сравнительного анализа. Наша работа является попыткой показать лексические и грамматические оппозиции в качестве системы, подлежащей анализу с точки зрения сравнительно-исторического и конфронтационного аспектов.

Не менее важная цель отражается в стремлении показать объективный характер пословиц, их внутреннюю цепь и смысл, стилистическую природу, поэтическую сущность, художественную сторону бытия и т.д.

Диссертация выполнена на материале сборников *Пословицы русского народа* Владимира Ивановича Даля, *Сербские народные пословицы* Вука Стефановича Караджича (под редакцией Мирослава Пантича), также и на материале *Сербохорватского паремиологического словаря* Елизаветы Жерардовой Гильотен (под редакцией Радмила Мароевича). Данные по этим единицам, перечислены в части работы, посвящённой библиографии.

В диссертации, в соответствии с подходящими специальными аспектами анализа, применяются различные методы научного исследования. Некоторыми из основных методов работы безусловно являются методы конфронтационного и компонентного анализов.

Общие итоги данной работы, собранные в ходе научного исследования, представлены в заключительной части диссертации, в то же время как отдельные результаты нашли своё отображение в соответствующих разделах. Результаты анализа к которым мы подошли могут иметь важное значение для дальнейшего сравнительного исследования по структуре и значению паремиологических единиц описанных языков. Мы считаем, что это исследование поможет пролить свет на некоторые вопросы, относящиеся как к сфере русистики в отдельности, так и к славистики в целом и что это инициирует ряд новых вопросов, на которые, по объективным причинам, не смогли ответить на данный момент и в настоящее время.

Ключевые слова: Лексические оппозиции, грамматические оппозиции, лексико-грамматические оппозиции, антонимия, антонимы, квазиантонимия, квазиантонимы, системная антонимия, ложная антонимия, противоположность значений, оппозиционные отношения, паремиологический жанр, пословицы.

Lexical and grammatical oppositions in the paremiological genre of
russian and serbian language (based on the material from Vladimir Dalj
and Vuk Karadzic's collection of proverbs of)

Summary

The subject of this dissertation is the aspect of presence of lexical and grammatical oppositions in the paremiological genre of Russian and Serbian language. Lexical and grammatical oppositions can be expressed by using correlative lexemes; in the derivation field by using word-formation means (primarily prefixes) and in the syntactic field by using various attributes that are in opposition, but have the same head of syntagma, which is expressed by using the same word (good person - bad person). Lexical and syntactic oppositions, as well as grammatical oppositions, are analyzed in this paper in the paradigmatic, but also in the syntagmic sense.

The subject of the paper is based on a proverb being a statement which, by its composition, practically shapes lexical and grammatical oppositions, i.e. structural models in which the oppositions are being realized. Proverbs, being a component of the paremiological genre, are somewhere along the line of the border between linguistics, as a science on language and folkloristics - a science on folklore. In other words, proverbs belong to the both. This paper puts this fact in the focus of our research and it tends, as much as possible, to make clear differences between the structural/linguistic approach and the folkloristic approach of studying the proverb genre. We are of the opinion that this kind of approach contributes to a comprehensive understanding of the proverb genre.

One of the main goals of the research is to identify the layer of lexical and semantic, as well as of grammatical opposition in the paremiological genre of Russian and Serbian language, to describe, analyze and classify the mentioned oppositions in order to show the structural differences between Russian and Serbian language in morphological, lexical and syntactical fields, but also to show the way these differences reflect in paremiological genre. In addition to this, besides describing and analyzing lexical and grammatical oppositions in Russian and Serbian language separately, other important goal of the research is to conduct a comparative analysis, i.e. to show how lexical and grammatical oppositions are used in the mentioned languages and what the nature of their relation is in both of them separately, but in the comparative field as well. The paper expresses the tendency to show lexical and grammatical oppositions as a system, which is being analyzed from the comparative and historical, but also from the confrontational aspect as well. An equally important goal is reflected in the tendency to show the true nature of proverbs, their internal structure and meaning, stylistic features, poetic essence, the artistic component of the existence itself etc.

The paper is based on Vladimir Ivanovich Dal's collection *Proverbs of Russian People*, Vuk Stefanovic Karadzic's collection *Serbian proverbs* (Miroslav Panic- the editor) as well as on Jelisaveta Zerardovna Giljoten's *Serbo-Croatian paremiological dictionary* (Radmilo Marojevic –the editor). The information on the mentioned editions can be found in the part of the research which deals with bibliographic units.

In accordance with the adequate and special aspects of the analysis, various research methods were applied in writing the dissertation. The confrontational and component method of analysis was one of the basic methods.

General conclusions of the work that are reached during the process of the research are presented in the concluding part of the paper, while specific conclusions are contained within appropriate parts of the work. The obtained results of the analysis can be significant for further comparative research of the structure and meaning of paremiological units in the mentioned languages. We are also of the opinion that our research contributed to resolving certain issues in the field of Russian Studies, but also in the field of Slavic Studies in general, as well as that this research raised some new issues which, from the objective reasons, could not be resolved at this very moment.

Key words: lexical opposition, grammatical opposition, lexical and grammatical opposition, antonymy, antonyms, quasi-antonymy, quasi-antonyms, real antonymy, unreal antonymy, opposite meaning, oppositional relations, paremiological genre, proverbs.

0. УВОД

0.1. Предмет и задаци рада. — Истраживање у центар пажње ставља структуру пословице као дела паремиолошког жанра, односно аспект заступљности у њима лексичких и граматичких опозиција. Лексичке, односно граматичке опозиције могу се исказивати помоћу лексема, помоћу творбених средстава (префикси, одричне речце у функцији префикса), али и синтагматском употребом различитих атрибута који се налазе у опозицији уз исти управни члан синтагме, исказан истом речју (нпр. *добар човек - лош човек*). Лексичке и граматичке опозиције, дакле, биће сагледаване како на парадигматском, тако и на синтагматском плану. Такође, овај рад у обзир узима реченицу-пословицу која својим саставом практично обликује лексичке и граматичке опозиције, односно структурне моделе унутар којих се реализују наведене опозиције. Имаћемо свакако у виду чињеницу да су пословице саставни део паремиолошког жанра, те да као такве «егзистирају» на граници између лингвистике као науке о језику и фолклористике као науке о фолклору, то јест да су део и једне и друге науке. Мишљења смо, наиме, да ће такав приступ допринети свеобухватном схватању пословичког жанра. С друге стране, чињеница да се пословицама бави како лингвистика, тако и фолклористика, отежава семантичку класификацију лексичких и граматичких опозиција. Пословице се, као део фолклора једног народа, морају истраживати не само са структурно-лингвистичког, него и културолошког аспекта. Пословице су пре свега став народа о свакодневним животним појавама и зато оне не могу бити пуки одраз стварности, нити разматране изван народних веровања, схватања, размишљања. Стога ће ово истраживање, између осталог, представљати покушај да се, у мери у којој је то могуће, разграничи структурно-лингвистички од фолклористичког приступа проучавања пословичког жанра, како би и на једном и на другом пољу били постигнути одговарајући резултати. Такође, један од важних задатака овог рада огледа се у томе да се прикажу структурне разлике између руског и српског језика на морфолошком и синтаксичком плану и како се те разлике манифестују у паремиолошком жанру. Поред описа и анализе лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика, један од битних циљева односи се на

израду поредбене анализе имајући при том у виду како се користе лексичке и грама-
тичке опозиције у описиваним језицима и какав је, наравно, однос лексичких и гра-
матичких опозиција посебно у руском језику, посебно у српском језику, као и на по-
редбеном плану. Важан задатак нашег рада састоји се у томе да се лексичке и грама-
тичке опозиције прикажу као систем посмаграно с упоредно-историјског и конфрон-
тационог аспекта, јер пословица-реченица представља заокружену граматичку цели-
ну са свим правилима, карактеристичним за било коју другу реченицу. Настојаћемо
зато да прикажемо објективну природу пословица, њихов унутрашњи склоп и значе-
ње, стилску природу, поетолошку суштину, уметничку страну битисања пословица
као дела посебног паремиолошког жанра. Пословице су, потребно је истаћи, сажети
искази, језички богати, вишезначни, поседују дословно и пренесено значење, експе-
сивно су јако обојене. У основи, оне представљају закључак, поруку, поуку, суд, сво-
јеврстан су поглед на свет. У њима се огледа историја, психологија, филозофија јед-
ног народа. У средишту њихове пажње се налази човек са свим својим потребама,
особинама, манама, врлинама. Важан циљ овог истраживања свакако се тиче разгра-
ничења буквалног нивоа значења од пренесеног нивоа значења које пословице посе-
дују. Наравно, неке пословице садрже у себи и један и други ниво значења, мада
чешће један или други. Настојаћемо, дакле, да, у мери у којој је то могуће, разгра-
ничимо пословице од мудрих изрека, максима и сличног материјала који најчешће
поседује буквалан ниво значења, као и од загонетки које ваља увек одгонетати, док
пословице носе мање, више јасну поруку, чак и када је реч о пренесеном значењу,
премда ћемо у раду под термином „пословица“ подразумевати комплетну грађу из
које смо ексцерпирали примере. Ваља истаћи и да су фигуративна значења најчешће
заснована на механизму метафоре, ређе метонимије или синегдохе, понекад хипербо-
ле, перифразе. Богатство пословичких односа заокружено је наравно и језичко-стил-
ским средствима као што су епитети, поређења, риме, сажетост и јасноћа конст-
рукција. Такође, један од важних задатака овог рада тиче се издвајања фразеолошких
конструкција у систему народних пословица, њиховог описа и анализе.

0.2. Грађа и њена интерпретација. — Основну грађу овог истраживања чине
три извора: 1) *Пословицы русского народа* Владимира Ивановича Даља (Сборник,
Государственное издательство художественной литературы, Москва 1957); 2) *Српске*

народне пословице Вука Стефановића Караџића под редакцијом Мирослава Пантића («Просвета», Београд 1987); 3) *Српскохрватско-руски паремолошки речник* Јелизавете Жерардовне Гиљотен у редакцији Радмила Маројевића (Славистички зборник, књига II, Београд 1987).

Пословицы русского народа (Сборник, Государственное издательство художественной литературы, Москва 1957) представљају колосалан напор и дело великог руског лингвисте, лексикографа, дијалектолога, етнографа Владимира Ивановича Даља. Зборник пословица је први пут штампан 1861., 1862. године, мада је био спреман за штампање још 1853. године, али се Владимир Даљ сусретао с препрекама у виду цензуре и противљења конзервативних академских кругова. Издање (Москва 1957) које ћемо користити у овом раду садржи више од тридесет хиљада пословица, изрека, народних умотворина, веровања, узречица, брзалица, пошалица, досетки на укупно деветсто деведесет једној страници. Радећи дуго година на стварању *Живог великоруског језика* Владимир Иванович Даљ је истовремено прикупљао и вршио систематизацију руске паремије. Као извор су му послужили штампани и рукописни зборници XVIII и XIX века, пре свих зборници Књажевича, чији зборник садржи око 5300 пословица и Снегирјева, чији зборник садржи око 4000 пословица. Према сопственом Даљевом признању, пословице, преузете из зборника Књажевича и Снегирјева, чиниле су једну петину укупно прикупљеног материјала. То значи да је сам Владимир Даљ сакупио четири петине укупног текста, односно преко двадесет пет хиљада пословица, изрека, народних умотворина, веровања, узречица, брзалица, пошалица, досетки и осталог материјала и то у директном контакту са живим руским језиком. Текстови су, потребно је истаћи, систематизовани према смислу, према значењу, односно тематској припадности типа *бог - вера, богатство - убожество, неправда - обаман, много - мало, своё - чужое*, што свакако има одређених предности у односу на азбучни распоред текстова који је најчешће формално-механичке природе. Зборник *Пословицы русского народа* Владимира Даља представља национално и културно богатство руског народа, својеврстан поглед на свет овог народа, скуп обичаја и веровања, однос према свакодневним животним појавама. Зборник *Пословицы русского народа* Владимира Даља може се с правом сматрати за етнографску енциклопедију руске народне мисли.

Српске народне пословице Вука Стефановића Карацића (приредио Мирослав Пантић, „Просвета“, Београд 1987) представљају без икакве сумње капитално дело у историји културе српског народа. Вук Стефановић Карацић је посветио пуну пажњу пословицама, приповеткама, песмама, обичајима, језику простог народа доживљавајући све то као суштински израз народног духа. Вук Стефановић Карацић је *Српске народне пословице* издавао у два маха и пре 1836. године, када је на Цетињу његова збирка први пут угледала светло дана под називом *Народне српске пословице*. Најпре је то учинио 1818. године на ступцима *Српског рјечника* (*Српски рјечник, истолкован њемачким и латинским ријечима*, сакупио га и на свијет издао Вук Карацић у Бечу 1818.), а онда и у далеко скромнијим размерима 1827. године у огледу *Првог српског буквара* (први српски буквар, написао Вук Стефановић Карацић у Бечу 1827.). У цетињском издању *Народних српских пословица* било је пребројано 4089 пословица које су биле поређане по азбучном реду почетних речи, што је поступак, може се тврдити, не баш срећан, јер је формалне природе. Друго бечко издање *Српских народних пословица* Вука Стефановића Карацића из 1849. године (*Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи*, издао их Вук Стефановић Карацић у Бечу 1849. године) донело је много шири и богатији репертоар пословица, о чему говори, између осталог, број од 6379 народних пословица. Издање које ћемо користити у овом раду садржи у себи бечко издање *Српских народних пословица* у свом опсегу, што, до тада, наведено је у критичком осврту Мирослава Пантића, није био случај. Такође, овом издању придодати су потребни регистри који имају за циљ да Вукову књигу учине научно употребљивијом, него што је то био случај, као и да се истраживања над њеним текстовима што више убрзају и олакшају.

Основу руског избора *Српскохрватско-руског паремолошког речника* Јелизавете Жерардовне Гиљотен чине примери из Даљевог зборника пословица, док основу српског избора чине примери из Вукових збирки. Поред народних пословица у избор су ушле и изреке из историјске, књижевне и митолошке традиције. Руски примери су срањивани с одговарајућим изворима и навођени су у пуном облику, док су Вукови примери упоређивани с текстом критичког издања које је приредио Мирослав Пантић (Београд 1987) и навођени су Вуковим правописом. Могуће је да би овом избору више одговарали наслови *Оглед паремолошког речника* или *Грађа за паре-*

миолошки речник. Аутори су се, међутим, определили за наслов *Паремииолошки речник* истакавши тиме значај пионирског рада Јелизавете Жерардовне Гиљотен. Потребно је овде имати у виду да нису све паремииолошке паралеле, на које у свом раду указује Јелизавета Жерардовна Гиљотен, прави преводни еквиваленти. У неким случајевима паремиија садржи национална лична и географска имена, па је тада могуће говорити о једносмерној еквивалентности или о одсуству еквивалентности. У другим случајевима еквивалентном се може сматрати само једна компонента паремиије, док друга компонента уноси већ ново значење. У ретким примерима паремииолошке јединице су сродне формално, по свом лексичком саставу, али се употребљавају у нешто другачијој ситуацији и имају, према томе, различито значење. *Српско-хрватско-руски паремииолошки речник* Јелизавете Жерардовне Гиљотен је од значаја за даља истраживања структуре и значења паремииолошких јединица у сродним језицима и представља драгоцен допринос с тачке гледишта проучавања на компаративном плану руских и српских пословица, као и базу за стварање речника пословица за ширу употребу, у коме би, између осталог, требало објаснити бројне недовољно познате речи и архаичне облике.

Потребно је напоменути како ће примери, узети из основног корпуса, према потреби бити допуњивани примерима из ширег корпуса. Потпуни библиографски подаци о основним изворима, као и помоћним, из којих је ексцерпирана грађа, биће наведени на крају рада.

0.3. Методологија рада. – У истраживању ће бити примењивани, у складу с посебним аспектима анализе, различити методи: метод синхроног описа, чија је суштина састоји у опису садашњег стања језика, метод интерпретационе анализе, метод концептуалне анализе, метод компонентне анализе, чија је суштина да се за најмању семантичку јединицу не узима само значење, већ компоненте значења које називамо семама, метод конфронтативне анализе на лезичко-семантичком и синтаксичком плану, као и компаративно-историјски метод који ће бити примењиван тамо, где буде било потребно обратити пажњу на етимологију појединих лексичких и фразеолошких јединица. Такође, предност ћемо свакако дати квалитативној анализи и

опису у односу на квантитативну анализу и опис лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика.

0.4. Из историје питања. – Треба истаћи да ова тема на двојезичном плану, до сада, није била обрађивана као целина, али да су Даљеве и Вукове пословице свакако биле предмет истраживања српских слависта – русиста и србиста. Навешћемо тако магистарски рад Рајне Драгићевић под насловом *Лексичка антонимија на материјалу Српских народних пословица Вука Стефановића Караџића*“ (необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету у Београду 20. новембра 1993. године) који разматра функционисање лексичке антонимије на материјалу српских народних пословица Вука Стефановића Караџића, онда и објављени рад Рајне Драгићевић под насловом *О неправим антонимима на материјалу Вукових пословица* (Марковић 1994: 209-218, Јужнословенски филолог L), у којем је Рајна Драгићевић покушала да раздвоји праву од неправу антонимије и где је илустровала присуство квазиантонимије у српским народним пословицама Вука Стефановића Караџића, извршила класификацију типова квазиантонима, презентовала моделе неправих антонима. Такође, навешћемо магистарски рад Саше Васића под називом *Лексичка антонимија у руским пословицама* (необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету у Београду 24. марта 1997. године) који представља покушај разматрања функционисања лексичке антонимије у систему пословица као посебне структурно-семантичке јединице. Од посебног значаја је, мишљења смо, *Српско-хрватско-руски паремиолошки речник* Јелизавете Жерародвне Гиљотен под редакцијом Радмила Маројевића (Славистички зборник, књига II, Београд 1987), чију основу чине управо мање или више семантички подударне претежно Вукове и Даљеве народне пословице. Овај речник је од великог значаја, како смо то већ истакли, за даља истраживања структуре и значења паремиолошких јединица у сродним језицима и представља драгоцен прилог за будућа проучавања на компаративном плану руских и српских пословица. Од значаја за ову област су, наравно, и *Вукове народне пословице с регистром кључних речи* аутора Михаила Шћепановића (Шћепановић 1996, Београд, Нолит) које су објављене 1996. године. Аутор наводи да се при објављивању пословица обично примењује један од два метода њиховог распоређивања, те се пословице азбучно ређају према кључној речи (именици, глаголу, придеву) или се пак

ређају према првој речи, било да је она граматичка или лексичка, док се кључне речи у њима дају у регистру или индексу, како би се пословица лако пронашла и на основу само једне упамћене речи. Михаило Шћепановић такође наводи да је овај други метод употребио Вук Стефановић Карацић у својој збирци пословица, али половично, јер регистар кључних речи није израдио. Пажњу свакако заслужује и издање из 2012. године под називом *Вукове српске народне пословице* истог аутора - Михаила Шћепановића (Шћепановић 2012, Београд, Јасен). Аутор је, наравно, и у овом издању, као и у претходном, настојао да пронађе праву меру, како би Регистар кључних речи пратио Вукове пословице и како би била успостављена ближа и бржа веза између пословица и њених корисника. Навешћемо, у даљем току рада, и друго издање *Синтаксе и стилистике српских народних пословица I и I* аутора Јелене Јовановић (Јовановић 2006, Београд, Јасен), чију основу чини докторска дисертација коју је сама Јелена Јовановић одбранила 11. децембра 2003. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду под насловом *Синтаксичке и стилске особине српских народних пословица (према грађи из Вукове збирке „Српских народних пословица“)*. У првом тому *Синтаксе и стилистике српских народних пословица*, Јелена Јовановић даје општу слику методологије и теорије паремиолошких истраживања данашњих времена. Јелена Јовановић наводи културолошко-комуникативни аспект проучавања пословица, функционалистички приступ проучавања пословица, структуралистичко-морфолошки, семиотички, семантичко-прагматички и лингвистичко-стилистички приступ проучавања пословица. Јелена Јовановић предлаже да се тежиште истраживања са спољашњих особина пословица премести на подручје унутрашње структуре, то јест на лингвистичке, стилистичке и поетске особине. Јелена Јовановић при том посебно апострофира руског лингвисту Г. Л. Пермјакова као присталицу спољашњег приступа, а мађарског лингвисту М. Кусија као присталицу унутрашњег приступа проучавања пословица. Ауторка, у другом тому своје књиге, анализира пословице у складу са сопственим схватањем и долази до закључка да пословице углавном настају паремиолошком трансмисијом уобичајених начина говора који нису пословице, то јест помоћу њиховог стилизирања. Такође, Јелена Јовановић је, други део књиге, обогатила предметним и тематским регистром. Предметни регистар чини списак пословица из Вукове збирке и пропраћен је Вуковим и другим релевантним ко-

ментарима до којих се могло доћи. Тематски регистар је конципиран према сферама које чине човеков живот. Од значаја је, свакако, и *Књига српских народних пословица, I, II* аутора Јелене Јовановић (Јовановић 2006., Београд, Научно друштво за неговање и проучавање српског језика). Навешћемо наравно и *Фразеологију Горског вијенца* ауторке Ане Пејановић (Пејановић 2010, Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица). Издвојићемо чињеницу да Ана Пејановић пословице разматра као посебан фразеолошки жанр, али и истиче како има научника, попут, рецимо, Марине Котове, који мисле „да су пословице предмет проучавања сасвим друге, самосталне лингвистичке дисциплине – паремиологије“ (Пејановић 2010: 83). Поред пословица, Ана Пејановић, вршећи формално-жанровску класификацију фразеологизама, издваја сталне епитете, устаљена поређења, идиоме, изреке, клетве, заклетве и узречице. Такође, Ана Пејановић се бави проблемима превођења пословица на материјалу *Горског вијенца* Петра Петровића Његоша. Од значаја за ово истраживање свакако може бити и рад Ане Пејановић под насловом *Синтакса, семантика и лингвокултурологија компаративних фразеологизама* (Пејановић 2015, Паневропски универзитет „Аперион“, Бања Лука). Ана Пејановић је у овом раду извршила анализу компаративних фразеологизама с циљем утврђивања њихове лингвокултуролошке вредности у језичкој слици света говорника руског и српског језика. Компаративни фразеологизми су при том били предмет анализе са синтакстичког, семантичког и лингвокултуролошког аспекта.

0.5. Структура рада. — Поред увода који садржи делове о предмету и задацима истраживања, грађи и њеној интерпретацији, методологији рада, о историји питања, као и закључка у којем ће сажето бити описани резултати анализе лексичких, граматичких и лексичко-граматичких опозиција на двојезичном материјалу, овај рад ће имати следећа четири веома битна поглавља:

1. Теоријско и историјско тумачење појма антонимије;
2. Лексичке опозиције у паремиолошком жанру руског и српског језика;
3. Граматичке опозиције у паремиолошком жанру руског и српског језика;

4. Лексичко-граматичке опозиције у паремиолошком жанру руског и српског језика.

У првом поглављу презентоваћемо теоријско и историјско тумачење појма антонимије код руских и српских лингвиста, након чега ћемо се осврнути на појам праве, системске антонимије и квазиантонимије, то јест неправе, лажне антоимије. Друго, треће и четврто поглавље су аналитичког карактера и као такви представљају покушај самосталног истраживања, анализе и описа лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика. Стога се унутар ових поглавља сусрећемо са задатком издвајања слоја лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру наведених језика, односно с њиховим описом, анализом и класификацијом имајући при том за циљ да прикажемо структурне разлике између руског и српског језика на морфолошком и синтаксичком плану, као и како се те разлике огледају у паремиолошком жанру два језика. Зато ће ово истраживање, између осталог, у центар пажње ставити лингвистичку природу пословица узимајући у обзир најпре степен заступљености лексичких и граматичких опозиција по врстама речи, њихово функционисање на синтагматском плану које обично подразумева утврђене синтагматске конструкције с блиским, контактним распоредом речи, као и структурне моделе на нивоу реченице унутар којих се појављују лексичке и граматичке опозиције испољавајући при том укупност семантичких односа. Истраживање ће такође у центар пажње, поред лингвистичког аспекта, ставити саму природу пословица имајући при том у виду да су оне део паремиолошког жанра, да су део фолклора одређеног народа, те да као такве представљају практично искуство једног народа које се преноси с колена на колена, односно ово истраживање ће узети у обзир и такозвани међугенерациски трансфер. Важан задатак, поред свега, састоји се у вршењу поредбене анализе лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика. Ова анализа, наине, треба да покаже постојање структурних разлика између руског и српског језика на морфолошком и синтаксичком плану, односно како се те разлике манифестују у паремиолошком жанру једног и другог језика. Свакако приликом вршења поредбене анализе потребно је имати у виду генетску сродност руског и српског језика, пошто се ради о два словенска језика, али и чињеницу да на морфолошком и синтаксичком плану, ипак, постоје бројне разлике.

Навешћемо такође како је сваки део овог рада подељен на главе, а главе на одговарајућа поглавља. У циљу боље прегледности рада и веће прецизности, одређени проблеми се, унутар појединих поглавља, разматрају с аспекта посебних тачака. На крају рада наводе се извори из којих је ексцерпирана грађа, лексикографска издања и остала стручна литература која је коришћена у овом раду.

1. ТЕОРИЈСКО И ИСТОРИЈСКО ТУМАЧЕЊЕ ПОЈМА АНТОНИМИЈЕ КОД РУСКИХ И СРПСКИХ ЛИНГВИСТА

1.1. Преглед теоријских мишљења и ставова о антонимији код руских лингвиста. — Потребно је истаћи да се појам супротности, кроз историју, различито схватао. Било је лингвиста који су под антонимијом подразумевали само антонимијске односе које образују разнокоренске речи, као и супротност квалитативног типа. Тако је, на пример, Л. А. Булаховски у свом уводу у Науку о језику (Булаховский 1953: 44-46) на следећи начин дефинисао појам антонимије: *«Под антонимией понимают не простое противоположение, которое может быть выражено прибавлением отрицания (белый - небелый, говорить - не говорить, спокойный - беспокойный, и.т.п), а противопоставление допускающих это значений, выраженных различными корнями (бедный, нищий - богатый, сухой - мокрый, чёрствый - свежий...)»*. Са сличним мишљењем се сусрећемо у Енциклопедијском речнику Рихарда Симеона (Симеон 1969): *«За антонимију је нужно постојање квалитативне ознаке која се означаје рјечју која може имати своју супротност, и зато их има највише у квалитативних придеја и прилога (нпр.: добар/зао), те у глагола (нпр.: почети – свршити)... Антоними су обично рјечи различита коријена, али неки лингвисти сматрају и рјечи које се творе помоћу нијечне честиче «не»... За антонимију није доста да су рјечи супротне по значењу, оне треба да буду и различита коријена...»* Сличан поглед на антонимију заступа и Р. А. Будагов (Будагов 1965: 66-71). Р. А. Будагов истиче да је очигледно да не могу све речи имати антониме, већ само оне које означавају квалитативне појмове или поседују ова или она квалитативна својства, те да се на том плану антонимија разликује од синонимије и полисемије који имају већи радијус дејства у самом језику. Треба истаћи да је свим овим дефиницијама заједничко схватање како антонимију образују, пре свега, разнокоренске речи које у себи садрже неко квалитативно обележје. Ипак, с оваквим поимањем антонимије можемо се сложити делимично, односно не можемо се сложити у потпуности. Тачно је да антонимијске односе образују речи које имају квалитативна својства, као и речи различитих корена, али је такође тачно да су речи са значењем радње, времена, прос-

тора, као и речи истих корена антоними у пуном смислу речи. Интересантно је мишљење које у вези с антонимима наводи руски лингвиста А. А. Реформатски (Реформатский 1967: 95-98). За њега основу антонимије чини присутно квалитативно обележје у речима супротног значења које може бити градирано, односно јаче или слабије и прелазити у супротност. Зато антонима има највише код описних придева и њима мотивисаних прилога. Готово идентичан став може се јасно срести и у речнику Розентала и Теленкове (Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова 1976). Парове типа *хороший - нехороший* (*добар - не нарочито добар*), *трудно - нетрудно* (*тешко - не нарочито тешко*) они сматрају антонимима, додуше, најпримитивнијима, а потом наводе како су такви примери блиски примерима типа *спокойный - беспокойный, подземный - надземный*, јер се ради о антонимичности префикса или суфикса. Мишљења смо, међутим, да су овакви примери само формално-творбено блиски. Речи *нехороший* и *нетрудно* могу бити само средњи чланови у антонимијским парадигмама типа *хороший - плохой* (*добар - лош*), *трудно - легко* (*тешко - лако*), јер *нехороший* (*не нарочито добар*) не значи *плохой* (*лош*), нити *нетрудно* (*не нарочито лако*) значи *трудно* (*тешко*), односно одрицање једног члана не подразумева само по себи представу о другом члану. Л. Н. Шмелёв то овако дефинише: «Отрицание одного из членов такого представления не обуславливает само по себе представления о втором из них: не создал - не значит разрушил, не утверждает не значит отрицает, не приклеил – не значит отклеил, итд., как не сладкий – не предполагает представления о горьком, итд. (Шмелёв 1977: 204). А. А. Реформатски даље наводи како је за лексикологију битнија разнокоренска антонимија од истокоренске антонимије. Према нашем мишљењу, оваква тврдња је делимично тачна. Овај тип антонимије, наиме, обухвата шаролик спектар односа који постоје у антонимији и формално је јасније изражен и дефинисан, пошто се сусрећемо са супротношћу код речи различитих корена. С друге стране, истокоренска антонимија може бити јако занимљива. Поменимо овде само проблем који настаје код речи које антонимијске односе граде помоћу префикса *не-*. У таквим и сличним случајевима веома често се поставља питање да ли пред собом имамо антонимију или квазиантонимију. Да лексичка антонимија није исказана само речима различитих корена, већ и речима истих корена, сведочи, на пример, Л. А. Новиков у својој монографији о антонимима *Антонимия в русском языке* (семан-

тический анализ противоположности в лексике) (Новиков 1973). У кратком закључку о антонимима, Л. А. Новиков, наима, наводи да на формалном плану антонимије највећи интерес изазива управо истокоренска антонимија, односно чињеница да постоји релативно мали број префикса помоћу којих се разликују истокоренски антоними. Л. А. Максимов је, у својој докторској дисертацији, која доноси исцрпан поглед на антониме описних придева, образованих помоћу префикса *не-* (Максимов 1958), на великом језичком материјалу убедљиво показао да, на пример, у савременом руском језику, међу начинима образовања квалитативних антонима, префиксални начин уз помоћ префикса *не-* заузима водеће место. Супротности типа *интересный – неинтересный, культурный – некультурный, удачный – неудачный* (*занимлив – незанимлив, културан – некултуран, успешан – неуспешан*) посматрају се потпуно равноправно са супротностима типа *горячий – холодный, умный – глупый, хороший – плохой* (*вредо – хладан, паметан – глуп, добар – лош*) што је, мишљења смо, исправно. Ипак, основна замерка која се може упутити Максимову је та да је појам супротности сузио готово до обавезног постојања средњег члана у ланцу антонимијске парадигме који чине речи с квалитативним обележјима: *«Только качественные признаки могут противопоставляться как противоположные, потому что только качественные признаки могут быть мыслимы как переменные в количественном отношении, т. е. только между словами, обозначающими качественные признаки, противопоставляемые друг другу, возможен средний член или, лучше сказать, промежуточные члены»*. Такође, Л. А. Максимов, друге видове супротности, попут векторске, односно глаголске антонимије, није сврставао у праву антонимију, чиме је битно сужавао појам антонимије. Да антонимију не образују само речи с квалитативним обележјима, него и речи са значењем радње, потврђује, између осталог, докторска дисертација Л. А. Вараксина (Вараксин 1968)¹. Аутор потврђује да суштина антонимије није само у квалитативној супротности лексичких јединица, као и да истокоренска антонимија, овај пут код глагола, заузима значајно место у дефинисању антонимије. Д. Н. Шмельов (Шмелёв 1977), сматрамо, износи исправан став, да признати за антониме само речи разли-

¹ Будући да нисмо пронашли оригинал ове дисертације, послужили смо се наводима из књиге Л. А. Новикова *Антонимия в русском языке (семантический анализ противоположности в лексике)* (Новиков 1973)

читих корена, значи прећи преко реалног поретка ствари, јер изражавање антонимијских односа помоћу префикса *не-* заузима водеће место у савременом руском језику, када је реч о описним придевима. На пример, у антонимијским паровима *возможный – невозможный, терпеливый – нетерпеливый, удачный – неудачный* нема такве упрошћене супротности, као у случајевима типа *белый – небелый, говорить – не говорить*, јер како смо то већ поменули, „*отрицание одного из членов такого представления не обуславливает само по себе представления о втором из них: не создал – не значит разрушил, не утверждает – не значит отрицает...*“ (Шмелёв 1977: 204). Д. Н. Шмельов, иначе, антониме дефинише на следећи начин: «*Антонимами могут быть признаны слова, которые противопоставлены по самому общему и существенному для их семантическому признаку, причём находятся на крайних точках соответствующей лексико-семантической парадигмы*“ (Шмелёв 1977: 202). Интересантно је да Шмельов у антониме, поред речи са значењем квалитета, дејства, времена, простора, убраја и оне који изражавају корелативну супротност типа *сын – дочь*. О. С. Ахманова, попут осталих лингвиста најпре наводи квалитативну супротност типа *хороший – плохой, близкий – далёкий, добро – зло, бедность – богатеть*, а онда наводи и корелативну супротност типа *муж – жена*, као и супротно усмерене радње типа *уходить – приходит*. Дакле, Ахманова попут Шмельова, корелативе сматра антонимима (Ахманова 1966). Према нашем мишљењу, примери типа *сын – дочь* нису антоними. Сматрамо да је упутније прихватити став који се среће, на пример, у Марузовом речнику лингвистичких термима. Марузо, наиме, сматра да су такве речи тесно повезане по значењу, те да се ту ради о природним групама и ову појаву назива хетеронимијом (Марузо 1968). Г. П. Мељников, разматрајући типове дуализама језичког знака, дотиче се и проблема антонимије (Мељников 1971). Мељников најпре наводи да треба обратити пажњу како уобичајено поимање антонимије претпоставља супротстављеност само једне семантичке компоненте знака у опозицији (на пример, пар *день – ночь* као супротне манифестације једне целине – *суток*). Г. П. Мељников такође наводи да је могуће и шире схватање антонимије, то јест да антоними могу бити супротстављени истовремено са више семантичких обележја, под условом да се таква супротстављеност потврђује контекстом. С тим у вези, Мељников наводи следећи пример: «*Вечером в лесу путни-*

кам показалося, што между дрэвамі стоіць медведзь. Но потым найбольш зоркім заявляе: „Да не медведзь это, а пень.“ У такім кантэксту, на іменіце *медведзь* і *пень* треба глядаць каа на сітуацыйныя вышэаспекатскыя антонімы. Слічан прымер, іначэ, налізімо у зборніку *Пословицы русского народа* Влалдыра Далы: „Кого медведзь драл, тот і пня боіцца» (Даль 1957: 489). Прыма таме, наставлы Г. П. Мельніков, абічны антонімы су тек једноаспекатска варыјанта вышэаспекатскы антонімыје. Мельніков, чак, сматра да је за овакво шыре поімање антонімыје патрэбно іскорыстыць тэрмін хетэронімыја, адносно да једноаспекатска антонімыја треба да будэ разматрана каа посебан случај хетэронімыје. Д. Н. Шмельов је крытыковаа став Г. П. Мельнікова да су језычкы антонімы тек варыјанта сітуацыйных, пошто бы то значыло прынебрегавање разматрања асновных тыпова лексычкых значења, адносно чыіеніцы каа се уопшы на језык рефлехтује реална стварнось, док се Л. А. Новыков, у прынцыпу слошы, мада је касныје констатоваа каа је вышэаспекатска антонімыја ад мање важносьы за лексыку у поређењу с једноаспекатскым. В. Н. Комысаров (Комысаров 1957: 49-58) посебну пажњу посвећује адносу језычког і логычког, мада констатује да се некы лынгвысты не тудэ да ућу у сушытynu појма антонімыје, ныты да абјасне шыта за ных значы појам супротносьы значења. Комысаров сматра да је антонімыја, пры свега, језычка појава, алы да су прылыком њеног тумачења патрэбны екскурсы у облась логыке. Такође, В. Н. Комысаров істычэ да не треба мешаты језычкы і логычкы факторы пры прычувању ныховог адноса у лексычком значењу речы, јер, у супротном, може доћы до прынебрегавања језычкых фактора алы ныховог мешања с логычкым. Супротно Комысарову, мада не і потпуно, А. В. Ісајев (Ісаев 1972: 49-56) найпры констатује да је Комысаров у прыву када тврды да су, прылыком дефынысања, антонімыје патрэбны екскурсы у облась логыке. Међутым, Ісајев іде далэ. Он сматра да је прыблем антонімыје на теорыјскым плану – прыблем адноса логычког і језычког у семысыологыјы. А. В. Ісајев наводы да је прыблем антонімыје поједыначан случај значења уопшы, а онда поставлы прытање да лы је значење језычка алы нејезычка катэгорыја. Наставлыајушы далэ, А. В. Ісајев тврды да се све спецыфычносты речы лако могу прыобразыты у спецыфычносты појмова, па тако каже да се, на прымер супротнось међу речыма не разлыкује ад логычкы неспојывосы појмова, ілустратујушы то прымером *ыстина* - *ложь*, где је, прыма њего-

вом мишљењу, доста тешко утврдити шта је чему супротстављено – реч речи или појам појму. Исто тако, и лексичка спојивост лако може да се трансформише у појмовну спојивост, из чега произилази да су антоними несумњиво повезани с логичком категоријом неспојивости појмова. Подсетићемо, међутим, на то да В. Н. Комисаров прави суштинску разлику између логичког учења о неспојивости појмова и лингвистичког учења о антонимима. Ј. Д. Апресјан припада кругу поборника нешто ширег поимања антонимије (Апресјан 1974: 284-315). Апресјан најпре констатује да се основне карактеристике антонима могу сагледати на парадиматском и синтагматском нивоу, са чиме се, наравно слажемо. Ј. Д. Апресјан потом наводи три основна типа антонима дајући прецизну систематизацију односа који постоје у антонимији. Он издваја следеће типове антонима: I – а) тип *начинать - переставать* којем даје име *Анти I*. Овај тип антонимије је неубичајено богато заступљен у руском језику. Апресјан га илуструје следећим примером: *влететь - вылететь (из гнезда)*, а затим објашњава значење тих речи на следећи начин: *влететь в А=летя, начать находится внутри А, вылететь из А=летя, перестать находится внутри А*, после чега констатује да се разлика између ових „неспорних антонима“ своди на супротност типа *начинать – переставать*, односно *начать - перестать* или, што је исто, на супротност типа *начать X-начать не X=перестать*. Карактеристичан пример за овај тип антонимије су: *взбежать - сбежать, надвинуть - сдвинуть (шапку на лоб/шапку со лба), привести – увести, съехаться - разъехаться, здоровиться - прощаться* и сл.; б) тип *действие - уничтожение этого действия* илустрован је примерима типа *слепить - разлепить (страницы), сшить - расшить (два куска материи)*, што се, у ствари, своди на супротност типа *каузировать - ликвидровать*, односно *каузировать X = делать так, что X имеет (или начинает иметь место), ликвидровать X=делая так, что X не имеет (или перестанет иметь место)*. Ј. Д. Апресјан ове каузативне глаголе, такође, сврстава у *Анти I*. Обично су то глаголи с префиксом *раз-*, где овај префикс има значење „*обратного действия*“ или „*уничтожения результата ранее произведённого действия*“. И овај тип антонимије срећемо код великог броја глагола: *завязать - развязать (узел), забинтовать - разбинтовать (мясо), зажать - разжать (уши), наклеить, заклеить - отклеить (марку от конверта)*, итд. II – тип „P“ који је илустрован примерима типа „*влажный - сухой, соблюдать - нарушать, с - без (с*

деньгами - без денег), односно влажный = содержащий влагу, сухой = не содержащий влаги; соблюдать P = действовать так, как предписывается P, нарушать P = соблюдать P; с X=имея X, без X=не имея X. Овде се, наводи Ј. Д. Апресјан, сусрећемо с негирањем читавог тумачења речи-антонима, а не само с делом негирања тумачења. Мношто је оваквих примера: *измена - верность (супружеская)*, *наличие - отсутствие*, *покой - движение*, *оправдать - обмануть (доверие)*, *принять - отвергнуть (проект)*, *сдать - провалить (экзамен)*, *соблюдать - нарушать (договор)*, *поддаться - устоять (перед соблазном)*. III – тип „больше-меньше“ који је илустрован примером типа *широкий - узкий*, *большой - маленький*, *высокий-низкий*, *много - мало*, чија се супротност своди на супротност типа *больше - меньше*. На пример: *широкий - шире нормы = больше нормы в ширину*, *узкий - уже нормы = меньше нормы в ширину*; *большой = больше нормы*, *маленький = меньше нормы* и сл. Овај тип антонимије представљен је великим бројем примера са значењем размера, количине, интензивности или величине уопште. Наравно, Ј. Д. Апресјан, проблем антонимије сагледава, пре свега, из угла синтаксе. Међу ауторима који су писали о антонимији, сусрећемо се и с онима, који разматрајући антонимијске односе, класификују видове супротстављања. Тако, на пример, А. А. Уфимцева (Уфимцева 1968: 191-196) разликује два вида супротстављања: 1) антонимија; 2) конверзија. Треба истаћи да Уфимцева антонимију схвата, пре свега, као резултат логичке анализе, пошто оперише појмовима, а не речима, у чему је, у доброј мери, слична концепцији коју заступа А. В. Исајев (Исаев 1972). Џон Лајонз, у свом уводу у теоријску лингвистику (Лајонз 1978: 496) издваја три типа супротности: 1) антонимију; 2) комплементарност; 3) конверзију. За антонимију је карактеристична градација, односно степеновање квалитативног обележја, као и могућност поређења таквих речи. Типични примери за овај вид супротности су речи типа: *big - small* „*большой - маленький*“ и др. За комплементарност је наведен пример типа *single - married* „*холостой - женатый*“ и др. Такав се однос одликује строгом импликацијом. Тако, на пример, *John isn't married* «Джон не холост» имплицира *John is single* «Джон холост», а *John is married* «Джон женат» имплицира *John isn't single* «Джон не холост». Конверзија је представљена примерима типа *buy - sell* „*покупать - продавать*“, *husband - wife* „*муж - жена*“. Интересантно је, иначе, да Апресјан, Уфимцева, Лајонз примере типа

покупать - продавать сматрају за конверзиве. Тако, Ј. Д. Апресјан у својој расправи о лексичким конверзивима (*Апресјан 1978*) истиче како су конверзиви и антоними повезани, иако на различите начине изражавају појам супротности. Основна сличност конверзива и антонима огледа се у асиметричности, јер је као и код антонима, један конверзив увек семантички богатији од другог. Конверзиви се разликују од антонима и по валентности, јер су конверзиви најмање двовалентни, док су антоними или једновалентни или невалентни, по чему су антоними много ближи синонимима, него конверзивима. У вези с проблематиком која прати однос између конверзива и антонима, ми ћемо се држати става да такозвани антоними-конверзиви не образују посебну класу јединица, пошто се, пре свега, ради о нарочитој употреби тих речи у језику. Наиме, описује се један исти однос с тачке гледишта разних учесника. На пример: *„Динамо» выигрывает у «Спартака» – «Спартак» проигрывает «Динамо»;* *«Брат моложе сестры» – «Сестра старше брата»*. Л. А. Веденска (Введенская 1982: 14-21) дефинише антонимију набрајајући њена разна својства, како парадигматска, тако и синтагматска. Л. А. Веденска посебну пажњу посвећује такозваној контекстуалној антонимији. Веденска наводећи, како, на пример, Шански сматра да антонимију могу образовати чак и синоними типа *до свиданья* и *прощай* с правом констатује да такво схватање може довести само до разводњавања појма антонимије, те да у језику, на основу таквог размишљања, нема речи које не би могле постати антоними. Л. А. Веденска, наиме, тежи сужавању појма антонимије дајући јој при том јасне оквире. Лав Алексејевич Новиков је, према нашем мишљењу, један од најзначајних лексиколога који се како суштински, тако и обимски, највише и најозбиљније бавио питањем антонимије. Он је понудио бројна решења у области теорије о лексичкој антонимији. Готово да нико пре њега на такав начин није проучио, односно систематизовао питања која се тичу структуре значења антонима, законитости њихове употребе у језику, нити је ико на такав начин извршио систематизацију структурно-семантичких типова антонима, као и њихову класификацију с разних аспеката. Такође, Л. А. Новиков је, поред тога што је аутор бројних радова, аутор и специјалне монографије о антонимима под називом *Антонимия в русском языке (семантический анализ противоположности в лексике)* (Новиков 1973). Од његових радова који се тичу проблема антонимије потребно је напоменути и теоријски осврт на антониме у реч-

нику М. Р. Љвова (Новиков 1978: 5-28), као и поглавље под називом «*Антонимия*» у *Семантици руског језика* (Новиков 1982: 243-255). У даљем току рада, изложићемо, у краћим цртама, Новиковљев приказ проблема лексичке антонимије. Л. А. Новиков, као и остали лингвисти, у центар пажње ставља појам супротности. Супротност која чини основу антонимије, сматра он, „*есть различие внутри одной и той же сущности (качества, свойства, отношения, движения, состояния и т. п.), крайние противостоящие проявления такой сущности, их полярные определения: лёгкий – тяжёлый (вес), ближний - дальний (расстояние от чего-либо), подниматься – опускаться...*“ (Новиков 1982: 244). Л. А. Новиков заступа савремену концепцију према којој антонимију не образују само речи с квалитативним обележјима и разнокоренске речи, већ и векторски, односно координациони појмови и истокоренске речи. Такво схватање предвиђа одређену типологију семантички супротних речи, као и саме супротности. Л. А. Новиков, у складу с таквим схватањем, издваја три класе антонима унутар којих се испољава одређени тип антонимије: 1) класа контрарних антонима унутар које се исказује контрарна антонимија, 2) класа комплементарних антонима унутар које се исказује комплементарна антонимија, 3) класа векторских антонима унутар које се исказује векторска антонимија. За контрарне антониме је карактеристична градуалност опозиције, односно степеновање квалитативног својства, присуство средњих чланова који указују на пораст или смањење квалитативног обележја, док праву антонимију образују само крајњи чланови парадигме. Л. А. Новиков посебну пажњу поклања супротностима које се образују помоћу префикса *не-* типа *удачный – неудачный, вкусный - невкусный, вежливый – невежливый (успешан - неуспешан, укусан – неукусан, пажлив - непажлив)* и констатује да такве супротности треба разликовати од супротности типа *молодой - немолодой/млад – средњих година* које не образују праву антонимију. У контрарни блок антонима, Лав Новиков, иначе, сврстава и координационе појмове типа *утро - день (полдень) – вечер - ночь (полночь) (јутро - дан (подне) – вече –ноћ (поноћ))* који су исказани у виду циклуса. Контрарни блок антонима представљен је, пре свега, описним придевима, прилозима и именицама. За комплементарне антониме је, с друге стране, карактеристично одсуство средњег члана. Нема градуалности опозиције као код контрарних антонима. Постоје само два крајња члана парадигме који исцрпљују читаву класу предмета, појмова,

појава, својстава, обележја као што је то случај с придевским паром *живой - мёртвый/жив - мртав*. Комплементарну антонимију треба разликовати од прости супротности типа *белый - небелый* (*бео - није био*). Комплементарни тип антонимије, као и контрарни, представљен је, првенствено, придевима, прилозима и именицама. Векторска антонимија је антонимија изражавања супротно усмерених радњи типа: *подниматься – опускаться, начинать - переставать* (*пењати се - спуштати се, почињати - престајати*). Овај тип супротности треба разликовати од супротности типа *стоять - лежать* (*стајати - лежати*), где нема супротно усмерене радње. Векторска антонимија исказана је, пре свега, глаголима. Врло ретко је применљива на друге врсте речи, па се тако сусрећемо с ретким глаголским именицама и ретким прилозима. Условно, у векторску антонимију можемо сврстати поједине предлоге типа *в - из* (*у - из*). По структури, Л. А. Новиков антониме дели на разнокоренске антониме типа *хороший - плохой, богатый - бедный* (*добар - лош, богат - сиромашан*) и истокоренске типа *удачный - неудачный, приходит - уходит* (*успешан - неуспешан, долазити - одлазити*). Такође, Л. А. Новиков говори о једном непродуктивном типу антонимије који се зове енантиосемија. Енантиосемија је, према његовом мишљењу, супротност значења унутар једне вишезначне речи и она свој израз налази у контексту, односно у карактеру синтаксичких и лексичких веза речи с другим речима: *одолжить кому-нибудь денег «дать в долг»/одолжить у кого-нибудь денег „взять в долг“/позајмити некоме новац/позајмити од некога новац*. На тај начин, сматра Л. А. Новиков, то јест кроз структурно-семантичку класификацију антонима најбоље се могу сагледати парадигматски односи међу антонимима. На парадигматском плану може се уочити велика подударност семантичких структура, компонентни састав значења, што одговара високом степену дистрибуције тих лексичких јединица. Антонимијска значења се разилазе по једном суштинском диференцијалном обележју, тако да једна од компоненти семантичке структуре дате речи негира до крајњих граница одговарајућу компоненту речи супротне по значењу (*дорогой - дешёвый «предельно не дорогой»/скуп - јефтин «изразито није јефтин»*). То доприноси да се подударност семантичке структуре лексичких антонима испољава у њиховом једнаком тумачењу, што значи да се антонимија реализује у семантичком садржају речи. Лав Новиков је, наравно, све ове принципе, уградио у структурно-семантичку класификацију анто-

нима. На синтагматском плану за антониме је карактеристичан висок степен заједничке употребе у тексту. Управо таква контактна употреба омогућава њихово редовно супротстављање у језику и открива природу антонимије која се састоји у изражавању крајњег негирања унутар једне суштине. Л. А. Новиков наводи најкарактеристичније антонимијске контексте типа *не X, а Y; X или Y; то X, то Y; от X, до Y; X и Y (није X, већ Y; X или Y; час X, час Y; од X, до Y; X и Y* и др., где антоними реализују одређене семантичке функције као што су: дисјункција, конјункција, контраст, обухват читаве класе предмета, појава, појмова, својстава, обележја и др. Л. А. Новиков пажњу задржава и на такозваним антонимима-конверзивима. Л. А. Новиков, наиме, сматра да су ови антоними, пре свега, резултат посебне употребе антонима у језику, односно да описују једну исту ситуацију посматрану с тачке гледишта разних учесника, али да овакви антоними, ипак, не образују посебну класу јединица. У својој монографији о антонимима (Новиков 1973), Л. А. Новиков читаво једно поглавље посвећује прагматичком аспекту антонимије и при том констатује да речи типа *отцы - дети, земля - небо, рай - ад, душа - тело, ум - сердце/очевы - деца, земља - небо, рај - пакао, душа - тело, ум - срце* изражавају посебан вид супротности, тако да се стиче утисак да се ради о правим антонимима. Узгред, Л. А. Новиков констатује да се овде не ради о чисто семантичком односу, већ да су прагматички антоними првенствено резултат честе употребе у говору (Новиков 1982: 255), те да им је својствен однос експресивног контраста, потпомогнут другим средствима контекста (Новиков 1973: 154). Имајући у виду да и сам Новиков долази до закључка да је овде реч о једном посебном виду супротности који је условљен контекстом, мишљења смо да су овакви случајеви, ипак, пример за контекстуалну супротност, односно квазиантонимију. Уопште говорећи, Л. А. Новиков је у својој *Антонимији руског језика* (Новиков 1973) заступао једну ширу концепцију схватања антонимије. Допуштао је, наиме, могућност како једноаспекатске, тако и вишеаспекатске антонимије, чак и то да је једноаспекатска антонимија тек варијанта вишеаспекатске антонимије (Новиков 1973: 46). Супротно томе, у *Семантици руског језика* (Новиков 1982) осећа се тенденција ка сужавању појма антонимије. Квазиантоними су, наводи Новиков, семантички неједнаке, несразмерне, несиметричне лексичке јединице типа *великий „очень большой» - маленький, обожать - ненавидеть, глупый - неглупый* (веома велик - мали,

обожавати - мрзети, глуп - прилично паметан), а такође и стилски, временски и по другим обележјима различите супротности типа *вспоминатъ - запамјатоватъ* (разг.), *женитъся - разженитъся* (прост.), *дух - плоть* (устар.) и др. Лав Алексејевич Новиков, такође, указује и на везу антонимије с другим лексичким појавама попут полисемије и синонимије.

1.2. Преглед теоријских мишљења и ставова о антонимији код српских лингвиста. — Међу нашим научницима истиче се, пре свих, Ирена Грицкат која припада ретком броју лингвиста који су се озбиљније бавили антонимијом и која је покушала да изведе целовиту теорију о антонимији. Идеалан појам супротности, сматра Ирена Грицкат, се неминовно сучељава са специфичним нормама појединих језика, са особеностима контекста, као и са спољном емпиријом. Ирена Грицкат исправно запажа да су понекад у питању чисти антоними, супротстављени по једној диференцијалној компоненти из заједничке појмовне садржине типа *дан - ноћ, ући - изаћи, бело - црно*, а некада се ради о ситуационо условљеним супротностима, односно о супротностима за одређена схватања, те да се тада уместо тих антонима појављују различити опозитуми типа *брдо - равница* и *долина, отићи - доћи* или *остати, слабо - добро* или *јак* (Грицкат 1989: 1-26). Када је у питању квазиантонимија, којој ће у нашем раду свакако бити посвећена значајна пажња, Ирена Грицкат је доста убедљиво илуструје врло лепим примерима најпре изневши констатације да осећање за антонимију зависи од разних фактора, то јест од узраста, географске, климатске, социјалне, стручне и друге устројености и усмерености појединаца: «Ако бисмо се потрудили да се саживимо с дечјом психом, увидели бисмо да за дете од три до четири године неку врсту антонима представљају *чика* и *тетка, рука* и *нога*... У нешто старијим годинима «необориве» супротности су *подрум* и *таван, сунце* и *киша*. Није искључено да и код одраслог човека речи *мачка* и *миш* могу да изазивају међусобне асоцијације по супротности, пошто постоје укупљене представе о антагонизму тих двеју животиња... За човека који живи у природи с мешовитим географским рељефом, антоними су *брдо* и *равница*, али за брђанина који није видео равницу *брдо* има као антоним *котлину* или *долину*. За земљорадњу, или уопште при оријентацији мисли на земљорадњу, антоними су *ораница* и *ливада, сетва* и *жетва*, за морнара су то *бура* и *бонаца*, за музичара *мело-*

дија и *хармонија*, за неког уског стручњака из области боја *црвено* и *зелено*, за астронома *сунце* и *планете*. С правом се може помислити да ће према речи *цео* или *читав* стаклорезац осетити као антоним *разбијен*, кројач *распаран* или *расцепан*, неки други мајстор *сломљен*, *распарчан*, *полупан*, а неки уметник, сликар, архитекта, можда чак и *фрагментаран*» (Грицкат: 1961-1962: 87-90). Ирена Грицкат, говорећи о оваквим случајевима, исправно запажа да антонимија треба да буде ослобођена од оваквих «случајних наноса». Ирена Грицкат (Грицкат 1989) заступа Новиковљеву типологију семантички супротних речи, па тако издваја контрарне, комплементарне и векторске антониме, с тим што уместо термина «векторски» користи термин «директивни» за примере типа *доћи* - *отићи*. Иначе, Ирена Грицкат антониме дели на потпуне и непотпуне. Потпуни антоними су они који су супротстављени читавим својим семантичким пољем (нпр. *лево* и *десно*), а непотпуни антоними су они, где је један члан антонимијског пара увек семантички богатији од другог (нпр. *дан* и *ноћ*, *земља* и *небо*). Такође, Ирена Грицкат се посебно бави проблемом односа антонимије и негације и говори о негирању у ужем смислу, као и о придавању антонимичног смисла речима уз које стоје обличка средства за негацију. Тако, функцију негирања обично има речца *не*, а функцију претварања у антоним префикс *не-* (Грицкат 1963: 115-136). Данко Шипка (Шипка 1990: 295-301) указује на чињеницу да у антонимијском систему, поред односа симетрије, постоје и односи асиметрије. Шипка сматра да, при проучавању антонимије, ваља имати у виду да се не ради увек о црно-белом односу, то јест о простом контрастирању елемената по принципу симетрије, те да због тога постојање асиметријских релација у антонимијском систему завређује чвршће и прецизније проучавање. Данко Шипка, иначе, говори о уланченим и неуланченим антонимима које, на пример, Лав Новиков назива контрарним и комплементарним антонимима. Међутим, разлика између Данка Шипке и Лава Новикова није само у терминологији. Данко Шипка као пример присуства асиметричности у антонимијским релацијама наводи пример *огроман* - *мали* који сврстава у уланчене, то јест контрарне антониме који се одликују присуством средњег члана у ланцу антонимијске парадигме. Овакви примери за Новикова су, међутим, квазиантонимични, док Шипка допушта могућност постојања асиметрије у антонимији. Додаћемо овде да је врло тешко тражити у свему

симетрију, поготово када наспрам једне лексеме имамо неколико синонимичних лексема које уносе одређене нијансе у значење речи, те да се асиметрија, у извесној мери, вероватно може толерисати. Ипак, када је реч о очигледној асиметрији као у случају *огроман - мали*, онда је то већ квазиантонимичан однос. Без обзира на разне недоумице у вези с присуством симетрије и асиметрије код антонима, Данко Шипка је покушао да расветли један од суштинских проблема у вези с теоријом о антонимији. Драгана Мршевић-Радовић (Мршевић-Радовић 1977: 226-237), дотичући се проблема антонимије, у центар пажње ставља глаголе супротног значења при том их класификујући према виду супротности који испољавају и морфолошкој структури у исто време. Треба посебно истаћи разлику коју аутор прави између праве и неправе антонимије. Драгана Мршевић-Радовић тако наводи следеће: «Ако су два глагола супротног лексичког значења (обележеног коренима или префиксом) независно од контекста у којем су употребљени и ако важе за целу језичку средину, онда су то прави антоними... Ако су, пак, два глагола супротна, али тако што један од њих није по свом лексичком значењу права супротност другом, онда су то неправи антоними. Њихова супротност је условљена или искуством дате језичке средине или лексичким садржајем окружења у којем су употребљени (Мршевић-Радовић 1977: 228)». У складу с таквим схватањем, Драгана Мршевић-Радовић неправу антониме дели на емпиријски условљене (супротност за одређену друштвену средину у складу с нормама које важе за њу, а плод су историјских, културних и других чинилаца) и контекстуално условљене (лексичким садржајем окружења) антониме. Драгана Мршевић-Радовић за емпиријски условљене антониме истиче да је реч о неутрализацији, односно потирању основних значења речи, при чему се нека мање важна особина или значење издваја као примарно и доводи у везу по супротности с неком другом особином или значењем које се такође издвојило између многих других особина. Драгана Мршевић-Радовић је ову ситуацију илустровала глаголом *говорити*, чија је основна супротност *ћутати*, али у одређеној друштвеној средини глагол *говорити* може имати супротне асоцијације према глаголу *радити*. То је показано на примеру лепих српских народних пословица: «*Не треба квоцати, него јаја носити*» и «*Помози ми носити, а пушти ме зборити*». Поменимо и то да Драгана Мршевић-Радовић указује на везу анто-

нимије с другим лексичким појавама, на пример с полисемијом, да би, на крају, констатовала да полисемија, свакако, није препрека развоју антонимије, већ представља могућност стварања већег броја антонима. Додајмо да је такав случај и с другим лексичким појавама, нарочито са синонимијом. Везу антонимије с полисемијом, Драгана Мршевић-Радовић илуструје наводећи као пример глагол *рећи* који у значењу «говорити» остварује супротност с глаголом *ћутати*, а у значењу «обећати» с глаголом *одрећи*. Бранко Тошовић (Тошовић 1993: 89-95) такође у центар пажње ставља глаголе, али их сагледава, пре свега, са стилског аспекта, односно аспекта примене глаголске антонимије у стилистици. Бранко Тошовић при том наводи шест основних типова глаголске антонимије: 1) неутрална антонимија унутар које се супротстављају појмови без неке посебне експресивне вредности; 2) стилемска антонимија која се свесно даје у циљу постизања одређеног стилског ефекта; 3) контекстуална антонимија коју образују глаголи који у лексичком систему не творе антонимијски пар; 4) антонимијски парадокс који настаје када се у опозицијски однос доведу две неспојиве појаве, што даје стилску фигуру оксиморон; 5) текстуална антонимија као појава антонима у тексту свакако ширем од стиха, реченице; 6) идиоматска антонимија која се среће у фразеолошким изразима, пословицама, крилатицама и афоризмима, где антоними чине доминантан сегмент исказа. Иначе, Бранко Тошовић истиче да глагол у антонимији заузима важно место, те да најразгранатији систем антонимијских односа образују истокоренски глаголи с многобројним префиксима типа *в-*, *вы-*, *с-*, *за-*, *раз-*, *недо-*, *пере-*, *под-*, *от-*, *при-*, *у-*. Бранко Тошовић, чак, наводи и податак да од 2036 антонимијских парова, датих у Речнику М. Р. Љвова (Љвов 1978), 494 припада глаголима, што износи 24,3% свих антонимијских парова. Дана Бошков (Бошков 1981: 63-67) разматра проблем негације код придева уз помоћ префикса *не-*, *а-*, *дис-*, *без-*, као и образовање антонимијских односа с већ поменутих префиксима. Она истиче најпре да је највећа могућност исказивања антонимичности код префикса *не-* који је и због тога немаркиран, а да је нешто мања код префикса *без-*. Префикси *а-*, *дис-*, су маркирани не само што се најчешће јављају уз речи страног порекла, што су мање продуктивни, већ и што изражавају однос комплементарности. Дана Бошков посебно истиче како потпуних антонима има релативно ма-

ло и да се зато мора најчешће говорити о антонимијским односима између одређених семантичких компоненти датог придевског пара. Сасвим је вероватно да Дана Бошков исто мисли када су у питању и друге врсте речи. У наставку рада, навешћемо теоријске погледе и ставове Рајне Драгићевић која настоји да разграничи праву од неправу антонимије (Марковић 1994: 209-218, Драгићевић 2010), као и да издвоји најфреквентније моделе неправих антонима управо на материјалу *Српских народних пословица* Вука Стефановића Караџића. Рајна Драгићевић тако истиче: «Прави антоними су лексеме којима се супротстављају примарне семантичке реализације. Оне морају бити семантички, граматички, стилски и функционално симетричне. Уколико оваква симетрија изостане или ако се лексемама не супротстављају примарна, него секундарна значења, овакве парове можемо назвати неправим антонимима или квазиантонимима...» Такође, Рајна Драгићевић наводи како антониме у семантичком смислу одликује припадност једној лексичко-семантичкој групи, као и да се та припадност потврђује постојањем исте архисеме. Рајна Драгићевић као пример наводи лексеме *мушкарац* и *жена* код којих је архисема – *особа*, *људско биће*, а онда додаје да семантичке садржаје ових лексема показује и мноштво других сема које произилазе из архисеме: способност мишљења, говорна способност, способност стварања оруђа, способност служења оруђем, способност учешћа у друштвеном раду, усправни ход, да би на крају констатовала да се разликују само семе које се односе на пол. Рајна Драгићевић наводи како су прави антоними они код којих су супротстављене примарне семантичке реализације, а онда даје примере типа *жив - убијен*, *обучен - го*, *обувен - бос*, где долази до супротстављања основних значења, али се, ипак, ради о квазиантонимији. На пример, у пару *жив - убијен* лексема *убијен* уноси додатну компоненту која се односи на начин остајања без живота, што сматра Рајна Драгићевић, ремети симетрију примарних семантичких реализација пара *жив - убијен*, тако да ту не може бити говора о правој, системској антонимији. У сваком случају, овде се сусрећемо с проблемом синонимијског низа унутар антонимијског пара и питањем да ли сваком члану антонимијског пара одговара синонимијски низ и како се хоризонтално чланови синонимијског низа међусобно понашају, односно какви су односи међу њима. Наравно, то проистиче из семне анализе антонима, где појам архисеме, приме-

њен на антониме, не опстаје. Потребно је осврнути се на став Рајне Драгићевић према питању присуства симетрије и асиметрије у антонимијским релацијама. Рајна Драгићевић прихвата став В. А. Иванове, по којој су парови типа *огроман – премален, прелеп - одвратан* квазиантоними, јер се ради о семантички детерминисаним речима, то јест речима зависним од својих неутралних појмова. Стога су такви примери квазиантоними. Само неутрални појмови образују антонимијске односе и само код њих постоји симетричност у испољавању супротности значења. Пажњу свакако заслужује и пример типа *обожавати - мрзети*, где је *обожавати* у семантичкој релацији с *волети*. Рајна Драгићевић у вези с овом опозицијом наводи једну реченицу из чувеног дела великог руског писца, Фјодора Михаиловича Достојевског «Зли дуси (Бесы)». Реченица гласи: „Они разделились на две стороны – в одной *обожали* его, а в другой *ненавидели до кровомщения*». Потом, Рајна Драгићевић констатује како је Достојевски додатаком *до кровомщения* успоставио симетрију с глаголом *обожать*, али да антонимије, ипак, нема. То је помало контрадикторно са закључком који она наводи, а по коме лексеме «морају бити семантички, граматички, стилски и функционално симетричне». Похвалу свакако заслужују модели неправих антонима које је Рајна Драгићевић дала бавећи се питањем функционисања антонимије на материјалу Вукових пословица. Тако, Рајна Драгићевић даје приказ теметских модела о људима, родбинским односима, животињама, деловима тела, овоземаљском и оноземаљском, такозваним прагамтичким антонимима, итд.

1.3. Лексичка системска антонимија. — Општепознато је, у науци о језику, да речи могу да се супротстављају на различите начине. Посебно место у овој области, сматрамо, заузима лексичка системска антонимија. Ради се, наиме, о најизраженијем виду супротстављања двеју речи како на парадигматском, тако и на синтаксичком плану. Реализација супротних односа, каква је присутна код лексичке системске антонимије, не зависи од било каквог контекста, нити односа унутар датог контекста. Такви односи, наиме, постоје на нивоу семантичког међуодноса значења двеју речи. У приступу самом поимању антонимије постоје мање или веће разлике, али је једно заједничко свим схватањима антонимије. То је појам супротности. Супротност која лежи у основи антонимије је максимална супротност унутар једног диференци-

јалног обележја. Сусрећемо се с крајње поларизованим манифестацијама једног садржаја као што је то случај у примерима типа *богатый - бедный/богат - сиромашан, день - ночь/дан - ноћ, живой - мёртвый/жив - мртав, подниматься - опускаться/пењати се - спуштти се*. На тај начин ћемо, у ствари, сагледавати праву антонимију, јер антоними несумњиво јесу изражавање супротности у језику. Л. Н. Шмельов, руски лингвиста, чак, тврди да је антонимија најпотпуније исказивање супротности међу речима: *«Наиболее полное противопоставление слов расценивается как антонимия...»* (Шмелёв 1977: 202). Л. А. Новиков, аутор монографије о антонимима, сматра да се антонимија мора заснивати на искуству целокупног језичког колектива, а не појединчаних група, те да мора бити одређена као најопштије супротстављање речи за говорнике датог језика: *„Она (Антонимия) должна быть определена как наиболее общее и характерное для всех носителей языка противопоставление слов...»* (Новиков 1973: 18). Антоними се, дакле, најчешће схватају као речи супротног значења којима се обично супротстављају примарне семантичке реализације. *«Противоположность лежащая в основе антонимии – сматра Л. А. Новиков - есть различие внутри одной и той же сущности (качества, свойства, отношения, движения, состояния и т. п.), крайние противостоящие проявления такой сущности, их полярные определения: лёгкий - тяжёлый (вес), ближний - дальний (расстояние от чего-либо), подниматься - опускаться (вертикальное движение), здоровье - болезнь...»* Антонимијска значења се разилазе по једном суштинском диференцијалном обележју, тако да једна од компоненти семантичке структуре дате речи негира до крајњих граница одговарајућу компоненту речи супротне по значењу (*дорогой – дешёвый «предельно не дорогой»/скуп - јефтин «изразито није јефтин»*). То доприноси да се подударност семантичке структуре лексичких антонима испољава у њиховом једнаком тумачењу, што значи да се антонимија реализује у семантичком садржају речи. У њиховој сржи се, како смо већ истакли, налази појам супротности значења, у граматичком смислу одликује их обично припадност истој врсти речи, док их у семантичком смислу карактерише припадност једној лексичко-семантичкој групи речи. На парадигматском нивоу за антониме је, уопштено говорећи, карактеристична велика сличност семантичких структура, компонентни састав значења, што одговара високом степену дистрибуције тих лексичких јединица. На

синтагматском плану можемо уочити семантичку блискост антонима. Њиховој семантичкој блискости доприноси велика подударност у лексичкој спојивости с другим речима, што омогућава редовну и сталну употребу антонима у за њих карактеристичним контекстима типа: *богатый и бедный/богат и сиромашан, богатый или бедный/богат или сиромашан, не богатый, а бедный/није богат, него сиромашан* и сл. Пренето на терен пословица, то значи да треба показати законитости употребе антонима у реченицама-пословицама, односно најкарактеристичније контексте у којима се они срећу, као и семантичке односе који се остварују унутар тих антонимијских контекста. Антонимима ћемо, дакле, приступити у односу на њихово функционисање у систему руских и српских народних пословица. Пословицу можемо дефинисати као устаљену форму изражавања у језику, ритмички и граматички организовану целину у којој је фиксирано практично искуство једног народа, као и оцена и однос тог народа према свакодневним појавама у животу. Морамо имати при том у виду да пословице представљају посебну структурно-семантичку јединицу са својим законитостима, као и да је унутар такве структуре лексичка антонимија тек један од видова испољавања опозитних односа. Ипак, инсистираћемо на истраживању лексичке антонимије као системске појаве, јер она то свакако јесте. Томе у прилог наравно иду бројна истраживања која су се како у ближој, тако и у даљој прошлости, тицала изучавања парадигматских и синтагматских односа, теорије семантичког поља, функционалног приступа значењу и семантичким категоријама као што су полисемија, хомонимија, синонимија и антонимија. Све наведено је свакако допринело да се антонимија данас целовитије и озбиљније проучава, него што је то био случај у прошлости.

1.4. Квазиантонимија. — Поред односа карактеристичних за класичну антонимију типа *добро - зло, богат - сиромашан, доћи - отићи*, сусрећемо се и с релацијама које нису карактеристичне за лексичку системску антонимију типа *брат - туђин, вук - овца, крст - ђаво*. Наиме, схватање појма супротности не зависи само од полазног, основног, односно примарног значења супротстављених лексема, већ и од социјалног, културног окружења, пола, узраста, итд. Све ово, свакако, намеће потребу за систематизацијом опозитних односа, односно потребу како за јасном дефиницијом појма лексичке антонимије, тако и за њеним разграничењем од појава које наз-

ивамо квазиантонимијом, односно контекстуалном или неправом антонимијом. Сло-
жићемо се, наиме, с мишљењем Ирене Грицкат која наглашава како би антонимија, у
лингвистичком смислу, требало да буде очишћена од такозваних «случајних нано-
са» (Грицкат 1961-1962а: 88), чиме би јој, у ствари, био пружен лингвистички иден-
титет. Нарочито нас интересује присуство разних конотативно-прагматичких окол-
ности које доводе до неутралисања, односно потирања, одвођења у други план при-
марних семантичких реализација антонимијских парова, Сусрећемо се, наиме, са
ситуацијом, када неко секундарно значење избија у први план, постаје примарно и
супротставља се неком другом значењу које се, са своје стране, издваја и постаје
примарно у датом контексту. То значење бива вредновано као добро или лоше, пози-
тивно или негативно (субјективно вредновање), одобрава се или не одобрава (објек-
тивно вредновање). Квазиантоними се, иначе, обично дефинишу као семантички не-
једнаке, несразмерне, асиметричне лексичке јединице, а такође и стилски, временски
и по другим обележјима различите опозиције. За квазиантониме такође можемо рећи
да играју веома важну улогу као средство изражавања функције контраста и других
значења повезаних с њима. Присуство квазиантонимије се, слободно можемо истаћи,
снажно осећа унутар руских и српских народних пословица. Томе свакако доприноси
природа и структура самих пословица. Један од циљева овог рада свакако се огледа у
илустровању присуства квазиантонимије унутар контекста којег представљају посло-
вице.

2. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Анализу и опис лексичких опозиција код антонима и квазиантонима у језику руских и српских народних пословица вршићемо полазећи од парадигматских односа између речи и идући ка њиховим синтаксичким својствима. Настојаћемо, дакле, да покажемо везу између датих антонимијских класа, обједињених општим типом антонимије, тематским карактеристикама, припадношћу одређеним тематским лексичким категоријама. Антониме ћемо сврставати у одређене лексичко-семантичке групе према заједничкој семи по којој су они максимално супротстављени. То значи да ћемо, у овом раду, примењивати метод компонентне анализе, чија се суштина састоји у томе да се за најмању јединицу у семантици не узима само значење, већ компоненте значења – семе. Анализу, опис и класификацију лексичких опозиција ћемо вршити у складу с њиховом припадношћу одређеној граматичкој врсти речи. Наведену анализу ћемо започети од такозване предикатске лексике, односно од глагола и њима сродних глаголских именица имајући при том у виду сво богатство и шароликост односа који постоје на нивоу предикатске лексике, улогу и место глагола у склопу реченица-пословица, односно бројност глаголских опозиција.

2.1. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА:

2.1.1. Лексичке опозиције код антонима-глагола и глаголских именица:

2.1.1.1. Антоними са заједничком семом „људско стање“:

Житъ надейся, а *умиратъ* готовься (Д 280)

Ради као да ћеш сто година *живљети*, али моли се Богу као да ћеш сјутра *умријети* (В 4600)

Недогло *жил*, да славно *умер* (Д 691)

Један пут се *мре* (В 1821)

Кто *родится* – *кричит*, кто *умирает* – *молчит* (Д 280)

Ко се *роди* онај ће и *умријети* (В 2587)

Голым *родился*, голым и *умру* (Д 50)

Наги смо на онај свијет *дошли*, наги
ћемо с њега и *отићи* (В 204)

Седни *жив*, а завтра – *жил* (Д 286)

Данас *јесмо*, а сјутра *нијесмо* (В 57)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним супротним реченицама са супротним везницима *а* и *али* у структури реченица-пословица. Унутар ове групе глаголских антонима сусрећемо се претежно с опозицијама типа *жити*, *рождатися* – *умереть*, односно *живети*, *рађати се* – *умирати*. Питању живота и смрти у пословицама свакако је посвећена велика пажња. Централни део ових конструкција чине курзивом истакнути облици инфинитива који врше објекатску функцију, док су лични глаголски облици *надејся* (надај се) и *готовься* (спремај се) исказани у форми заповедног начина. У пословицама је реализована функција савета, односно упозорења у смислу како се ваља понашати, то јест чему се треба надати. Пословице очигледно «верују» у живот, али и упозоравају на пролазност људског живота.

Друга руска пословица представља независносложено супротну реченицу са супротним везником *да* у својој структури. Субјекат у овој пословици није исказан. Лични глаголски облици *жил* (живео је) и *умер* (умро је, преминуо је) су исказани у прошлом времену. Српски еквивалент не поседује у својој структури експлицитно изражене опозиције, премда се тако нешто у дубинској структури пословице осећа. Антоними врше функцију предиката и исказани су личним глаголским облицима у перфекту. У пословицама се реализује функција констатације постојећег стања.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент, такође, упозоравају на пролазност људског живота кроз опозиције типа *рађати се* - *умирати*. У питању су зависносложене односне реченице с упитном заменицом *кто* у функцији везника која се у руској пословици понавља и налази на почетку реченица, што свакако доприноси симетрији у испољавању опозитних односа, док се у српској пословици симетрија постиже употребом упитне заменице *ко* у функцији везника, односно показне заменице *онај* у функцији корелатива. Потребно је истаћи да се у структури руске пословице глагол *родиться* (*родити се*) поистовећује с глаголом *кричать* (*викати*), док се

глагол *умереть* (*умрети*) поистовећује с глаголом *молчать* (*ћутати*). То свакако није случајно, пошто глаголи *викати* и *ћутати*, попут глагола *живети* и *умирати*, означавају људско стање. Такође, у структури треће српске пословице имамо граматичку реч *и* у служби речце за истицање, што само доприноси поларизовању опозитних односа. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним саставним реченицама асиндетског типа. Занимљивост представља то да су руски глаголи *родиться* и *умереть* употребљени у свом основном значењу *живљења* и *умирања*, док су српски глаголи *доћи* и *отићи* употребљени у пренесеном значењу *живљења* и *умирања*, што представља случај карактеристичан за квазиантонимију. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања.

Пета руска пословица, као и њен српски еквивалент суштински су пример за опозицију типа *бити – не бити, постојати – не постојати*. У српској пословици која је исказана независносложеном супротном реченицом имамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *јесмо - нијесмо*, исказану у првом лицу множине несвршеног презента, док у руској пословици, исказаној независносложеном супротном реченицом с карактеристичним супротним везником *а*, опозитни односи постоје између кратког облика придева *жив* (жив) и личног глаголског облика прошлог времена *жил* (живео је). Стога се кратки облик придева *жив* налази у семантичкој равни с личним глаголским обликом несвршеног презента *јесмо*, а лични глаголски облик прошлог времена *жил* је у семантичкој равни с личним глаголским обликом несвршеног презента *нијесмо*. Међутим, опозитан однос између личног глаголског облика прошлог времена *жил* (*живео је*) и кратког облика придева *жив* (*жив*) представља квазиантонимију пошто се ради различитим врстама речи. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Вам бы **кричатъ**, а нам бы **молчатъ**
(Д 623)

Људи кад **буче**, жене нек **муче** (В 2924)

Когда деньги **говорят**, тогда правда
молчит (Д 83)

Ђе марјаши **звече** философи **муче** (В 1208)

У склопу наведених пословица сусрећемо се с опозицијама типа *кричатъ* - (викати) - *молчатъ* (ћутати), односно *говорити* - *ћутати*, *говорити* – *викати*. У првој руској пословици инфинитиви глагола врше обејкатску функцију унутар зависносло-жене супротне реченице са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Унутар српског еквивалента, исказаног зависносложеном условном реченицом асиндетског типа, лични глаголски облици *буче* - *муче* употребљени су у трећем лицу множине несвршеног презента. Пословице реализују функције упозорења. Пословице поручују да постоје тешко помирљиве крајности, вредности, ситуације.

Друга руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с прилогом за време *когда* (*када*) у функцији везника и *тогда* (*тада*) у функцији корелатива. Лични глаголски облици *говораџ* (*говоре*) и *молчаџ* (*ћуте*) врше предикатску функцију и исказани су у трећем лицу множине садашњег времена. Српски еквивалент је такође исказан зависносложеном односном реченицом. У функцији везника се налази прилог за место *где*, док је корелатив *ту* неисказан, мада се његово присуство у дубинској структури пословице и те како осећа. Лични глаголски облици *звече* и *муче*, исказани у форми трећег лица множине несвршеног презента и врше предикатску функцију унутар зависносложене односне реченице асиндетског типа. Потребено је истаћи да је глагол *звекетати* у саставу српске пословице употребљен у секундарном значењу *причати*, *говорити*, док је глагол *мучати* употребљен у свом примарном значењу *ћутати*, тако да однос на релацији *звекетати* - *мучати* представља пример који је карактеристичан за квазиантонимију. У пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања, али и упозорења.

С дураком – ни *поплакатъся*, ни Волим с мудрим *плакати* него с
посмеатъся (Д 446) лудим *пјевати* (В 622)

Хотя *осердитъся*, да после *смиритъся* Како *мирили* тако се *смирили* (В 2070)
(Д 129)

Људско стање може бити исказано и антонимијском опозицијом типа *плакатъ* - *смеатъся*, то јест *плакати* - *смејати се*. У првој руској пословици сусрећемо се са

зависносложеном саставном реченицом, односно структурним моделом *ни А, ни Б*, унутар којег се испољавају супротни односи. Инфинитиви *поплакаться* и *посмеяться* врше објекатску функцију у реченици и централни су део независне глаголске синтагме с падешким детерминативом у инструменталу заједнице. Инфинитиви *плакати* и *певати* у првој српској пословици попут инфинитва *поплакаться* и *посмеяться* врше објекатску функцију у саставу зависносложене реченице поредбеног типа и, такође, представљају стожер независне глаголске синтагме с падешким детерминативом у инструменталу. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

У другој руској пословици сусрећемо се с опозицијом типа *наљутити се - смирити се* унутар зависносложених реченица са неисказаним субјектима. Руска пословица представља супротну реченицу са супротним везником *да (али)* у својој структури и личним глаголским облицима у трећем лицу једнине простог будућег времена, док је српска реченица неодређеноличног типа с глаголима у неодређеноличном другом лицу множине перфекта. Потребно је, иначе, истаћи да се опозитни односи унутар српске пословице образује додавањем префикса *с-* на основу глагола, што, у ствари, представља случај граматичке опозиције. Наведене пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

Он тебя *напоит* и *вытрезвит* (Д 163) Жедна преко воде превести (В 87)

Сусрећемо се такође с опозицијом *напитъ - вытрезвить*, односно *напити кога - отрезнити кога*. Ипак, ова руска пословица је, имајући у виду поруку која пословица шаље, пример када антоними нису употребљени у свом примарном значењу «*напити кога/отрезнити кога*», већ у секундарном значењу «*преварити кога*». Сматрамо, стога, да оваква употреба антонимима у контексту реченице-пословице представља случај квазиантонимије. Незахвално је, међутим, «разарати» структуру реченице-пословице и вадити из њеног контекста антонимијске парове. На такав корак смо, међутим, принуђени сваки пут када желимо да илуструјемо богатство и шароликост антонимијских односа који постоје на парадигматском нивоу. У склопу српског еквивалента сусрећемо се с устаљеним изразом, односно фразеолошком конструкцијом, где лексеме губе своја примарна значења и попр-

мају укупно, збирно значење «*преварити кога*». Примарне семантичке реализације ових лексема дакле нису у првом плану, па је ово случај квазиантонимије. Руска пословица представља зависносложену реченицу саставног типа с карактер-истичним структурним моделом *A и B*, унутар којег антоними врше објекатску функцију, док је српски еквивалент исказан простопроширеном реченицом коју чини независна глаголска синтаagma с инфинитивом *превести* као централним делом и падешким атрибутом *жедна преко воде* као зависним делом. У пословицама је реализована функција упозорења.

Только бы *помолодеть*, а уж знал бы *Стару* чоекку *млада* жена годименат, а как *состареться* (Д 357) *младу* чоекку *стара* жена погибија (В 5097)

Човеково стање, између осталог, може бити приказано пугем анто нимијског глаголског пара *помолодеть – состареться* (*подмладити се, постати млађи – остарити*). Младост је свакако позитивно конотирана. Руска пословица је исказна зависносложеном реченицом с везником *только* који носи значење изумимања, чиме се додатно појачава контраст на релацији *помолодеть (подмладити се, постати млађи) – состареться (остарити)*. Глаголски пар *остарити-подмладити се* нисмо пронашли у српским народним пословицама, па условно речено наводимо пословицу која упућује на то да се и стар човек може осећати младо, а млад човек старо. Супротни односи унутар друге српске пословице реализовани су у зависносложеној супротној реченици са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Приметна је симетрија у испољавању односа, карактеристичних за лексичку антонимију, као и промена смера деловања на релацији *стару чоекку млада жена/младу чоекку стара жена*. У овим пословицама је реализована функција жеље.

Начать, не то что и *кончить*. Зачать *Што се не поче* то се не *досије* (В 6343)
легко, а родить трудно (Д 221)

Начиня дело, о *конце* не помышляй *Боље је не почети*, него *не дочети* (В 26)
(Д 496)

Начали гладью (гладко), а **кончили**
гладью (гадко) (Д 498)

Ко нагло **почне**, нагло ће и **свршити**
(В 2467)

У склопу ових пословица сусрећемо се с глаголском антонимијом типа *начать - кончить*, односно *почети - завершавати*. Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом унутар које антонимијске односе реализују нелични глаголски облици, односно инфинитиви *начать* и *кончить* који врше субјекатску функцију. Српска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом унутар које се реализује структурни модел супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања одређених предмета, појмова, појава, својстава, обележја. У односу, карактеристичном за лексичку антонимију, налазе се лични глаголски облици трећег лица свршеног презента *почне - доспије*. Односи унутар српске пословице базирају се и на присуству везника *што* и корелатива *то* који се налазе на самом почетку две реченице, чиме је успостављена симетрија у исказивању супротних односа. Пословице реализују функцију савета, али и упозорења.

У другој руској пословици имамо опозитни однос између глаголског прилога садашњег *начиная (почињући)* и именице *конец (крај)*, што, у суштини, представља квазиантонимију, јер се прави антоними, граматички посматрано, дефинишу као речи исте врсте. Пословица је исказана зависносложеном условном реченицом. С друге стране, српска пословица представља зависносложену супротну реченицу поредбеног типа, у чијем склопу се реализује структурни модел супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања одређених предмета, појава, појмова, својстава, обележја, класа. Инфинитиви *почети - дочети* реализују субјекатску функцију унутар реченице-пословице. У пословицама је дошло до реализације функције савета. Трећа руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Лични глаголски облици *кончили (завршили су)* и *начали (почели су)* су дати у неодрђеноличном трећем лицу множине прошлог времена. Српски еквивалент је исказан у виду зависносложене односне реченице с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показаном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Лични глаголски облик *почне* представљен је у форми трећег лица свршеног презента, док лични глаголски облик *ће свршити* реализује

функцију футура I. Поред наведеног, дате пословице реализују функцију упозорења. Руски примери, иначе, заслужују пажњу између осталог и због тога што се ради о антонимима који су по пореклу истокоренски. То је могуће утврдити, уколико упоредимо значење корена *кон-* у речи-ма *коновод* (*главарь, зачиницик*), *искони* (*сначала*). Различито звучање корена *кен-/кон-* у руском језику и његова промена у *ча-* (у речи *ко-нец ец-* је суфикс, а у речи *начало на-* је префикс, а *-л(о)-* је суфикс) је повезана с процесом формирања носних самогласника и првом палатализацијом задњенепчаних сугласника још из периода прве писмености.

2.1.1.2. Антоними са заједничком семом „спољашњи изглед, физичка својства човека“:

От доброго житъя **толстеют**, от Господареве очи коња **гоје** (В 735)
дурного **худеют** (Д 140)

Богатый **пузатеет** (*прост., разг.*), Богат једе кад хоће, а сиромах кад
бедный **тощает** (*разг.*) (Д 82) може (В 243)

Унутар претходно наведених пословица значење супртноности успостављено је на релацији типа *толстеть - худеть*, то јест *гојити се - мршавити*. Гојазност се, између осталог, изједначава с богатством, односно добрим материјалним условима за вођење живота, док је мршављење повезано с бедом, сиромаштвом, глађу и сличним појавама. У првој руској пословици глаголи *толстеть - худеть* су употребљени у трећем недоређеноличном лицу множине садашњег времена, тако да се сусрећемо с неодређеноличним реченицима унутар зависносложене реченице асиндетског типа. Ефекат супротности унутар наведене руске пословице је појачан симетричним распоредом елемената с поновљеним предлога *от*. Унутар српске пословице, исказане простопроширеном изјавном реченицом, нема експлицитно изражене антонимијске глаголске опозиције, али се у дубинској структури пословице, имајући у виду поруку коју пословица шаље о господаревеј пажњи према коњу, осећа присуство глагола *мршавити*. Пословице врше функцију констатације постојећег стања. У другој руској и српској пословици очигледна је веза појмова гојазности и мршавости с материјалним условима живота, односно богатством и сиромаштвом. У руској по-

словици је ова ситуација експлицитно изражена на релацији *богатый пузатеет* (*богат се гоји*) - *бедный тощает* (*сирмах мршави*), где глаголски антоними врше функцију предиката у виду трећег лица једине садашњег времена. Унутар српске пословице немамо експлицитно изражену опозицију типа *гојити се – мршавити*, али се из контекста пословице може извести закључак да таква супротност постоји. У склопу српског еквивалента се, иначе, сусрећемо с опозитним односом између два лична глаголска облика *хоће* и *може* који су исказани у виду трећег лица једине несвршеног презента. Руска пословица представља независносложену асиндетску реченицу супротног типа, док је српски еквивалент исказан независносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Осенью работник *краснеет*, хозяин *бледнеет* (Д 913)

Црвени се као слепачка тиква (В 6069);
Поблиједио као шљепачка тиква уз бербу (В 4264)

Стыдливый *покраснеет*, а бесстыжий *побледнеет* (Д 307)

Ко се не стиди свога образа, не стиди се ни туђега (В 2576)

Унутар ове групе пословица сусрећемо се с глаголском антонимијом типа *краснеть - бледнеть*, то јест *црвенити - бледети*. Прва руска пословица је исказана независносложено супротном реченицом асиндетског типа, унутар које лични глаголски облици *краснеет* (црвени) и *бледнеет* (бледи) реализују функцију предиката у трећем лицу једине садашњег времена. Ову ситуацију, унутар српских народних пословица, покушали смо да прикажемо навођењем две пословице, где имамо употребљене глаголе *црвенити се* и *побледети*. У српским пословицама доминира поредбена конструкција с везником *као* и именичком субјекатском синтагмом, што чини стоже реченице. У пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања.

Друга руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* на почетку другог дела реченице. Лични глаголски облици *покраснеет* (поцрвени) и *побледнеет* (побледи) врше предикатску функцију, исказани

су у трећем лицу јединине садашњег времена. Појам *стида* се изједначава с *црвенилом*, док се *бестидност* пореди с *бледилом*. Друга српска пословица нема експлицитно изражене антонимијске парове у својој структури. У склопу зависносложене односне реченице с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива, појам *стида* се додатно пореди с *губљењем образа*, односно *части*. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

2.1.1.3. Антоними са заједничком семом „интелектуална својства човека“:

Умей *ошибиться*, умей и Ђаво није ни да се не *поправи*, а анђеоло
поправиться (Д 217) није да не *погријешити* (В, дод. 57)

Умный *согрешиш* и *поправит* (Д 217) Ласно је тебе, ал' је тешко паметном
чоеку (В 2827)

Сферу интелектуалних својстава човека можемо представити, између осталог, глаголском антонимијом типа *ошибиться - поправиться*, односно *погрешиш, направити грешку - исправити грешку*. Права руска пословица исказана је независносложеном заповедном реченицом асиндетског типа с граматичком речи *и* у служби речце за истицање, што доводи до додатног истицања супротности значења какво имамо на релацији *ошибиться - поправиться*, али и на извештан начин ремети складну структуру пословице. Тако, на пример, Јелена Јовановић у својој *Синтакси и стилистици српских народних пословица* говори о везнику *и* као о дезинтегратору структуре пословице. Поновљени облик императива *умей* (од лагола *уметь*) свакако доприноси симетричности испољавања супротних односа. Српски еквивалент исказан је независносложеном супротном реченице синдетског типа са супротним везником *а* на почетку друге реченице. Српску пословицу, поред претходно наведеног, одликује дупла негација типа *није да не*, па би пословица могла да говори о *ђаволу* који може да се поправи, односно о *анђелу* који може да погрешити. Пословице реализују функцију савета.

Друга руска пословица састоји садржи у свом саставу поименичени придева *умный* (паметан) у функцији субјекта и удвојену предикатску независну синтагму

согрешиш (погрешиће) и *поправит* (поправиће, исправиће), док унутар српског еквивалента немамо експлицитно изражену глаголску антонимију, али имамо супротне односе између прилога за начин *ласно – тешко*. Друга српска пословица је, иначе, исказана независнословеном супротном реченицом поредбеног типа са супротним везником *али* у својој структури. Ове пословице врше функцију констатације постојећег стања.

Дружбу *помни*, а зло *забывай* (Д 156);

Лихо *помнится*, а добро *забывается*.

Лихое старо: не умрёт скоро (Д 467)

Ласно *се* добро *заборави*, али зло

мучно (В 2832); Ако је мука трпљети,

није *памтити* (В 38)

Молодой стареет – *умнеет*, старый

стареет – *глупеет* (дуреет) (Д 54)

Брада нарасла, а памети не донијела (В

444)

Интелектуалне карактеристике човека можемо илустровати и навођењем антонимијских глаголских парова типа *помнить - забывать* наспрам *памтити, сећати се - заборављати*, односно *умнеть - глупеть* насупрот *постајати све паметнији - постајати све гупљи*. Прва руска пословица исказана је независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Руски глаголски антоними *помнить* и *забывать* употребљени су најпре у императиву, тако да се унутар пословице реализује функција заповести, али и упозорења шта ваља чинити, то јест како се треба понашати. У другој руској пословици антоними *помнить* (*сећати се*) и *забывать* (*заборављати*) употребљени су у пасиву, сусрећемо се, наиме, с независнословеном супротном реченицом која садржи супротан везник *а* у својој структури. С друге стране, српски еквиваленти, попут друге руске пословице, поручују да негативни догађаји остављају дубљи траг у човековој психи од позитивних. Унутар српских пословица немамо до краја изражене антонимијске опозиције типа *памтити, сећати се - заборављати*, али се присуство антонимијских парњака у дубинској структури пословица јасно осећа. Српске пословице су исказане у виду зависнословених реченица супротног, односно условног карактера. Пословице реализују функцију савета, односно констатације постојећег стања.

Руска пословица, унутар које се сусрећемо с опозицијом типа *умнеть - глупеть*, то јест *постајати све паметнији - постајати све глупљи*, представља независноскожену саставну реченицу асиндетског типа, у чијем склопу личии глаголски облици *умнеет* (постаје све паметнији и паметнији) и *глупеет* (постаје све глупљи и глупљи) врше предикатску функцију и исказани су у трећем лицу једине садашњег времена. Младост се практично поистовећује с памећу, док се старост изједначава с глупошћу. Унутар српске пословице немамо јасно испољену антонимијску опозицију, али имамо контекстуалну супротстављеност на релацији *брада и памет*, с тим да субјекатско-предикатска конструкција *брада нарасла* већ симболизује зреле године. Неадекватно понашање у зрелим година свакако је понашање које се у друштву најчешће вреднује као понашање супротно од паметног, нормалног. Српска пословица је исказана зависноскоженом супротном реченицом са супротним везником *а* својој структури. У овим пословицама је остварена упозорења.

2.1.1.4. Антоними са заједничком семом „међуљудски односи и појаве“:

При счасће *бранятся*, при беде *мирятся* (Д 265)

У огњиште *посвадиште*, у одриште *помириште* (В 375)

Не дай бог *ссориться*, да не дай бог и *мириться* (Д 267)

Од *мира* глава не боли (В 3988)

Люби *ссору*, люби и *мир*. Всякая ссора красная мировою (Д 265)

Ђе није *свађе* ту није ни *мира* (В 1223)

Похвалить не умею, *похулить* не смею (Д 736)

Тебе *хвале*, а мене *куде* (В 5506)

У претходно наведеним пословицама сусрећемо се претежно с глаголском антонимијом типа *браниться - мириться*, то јест *свађати се - мирити се*. Сличне односе реализују и глаголске именице типа *ссора - мир*, односно *свађа - мир*. Лични глаголски облици *бранятся* (свађају се) и *мирятся* (мире се) у првој руској пословици употребљени су трећем неодређеноличном лицу множине садашњег времена, то јест своју супротност реализују унутар неодређеноличне реченице са неисказаним субјек-

том. Пословица садржи у својој поруци извесну животну контрадикторност, јер имамо констатацију да се људи зближавају онда када је тешко, а разилазе, када услови за складан живот постоје. Приметан је симетричан распоред компоненти које чине структуру реченице-пословице с предлогом *при* који се понавља, односно предлошко-падешким конструкцијама у локативу и предикатима у неодређеноличном трећем лицу множине садашњег времена. Српски еквивалент такође се одликује симетричним распоредом компоненти. Пословица, наиме, у свом саставу поседује дијалекатски облик генитива *у огњиште - у одриште*, као и антонимијске именице *посвадиште* и *помириште* које су свој облик добиле по аналогiji с именицама *огњиште – одриште*. Важну улогу у изградњи ових именица свакако има суфикс *-ште* са значењем просторије у којој се одвија нека радња. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања и упозорења.

У другој руској пословици, сусрећемо се с опозицијом типа *ссориться – мириться* (*свађати се - мирити се*). Ова опозиција је реализована у зависносложеној супротној реченици са супротним везником *да* у својој структури. Пословица реализује функцију жеље, што се може закључити на основу постојања императивне конструкције *не дай бог (не дај боже)*. Антоними *ссориться – мириться* врше објекатску функцију. У другој српској пословици, исказаној простопроширеном реченицом, имамо једноставну констатацију да је мир најбоље и најбезболније решење. Такође, потребно је истаћи да руски глагол *браниться*, поред значења *свађати се*, садржи и нијансу *упућивања грдње* према некоме. Дате пословице остварују функцију жеље.

Трећа наведена руска пословица представља независносложену саставну реченицу императивног типа. Антонимијска опозиција *ссора - мир* (*свађа - мир*) додатно је истакнута присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом са заменичким прилогом за место *где* у функцији везника и такође заменичким прилогом за место *ту*, али у функцији корелатива. Антонимијска опозиција *свађа - мир* додатно је истакнута присуством одричне речце *ни* са значењем истицања. Посло-

вице врше функцију истицања узрочно-последичне веза између два појма, такође и функцију упозорења.

У склопу четврте руске пословице, сусрећемо се с опозицијом типа *хвалити* (*хвалить*) - *кудити* (*хулить*). Инфинитиви *похвалитъ* - *похулитъ* у руској пословици реализују објекатску функцију у склопу независносложене реченице саставног, односно асиндетског типа, с неискazаним субјектом. У српском еквиваленту, антонимијска опозиција типа *хвалити* - *кудити* своју реализацију испољава у независносложеној супротној реченици асиндетског типа с карактеристичним супротним везником *а*. Антоними *хвалити* - *кудити* су дати у форми неодређеноличног трећег лица множине и врше предикатску функцију. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

Дают – бери, *бранят* - беги (Д263)

Ђе се пије *примакни се*, ђе се бије *одмакни се* (В 83)

Наступая на горло, да по доброй воле
(Д 833)

Ако неће *мољен*, а он ће *гоњен* (Д);
Кад се мора – драге воље

У склопу ових пословица сусрећемо се с опозицијом типа *дозвољавати* - *забрањивати*, односно *молити* - *терати*. Руска пословица је исказана независносложеном реченицом асиндетског типа с личним глаголским облицима *дают* (дају, дозвољавају) и *бранят* (забрањују, не дозвољавају, не дају) у неодређеноличног трећем лицу множине садашњег времена. Српски еквивалент, међутим, у својој структури поседује граматичку антонимију с антонимијским префиксима *при-* и *от-* који поседују значење типа «довести радњу до одређеног циља - одвести радњу од одређеног циља». Приметна је симетрија у испољавању антонимијских односа, чему свој допринос дају и форме императива руских глагола *братъ* (*узимати*) и *бегать* (*трчати*), односно српских *примаћи се* - *одмаћи се*. Српска пословица је исказана независносложеном односном реченицом саставног типа. Лични глаголски облици *примакни се* - *одмакни* су исказани у другом лицу једине заповедног начина и значење супротности реализују унутар реченице безличног типа. У овим пословицама је реализована функција савета.

У другој руској пословици немамо експлицитно испољену опозицију типа *молити кога - приморавати кога*, али се из саме поруке коју пословица шаље може закључити да таква супротстављеност постоји у дубинској структури пословице. Руска пословица је исказана зависносложеном реченицом са супротним везником *да* у својој структури. Везник *да* се налази на почетку другог дела реченице, чиме је, у ствари, постигнут ефекат истицања у први план радње мољења, а одвођења у други план радње приморавања. У српском еквиваленту, та ситуација је експлицитно приказана довођењем у опозитан однос супротних по значењу трпних глаголских придева *мољен* и *гоњен*. Пословица је дата у облику зависносложене реченице условног типа с условним везником *ако* у зависном делу реченице и супротним везником *а* у независном делу реченице. Друга српска пословица нема експлицитно изражене антонимијске односе типа *молити кога - приморавати кога*, али, по својој структури и значењу, представља недвосмислену констатацију да нешто мора бити урађено, ако мора бити урађено, те да тако нешто, штавише, ваља чинити «драге воље».

У него на всякий *спрос* есть *ответ* (Д 441) Он мора свуда носом забости (В 4085)

Каков *вопрос*, таков и *ответ* (Д 232) Какво *питање*, таков и *одговор*

У блоку под називом „међуљудски односи и појаве“ сусрећемо се с антонимијским глаголским именицама типа *спрос, вопрос – ответ*, односно *питање – одговор*. Антоними *спрос - ответ* реализују своје супротно значење унутар простопроширене реченице и врше функцију правих објеката. Наведена пословица остварује функцију констатације постојећег стања. Констатује се, наиме, да постоје људи који на свако питање имају одговор, који се у све мешају, то јест који морају свуда «носом забости». Српски еквивалент је исказан простопроширеном реченицом и нема експлицитно изражене антонимијске односе типа *питање - одговор*, али се у дубинској структури пословице присуство овакве опозиције свакако осећа.

Друга наведена руска пословица и српски еквивалент представљају зависносложене односне реченице с идентичном структуром, у којој доминирају антонимијске глаголске именице *вопрос – ответ*, односно *питање - одговор*. Такође,

симетерија у испољавању супротних односа се постиже помоћу придевских заменица *каков* у служби везника односно *таков* у служби корелатива. Присутна је, такође, и граматичка реч *и* у служби речце за истицање која донекле ремети симетричност структуре пословице, али и доприноси истицању супротних односа. Иначе, када су у питању руски антоними *вопрос - ответ* и *спрос - ответ* треба истаћи да је именица *вопрос* (*питање*) семантички повезана с глаголом *спрашивать* који има други префикс. Историјски посматрано, именица *вопрос* је повезана с глаголом *вопрошати* који је данас архаизам (Новиков 1973: 213). Пословице остварују функцију констатације постојећег стања.

2.1.1.5. Антоними са заједничком семом „друштвени односи и појаве“:

Легче <i>прожити</i> деньги, чем <i>нажити</i> (Д 113)	Мучније је <i>сачувати</i> него <i>стећи</i> (В 3133)
С младоду <i>наживай</i> , а под старость <i>проживай!</i> (Д 356)	Ко је рад да у старости <i>отпочине</i> , у младости ваља да <i>се труди</i> (В 156)

У претходно наведеним пословицама, сусрећемо се с глаголском антонимијском опозицијом типа *наживати - проживати*, односно *стицати - трошити*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним реченицама поредбеног типа с поредбеним везником *чем*, односно *него* у својој структури. Занимљивост представља то да руска пословица шаље поруку како је «лакше потрошити новац, него га стећи», док српска пословица истиче да је «мучније сачувати, него стећи», тако да, поред антонимијске опозиције *наживати - проживати*, односно *стицати - трошити*, имамо својеврстан однос на релацији *проживати* (*трошити*) - *сачувати*. Инфинитиви *наживати - трошити* и *сачувати - стећи* врше објекатску функцију у безличним реченицама, унутар којих је субјекат неисказан. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Друга руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног типа с карактеристичним супротним везником *а*, антоними *наживати - проживати* су дати у форми другог лица једнине императива *наживай* (стичи) и *проживай* (троши). Српски еквивалент представља зависносложену односну реченицу с исказаним

везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај*. Такође, приметно је да се појмови *стицања* и *младости* изједначавају, односно да вредан рад у младости омогућава лагодну старост. У пословицама је реализована функција савета.

Продорожил, ничего не најил, а Лакомцу је вазда мало (В 2797)
продешевил – да два раза оборотил –
нажива и есть (Д 527)

Лучше *покупиться*, чем Ако не *начува*, не *натече* (В 70)
промотаться (Д 108)

У овој групи пословица се сусрећемо с антонимијским глаголским опозицијама типа *продорожить* - *продешевить*, то јест *учинити цену превиском за купца* - *сасвим спустити цену*, као и с опозицијама типа *покупиться* - *промотаться*, односно *бити шкрт*, *штедљив*, то јест *бити расипник*, *бити широке руке*. Прва руска пословица исказана је независносложеном реченицом супротног, условног типа са супротним везником *а* на самом почетку другог дела реченице. Лични глаголски облици врше предикатску функцију и исказани су у форми прошлог времена. Српски еквивалент је дат у облику простопроширене реченице без експлицитно изражених антонимијских опозиција, али се постојање односа супротности свакако осећа у дубинској структури пословице. Такође, у пословицама се наглашава да лакомост у виду претераног подизања цена представља основу за губитак, док супротно понашање од лакомог доноси добитак. Ове пословице врше функцију савета, али и упозорења.

Друга наведена руска пословица представља зависносложену реченицу поредбеног типа *лучше А, чем Б*, где инфинитиви реализују објекатску функцију, док је српска пословица исказана зависносложеном реченицом условног типа с карактеристичним везником *ако* и речцом *не* која се понавља у склопу структурног модела супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава, обележја. У руској пословици, уосталом као и у српској, реализује се функција савета.

Карать да *миловать* – богу и царю (Д 493)

Бог на небу, а цар на земљи (В 269)

Кто *щадит* плохое, *зубит* хорошее

Ко злима *опрашта*, добрима *шкоди* (В 152); Ко крива *жали*, правом *гријеши* (В 158)

За ову групу пословица карактеристична је опозиција типа *каратъ – миловать*, односно *кажњавати - исказивати милост*. У првој руској пословици ова опозиција је експлицитно изражена, док се у српској пословици њено присуство осећа у дубинској структури пословице. Антонимијски пар у форми инфинитива *каратъ* и *миловать* исказан је у виду независне објекатске синтагме унутар које се реализује структурни модел *А да б*, односно *А и Б*. Могућност кажњавања и могућност исказивања милости приписује се богу као симболу онеземаљског, односно цару као симболу земаљске власти, што и прва српска пословица потврђује. Прва српска пословица је, иначе, исказана у облику независносложене реченице супротног типа са супротним везником *а* у својој структури.

Друга руска пословица, као и друге две српске пословице, представљају зависносложене односне реченице с исказаним везницима у виду упитних заменица *кто* (ко) и *ко*, као и неисказаним показним заменицама *тот*, односно *тај*, *онај* у функцији корелатива. Глаголски антоними, како у руској, тако и у српској пословици, су исказанаи у трећем лицу једнине садашњег времена. У пословицама је остварена функција упозорења.

2.1.1.6. Антоними са заједничком семом „конверзивна својства“:

а) Антонимијска опозиција типа „дати, давати - узети, узимати“:

Бог *дал*, бог и *взял* (Д 38)

Бог *дао*, Бог и *узео* (В 19)

Одной рукой *даёт*, другой *отнимает* (Д 661)

Једном руком *даје* а двјема *узима* (В 1857)

Счастье ума *прибавляет*, несчастье Срећнији (си) него паметнији (В 5068)
последний *отымает* (Д 69)

У овом блоку пословица се сусрећемо с глаголском антонимијом типа *дать, давать - взять, брать*, односно *дати, давати - узети, узимати*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су идентично грађени, исказани су независносложеним саставним реченицама. Ополитни центар у руској пословици чине лични глаголски облици, исказани у прошлом времену *дал* (дао је) - *взял* (узео је), односно *дао* - *узео* у српској пословици који су исказани у перфекту. Приметно је, такође, присуство граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Пословице реализују функцију упозорења, односно поручују да је бог свемоћан.

Друга руска пословица је исказанм независносложеном супротном реченицом асиндетског типа, док је српска пословица исказана независносложеном супротном реченицом синдетског типа са супротним везником *а* у својој структури. У обе пословице субјекат није исказан, глаголски антоними врше предикатску функцију у склопу предикатске синтагме с падешким атрибутом у инструменталу и дати су у виду трећег лица садашњег времена. Пословице остварују функцију упозорења, то јест скрећу пажњу на људску похлепу као на једну од најнегативнијих људских особина.

У трећој руској пословици, глаголски антоними су исказани у трећем лицу садашњег времена и врше предикатску функцију унутар независносложене супротне реченице асиндетског типа, док унутар српске пословице немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију, али, зато, имамо и контекстуалну супротстављеност између облика компаратива придева *срећнији* и *паметнији*, као и реализацију модела контекстуалне супротстављености типа *(не) А, него Б*. Наведене пословице реализују функцију упозорења, односно истичу да човек некада има више среће, него памети.

Лучше своё *отдать*, нежели чужое Ако ми што можеш на силу *узети*, не
взять (Д 618) можеш *дати* (В 62)

Чужого не *бери*, своего не *давай* (Д Туђе нећу, своје не *дам*
617)

Дай бог *подать*, не дай бог *брать* (т.е. подаяние)

Благо оном ко може *давати*, тешко оном ко мора *искати*

Беручи, рука не приберётся, а *даючи* придаётся (т. е. оскудеет) (Д 108)

Даровна рука сиромашка мајка (В 60)

Унутар овог блока пословица сусрећемо се, такође, с глаголском антонимијом типа *дать, давать - взять, брать*, односно *дати, давати - узети, узимати*. Прва руска пословица исказана је зависносложеном супротном реченице поредбеног типа са структурним моделом *лучше А, нежели Б*. Инфинитиви *отдать - взять* врше објектску функцију. Прва наведена српска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом с карактеристичним условним везником *ако* у својој структури. Пословице врше функцију упозорења.

Друга наведена руска пословица представља независносложену реченицу заповедног, асиндетског типа. Курзивом истакнути глаголски аотними су исказани у виду заповедног начина. У другој српској пословици немамо до краја изражену антонимијску опозицију типа *дати - узети*, али се присуство наведене антонимијске опозиције у дубинској структури пословице свакако осећа. Пословице саветују, то јест упозоравају да не треба узимати, отимати туђе, то јест да се треба држати својег.

У трећој руској пословици изражава се функција жеље помоћу узречице типа *(не) дай бог*, пословица представља независносложену реченицу асиндетског типа. Српски еквивалент је исказан независносложеном супротном реченицом асиндетског типа. Пословице констатују да је свакако боље давати, него узимати, односно тражити. Најзад сусрећемо се с глаголском антонимијском опозицијом типа *беручи - даючи*, односно *давајући - узумајући, тражећи*. Реч је, наиме, о глаголским прилозима садашњим који остварују своју функцију у склопу зависносложене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури. Српска пословица је исказана у форми простопроширене реченице и не поседује до краја изражене антонимијске опозиције типа *давајући - узумајући, тражећи*, премда се присуство такве или сличне опозиције може наслутити на основу присуства у структури пословице придева *даровна* који опонира руским облицима глаголског прилога садашњег. Наведене

пословице врше функцију констатације постојећег стања, односно долазе до закључка да обично даје, пружа, дарује онај који је сиромашан, онај који нема.

б) Антонимијска опозиција типа „давати - примати, добијати“:

Приведи бог *подать*, не приведи бог *принять* (Д 97) Лакше је *давати* него *примати*

Правая ладонь зудит – *получать*, Десни длан кога засврби, тај ће некоме
левая – *отдавать* деньги (Д 935) *давати* новце. Леви длан кога засврби,
тај ће новце *примати* (МВ 176)

У првој руској пословици и њеном српском еквиваленту сусрећемо се с антонимијском опозицијом типа *подать - принять*, односно *дати - примити*. Руска пословица представља независнословену асиндетску реченицу заповедног, условног типа. Глаголски антоними *подать* и *принять* реализују објекатску функцију. Пословица такође садржи у свом саставу полазну императивну конструкцију *приведи бог (ако бог нареди, када бог нареди)* и конструкцију с негацијом *не приведи бог (ако бог не нареди, када бог не нареди)*. У овој руској пословици реализована је функција жеље. Српска пословица је исказана зависнословеном реченицом поредбеног типа са структурним модела типа *боље А, него Б*. Антоними *давати - примати* врше објекатску функцију. Пословица је исказана у виду потврдне реченице. У складу с тим се сусрећемо с реализацијом функције констатације постојећег стања.

Друга руска пословица је исказана зависнословеном реченицом с инфинитивима *получать - отдавать* који врше објекатску функцију. Облици инфинитива *давати – примати* у склопу друге српске пословице реализују односе супротности унутар независних глаголских синтагми, док падешки облици који стоје уз ове инфинитиве имају функцију правих објеката. Српска пословица представља зависнословену односну реченицу са исказаним везником у виду генитива упитне заменице *ко* и исказаним корелативом у виду показне заменице *тај*. Наведене пословице у центар пажње стављају народна веровања. Обично се десна страна повезује са срећом, успехом, добитком, па је стога позитивно конотирана, док се лева страна најчешће поистовећује с несрећом, неуспехом, губитком и зато је изразито негативно

конотирана. Наведене пословице, ако се има у виду порука коју шаљу, остварују функцију упозорења.

в) Антонимијска опозиција типа „купити - продати“:

Покупала по четири денежки, а *продавала* пару по два грошика (Д 529); *Продавцу* воля, *покупателю* другая. Запрос в подаче не волен (Д 526)

Купить, что вошь убить, а *продать*, что блоху поймать (Д 552)

Купишь лишнее – *продашь* нужное (Ж² 109)

Не *купля* учит, *продажа*. Убытку ум дают (Д 530)

Ко *купује* што не треба, *продаваће* и оно што му треба (В 158)

Што један луд *купи*, сто паметнијех не може *продати* (В 6270)

Много добија онај који свашта не *купује* (В 198)

Свака штета учи чока памети (В 4768)

У овој групи пословица се сусрећемо с глаголском антонимијском опозицијом типа *купить - продать*, то јест *купити - продати*. Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док српски еквивалент представља зависнословену односну реченицу асиндетског типа с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Руски глаголски антоними *покупал* (куповао је) и *продавал* (*продавао је*) исказани су у прошлом времену, док су предикати у српској пословици *купује* и *продаваће* исказани у облику несвршеног презента. Сусрећемо се такође с антонимијским глаголским именицама *продавец - покупатель* (продавац – купац) који су настали од глагола *продавать – покупать*. Глаголске именице *продавец – покупатель* врше функцију логичког субјекта унутар простопроширене реченице асиндетског типа.

У другој руској пословици инфинитиви *купить - продать* врше субјекатску функцију унутар зависнословене супротне реченице са супротним везником *а* у

својој структури, док српски еквивалент представља зависноскожену односну реченицу асиндетског типа. Унутар друге српске пословице имамо супротстављеност између личног глаголског облика свршеног презента *купи* и неличног глаголског облика *продати* у облику инфинитива. И ове пословице могу бити пример реализације контекстуалне супротстављености, јер глаголи *купити* - *продати*, односно *купити* - *продати* нису употребљени у свом основном значењу *куповања*, *продавања*, већ у секундарном значењу *варања кога*.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависноскоженом уопштеноличном реченицом асиндетског типа с личним глаголским облицима у уопштеноличном другом лицу једнине садашњег времена. Глаголски антоними у овој пословици врше предикатску функцију, док се облици поименичених придева у средњем роду *лишнее*, односно *нужное* налазе у функцији правих објеката. Унутар треће српске пословице немамо експлицитно испољавање антонимијских односа, али се њихово присуство свакако осећа у дубинској структури пословице.

Унутар четврте наведене руске пословице имамо супротност између две глаголске именице типа *купля* - *продажа* (*куповина* - *продаја*). Сусрећемо се са зависноскоженом супротном реченицом асиндетског типа која у својој структури садржи супротан везником *а*. У овој пословици се реализује антонимијски контекст контраста типа *не А, а Б*. У склопу српског еквивалента не постоје експлицитно изражени антонимијски односи. Ипак, можемо издвојити контекстуалну супротстављеност типа *штета* - *памет* која би била опонент руској антонимији *купля* – *продажа* (*куповина* - *продаја*). У овом блоку антоимијских опозиција је реализовама функција упозорења, али и савета.

г) Антонимијска опозиција типа „наћи - изгубити“:

Легко *найти* счастье, а *потерять* и Лакше је *стећи* него *сачувати* (В
того легче (Д 66) 2800)

Руска пословица је исказана зависноскоженом безличном, супротном реченицом с карактеристичним супротним везником *а* у својој структури. Унутар наведене пословице се реализује поредбени модел типа *(не) А, а Б*. Центар пословице чине об-

лици инфинитива *найти* (*наћи*, *пронаћи*) и *потерять* (*изгубити*) који представљају стожере независних глаголских синтагми. Сусрећемо се такође са својеврсном опозицијом коју имамо између прилога *легко* (лако) и компаратива овог облика *легче* (лакше). У склопу српског еквивалента, исказаног зависносложеном реченицом супротног типа, нема експлицитно изражених антонимијских опозиција, али се, стога, сусрећемо с примером контекстуалне супротстављености између лексема *стећи* и *сачувати*, као и са моделом опозитних односа поредбеног типа *лакше А, него Б*. У наведеним пословицама је остварена функција упозорења, али и савета. Потребно је, иначе, истаћи како неки лингвисти конверзиве сврставају у посебну групу антонима. Сложићемо се, ипак, с мишљењем Л. А. Новикова, истакнутог руског лингвисте да су овакви случајеви, пре свега, резултат посебне употребе ових речи у језику, то јест да описују једну исту ситуацију посматрану с тачке гледишта разних учесника, али да, ипак, не образују посебну класу јединица (Новиков: 1973).

2.1.1.7. Антоними са заједничком семом „комуникација“:

Когда деньги *говорят*, тогда правда *молчит* (Д 83) Ће марјаши *звече* философи *муче*

Доброє *молчанье* чем не *ответ*? Ко мудро *мучи* лијепо *говори* (В 163)

Когда *гремит* оружие, законы *молчат* (Цицерон) Под оружјем *ћуте* закони (Вуј.)

У овој групи наведених пословица се сусрећемо с глаголском антонимијском опозицијом типа *говорить* - *молчать*, *говорити* - *ћутати*. Прва руска пословица и српски еквивалент су исказани зависносложеним односним реченицама, где курзивом истакнуте лексеме врше предикатску функцију. Симетрија у испољавању супротних односа успостављена је у руској пословици помоћу заменичког прилога за време *когда* у функцији везника и такође заменичког прилога *тогда*, али у функцији корелатива, док у српској пословици имамо исказан заменички прилог за место *где* у функцији везника и неисказан заменички прилог за место *ту* у функцији корелатива. Пословице једноставно констатују како правде нема, како се преко ње ћутке прелази, посебно тамо где новац игра одлучујућу улогу.

Друга руска пословица је исказана простопроширеном упитном реченицом, што није тако честа појава у пословицама оба народа. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом с упитном заменицом *ко* у служби везника и показном заменицом *тај* у служби корелатива. Руска пословица у форми питања и српска у облику констатације потврђују да је ћутање често мудрије од било каквих речи. У руској пословици имамо глаголску именицу *молчање* у функцији субјекта и *ответ* у функцији објекта, док се у српској пословици сусрећемо с личним глаголским облицима *мучи* и *говори*, исказаним несвршеним презентом трећег лица јединине. Пословице врше функцију савета и упозорења.

Најзад у трећој руској пословици, која представља зависносложену односну реченицу с исказаним прилогом за време *когда* у функцији везника и неисказаним прилогом за време *тогда* у функцији корелатива, имамо супротне односе између два лична глаголска облика *гремить* (грмети) – *молчать* (ћутати), од којих је глагол *гремить* исказан у трећем лицу јединине садашњег времена, а глагол *молчать* у трећем лицу множине садашњег времена. Такву ситуацију имамо и у првој руској пословици, где је глагол *гремить* исказан у трећем лицу множине садашњег времена, а глагол *молчать* у трећем лицу јединине садашњег времена. Унутар српског еквивалента, исказаног простопроширеном реченицом, немамо супротне односе испољене до краја, али се из саме поруке коју пословица шаље може закључити да закона, односно правде „под оружјем“ свакако нема.

2.1.1.8. Антоними са заједничком семом „мировање - кретање»:

С собакой <i>ляжешь</i> – с блохами <i>встанешь</i> (Д 772)	Ко са псима <i>лијеже</i> , пун буха <i>устане</i> (В 2545)
--	--

Холостой <i>лёг</i> – свернулся, <i>встал</i> – встряхнулся (Д 361)	Ко с ђецом <i>лежи</i> , макар <i>устаје</i> (В, дод. 103)
--	---

У претходно наведеним пословицама испољава се глаголска антонимијска опозиција *лечь - встать*, *лећи - устати*. Прва руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом с личним глаголским облицима глагола *ляжешь* (лећи ћеш) и *встанешь* (*устаћеш*), употребљеним у другом уопштеноличном лицу

једнине садашњег времена. Функцију неправог објекта у инструменталу са значењем заједнице врше именице *собака* (пас) и *блохи* (ваши). Српски еквивалент представља зависноскожену односну реченицу са личним глаголским обликом *лијеже* у трећем лицу једнине несвршеног презента и *устане* у трећем лицу једнине свршеног презента. Пословице реализују функцију упозорења.

Друга руска пословица реализује супротност значења преко личних глаголских облика глагола *лег* (легао је) и *встал* (устао је) који су исказани у прошлом времену и који врше предикатску функцију унутар зависноскожене супротне реченице асиндетског типа. Додатну супротност имамо између глагола употребљених у прошлом времену *свернутлся* (склупчао се) и *встряхнутлся* (протегао се). Српска пословица представља зависноскожену односну реченицу с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и несиказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Глаголски антоними *леже* и *устаје* исказани су у виду трећег лица једнине несвршеног презента. Односи карактеристични за супротност додатно су наглашени присуством речце за истицање *макар*. Пословице врше функцију упозорења.

Пеший конному не товарищ (Ж² 166)

Богати на мазгу *сједе*, а сиромаси *иду*
на ноге (В 18)

Незнайка *лежит*, а знайка далеко
бежит (Д 429)

Незнајшу рђа бије (В 219)

У овој групи пословица се сусрећемо с глаголском антонимијском опозицијом типа *лежатъ* - *бежатъ*, односно *лежати* - *трчати*, као и с опозицијом типа *сести* - *ићи*. Приметно је како у првој руској и другој српској пословици немамо експлицитно изражене антонимијске глаголске опозиције. Обе пословице су исказане простопроширеним реченицама с тим да се у руској пословици сусрећемо с контекстуалном супротстављеношћу између два поименичена придева *пеший* - *конный* (*пешак* - *јахач*), док српска пословица представља констатацију у форми простопроширене потврдне реченице. С друге стране, у првој српској пословици сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *сести* - *ићи* која своју реализацију остварује у склопу зависноскожене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури. Гла-

голски антоними унутар ове пословице *сједе* и *иду* исказани су форми трећег лица једнине садашњег времена, а симетрија у испољавању опозитних односа је додатно поткрепљена присуством предлошкопадешких конструкција у виду дијалекатских локатива *на мазгу - на ноге*.

У склопу друге руске пословице имамо антонимијску опозицију између два лична глаголска облика *лежит* (лежи) и *бежит* (*трчи*). Ови глаголски антоними су исказани у трећем лицу једнине садашњег времена. Пословица представља независноскожену супротну реченицу са супротним везником *а* у структури реченице-пословице с тим да постоји извесна асиметрија у реализацији опозитних односа имајући у виду то други део реченице садржи прилог *далеко* са значењем просторне величине, док у првом делу реченице прилога нема.

Каков *поиёл*, таков и *воротился* (Д 853) Што *пође* низ воду, не *врну се* уз воду (В 6336)

У претходно наведеним пословицама се сусрећемо с глаголским антонимима типа *пойти - воротиться*, односно *поћи - вратити се*. Руска пословица је исказана зависноскоженом односном реченицом с придевском заменицом *каков* (какав) у функцији везника и придевском заменицом *таков* (такав) у функцији корелатива. Лични глаголски облици *поиёл* (пошао је) и *воротился* (вратио се) су употребљени у прошлом времену. Значење супротности појачано је присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Српска пословица је исказана зависноскоженом односном реченицом с личним глаголским облицима који реализују предикатску функцију и који су исказани у облику свршеног презента трећег лица једнине. Пословице остварују функцију упозорења.

2.1.1.9. Антоними са заједничком семом „природне појаве и збивања“:

Бог *вымочит*, бог и *высушит* (Д 918) Види онај који *ведри* и *облачи* (В 546)

Дождь *вымочит*, солнышко *высушит*, буйны ветры голову расчешут (Д 105) Сунце *грије*, / Киша иде, / Таволи се легу (В 5133)

Семь рек *осушила*, холста не *смочила*
(Д 461)

Прије ће престати ријека *тећи* него
калуђерска ћеса *пресушити* 6117)

Сам *мокнет*, так конь *сохнет* (Д 486)

Нити *кисне*, нит' га сунце *жеже*, него
узури, једе и пије (В 3806)

У овој групи пословица се сусрећемо претежно с глаголском антонимијом типа *вымочить* - *высушить*, односно *потопити*, *кишом полити* - *осушити*. У првој руској пословици, исказаној независнословеном изјавном реченицом, лични глаголски облици *вымочит* (потопиће) и *высушит* (осушиће) врше предикатску функцију и употребљени су у простом будућем времену. Значење супротности додатно је наглашено присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. У првој српској посло-вици сурећемо се с глаголским антонимима *ведрити* и *облачити* који своју реализацију остварују у склопу независнословене односне реченице. Антоними *ведрити* и *облачити* део су објекатске независне глаголске синтагме, унутар које се реализује структурни модел опозитних односа *А* и *Б* са значењем конјункције. Посматрано с аспекта поруке коју пословица шаље, глаголске опозиције *вымочить* - *высушить*, односно *ведрити* - *облачити* су пример квазиантонимије, јер су употребљене у секундарном значењу исказивања моћи, а не у примарном значењу исказивања временских прилика. Пословице остварују функцију упозорења.

Друга руска и друга српска пословица су зависнословене трочлане реченице у склопу којих се реализује функција набрајања. Руска антонимија типа *вымочить* - *высушить* реализована је у свом примарном значењу временских прилика. Руском личном глаголском облику *высушит* унутар српског еквивалента одговара лични глаголски облик *грије*, док лични глаголском облику *вымочит* одговара српски лични глаголски облик *иде*. Лични глаголски облици у руској пословици су исказани у форми простог будућег времена, док су у српској пословици лични глаголски облици исказани у трећем лицу јединине несвршеног презента. Занимљивост представља српска субјекатско-предикатска конструкција *киша иде* која је потпуно једнака, како семантички, тако и структурно, с руском савременом конструкцијом *дождь идёт*. Савремено стање српског језика данас обично тражи конструкцију типа *киша пада*. У пословицама је реализована функција упозорења.

У трећој наведеној руској пословици се сусрећемо с антонимијском опозицијом *осушитъ - смочитъ*, док у српској пословици имамо антонимијску реализацију *тећи – пресушити*. Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом асиндетског типа, лични глаголски облици глагола *осушила* (осушила) и *смочитла* (намокрила) реализују предикатску функцију и исказани су у прошлом времену. Унутар српске пословице која је исказана зависносложеном реченицом поредбеног типа имамо супротност између неличних глаголских облика, односно инфинитива *тећи* и *пресушити* који реализују објекатску функцију. Пословице врше функцију констатације постојећег стања.

У четвртој српској пословици, сусрећемо се с антонимијском опозицијом типа *киснути - сушити се*. Пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом с прилогом *так* у функцији речце за истицање, што је, иначе, прилично честа појава у руским пословицама и чиме се додатно истиче супротност између глагола *мокнутъ - сохнутъ*. Унутар четврте српске пословице која је исказана зависносложеном вишечланом реченицом саставног типа сусрећемо се с антонимијском опозицијом *киснути - жећи*. Такође, сусрећемо се са структурним моделом изражавања супротних односа типа *ни(ти) А, ни(ти) Б* који се одликује значењем негирања читавих предмета, класа, појмова, појава, својстава, обележја. У овим пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упозорења.

Отгорелся в Москве, да **замёрз** на Откуд сам се надао да ме **сунце** грије,
Берлине (1912) (Д 66) одонуд ме **лед** бије (В 4153)

В августе серпы **греют**, вода **холодит** Нигђе мјесто **загријати** не може (В
(Д 890) 3610)

У склопу ових пословицама се сусрећемо с глаголском антонимијском опозицијом типа *отгореться - замерзнуть*, то јест *огрејати се - смрзнути се*, као и опозицијом типа *греть - холодить*, односно *грејати - хладити*. Прва руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротном везником *да (али)* у својој структури. Лични глаголски облици *отгорелся* (огрејао се) и *замёрз* (смрзао се) врше предикатску функцију и исказани су у облику прошлог времена. Субјекат у

овој пословици није исказан. Глаголу *отгореться* паралелу у српској пословици представља субјекатско-предикатска синтаagma *сунце грије*, а глаголу *замерзнуть* – субјекатско-предикатска синтаagma *лед бије*. Прва српска пословица је, иначе, исказана зависносложеном односном реченицом с прилогом за место *откуда* у функцији везника, односно прилогом за место *одонуд* у функцији корелатива. У пословицама је констатовано постојеће стање.

У другој руској пословици која је исказана независносложеном супротном реченицом асиндетског типа реализује се антонимија типа *греть - холодить*. Лични глаголски облик *греют* (греју) је исказан у трећем лицу множине садашњег времена, док је лични глаголски облик *холодит* (хлади) исказан у трећем лицу једине садашњег времена. У другој српској пословици немамо до краја експлицитно испољене антонимијске односе, премда се њихово присуство у дубинској структури пословице осећа. Централни део пословице, с аспекта ове анализе, чини инфинитив *загријати* који је, у ствари, употребљен у свом пренесеном значењу *задржати*. У овим пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

2.1.1.10. Антоними са заједничком семом „мирис“:

Ни рыба, ни месо – ни кафтан, ни рјеса Нит' *смрди*, нит' *мирише*

Сусрећемо се такође и с глаголском антонимијском опозицијом типа *смрдеи - мирисати*. Унутар руске пословице немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију, али порука коју шаље пословица недвосмислено упућује на оно што имамо експлицитно исказано у српској пословици, а то је супротан, антонимијски однос између глаголских антонима *мирисати* и *смрдеи*. Руска пословица је исказана зависносложеном реченицом с елементима набрајања. Сусрећемо се с контекстуалним опозитним моделом типа *ни А, ни Б* који има значење негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. Српска пословица је исказана зависносложеном реченицом, у чијем саставу имамо безличне конструкције с антонимијским моделом типа *ни(ти) А, ни(ти) Б*. Потребно је истаћи, имајући у виду семантички капацитет пословице, да глаголи *мирисати* и *смрдеи* нису употребљени у свом примарном значењу *испуштања пријатног мириса*, односно *испуштања не-*

пријатног мириса, већ да указују на особу о којој је тешко било шта одређено рећи, о чему сведочи и сама руска пословица, чији би дослован превод био следећи: „Ни риба, ни месо – ни капут, ни мантија». Посматрано тако, наведене пословице су леп пример контекстуалног супротстављања, односно квазиантонимије. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упозорења да пред собом имамо „мутну“, нејасну особу.

2.1.1.11. Антоними са значењем разних конкретних супротних дејстава:

Кто венец *надевает*, тот и *снимает* (Д 246)

Тако ми вијенца којијем смо здружени (В 5228)

Ження едет родня – *отворяй* ворота, мужня родня – *запирай* ворота (Д 887)

Жена мужа коротује толико колико ври земљана пињата кад се с огња дигне (В 1279)

Подальше *положишь*, поближе *возьмёшь* (Д 113)

Ко тврдо *веже*, ласније *дријеши* (В 171)

Дай бог счастливо день *дневать* и ночь *ночевать* (Д 752)

Нико не зна шта носи дан, а шта ноћ (В 3746)

У првој руској пословици имамо антонимијску опозицију типа *надевать* (*стављати*) – *снимать* (*склањати*). Лични глаголски облици трећег лица једнине садашњег времена *надевает* (ставља) и *снимает* (скида) реализују предикатску функцију у зависноскоженој односној реченици, где улогу везника има упитна заменица *кто* (ко), а улогу корелатива показна заменица *тот* (тај, онај) Запажа се извесна асиметрија у структури реченице, пошто се у првом делу реченице сусрећемо с исказаним правим објектом у виду именице *венец* (венац), а у другом делу реченице с неисказаним правим објектом. У склопу српског еквивалента који је исказан простопроширеном реченицом немамо експлицитно испољене антонимијске односе. Руска пословица реализује функцију констатације постојећег стања, али и упозорења, док српска пословица остварује функцију исказивања заклетеве. Пословица, наиме,

садржи у својој структури карактеристичан прилог за начин *тако* у служби речце за истицање, односно узречицу *тако ми*.

Друга наведена руска пословица исказана је у форми независносложене супротне реченице асиндетског типа, унутар које се остварује глаголска антонимија *отворять - запирачь* (отварати - затварати). Антоними су исказани у форми заповедног начина. С друге стране, унутар друге српске пословице која је исказана зависносложеном реченицом не постоји експлицитно изражена антонимијска опозиција. Функцију везника реализује неодређеноколичински прилог *колико*, док функцију корелатива врши одређеноколичински прилог *толико*. У пословицама је остварена функција упозорења.

Трећа руска наведена пословица је исказана зависносложеном реченицом уопштеноличног типа с личним глаголским облицима *положишь (ставиш)* и *возьмёшь (узмеш)* у трећем уопштеноличном лицу једнине садашњег времена. Такође, успостављена је пуна симетрија у исказивању антонимијских односа захваљујући облицима компратива прилога за просторну локализацију *подальше* (даље) у функцији везника и *поближе* (ближе) функцији корелатива. Српска пословица представља зависносложене односне реченице с упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај*, односно *онај*. Сусрећемо се с глаголском антонимијом *везати - дрешити*, такође односе супротстављености имамо између прилога за начин *тврдо*, као и компаратива прилога *ласно*. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

У четвртој наведеној руској пословици се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *дневать - ночевать*, то јест *проводити дан - проводити ноћ*. Руска пословица је исказана зависносложеном саставном реченицом, унутар које инфинитиви *дневать* и *ночевать* реализују објекатску функцију и унутар које се реализује структурни модел супротних односа типа *А и Б* са значењем конјункције. Поред тога, имамо изражену супротност на нивоу две предикатско-објекатске синтагме *день дневать - ночь ночевать* с инфинитивима *дневать* и *ночевать* као централним деловима синтагми и именицама *день* и *ночь* у функцији правог објекта. У руској пословици је реализована функција жеље имајући у виду то да пословица у свом саставу садржи

добро познату узречицу *дай бог* (дај боже). Српски еквивалент је исказан зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури. Руској предикатско-објекатској синтагми *день дневать* у српској пословици опонира предикатско-објекатска синтагма *дан носи*. С друге стране, наспрам руске предикатско-објекатске синтагме *ночь ночевать* у српској пословици имамо само именицу *ноћ* пошто је предикат неисказан. У српском еквиваленту се сусрећемо с реализацијом функције упозорења.

2.1.2. Лексичке опозиције код антонима-именица:

2.1.2.1. Антоними са заједничком семом „моралне категорије“:

а) антоними, засновани на бинарној опозицији «добро - зло»:

За **добро** добром и платят (*прибавка*: а за **худо** худом) (Д 135)

Ко **добро** чини, боље дочека (а ко **зло** чини, горе дочека) (В 2263)

Нет **худа** без **добра** (Р 114); **Худо** без **добра** не живёт

Свако **зло** има своје **добро**; Свако **зло** има свој **устук** (В 4789)

Сделав **добро**, не кайся (или: не попрекай, не помни) (Д 130)

Чини **добро**, не кај се, чини **зло**, надај се (В 390)

Худые вести не лежат не месте (Д 687); Худые вести всякого вестовщика опереживают (Д 690)

Зло се даље чује него **добро** (В 1495)

Прва наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, су исказани зависносложеним супротним реченицама с карактеристичним супротним везником *a* у структури реченица-пословица. За руску пословицу је карактеристична употреба предиката у неодређеноличном трећем лицу множине садашњег времена, док су српски предикати употребљени у трећем лицу јединине несвршеног презента. У српској пословици, поред супротности *добро - зло*, имамо супротне односе између облика компаратива *боље* и *горе*. Пословице реализују функцију упозорења, то јест, свака на свој начин, упозоравају да се добро добрим враћа, а зло злим.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама. Именице *худо*, односно *зло* у овим пословицама остварују функцију субјекта, док именица *добро* врши функцију правог објекта како у руској, тако и у српској пословици. Дате пословице реализују функцију упозорења. У пословицама је констатована узрочно-последична повезаност између две наизглед непомирљиве крајности као што су *добро* и *зло*.

У трећој руској пословици, исказаној зависнословеном реченицом условног карактера, сусрећемо се са ситуацијом да немамо експлицитно изражене антонимијске опозиције типа *добро - зло*, али се из саме поруке коју шаље пословица може наслутити да таква опозиција постоји у дубинској структури пословице. Управо, потврду таквог става налазимо унутар српског еквивалента, где имамо експлицитно изражену антонимијску опозицију *добро - зло*. Српска пословица је исказана независнословеном саставном реченицом асиндетског типа, унутар које су предикати изражени императивом. Пословице остварују функцију савета.

У четвртој наведеној руској пословици, такође, немамо експлицитно испољене антонимијске опозиције, акценат је на «лошим вестима које не мирују», што нам српски еквивалент експлицитно потврђује упозорењем и констатацијом да се «зло чује даље него добро». Руске пословице представљају простопроширене потврдне реченице, док је српски еквивалент поредбеног тип а с поредбеним везником *него* у својој структури. За руску пословицу је карактеристична употреба предиката у трећем лицу множине садашњег времена, док је српски предикат употребљен у трећем лицу јединине несвршеног презента. У пословицама је реализована функција упозорења.

б) антоними, засновани на бинарној опозицији «истина - лаж, правда - неправда»:

Сладкая *ложь* лучше горькой *правды* (Д 201)

Лаж се пређе прими него *истина* (В 2785)

Правдой мир держится (Р 104)

Правда држи земље и градове, а *неправда* руши обадвоје

На *правду* мало слов: либо да, либо нет
(Д 198)

Правда не треба многог шеврдања (В
289)

У склопу претходно наведених пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *истина, правда – лаж, неправда*. Прва руска пословица, као и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама поредбеног типа. Унутар руске пословице имамо структурни модел супротних односа типа *А лучше В*, док у српској пословици имамо идентични модел типа *боље А, него В*. Руска именица *правда* врши функцију граматичког субјекта, док се именица *ложь* налази у објекатској функцији. Српске именице *истина* и *лаж* врше субјекатску функцију. Ове пословице реализују функцију упозорења. Пословице поручују да је *лаж* често прихватљивија за људе, него *истина*.

Друга руска пословица је исказана је у виду простопроширене изјавне реченице, где је именица *правда* дата у инструменталу без предлога и врши функцију прилошке одредбе за начин. С друге стране, у склопу српског еквивалента, исказаног независносноложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, антоними *правда* и *неправда* врше субјекатску функцију. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упозорења.

Трећа наведена руска пословица представља зависносноложену потврдну реченицу, где именица *правда* врши објекатску функцију. У склопу ове руске пословице, иначе, долази до изражаја модел супротних односа *либо А, либо В (или А, или В)* с примарним значењем дијсункције. Такође, антонимијске односе имамо између две речце *да* и *нет*. У склопу треће српске пословице, односно српског еквивалента, исказаног простопроширеном потврдном реченицом, немамо до краја испољене односе карактеристичне за лексичку антонимију. Ипак, у самој структури пословице се осећа контекстуална супротстављеност између субјекта *правда* и правог објекта у виду словенског генитива *многог шеврдања*. Дате пословице врше функцију упозорења, односно поручују да су правда, то јест истина моралне категорије које не остављају превише простора за врдање, то јест „шеврдање“.

2.1.2.2. Антоними са заједничком семом „стање“:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «живот - смрт»:

Достойной <i>смертью</i> вся <i>жизнь</i> красна. Красивая <i>смерть</i> облагораживает всю <i>жизнь</i> (С 68)	Часна <i>смрт</i> сав <i>живот</i> прослави (ДР 260)
Лучше <i>смерть</i> , нежели позор (нежели зол <i>живот</i> (<i>устар.</i>) (Д 728)	Боље је поштена <i>смрт</i> него непоштен <i>живот</i> (ДР 260)
Не на <i>живот</i> (<i>устар.</i>) рођаењем, а на <i>смерть</i> (Д 281)	Ко <i>се роди</i> онај <i>ће</i> и <i>умријети</i> (В 170)

Прва наведена руска пословица и њен српска еквивалент представљају простопроширене реченице, унутар којих се остварује лексичка антонимијска опозиција *жизнь - смерть*, односно *живот - смрт*. Именице *жизнь* и *смерть*, то јест *живот* и *смрт* реализују однос типа субјекат - објекат. Дате пословице врше функцију констатације постојећег стања. Оне, наиме, поручују да је «часна смрт» позитиван догађај у животу сваког човека и тако сугеришу модел понашања, као и моралне категорије којих се ваља придржавати.

У другој руској пословици и њеном српском еквиваленту сусрећемо се са зависносложеним реченицима поредбеног типа, унутар којих се остварује структурни модел супротних односа типа *лучше А, нежели В*, односно *боље А, него В*. Антоними остварају функцију објекта и део су именичких предиката. Такође, потребно је приметити да је руска именица *живот*, с историјске тачке гледишта, имала значење *живота*, те да је с аспекта савременог руског језика застарела, али и сасвим нормална за језик руских пословица XIX века. Савремени руски језик данас захтева именицу *жизнь* (*живот*) која је стилски неутрална лексема, управо као и именица *живот* у савременом српском језику. Пословице врше функцију констатације постојећег стања, односно поручују, сугеришу како је поштена смрт свакако боља од непоштеног живота.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом, унутар које се реализује модел супротних односа типа *не А, а В*. Антоними

живот (*устар.*) и *смерть* су део предикатско-објекатских конструкција и врше функцију неправих објеката. С друге стране, српски еквивалент је дао глаголску антонимију типа *родити се - умрети*. Ова ситуација је свакако могућа, резултат је преносења поруке истог или сличног садржаја и потврђује чињеницу да се једна порука истог или сличног садржаја не преноси увек једнаким језичким средствима.

б) антоними, засновани на бинарној опозицији «радост, срећа, весеље - туга, несрећа, брига»:

Ни *печали* без *радости*, ни *радости* без *печали* (Д 869)

Ђе је много *радости* ту има и *жалости* (В 1179)

Перелози *печаль* на *радость* (Д 150);
Завяжи *горе* верёвочкой (Д 150)

Баци *бригу* на *веселье*

За *весельем горесть* ходит по пятам (Д 869)

Ђе је *срећа* ту је и *несрећа* (Ђе *несрећа* ту и *среће* има) (В 81)

У овој групи наведених пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом *радость, весеље - печаль, горе, горесть*, односно *срећа, радост, весеље – несрећа, жалост, брига*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним саставним реченицама. Унутар руске пословице се сусрећемо с моделом супротних односа *ни А без Б, ни Б без А* са значењем негације читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава, обележја, док у српској пословици имамо модел типа *где А, ту и Б* са заменичким прилогом за место *где* у функцији везника и заменичким прилог за место *ту* у функцији корелатива. Антоними *радость (радост)* и *печаль (туга)* реализују функцију промене смера деловања, односно најпре имамо реализацију односа типа *печаль - радость*, а онда и *радость - печаль*. У склопу српске пословице нема промене смера односа, карактеристичних за супротност, али је и без тога опозиција типа *радост - жалост* више него јасна. Дате пословице врше функцију констатације постојећег стања, такође указују на узрочнопоследичну везу између појмова живота и смрти.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама заповедног типа на шта указују глаголи у императивној форми *переложу* (пребаци) и *бацу*. Именице *печаль* и *радость*, односно *брига* и *веселье* реализују објекатску функцију у склопу ове две пословице. Занимљивост свакако представља руска конструкција типа *Завяжи горе верёвочкой*, где се на метафоричан начин поручује да «тугу треба везати конопцем», односно прећи преко ње, одбацити је, ако је то могуће.

Трећа наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом, док је српска пословица исказана зависнословеном саставном реченицом са заменичким прилогом за место *где* у функцији везника и заменичким прилогом за место *ту* и функцији корелатива. У руској пословици, именица *горесть* остварује функцију правог објекта, а именица *веселье* неправог објекта са значењем редоследа у инструменталу. Антоними *срећа* - *несрећа* су пример за граматичку, истокоренску антонимију, то јест можемо констатовати да су неретки случајеви, када у језику једаног народа имамо лексичку, разнокоренску антонимију, а у језику другог народа – граматичку, истокоренску антонимију.

в) антоними, засновани на бинарној опозицији «здравље - болест»:

Тот **здоровья** не знает, кто **болен** не **Немоћан** ко није био, тај не зна шта је
бывает (Д 399) бити **здрав** (Држић)

Унутар ових пословица се сусрећемо с опозицијом типа *здоровье* - *болезнь*, односно *здравље* - *болест*. Пословице су исказане зависнословеним односним реченицама с везницима у виду упитних заменица *кто* и *ко* и корелативима у виду показних заменица *тот* и *тај*. У првој српској пословици имамо супротстављеност између именице *здоровье* (здравље) и кратког облика придева *больной* (болестан), што представља квазиантонимију с тачке гледишта тога да се прави, системски антоними граматички посматрано дефинишу као речи исте врсте. С друге стране, у склопу српске пословице имамо супротан однос између придева *немоћан* у значењу *болестан* и придева *здрав*, где наведени придеви реализују атрибутску функцију. Пословице врше функцију упозорења, то јест поручују како је потребно ценити своје здравље.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «почетак - крај»:

Каково *начало*, таков и *конец* (Д 499)

Какав почетак, такав и *свршетак* (В 136)

Доброе *начало* – полдела откачало.
Доброе начало – половина дела (Д 495)

Добар *почетак* - лак *свршетак* (Г 69)

Было бы *начало*, будет и *конец* (Д 296); Где не было *начала*, не будет ни *конца*

Ако не *почнеш*, нећеш ни *свршити* (Ш 35)

Унутар овог блока лексичких опозиција, имамо однос типа *начало - конец*, то јест *почетак - крај*. Прва руска и прва српска пословица представљају независноскожене односне реченице саставног типа с везником у виду придевске заменице *каков* и корелативом такође у виду придевске заменице - *каков*. Антоними *начало - конец* и *почетак - свршетак* у структури пословица заузимају места одмах иза корелатива, чак је на истом месту и граматичка реч *и* у служби речце за истицање, тако да можемо тврдити како се ради о реченицима-пословицама које су идентичне у сваком смислу. Ове пословице остварују функцију упозорења.

У другој наведеној руској пословици немамо до краја испољену антонимијску опозицију типа *начало - конец* (*почетак - крај*, *завршетак*), али се она свакако може наслутити из самог контекста пословице која поручује да добар почетак, у ствари, значи «пола завршеног посла». Унутар српског еквивалента, исказаног простопрширеном реченицом, имамо експлицитно изражену опозицију типа *почетак-свршетак*. Антонимијске опозиције *почетак - свршетак* се налазе у односу субјекат – објекат. Пословице врше функцију упозорења.

У трећој наведеној руској пословици имамо најпре зависноскожену условну реченицу с неисказаним условним везником *если* (*ако*), а онда и зависноскожену реченицу односног типа с исказаним заменичким прилогом у значењу места *где* који врши функцију везника, као и неисказаним заменичким прилогом за место *тут* у функцији корелатива. Насупрот именичких антонима у руској пословици *начало* (по-

четак) - *конец* (крај, завршетак), у српској пословици, услед преношења исте или сличне поруке, имамо глаголску антонимију *почети* - *свршити*, што је поновићемо неретка појава. Наведена руска пословица и њен српски еквивалент реализују функцију исказивања узрочно-последичне повезаности два појма.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «светло - тамно»:

<i>День</i> да <i>ночь</i> – сутки прочь, а всё к смерти поближе (Д 280)	Нико не зна шта носи <i>дан</i> , а шта носи <i>ноћ</i> (В 3746)
Не отлагаєт <i>свет</i> заутрени, ни <i>тьма</i> вечерни (Д 565)	Прије <i>зоре</i> не може сванути (В 293)
Ученње – <i>свет</i> , неученње – <i>тьма</i> (Д 423)	Знање је <i>светлост</i> , а незнање <i>мрак</i>
<i>Утро</i> <i>вечера</i> мудренее (<i>т. е.</i> <i>подождём</i>) (Д 118); Хвали <i>утро</i> <i>вечером</i> (Ж ² 265)	Старије је <i>јутро</i> од <i>вечера</i> (В 330)
Зови (Хвали) <i>день</i> по <i>вечеру</i> (Д 498)	Из јутра се види какав ће <i>дан</i> бити (В 109)

Унутар ове групе пословица можемо издвојити именице *день*, *свет*, *утро* и *дан*, *зора*, *светлост*, *јутро* које повезује заједничка сема «светло», док су именице *ночь*, *тьма*, *вечер* и *ноћ*, *вечер*, *мрак* повезане заједничком семом «тамно». Такође, потребно је истаћи како наведене именице означавају доба дана, односно временске појмове, па би се могло говорити о заједничкој семи под називом «доба дана», «време» и слично. Прва руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Именице *день* и *ночь* (дан и ноћ) реализују супротне односе унутар унутар независне именичке синтагме *день да ночь* (дан и ноћ). Прва српска пословица у својој структури има антониме *дан* и *ноћ* који у склопу зависносложене супротне реченице са супротним везником *а* врше функцију правих објеката. Дате пословице реализују функцију упозорења.

Друга наведена руска пословица садржи у својој структури опозицију типа *свет - тма* (светлост – тама, мрак) и исказана је зависносноженом саставном реченицом, унутар које се реализује модел супротних односа (*ни*) *А*, *ни* *Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава, обележја. У склопу српског еквивалента који је исказан простопроширеном безличном реченицом немамо јасно изражену антонимијску опозицију, али се на основу поруке коју пословица шаље може наслутити присуство антонимијске опозиције типа *зора - мрак*.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент представљају независносножене супротне реченице. Руска пословица је асиндетског типа, док је српска пословица синдетског типа, пошто у својој структури поседује супротни везник *а*. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења, али и констатације постојећег стања.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама поредбеног типа. Поређење на релацији *утро - вечер*, односно *јутро - вече*, врши се у руској пословици помоћу облика компаратива придева *мудрене* (*мудрије*), односно *старије* у српској пословици. Пословице остварују функцију савета. Пословице, наиме, саветују да је потребно добро размислити пре него што се нешто уради или донесе нека одлука.

Најзад, пета руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама. Руска пословица је заповедног типа, што се може видети на основу присуства у реченици глагола *звать* у форми заповедног начина *зови* (*зови*), док српска пословица представља изјавну, потврдну реченицу унутар које немамо јасно изражену антонимијску опозицију каква је опозиција *дан - ноћ*. И у овим пословицама је реализована функција савета имајући у виду то да пословице позивају на стрпљење и размишљање пре него се донесе нека одлука или уради нешто.

2.1.2.3. Антоними са заједничком семом «међуљудски односи»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «домаћин - гост»:

Гость погостит, да и *домой* поспешит
(Д 714)

Каков *гость*, таково ему и угощение
(Д 229)

Гост ће бити пак и отићи, али ће
домаћин остати (В 50)

Какав *гост* онака му и част (В 136);
Какав ми је *гост* дошао онаки му и
пешкир дајем

Унутар овог блока пословица, издвојићемо антонимијску опозицију *гость* – *хозяин*, *гост* - *домаћин*. Прва руска пословица представља независнословену супротну реченицу са супротним везником *да* (*али*) у својој структури. Опозитни односи се реализују између именице *гость* и прилога *за* место *домой*. Имајући у виду да се антоними, граматички посматрано, дефинишу као речи исте врсте, овакав пример се може подвести под квазиантонимију. Српски еквивалент у својој структури садржи експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *гост* - *домаћин*. Српска реченица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *али* у својој структури. Значење супротности додатно је наглашено присуством речце *за* истицање *пак*.

У другој руској пословици, као и у њена два српска еквивалента, немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *гост* - *домаћин*, али се из саме поруке коју пословице шаљу таква врста опозитних односа свакако може наслутити. Пословице «говоре» о томе да ће гост бити гошћен, односно да ће му бити указана част у складу с тим каква је особа, па чак и симболично да ће добити онакав пешкир какав му следује у складу с понашањем. Симетрија у испољавању супротних односа постиже се и присуством придевских заменица *каков* (какав) у функцији везника и *таков* (такав) у функцији корелатива. У пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, указују на понашање одређених категорија људи.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «друг, пријатељ – непријатељ»:

Избавь меня, боже, от *друзей*, а с
врагами я сам справлюсь

Чувам се од *непријатеља*, чува' ме
боже, од *пријатеља* (Д)

У претходно наведеним пословицама имамо антонимијске опозиције типа *друг - враг*, то јест *пријатељ - непријатељ*. У руској пословици се сусрећемо с антонимијском реализацијом *друг-враг* која је пример лексичке антонимије, док унутар српске пословице имамо граматичку опозицију на релацији *пријатељ-непријатељ*, где одлучујућу улогу у грађењу супротних односа има префикс *не-*. Руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у свој структури, где антоними *друг* и *враг* врше функцију неправих објекта. Први део реченице је, имајући у виду присуство другог лица једнине заповедног начина *избавь* (избави ме, помози) заповедног типа, док је лични глаголски облик у другом делу реченице *справлюсь* (изаћи ћу на крај) исказан у првом лицу једнине простог будућег времена. Српска пословица је исказана независнословеном асиндетском реченицом супротног типа. Лични глаголски облик *чувам* је исказан у првом лицу једнине несвршеног презента, док у другом делу реченице имамо глаголску форму *чува'* у форми заповедног начина. Антоними *пријатељ - непријатељ* врше функцију неправог објекта. Пословице реализују функцију жеље.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «штета - корист»:

Чужая обида (беда, нагота) не разжива (Д 673)	Од туђе <i>штете</i> мене нема <i>користи</i> (В 263)
--	---

Унутар руске пословице немамо јасно дефинисану антонимијску опозицију типа *штета - корист*, али се из самог контекста пословице тако нешто може наслути, пошто пословица поручује «да се од туђе штете не може профитирати». С друге стране, унутар српске пословице имамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *штета - корист* која потврђује оно што је наведено у руској пословици. Лексеме *штета* и *корист* врше функцију неправог објеката. Пословице су дате у форми простопроширених одричних реченица. Негација у руској пословици, као и лични глаголски облик у перфекту нема су исказани у садашњем времену. У овим пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упозорења.

2.1.2.4. Антоними са заједничком семом «пол»:

Муж возом не навозит, а *жена* рукавом не разносит (Д 592)

Мужнин грех за порогом остаётся, а *жена* всё домой несёт (Д 367)

Муж да жена – одна сатана (Ж² 129)

Муж с *женой* бранится, да под одну шубу ложится (Д 372)

Да *чоек* у кућу доноси вилама, а *жена* из куће да избацује иглом, нема ништа (од те куће) (В, дод. 50)

У *мушкога* је срамота под петом, а у *женскога* међу очима (В 5872)

Свака *жена* на свог *мужа* налик (В 4741)

У огњиште посвадиште, у одриште помириште (В 375)

Унутар овог блока пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом *муж* - *жена*, односно *мушкарац, чо(в)ек* - *жена*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Антоними у обе пословице врше субјекатску функцију. Пословице остварују функцију упозорења. Негативни коментари су упућени, пре свега, на рачун женског рода, што није чудно имајући у виду време и околности у којима су ове пословице настајале.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент очигледно потврђују неравноправан положај женског рода у односу на мушки. Наиме, обе пословице поручују да је женски грех више него видљив, док је мушки грех сакривен, то јест негде *за порогом (иза кућног прага)*, односно *под петом* како се наводи у српској пословици. Обе пословице су исказане независнословеним супротним реченицама са карактеристичним, доминантним, супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У склопу српске пословице имамо опозитан однос између присвојног придева *мужнин* и именице *жена*. С аспекта дефиниције да су антоними граматички посматрано речи исте врсте, овакав случај се сматра за квазиантонимију. С друге стране, унутар српске пословице имамо супротне односе између два поименичена придева *мушки* и *женски*. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања.

Трећа руска пословица и њен српске еквивалент донекле поправљају представу о неравноправном положају жена, па се тако тврди да су мушкарац и жена једно исто «ђавоље дело», односно да су јед-но другом „налик“. Руска пословица представља простопроширену реченицу унутар које антоними *муж* и *жена* врше субјекатску функцију у склопу независне субјекатске именичке синтагме *муж да жена (мушкарац и жена)*. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент истичу у први план да *мушкарац и жена* не могу једно без другог, да без обзира на све препреке и проблеме могу да се сместе под једну *бунду (шуба)*, то јест да се у свом дому и мире и свађају. Руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везинком *да* у својој структури. Антоними *муж* и *жена* налазе се у саставу независне именичке субјекатске синтагме са социјативним значењем *муж с женој (мушкарац и жена)*. Српска пословица је исказана независносложеном реченицом саставног типа с приметном симетријом у виду дијалекатске предлошкопадешке конструкције у генитиву *у огњиште - у одриште*. Именице *помириште* и *посвадиште* врше објекатску функцију и део су именичких предиката. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

2.1.2.5. Антоними са заједничком семом «својста и особине»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «рад - нерад, лењост»:

Труд човека кормит, а *лењ* портит
(Д 587)

Где се *труд* улаже, ту и бог помаже, а
где *лењост* влада, пуно има јада (Ш
42)

Где *работа*, там и пусто, а в *ленивом*
доме – пусто (Р 35)

Где се *труд* улаже, ту и бог помаже, а
где *лењост* влада, пуно има јада (Ш
42)

У склопу овог блока пословица имамо лексичку антонимију типа *труд, работа - лењ*, односи *труд - лењост*. Прва руска пословица представља независносло-

жену реченицу супротног типа са супротним везником *a* у својој структури. Именице *труд* и *лень* врше функцију субјекта у склопу субјекатско-предикатских конструкција. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за место *ту* у служби корелатива.

Друга руска пословица опозитне односе базира на присуству именице *труд* у својој структури и придева *ленивый* (*лень*), што представља квазиантонимију, ако се узме у обзир да се прави антоними дефинишу као речи исте врсте. Дата пословица представља независносложену супротну реченицу са супротним везником *a* у структури реченице-пословице. Указаћемо, такође, и на присуство граматичке речи *и* у служби речце за истицање, захваљујући чијем присуству поларазација односа на релацији *труд* (*рад*) - *лень* (*нерад*, *лењост*) бива истакнута с већим интензитетом, него што би то био случај да нема ове граматичке речи. Исти случај имамо унутар српског еквивалента који представља независносложену четворочлану супротну реченицу. Симетерија у испољавању супротних односа је делимично нарушена, јер у првом делу реченице имамо исказане заменичке прилоге за место *где* у функцији везника и *ту* у функцији корелатива, док у другом делу реченице имамо исказани заменички прилог *где* у функцији везника и неисказани заменички прилог *ту* у функцији корелатива. Пословице остварују функцију савета, односно упозорења, то јест поручују да је лењост крајње негативна особина која се не исплати, док је марљивост особина која је позитивно конотирана и која доноси добитак.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «паметна особа - будала»:

Дурак дом построил, а *умница* купил
(Д 441)

Будале кућу зидају, а *мудри* их купују
(В 32)

На *всякого мудреца* довольно
простоты (Д 441)

Ће су кола *мудрости* ту су двоја
лудости (В 83)

За ову групу пословица карактеристична је антонимијска опозиција типа *дурак* - *умница*, *мудрец*, односно *будала* - *мудрост*, *мудар*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент представљају независносложене супротне реченице са супротним везником *a* у својој структури. Антоними *умница* (*паметна особа*) и

дурак (*будала*) врше функцију субјекта, као и антоними *будале* - *мудри* у склопу српске пословице. Симетрију руске реченице-пословице делимично ремети одсуство именице *дом* у другом делу реченице, док унутар српске пословице симетрија у испољавању опозитних односа постоји. Такође, сматрамо да је потребно истаћи да се у српској пословици у супротном односу налазе именице *будале* која је турцизам и поименичени придев *мудри*. Лични глаголски облици у руској пословици *построил* (изградио је) и *купил* (купио је) исказани су у прошлом времену, а у српском еквиваленту у трећем лицу множине несвршеног презента. У пословицама је реализована функција упозорења.

Друга руска пословица представља простопроширену потврдну реченицу безличног типа, где односе супротности реализују именице *мудрец* (мудра, паметна особа) и *простота* (*једноставност*, *простота*) у значењу *глупости*. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом са заменичким прилозима за место *где* у функцији везника и *ту* у функцији корелатива. Унутар српске пословице се сусрећемо са супротстављеношћу типа *кола мудрости – двоја лудости* коју чине објекатске посесивне генитивске синтагме са значењем исказивања количине. Пословице остварају функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

2.1.2.6. Антоними са заједничком семом «количина»:

Из *многих* малых выходит *одно* *Стотину* малијех чини *једно* велико
большое (Д 544) (В)

Најзад, сусрећемо се антонимијском опозицијом типа *мноштво* - *једно* унутар пословица које су исказане простопроширеним потврдним реченицама. Имамо наиме опозицију типа *многое* - *одно*, односно *стотина* - *једно* које у себи садрже значење количине, где у суштини, имамо опозицију типа *мноштво* - *једно*. Ове опозиције реализују објекатску функцију и пореклом су бројеви. Наведене пословице, поред свега, реализују функцију савета, такође указују и на узрочно-последичну везу између два опозитна појма.

2.1.2.7. Антоними са заједничком семом «годишња доба»:

Зиме и лету перемены (союзу) нету (Д 913)

Што ти *љето* да, *зима* не узимље (Д 6352)

Лето пролежишь, *зимой* с сумой побежишь (Д 913)

Ко у *љето* не ради, у *зиму* гладује (В 173)

У овом блоку пословица се сусрећемо с карактеристичном антонимијском опозицијом типа *лето* - *зима*, односно *љето* - *зима*. Прва наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, где антоними *лето* и *зима*, у склопу независне именичке *зиме и лету* (*зими и лету*), врше функцију логичког субјекта у дативу намене. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом с исказаним везником у виду упитне заменице *што* и неисказаним корелативом у виду показне заменице средњег рода *то* у другом, независном делу реченице. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења у смислу да не може бити помирења између две непомирљиве крајности као што су *лето* и *зима*.

Друга руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом, унутар које су супротстављени именица *лето* и прилог *зимой*, што се с аспекта схватања да се прави антоними дефинишу као речи исте врсте под-води под квазиантонимију. Српски еквивалент представља зависносложену односну реченицу с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у виду упитне заменице *овај* или *онај*. Антоними *љето* и *зима* врше објекатску функцију и део су дијалекатских предлошкопадешких конструкција типа *у лето* - *у зиму*, па као такви врше функцију прилога за време *лети*, односно *зими*.

2.1.2.8. Антоними са заједничком семом «временске прилике»:

Будет *дождь* – будет и *ведро* (М 69)

Иза *дажда* (*кише*) биће и *сунца* (Ш 50)

После *грозы* *вёдро*, после горя радость (С 260)

Иза свакога *дажда* (*арх.*) *сунце* грије (В, дод. 73)

После *дождичка* будет *солнышко* (Ж²
61)

Иза зиме топло, иза *кише сунце* (бива)
(В 107)

Ову група пословица карактерише, пре свега, опозиција типа *солнце - дождь*, односно *сунце - киша* која указује на лепе, односно лоше временске прилике. Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом с неисканим везником *если (ако)* унутар реченице, где у супротне односе ступају лексеме *дождь (киша)* и *ведро (заст., нар., лепо, ведро, сунчано време)*. Курзивом истакнути антоними врше објекатску функцију. Сусрећемо се с поновљеним личним глаголским облика *будет (биће)* који је исказан у трећем лицу једнине простог будућег времена, док је српски предикат *биће* исказан у форми трећег лица једнине футура I. Српски еквивалент је, иначе, исказан простопроширеном реченицом, где антоними *дажд (арх.)*, односно *киша* и *сунце* врше објекатску функцију. За обе пословице карактеристично је такође присуство граматичке речи *и* у служби речце за истицање, што само додатно наглашава присуство опозитних односа. Пословице остварују функцију упозорења.

Друга наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом, унутар које имамо антонимијску реализацију типа *гроза (невреме, олуја, непогода) - ведро (заст., нар., лепо, ведро, сунчано време)*. Српски еквивалент је исказан простопроширеном реченицом, где антоними *дажд (арх.)*, односно *киша* и *сунце* врше објекатску функцију. Ове пословице, у ствари, на метафоричан начин преносе поруку да после сваког невремена следи лепо време, односно да после сваке несреће, туге, жалости следи срећа, радост, весеље. Тако посматрано, пословице су пример који карактерише квазиантонимију, пошто су примарна значења лексема *гроза (невреме, олуја, непогода) - ведро (заст., нар., лепо, ведро, сунчано време)*, односно *дажд (арх.)*, *киша - сунце* «отишла» у други план, а на површину су избила секундарна значења ових лексема која су датом контексту постала примарна.

Такав случај имамо и с трећом руском пословицом, односно њеним српским еквивалентом, где деминутиви *солнышко (сунашце)* и *дождичек (кишица)* односно лексеме *сунце* и *киша* означавају, у ствари, *радост* и *тугу*. Ипак, на парадигматском нивоу можемо издвојити антонимијске опозиције типа *солнышко (сунашце)* и *дож-*

дичек (кишица). Руска пословица је исказана простопроширеном реченицом, где антоними-деминутиви *солнышко (сунашце)* и *дождичек (кишица)* реализују објекатску функцију, док је српски еквивалент исказан независнословеном асиндетском реченицом саставног типа с апсолутно симетричним распоредом елемената који чине реченицу. Пословице реализују функцију упозорења.

2.1.2.8. Антоними са заједничком семом «природни елементи»:

Огонь да вода - супостаты (Д 923)

Ватра и вода добре су слуге, али зли господари (В 35)

Огню да воде бог волю дал. С *огнём*, с *водой* не поспоришь (Д 923)

Међу *ватром* и *водом* бити (В 2291)

Он *огонь* и *воду* прошёл. Он прошёл сквозь медные трубы (Д 477)

Прошао и кроз сито и кроз решето (В 296)

Прва наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, чији централни део чине антоними *огонь (ватра)* и *вода (вода)* које свој антонимијски однос реализују у склопу независне именичке синтагме *огонь да вода (ватра и вода)* у функцији граматичког субјекта. Српски еквивалент је исказан зависнословеном супротном реченицом са супротном везником *али* у својој структури. Антоними *ватра* и *вода* свој антонимијски однос реализују у склопу независне именичке синтагме *ватра и вода* такође у функцији граматичког субјекта. Поред тога, антоними *огонь* и *вода*, односно *ватра* и *вода* су именички део предиката. У руској пословици се констатује да су *огонь* и *вода* «супостаты», односно „противници“, „ривали“, док српска пословица истиче како позитивну тако и негативну страну појмова ватре и воде. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, поручују да анимозитет између непомирљивих крајности некада не може бити неутралисан, а некада може.

Друга наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом. Најпре се сусрећемо с независном именичком синтагмом *огню да воде (ватри и води)* која врши функцију неправог објекта у дативу намене без предлога, а онда и с

набрајњем *с огњем, с водој*, где се антоними налазе у функцији неправог објекта у инструменталу заједнице у склопу уопштеноличне реченице с глаголом у другом уопштеноличном лицу једнине *поспоришиь*. Друга српски еквивалент је исказан независном глаголском конструкцијом с инфинитивом *бити* као централним делом и падешким атрибутом *између ватре и воде* у генитиву са значењем места. У наведеним пословицама је остварена функција упозорења. Пословице упозоравају с једне стране на моћ природних појава попут *ватре* и *воде* с којима човек живи и којих се уједно боји, а с друге стране подећају да није угодно наћи се између две особе различитог темперамента, склоности и сл.

Трећа наведена руска пословица је исказана у облику две простопроширене изјавне, потврдне реченице. Унутар прве пословице имамо антонимијску реализацију између лексема *огонь* и *вода*, где дате лексеме врше функцију право објекта у акузативу без предлога. Други део руске пословице не садржи у себи експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *огонь - вода* (*ватра - вода*). Наглашава се, наиме, велико животно искуство људи коју су прошли кроз много тога, па и кроз «иглене уши». Такође, потребно је истаћи да антоними *огонь* и *вода* (*ватра - вода*) нису употребљени у свом основном значењу природних елемената, појава, већ у пренесеном, секундарном значењу нагомиланог животног искуства, о чему нам сведочи, такође, и српски еквивалент који је исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар опозитних односа унутар српске пословице чине лексеме *сито* и *решето* које врше функцију право објекта у акузативу без предлога и помоћу којих се на метафоричан начин истиче огромно животно искуство појединаца. Значење опозитних односа додатно је истакнуто понављањем везника *и* у служби речце за истицање, па тако имамо реализацију модела опозитних односа *и А и Б* са значењем конјункције. Тако посматрано, лексеме *огонь* и *вода*, односно *ватра* и *вода* представљају примере, карактеристичне за квазиантонимију, пошто је, поновићемо, примарно значење ових речи „отишло“ у други план и онда је неко мање важно, секундарно значење, избило на површину и постало примарно у датом контексту. Такође, конструкције типа *проиёл огонь и воду, проиёл сквозь медные трубы*, односно *прошао и кроз сито и кроз решето* су, у основи, фразеологизми, то јест

конструкције с устаљеним распоредом речи, где лексеме губе своја примарна значења и као такве постају део једног, ширег, збирног, укупног значења.

2.1.3. Лексичке опозиције код антонима-поименичених придева:

2.1.3.1. Антоними са заједничком семом «стање»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «жив - мртав»:

Мёртвый не без гроба, *живой* не без Жали ме *жива*, а немој *мртва* (В
келњи (Д 56) 1271)

Мёртвые живым глаза открывают *Мртви живима* очи отварају (Д)

Унутар ових пословица имамо антонимијску опозицију типа *живой - мёртвый*, то јест *жив - мртав*. Прва наведена руска пословица је исказана независнослуженом супротном реченицом асиндетског типа. Антоними *живой* и *мёртвый* врше субјекатску функцију. Прва српска пословица је исказана зависнослуженом супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Антоними *жив* и *мртав* врше објекатску функцију. У пословицама је реализована функција упозорења.

У другој наведеној руској пословици и њеном српском еквиваленту облици поимениченог придева *мёртвые*, односно *мртви* врше функцију граматичког субјекта, док се поименичени придеви *живые* и *живи* налазе у служби неправих објеката. Пословице су исказане простопроширеним одричним реченицама. У њима је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, подсећају на пролазност људског живота.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «млад - стар»:

Молодые по выбору мрут, *старые* *Млад* може а *стар* мора умријети (В
поголовно (Д 352) 197)

Молодому жениться рано, а *старому* Женити се *млад* рано је, а *стар* доцне
поздно (Д 362) је (В 88)

Молодо – зелено, *старо* да гнило (Д 353); Молодо – зелено, погулять велено (Д 358)

Смерть ни на что не глядит (Д 281)

Как отцы и деды наши, так и мы (Д 300)

Младо лудо (В 198); Младост је лудост (В 198)

Смрт не пази ни *старо* ни *младо* (В 5027)

Како *старија* свира онако *млађа* ваља да игра (В 140)

Унутар овог блока пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *молодой - старый*, то јест *млад - стар*. Прва руска пословица је исказана независносноложеном супротном реченицом асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан независносноложеном супротном реченицом синдетског типа са супротним везником *а* у својој структури. Антоними, како у руској, тако и у српској пословици, реализују субјекатску функцију. Однос супротности додатно је наглашен језичким окружењем, па тако имамо контекстуалну супротстављеност типа *по выбору (према избору) – поголовно (сви, без изузетка)*, то јест *може - мора*. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, односно упозорења.

У другој наведеној руској пословици антоними *молодой - старый* врше функцију логичког субјекта, док унутар српског еквивалента антоними *млад - стар* реализују објекатску функцију. Наведене пословице су у семантичком и структурном смислу практично једнаке и остварују функцију савета, али и констатације постојећег стања.

У трећој наведеној руској пословици, антоними *молодо - зелено* су делови именичког предиката, док је у српској пословици иста ситуација с поимениченим придевом *младо*, односно у српској пословици немамо до краја јасно изражену антомијску опозицију типа *млад - стар*, премда се у дубинској структури саме пословице присуство такве опозиције осећа. *Младост* се пркатишно изједначује с незрелошћу, односно лудошћу, док се *старост* доводи у везу с труљењем, распадањем као неизоставним пра-тиоцима смрти.

У четвртој наведеној руској пословици немамо јасно испољене антонимијске опозиције, пошто се шаље порука да «смрт ни на кога не пази», док српски еквивалент, у својој структури, садржи антонимијску опозицију типа *младо -старо*. При том је реализован модел супротних односа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, особина, својстава, обележја. Пословице су исказане простопроширеним реченицама. Пословице, поред свега, реализују функцију упозорења и то веома јасног.

У петој наведеној руској пословици немамо експлицитно исказану антонимијску опозицију типа *молодой - старьй*, али се у српској пословици сусрећемо са супротношћу између два облика компаратива *старија – млађа*. Руска субјекатска синтагма *отцы и деды наши* (очеве и дедови наши) има паралелу с обликом компаратива *старији* у српској пословици, док лична заменица *мы* (ми) у руској пословици има паралелу с обликом компаратива *млађи* у српској пословици. Руска пословица, у својој сструктури, садржи заменичке прилоге за начин *как* у функцији везника и *так* у функцији корелатива, док српска пословица садржи заменичке прилоге за начин *како* у функцији везника и *онако* у функцији корелатива. Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним условним реченицама. Пословице врше функцију упозорења, али и савета у смислу какав однос ваља имати према старијима од себе, односно како се треба према њима опходити.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «нов - стар»:

<i>Старого</i> не носить, <i>нового</i> не видать (Р 44)	Ко <i>старо</i> не крпи, ни <i>ново</i> не носи (В 171)
---	--

У претходно наведеним пословицама имамо реализацију антонимијске опозиције типа *новый - старьй*, то јест *нов – стар* која је доста слична претходној опозицији *молодой - старьй*, *млад - стар*. Поименичени придеви *старьй* и *новый* у руској пословици део су независне глаголске синтагме с централним делом у виду инфинитива и падешким атрибутом у функцији правог објекта, односно словенског генитива. Руска пословица је исказана у виду независносложене супротне реченице асиндетског типа. Поименичени придеви *стар* и *нов* у склопу српског еквивалента

реализују функцију правог објекта. Српска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с речцом *ни* за истицање у зависном делу реченице, чиме се само постиже експресивна обојеност конструкције, то јест јачање анимозитета између две наизглед непомирљиве крајности као што су *старо* и *ново*. Наведене пословице реализују функцију упозорења, односно савета.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «богат - сиромашан»:

Богатый ест – как захочется, **убогий** – как доведётся (Д 103)

Богат једе кад хоће, а **сиромах** кад може (В 243)

Богатый не золото ест, а **бедный** не камень гложет (Д 94)

Кад се **сиромах** међу **богате** помијеша, вала да и за њега што прионе (В 1975)

Лучше **нищий** праведный, чем **богач** ябедный (Д 96)

У **богата** на глас, а у **сиромаха** на част (В 5734)

Пеший конному не товарищ (Ж² 166)

Богати на мазгу сједе, а **сиромаси** иду на ноге (В 18)

Унутар ових пословица имамо антонимијску опозицију типа *богатый – бедный, убогий, нищий* то јест *богат - сиромашан*. Прва наведена руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан независносложеном супротном реченицом синдетског типа са супротним везником *а* у својој структури. Антоними *богатый* и *убогий*, односно *богат* и *сиромах* врше субјекатску функцију. Пословице упозоравају на постојање друштвених разлика.

Друга наведена руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Антоними *богатый* (богат) и *бедный* (сиромашан) врше функцију субјекта, док се антоними *сиромах* и *богат* у српској пословици налазе у односу субјекат - објекат. Пословице реализују функцију упозорења.

Трећа руска пословица је исказана зависнословеном реченицом поредбеног типа, унутар које се остварује модел супротних односа *лучше А, чем Б* (боље А, него Б). Антоними *нищий* и *богач* део су именичког предиката. Унутар српског еквивалента антоними *богат* и *сиромаш* врше функцију логичког субјекта у виду генитива потицања. Српска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. *Богатство* се поистовећује с клеветима, издајом и сличним појавама, док се *сиромаштво* повезује с правдом.

Унутар четврте наведене руске пословице немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *богат - сиромашан*, али имамо опозитан однос између лексема *пеший* и *конный* (пешак и коњаник). С друге стране, српски еквивалент се на симболичан начин изражава о богаташима који лагодно живе, који „на мазгу сједе“, као и о сиромасима који тешко живе, који „иду на ноге“. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења указујући при том на изражене друштвене разлике које постоје између света богатих и света сиромашних.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «сит - гладан»:

Сытый голодного не разумеет (Д 98)

Сит гладну не вјерује (В 4937)

У претходним пословицама се сусрећемо с практично идентичним пословицама како у структурном тако и у семантичком смислу. Антоними *сытый – голодный* и *сит - гладан* остварују однос, карактеристичан за релацију субјекат - објекат. Пословице су исказане простопроширеним потврдним реченицама с истоврсним предикатима у трећем лицу јединине садашњег времена. Пословице реализују функцију упозорења, односно доносе закључак о непомирљивости две више него супротне појаве као што су *ситост* и *глад*.

ђ) Антоними, засновани на бинарној опозицији «трезан - пијан»:

Что у *चितого (трезвого)* на уме, то у *пьяного* на языке (Д 794)

Што *тријезан* мисли (то) *пијан* говори (В 6355)

На *пьяного* поклеп, а *трезвый* украл
(Д 797)

Пијан и *тријезан* не могу се слагати
(В 4218)

У овом блоку пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом *пьяный* – *трезвый*, то јест *пијан* - *трезан*. Прва наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су зависнословженим односним реченицама с упитним заменицама *что* и *што* у функцији везника, односно показном заменицом *то* у средњем роду у функцији корелатива. Поименичени придеви *трезвый* и *пьяный* се налазе у функцији логичког субјекта, док се придеви *трезан* и *пијан* у српској пословици налазе у функцији граматичког субјекта. Ове пословице остварују функцију упозорења, односно контраста које је изграђено на бази уверења да трезан човек мисли оно што говори као пијан.

У другој руској пословици придеви *трезвый* и *пьяный* остварују однос *субјекат* - *објекат*, док у српској пословици ови антоними функционишу у склопу независне именичке субјекатске синтагме типа *пијан* и *тријезан*. Руска пословица је исказана у форми зависнословжене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури, док је српска пословица исказана простопроширеном потврдном реченицом.

е) Антоними, засновани на бинарној опозицији «велики - мали»:

Из многих *малых* выходит одно
большое (Д 544)

Стотину *малијех* чини једно *велико* (В
331)

Малого пожалеешь – *большое*
потеряешь (Д 729)

Који жали јексер, изгуби потковицу (В
417)

У претходно наведеним пословицама имамо антонимијску опозицију типа *малый* – *большой*, односно *мали* - *велики*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним потврђним реченицама које указују на узрочно-последичну везу између два појма. Антоними *малый* - *большой*, односно *мали* – *велики* реализују објекатску функцију, предикати су исказани у трећем лицу јединине садашњег времена. Пословице остварују функцију савета. Друга наведена руска

пословица је исказана у зависноскоженом реченицом условног типа с неисказаним везником типа *если* (ако). Антоними *малый - большой* се налазе у функцији неправих објеката. Српски еквивалент је исказан у форми зависноскожене односне реченице с придевском односном заменицом *који* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. У склопу српске пословице немамо експлицитно изражене антонимијске односе. Пословице реализују функцију савета, али и упозорења поручујући како је могуће изгубити пуно тога, ако је човек превише скроман или превише шкрт.

2.1.3.2. Антоними са заједничком семом «морална својства, карактеристике»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «добар - зао, лош»:

Злой плачет от зависти, а *добрый* от радости (от жалости) (Д 672) Боље је у *добра* дворити него у *зла* годити (В 396)

Кто щадит *плохое*, губит *хорошее* Ко *злима* опрашта, *добрима* шкоди (В 152)

Доброго не бегай, а *худого* не делай (Д 125) *Зла* се клони, *добру* се поклони (ДР 260)

У претходно наведеним пословицама се сусрећемо с антонимијском опозицијом *добрый, хороший - злой, худой*, односно *добар - лош, зао*. Прва руска пословица је исказана независноскоженом супротном реченицом с карактеристичним, доминантним супротним везником *а* у структури реченице-пословице, у чијем саставу се реализује модел супротних односа *А а Б*, док је српски еквивалент исказан зависноскоженом реченицом поредбеног типа, унутар које имамо реализацију модела супротних односа *боље А, него Б*. У руској пословици поименичени придеви *добрый* и *злой* остварују субјекатску функцију, док у српској пословици поименичени придеви *добар* и *зао* реализују објекатску функцију. У наведеним пословицама се испољава функција упозорења.

У склопу друге руске пословице имамо поименичене придеве *хороший* (добар) и *плохой* (зао, лош). Ови антоними у саставу зависноскожене односне реченице с

исказаним везником у виду упитне заменице *кто* (ко) и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тот* (онај, тај), врше објекатску функцију. Српски еквивалент представља зависносложену односну реченицу с исказаним везником у форми упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у форми показне заменице *онај, тај*. Курзивом истакнути антоними се налазе у функцији неправих објеката у дативу без предлога са значењем намене. Пословице реализују функцију упозорења у смислу да «зло не треба штедети», да се треба борити против њега, јер ће, у супротном, последице бити несагледиве.

Трећа наведена руска пословица је исказана независносложеном реченицом заповедног типа с предикатима у форми заповедног начина и с негацијом, док се поименичени придеви налазе у функцији словенског генитива, односно правог објекта. Српска пословица је такође исказана независносложеном реченицом заповедног типа, али је реч о потврдној реченици. Српски антоними *добро* и *зло* врше функцију неправих објеката. Обе пословице су асиндетског типа. У склопу наведених пословица се испољавају функције савета и упозорења.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «лажов - поштена особа»:

Лживый хоть *правду* скажет, никто не поверит (Ж² 111) *Лажцу* се ни *истина* не вјерује (Д)

Сусрећемо се, такође, и с антонимијском опозицијом типа *лживый* – *правдивый*, односно *лажац* - *праведник*. Руска пословица представља зависносложену реченицу условног типа. У првом зависном делу реченице у опозитном односу се налазе поименичени придев *лживый* (лажов) са значењем живог бића и именица *правда* (истина) са значењем апстрактног појма. Курзивом истакнуте лексеме остварују однос субјекат - објекат. Српска пословица је исказана простопроширеном потврдном реченицом, чији опозитни центар чине именице *лажац* која означава живо биће и *правда* која означава апстрактан појам. Ове лексеме се налазе у односу логички субјекат - објекат. Односи супротности су додатно наглашени, то јест појачан је њихов интензитет имајући у виду присуство речце за истицање *хоть* (чак, ако, без обзира) у руској пословици, односно *ни* у структури српске пословице.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «драг, мио - мрзак, немио»:

Тошно жить без *милого*, а с *немилым*
тошнее (Д 361)

Узми с *милијем*, нек му је више, а с
мрскијем, нек му је мање (В 5827)

У склопу претходно наведених пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом *милый - немилый*, односно *мио - мрзак*. Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Поименичени придеви *милый* и *немилый* су пример граматичке антонимије, док су поименичени придеви *мио - мрзак* пример за лексичку антонимију. Српска пословица је представљена у форми зависносложене супротне реченице заповедног типа с карактеристичним супротним везником *а* у својој структури. Курзивом истакнути антоними, како у руској, тако и у српској пословици, врше функцију неправог објеката. Унутар руске пословице имамо реализацију предлошкопадешке конструкције *без милого* у значењу изузимања, односно *с немилым* у значењу заједнице. С друге стране, унутар српске пословице се сусрећемо с реализацијом предлошкопадешких конструкција *с милијем*, односно *с мрскијем* у значењу заједнице. У пословицама је остварена функција констатације постојећег стања, али и савета.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «храбар - кукавица»:

Смелый там найдёт, где *робкий*
потеряет (Ж² 226)

Где *храбри* добија, тамо *кукавица* губи

У претходно наведеним пословицама имамо реализацију антонимијске опозиције типа *смелый - робкий*, односно *храбар - кукавица*. Пословице су исказане зависносложеним односним реченицама са заменичким прилозима за место *где* у функцији везника и *там*, односно *тамо* у функцији корелатива. Поименичени придеви *смелый - робкий* (храбар - бојажљив, страшљив), односно *храбар - кукавица* врше субјекатску функцију. У пословицама је реализована функција упозорења. Храброст је позитивно конотирана, доноси успех, срећу, добитак

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «миран, спокојан - немиран, неспокојан»:

Бойкий скачет, а **смирный** плачет (Д 252)

Мирно срце бога моли, А **немирно** сузе рони (В 3028)

Сусрећемо се, такође, с антонимијском опозицијом типа *бойкий - смирный*, то јест *немиран, жустар - миран*. Руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Антоними *бойкий – смирный* врше субјектску функцију. Српски еквивалент је, међутим, дао придеве коју су пример за граматичку антонимију типа *миран - немиран*. Српска пословица је такође исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Придеви у српској пословици свакако врше атрибутску функцију и део су именичких, субјекатских синтагми. У пословицама је испољена функција упозорења.

2.1.3.3. антоними са заједничком семом «интелектулна својства»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «паметан, mudar - глуп»:

Лучше с **умным** ворочать камни, чем с **глупым** распевать песни (Д 446)

Боље је с **мудрим** плакати него с **лудим** пјевати (В 27)

Дурак в воду камень закинет, десятеро **умных** не вытащит (Д 446)

Што један **луд** баца камен у бунар, десет **паметних** не може га извадити (В 400)

Дурак завяжет – и **умный** не развяжет (Д 446)

Што један **луд** замрси, сто **мудријех** не могу размрсити (В 400)

У претходно наведеним пословицама се сусрећемо с антонимијском опозицијом *умный – глупый, дурак*, односно *паметан, mudar - луд*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеном реченицама поредбеног типа с идентичним моделом супротних односа у структури реченица-пословица *лучше А, чем В*, односно *боље А, него В*. Поименичени придеви *умный - глупый*, односно *mudar - луд* врше функцију неправих објеката у склопу глаголских синтагми с централним деловима у виду инфинитива *ворочать* и *распевать*. У пословицама је дошло до реализације функција савета и упозорења. Пословице предност дају паметним људи-

ма у односу на глупе или луде, то јест, служећи се метафорама, поручују да је свакако „боље с паметним гурати камење, него с лудим певати песме“, односно да је боље „с мудрим плакати, него с лудим пјевати“. Наредне две руске пословице, као и њихови српски еквиваленти, су исказани зависнословеним односних реченицама. Пословице, како руске, тако и српске, преносе поруку да ни најпаметнији људи не могу решити проблем који направи само једна будала, јер је штета до те мере велика да ју је немогуће отклонити. На метафоричан начин се „говори“ о бацању камена у бунар и немогућности његовог вађења, односно о немогућности да се размрси чвор или проблем који је неко замрсио или створио својим чињењем. Антоними у овим пословицама врше субјекатску функцију, док су предикати углавном исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена.

2.1.3.4. Антоними са заједничком семом «физичке карактеристике»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «леп - ружан»:

Выбирай жену не в хороводе, а в огороде (Р 90)	<i>Лијене</i> коло воде, а <i>ружне</i> кућу куће (В 185)
<i>Кривой</i> зеркала не любит (С 69)	<i>Ружан</i> чоек не иде радо на <i>огледало</i> (В 305)

Унутар ових пословица имамо реализацију антонимијске опозиције типа *лијен* - *ружан*. Прва руска пословица је исказана независнословеним реченицом супротног типа с карактеристичним, доминантним, супротним везником *а* у својој структури. Руска пословица шаље поруку да је боље изабрати вредну жену која ће бити стуб куће, него ону која се истиче у колу и сличним активностима, док српска пословица експлицитно тврди како «лијепе коло воде», односно доминирају, док „ружне кућу граде», то јест стуб су породице. Српска пословица је, иначе, исказана независнословеним реченицом супротног типа са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Антонимијски поименичени придеве *лијене* и *ружне* реализују субјекатску функцију. У овим пословицама је остварена функција савета.

Друга наведена руска пословица и српски еквивалент су исказани у облику простопроширених изјавних, потврдних реченица и у њима немамо до краја експлицитно испољену антонимијску опозицију типа *леп - ружан*, мада се њено присуство у дубинској структури самих пословица и те како осећа. Поименичени придев *кривой* (у значењу *ружан*) у руској пословици врши субјекатску функцију, док придев *ружан* у склопу српске пословице врши атрибутску функцију пошто је описни придев, али би врло лако могао прерасти у поименичени придев да није именице *човек*, те би се као такав такође налазио у позицији субјекта. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

2.1.4. Лексичке опозиције код антонима-придева:

2.1.4.1. Антоними са заједничком семом «стање»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «нов - стар»:

Новых друзей наживай, а **старых** не
теряй (Р 84)

Ако нађеш пријатеље **нове**, не
заборави **старе** (МВ 265)

Старая плетка под лавкой лежит, а
новая на стенке висит (Д 298)

Ново сито о клину висит (В 251)

У склопу претходно наведених пословица имамо реализацију антонимијске опозиције *новый - старый*, односно *нов - стар*. Прва руска пословица је исказана независнословеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном условном реченицом са карактеристичним условним везником *ако* на почетку зависног дела реченице. Антонимијске опозиције *новый – старый*, односно *нов - стар* врше атрибутску функцију, ближе одређују именице уз које стоје, односно део су објекатске синтагме са значењем правог објекта. Ове пословице реализују функцију савета, али и упозорења.

У структури друге руске пословице имамо јасно изражену антонимијску опозицију типа *новый - старый*, али је јасно да је дата предност *новом* у односу на *старо*, то јест „новом бичу који висит на зиду“ у односу на „стари бич који се налази под клупом“, док у српској пословици имамо истакнут само придев *нов*, што нас

додатно уверава да је *ново* попут *младог* позитивно конотирано у односу на *старо*. Руска пословица је исказана независносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан простопроширеном потврдном реченицом. Придевски антонимијски пар *новый – старый* ближе дефинише именице и с њима заједно чини субјекатске именичке синтагме, док унутар српског еквивалента имамо исказану само субјекатску именичку синтагму *ново сито*. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «велики - мали»:

Маленьки детки – *маленькие* бедки, а
вырастут *велики* – *большие* будут (Д
382)

Мала ђеца *мала* брига, *велика* ђеца
велика брига (В 191)

Между *большими* колоколами *малых*
не слышно (М 42)

Ђе *велика* звона звоне ту се *мала* не
чују

Хмелинушка тычинки ищет, а девица
парня (Д 744)

Ђевојка *мала* или *велика*, једнако јој
се хоће сватова (В 79)

Унутар ових пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *большой - маленький*, односно *велики - мали*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависносложених реченица, с тим да је руска реченица супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, док је српска реченица такође супротна, али асиндетског типа. Придевски антоними *большой – маленький*, односно *велики - мали* врше атрибуцку функцију, то јест ближе одређују именице уз које стоје. У руској пословици на релацији *Маленьки детки – маленькие бедки* имамо однос субјекатска синтагма - објекатска синтагма, док су у другом зависном делу реченице придеви *великий* и *большой* делови предикатских конструкција. У склопу српске пословице имамо однос субјекатска синтагма - објекатска синтагма на релацији *мала ђеца - мала брига*, односно *велика ђеца - велика брига*. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

Друга наведена руска пословица је исказана простопроширеном безличном реченицом, унутар које придеви врше атрибуцку функцију. Заједно с именицама придевски антоними *большой* и *маленький* чине две објекатске синтагме. Српски еквивалент, с друге стране, представља зависносложену односну реченицу с заменичким прилогом за место *где* у функцији везника и заменичким прилогом *ту* у функцији корелатива. Заједно с именицама придеви *велики* и *мали* чине две субјекатске синтагме. С друге стране, ако узмемо у обзир поруку које пословице шаље, придеви *большой - маленький*, односно *велики - мали* нису употребљени у свом основном значењу *величине*, већ у пренесеном, секундарном значењу које би се могло свести на опозицију типа *јак - слаб*. Стога овакав и сличне случајеве сагледавамо као квазиантонимије. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

У склопу треће руске пословице немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *велики – мали*. Руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависносложеном реченицом условног карактера. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања, то јест јасно поручују да свака особа тежи за оним што му је потребно.

в) антоними, засновани на бинарној опозицији «пун - празан»:

Встреча бабы с *пустыми* ведрами – к неудаче, с *полными* – к удаче (Д 78)

Празна је торба тежа од *пуне* (В 4437)

Жизнь, что луна: то *полная*, то на ущербе (С 55)

Онаки му је живот као мјесец: часом *пун*, а часом *празан* (В 266)

Изломанного лука двое боятся (и враг и хозяин)

Пуне се пушке боји један а *празне* двојица (В 297)

Пуст мешок стоять не будет (Д 549)

Празна врећа усправно не може да стоји (В 289)

В *пустой* бочке и звону много. *Пустая* бочка пуше гремит (Д 735)

Празно буре (већма) звучи (В 290)

Овај блок пословица карактерише антонимијска опозиција типа *полный – пустой*, односно *пун - празан*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент засновани су на народним веровањима о појмовима *пун*, односно *празан*. Унутар руске пословице се конкретно појам *пун* изједначава с успехом, а појам *празан* с неуспехом, док се у српској пословици истиче тежина „празне торбе“, то јест тежине беде и сиромаштва. Руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног, поредбеног, односно асиндетског типа, док је српска пословица исказана простопроширеном потврдном реченицом поредбеног типа. Придевски антоними *полный - пустой* (пун - празан) врше атрибуцку функцију, јер ближе одређују именице уз које стоје. Шире посматрано, ови антоними су део објекатских синтагми. С друге стране, српски антоними *празан* и *пун* заједно с именицом *торба* уз коју стоје остварују однос типа субјекатска именичка синтагма - објекатска именичка синтагма. Наведене пословице реализују функцију упозорења.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеном реченицама поредбеног типа. Наспрам руског придева *полный* (пун) имамо предлошкопадешку конструкцију у локативу *на ущербе* (на измаку, у опадању), док у српској пословици имамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *пун - празан*. Такође, у обе пословице се сусрећемо с испољавањем модела опозитних односа типа *то А, то Б*, односно *час(ом) А, час(ом) Б* са значењем алтернације. Придевски антоними врше атрибуцку функцију ближе дефинишући именице уз које стоје. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, односно подсећају да се животне околности могу мењати, да живот некада може бити испуњен, радостан, а некада празан, тужан.

Унутар треће руске пословице, исказане простопроширеном потврдном реченицом, немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *полный - пустой* (пун - празан), док унутар српског еквивалента, исказаног независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, имамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *пун - празан*. Придевски антоними с имени-

цама уз које стоје врше субјекатску функцију. У склопу ових пословица је реализована функција упозорења.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент су структурно и семантички готово једанки, једино прилог за начин *усправно* у српској пословици својим присуством донекле ремети ту идентичност пошто у руској пословици немамо исказан прилог. Придеви *пустой* и *празан* остварују атрибутску функцију и део су, заједно с именицама уз које стоје, субјекатских именичких синтагми, односно врше функцију граматичког субјекта. Пословице су исказане простопроширеним изјавним, потврдним реченицама и у њима се испољава функција констатације постојећег стања, али и упозорења. Пословице су, послуживши се именичком синтагмом "празна торба", указали на сву тежину живота, испуњеног бедом и сиромаштвом.

Пета руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним, потврдним реченицама. Придеви *пустой* и *празан* остварују атрибутску функцију и део су, заједно с именицама уз које стоје, субјекатских именичких синтагми, те се као такви налазе у позицији граматичког субјекта. У склопу руске предлошкопадешке конструкције *в пустой бочке* (у празном бурету) се сусрећемо с реализацијом функције неправог објекта у локативу са значењем места. Унутар наведених пословица је остварена функција упозорења. И ове пословице, као и претходне две, према преко „празног бурета“, указују на сву тежину сиромашног и бедног живота.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «сит - гладан»:

Сит – весел, а **голоден** – нос повесил **Сит** весео, **гладан** плакао (В 319)
(Ж² 245)

У овим пословицама се сусрећемо с експлицитно израженом антонимијском опозицијом типа *сытый – голодный*, односно *сит - гладан*. Стање *ситости* се у обе пословице изједначује с *веселости*, а *глад* се поистовећује с *обешеним носом*, односно *сузама*. Руска пословица је исказана у форми независносложене реченице супротног типа с карактеристичним супротним везником *а* у својој структури, док срп-

ски еквивалент предствља независносложену реченицу асиндетског типа. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «сув - сиров, влажан»:

При *сухих* щепках и *сырое* дерево Покрај *суха* дрвета и *сирово* изгори (В
разгоряется (Ж² 56) 4330); Уза *сухо* дрво и *сирово* изгори
(Ш 81)

Потная рука торовата, *сухая* *Знојна* рука даје, *сува* не да
неподатлива (Д 108)

Заједничку сему под називом «стање» можемо представити и придевским антонимима *сухой - сырой*, *сухой - потный*, односно *сув - сиров*, *сув - знојан*. Прва наведена руска пословица и прва два српска еквивалента су исказана простопроширеним реченицама условног типа. Придеви *сырой*, односно *сиров*, с именицама уз које стоје, врше функцију граматичког субјекта, односно своју супротност реализују унутар субјекатских именичких синтагми. С друге стране, придев *сухой* с именицом уз коју стоји, врши функцију неправог објекта у локативу, док придев *сув*, с именицама уз које се налази, врши најпре функцију неправог објекта у генитиву, а онда и у акузативу. Пословице остварају функцију упозорења.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним реченицама супротног, асиндетског типа. Антонимијске придевске опозиције *потный* и *сухой*, односно *знојан* и *сув*, с именицама уз које се налазе, врше функцију граматичког субјекта у склопу субјекатских именичких синтагми. Својеврсно поређење можемо направити на релацији *тороватый* (великодушан) - *даје*, односно *неподатливый* (тврдоглав, непопустиљив) - *не даје*. Наиме, у руским пословицама се сусрећемо с кратким облицима придева *тороватый - неподатливый*, док се у српским пословицама исто значење преноси помоћу личног глаголског облика *даје*, као и облика истог глагола с негацијом *не даје* који су исказани у трећем лицу једине садашњег времена. У пословицама је остварена функција упозорења.

ђ) Антоними, засновани на бинарној опозицији «дугачак, дуг - кратак»:

<i>Короткую</i> речь слушати хорошо, под <i>долгую</i> речь думать хорошо (Д 409)	<i>Кратки</i> данци, а <i>дуги</i> конаци (В, Т. 80)
Волос <i>долог</i> ((у бабы) <i>ум</i> короток (Д 316)	<i>Дугачка</i> коса – <i>кратка</i> (плитка) памет (В 411)
Волос <i>долог</i> , да ум <i>короток</i> (Д 316)	У жене је <i>дуга</i> коса, а <i>кратка</i> памет (В 369)

У овој групи пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *долгий - короткий*, односно *дуг - кратак*. Прва руска пословица је исказана независнословеном реченицом асиндетског, супротног типа, док је српски еквивалент исказан независнословеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Именичке синтагме *короткая речь* и *долгая речь* део су независних глаголских синтагми с централним деловима у виду инфинтива *слушати* (слушати), то јест *думати* (мислити, размишљати). Именичке синтагме *кратки данци*, односно *дуги конаци* у склопу српског еквивалента врше субјекатску функцију. У пословицама је остварена функција констатације постојећег стања, али и упозорења. Руска пословица, наиме, констатује, да је кратак говор добар за слушање, да дуг подстиче на размишљање, док српска пословица у центар пажње ставља кратке дане током којих је могуће реализовати свакодневне животне активности и дуге ноћи које подстичу на дуга размишљања.

Друга наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су независнословеном супротним реченицама асиндетског типа, док су трећа руска пословица и њен српски еквивалент исказани у форми независнословених супротних реченица, али синдетског типа, пошто садрже у својој структури супротни везик *а*. Придеви *долгий - короткий*, односно *дугачак, дуг - кратак* ближе дефинишу именице уз које стоје. Пословице децидно истичу да је у жена „дугачка коса, а кратка памет“. Већ на основу тога, можемо видети да придеви *короткий* и *кратак* нису употребљени у свом основном значењу *дужине*, већ у пренесеном значењу *недовољне памети*, што је свакако случај који је карактеристичан за квазиантонимију. С недостатком памети у везу је доведена дуга женска коса, преко ње и сама жена, што

потврђује чињенице о незавидном положају у којем су се жене, у време настајања ових пословица, а и касније, налазиле. У овим пословицама је реализована функција упозорења, али и констатације постојећег стања.

2.1.4.2. Антоними са заједничком семом «морална својства»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «добар - лош, зао»:

Добрая слава за печкой спит, а *худая* по свету бежит (Д 688) *Добар* глас далеко иде, а *зао* још даље (В 65)

Добрая слава лежит, а *дурная* по свету бежит (Ж² 220) *Добар* глас се надалеко чује, а *рђав* још даље (В 65)

Девушки *хороши*, красные пригожи, да отколь же *злые* жёны берутся? (Д 745) Ватра и вода *добре* су слуге, али *зли* господари (В 35)

У склопу овог блока пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *добрый - худой*, *добрый - дурной*, односно *добар - зао*, *добар - рђав*. Прве две руске пословице и њихови српски еквиваленти су исказани независносложеним реченицама супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Придевски антонимијски парови *добрый - худой*, *добрый - дурной*, односно *добар - зао*, *добар - рђав* ближе дефинишу именице уз које се налазе и заједно с њима улазе у састав субјекатских именичких синтагми. Руске пословице констатују «успаваност» *доброг*, односно јачину и интензитет зла, док српске пословице наглашавају како се добар глас далеко чује, „а зао још даље».

У трећој наведеној руској пословици и њеном српском еквиваленту се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *хороший - злой*, односно *добар - зао*. Руска пословица је исказана зависносложеном упитном реченицом са супротним везником *да* на почетку зависног дела реченице, док је српска пословица исказана независносложеном реченицом супротног типа с изузетно фреквентним супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Руски антоними *хороший - злой* заједно с именицима *девушки* (девојке), односно *жёны* (жене) чине субјекатске синтагме, док

српски придеви *добар* и *зао* заједно с именицама *слуге* и *господари* образују објекатске синтагме. У пословицама је реализована функција упозорења.

2.1.4.3. Антоними са заједничком семом «физичка својства»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «јак - слаб»:

Укрепиться человек – *крепче* камня, а Чоек је *тврђи* од камена, а *слабији* од
ослабнет – *слабее* воды (Д 273) јајета (В 6149)

У овим пословицама се сусрећемо се с антонимијском опозицијом типа *крепкий – слабый*, то јест *чврст, јак - слаб*. Пословице су исказане независносложеним реченицама супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Поред јасно видљиве нијансе супротности, у руској пословици се осећа и нијанса условности, док српски еквивалент, исказан у виду изјавних реченица, представља констатацију претходно доживљеног искуства које спаја наизглед непомирљиве крајности. У обе пословице имамо реализацију супротних односа између два облика компаратива придева. У руској пословици су то облици компаративи придева *крепче* (јаче) и *слабее* (слабије). Унутар српског еквивалента се сусрећемо с облицима компаратива придева *тврђи* и *слабији*. Компаративи придева у обе пословице су именички делови предиката. Лични глаголски облици у руској пословици *укрепится* (ојачаће) и *ослабнет* (ослабиће) исказани су у форми простог будућег времена, док се у српској пословици сусрећемо с помоћним глаголом *јесте* у енклитичком облику, односно у форми несвршеног презента трећег лица једнине. Сусрећемо се такође са својеврсном опозицијом између лексема *камень - вода* (камен - вода), *камен - јаје*, тако што се појам *јачине*, односно *чврстине* доводи у везу с појмом *камена*, а појам *слабости* с појмом *воде* и *јајета*. Ипак, таква опозиција је резултат контекстуланог супротстављања две лексеме и подводи се под квазиантонимију. Примарно значење придева *тврд* тумачи се на следећи начин: «*који (услед чврсте збијености честица) пружа јак отпор продору сечива и других алатки*». У контексту пословице придев *тврд* је употребљен у значењу «*јак, постојан, непоколебљив*», што је његово секундарно значење. С друге стране, придев *слаб* има основно значење «*који је мале физичке снаге*», док је овде употребљен у секундарном значењу «*лош, рђав, недорастао*,

непостојан, недовољно јак». Руски придев *слабый* има примарно значење «отличающийся малой силой, мощностью», док је придев *крепкий* дефинисан на следећи начин: „*сильный физический, здоровый*“. Сматрамо да су руски придеви употребљени у примарном значењу и да, као такви, представљају антонимијски пар. У пословицама је испољена функција упозорења.

2.1.4.4. Антоними са заједничком семом «интелектуална својства»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «паметан - глуп»:

Не бойся *умного* врага, бойся *глупого* друга (С 85) Боље је имати *паметна* непријатеља него *луда* пријатеља (В 25)

Наведене пословице садрже у својој структури реализацију антонимијске опозиције *умный - глупый*, односно *паметан - луд, глуп*. Прва руска пословица је исказана независнословеном реченицом супротног, асиндетског, заповедног типа, а српски еквивалент је исказан зависнословеном реченицом поредбеног типа. У српској пословици се реализује модел супротних одоса *не А, а Б* који је заснован на интонацији контраста, а у српској пословици имамо реализацију поредбеног модела типа *боље А, него Б*. Придевски антонимијски парови *умный - глупый*, односно *паметан - луд* (у значењу *глуп*) врше атрибутску функцију ближе одређујући именице уз које стоје, то јест са њима чине објекатске синтагме у виду правих објеката. У руској пословици, глаголи су исказани заповедним начином, имамо такође супротстављеност и на бази потврдног и одричног облика глагола *бояться* (бојати се), док се у српској пословици сусрећемо се с употребом инфинитива као централног дела независне глаголске синтагме, а зависни део синтагме чине именице у генитиву потицања. У пословицама је остварена функција савета, али и упозорења.

2.1.4.5. Антоними са заједничком семом «боја»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «бео-црн»:

У пахаря рука *черна*, да хлеб *бел* (С 190) У ратара *црне* руке, а *бијела* погача (В 376)

От *чёрной* коровки, да *белое* молочко
(Ж² 56)

И *црна крава* има *бијело млијеко* (В
117)

Черна коровка, да *бело* молочко (Д
633)

Црна кока *бела* јаја носи

У овој групи пословица се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *белый* - *чёрный*, односно *бео* - *црн*. Потребно је овде скакако истаћи да обрада антонима на парадигматском нивоу захтева да региструјемо овакве опозиције, али и то да, у контексту пословица, антонимијски придеви *белый* - *чёрный*, односно *бео* - *црн* нису употребљени у свом основном значењу исказивања *боје*, већ у пренесеном значењу моралних категорија као што су *добро* - *зло*. Као и у претходним примерима, и овде придевски антоними реализују карактеристичну атрибутску функцију ближе одређујући именице уз које стоје.

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним реченицама супротног типа са супротним везником *да* (*али*), односно *а* у својој структури. Именичке синтагме *рука черна* - *хлеб бел*, односно *црне руке* - *бијела погача* реализују функцију неправог објекта у значењу посесивног генитива. Наредне две руске пословице су исказне зависносложеним супротним реченицама са супротним везником *да* (*али*) у структури реченице-пословице, док су српски еквиваленти исказани простопроширеним изјавним, потврдним реченицама. У другој руској пословици, именичке синтагме *чёрная коровка* - *белое молочко* се налазе у односу логички субјекат - прави објекат, док се у трећој руској пословици исте именичке синтагме налазе у односу граматички субјекат - прави објекат. Када је реч о другој и трећој српској пословици имамо однос граматички субјекат – прави објекат на релацији *црна крава* - *бијело млијеко*, односно *црна кока* - *бела јаја*. У пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, поручују да није све онако како изгледа, да се живот не одвија увек и по устаљеним нормама и веровањима, те да некад, када можда то најмање очекујемо, негативно може бити позитивно. У блоку ових пословица придеви *чёрный* и *црн* свакако нису негативно конотирали.

2.1.4.6. Антоними са заједничком семом «просторна локализација»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «први - последњи»:

Хорошо смеётся тот, кто смеётся Најслађе се смеје ко се *последњи* смеје
последним (С 131); *Последний* смех
лучше *первого* (Д 871)

У овим пословицама имамо реализацију антонимијске опозиције типа *первый - последний*, односно *први - последњи*. Прва руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с упитном заменицом *кто* у функцији везника и показном заменицом *тот* (тај, онај) у функцији корелатива. У пословици не постоји експлицитно изражена антонимијска опозиција типа *первый - последний* (први - последњи), али се такав вид опозиције наслућује на основу поруке коју сама пословица шаље. Исту ситуацију, иначе, имамо и у склопу српског еквивалента који је исказан зависносложеном односном реченицом с упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *овај* или *онај* у функцији корелатива. У другој руској пословици која је синонимична с првом имамо јасно исказану антонимијску опозицију типа *первый - последний*. Пословица је исказана простопроширеном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује модел супротних односа *А лучше Б* (боље А, него Б). Именичка синтагма *последний смех* врши субјекатску функцију, док именичка синтагма *первый смех* реализује функцију неправог објекта у значењу посесивног генитива. У пословицама је реализована функција упозорења.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «близак - далек, удаљен»:

Ближкий (Ближний) сосед лучше Бољи је у комшилуку пријатељ него у
дальней родни (Д 779) свијету брат (Ш 39)

Ове пословице се одликују реализацијом антонимијске опозиције типа *близкий - дальний*, односно *близак, обљижњи - далек, удаљен*. Обе пословице су исказане простопроширеним реченицама поредбеног типа, унутар којих се реализује модел супротних односа *А лучше Б*, односно *боље А, него Б*. Именичка синтагма *ближкий (ближний) сосед* врши субјекатску функцију, док именичка синтагма *дальняя родня* ос-

тварује функцију неправог објекта у значењу посесивног генитива. Унутар српске пословице, за разлику од руске, немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *близкий, ближний - дальний*. Ополитни односи у српској пословици се заснивају на прагматичком аспекту поимања антонимијских односа, па се тако у центру ополитних односа налазе именице *комишлук* и *свијет*. Овакве примере, иначе, третирамо као квазиантониме. У овим пословицама је остварена функција савета, али и упозорења.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «десни - леви»:

Правую половину косы заплетает жених, а *левую* сваха (Д 765)

Ако се детету чмирачак појави на *десном* оку, његова ће мајка родити дечака, ако на *левом* – девојчицу (НТ 104)

Пусть *левая* рука не знает, что делает *правая*

Нека не зна *десница* шта баје *левица*

Правый глаз чешется – радоваться, *левый* – плакать (Д 322)

Десно око кога засврби, тај ће се радовати; а ако га засврби *лево* око, плакаће (МВ 176)

Унутар овог блока пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *правый - левый*, односно *десни - леви*. И у овом случају истичемо како обрада антонима на парадигматском плану захтева да издвојимо овакву врсту опозиција. С друге стране, уколико у обзир узмемо контекст који нам пружају руске и српске народне пословице, антонимијски придеви *правый – левый* и *десни - леви* свакако нису употребљени у свом примарном значењу просторне локализације, већ у пренесеном значењу типа *добро – зло*. Десна страна је најчешће позитивно конотирана, а лева – негативно. Антонимијски придеви *правый – левый* и *десни – леви* реализују карактеристичну атрибутску функцију ближе дефинишући именице уз које стоје. Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом условног типа с карактеристичним условним вез-

ником *ако*. Именичке синтагме *правая половина* (десна половина)- *левая половина* (лева половина) врше функцију правог објекта у акузативу, док именичке синтагме *десно око* - *лево око* врше функцију неправог објекта у локативу са значењем места. У руској пословици је остварена функција констатације постојећег стања, док је у скло-пу српског еквивалента реализована функција упозорења.

Друга наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, су исказани зависносложеним односним потврдом реченицама с упитним заменицама *что* и *шта* који врше функцију везника. Унутар руске пословице именичке синтагме *правая рука* - *левая рука* врше субјекатску функцију, као и поименичени придеви *десница* и *левица* у српском еквиваленту. У структури пословица сусрећемо се с речцама *пусть* (нека) и *нека* које служе за образовање заповедног начина у благој форми, тако да заповест готово прераста у молбу. Занимљивост представља то да руска пословица поручује како «лева рука на треба да зна шта ради десна», док је српска пословица уместо глагола *радити* понудила глагол *бајати* (у значењу *погађати*).

Трећа наведена руска пословица и српски еквивалент су исказани зависносложеним реченицама. Руска реченица је асиндетског типа, док је српски еквивалент синдетског типа с упитном заменицом *ко* у функцији везника и показном заменицом *тај* у функцији корелатива. У структури српског еквивалента присутан је условни везник *ако*. Именичке синтагме *правый глаз* (десно око) - *левый глаз* (лево око), односно *десно око* и *лево око* врше субјекатску функцију. Карактеристична је у руској пословици употреба инфинитива *радоваться* – *плакаться* у безличној форми, као и личног глаголског облика *чешется* (сврби) у значењу трајања радње, док у српској пословици паралелно с руским инфинитивима *радоваться* - *плакаться* имамо облике футура I *радовати ће се* и *плакаће*. Такође, паралелно с руским обликом пасива *чешется* имамо српски лични глаголски облик трећег лица једнине свршеног презента *засврби*. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, у центар своје пажње стављају народна веровања о десној и левој страни, при чему је десна страна најчешће позитивно конотирана, а лева – негативно. У овом случају десна страна се конкретно повезује с радошћу, а лева страна с тугом.

2.1.4.7. Антоними са заједничком семом «припадност»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији типа «туђ - свој, твој, мој»:

Чужая печаль с ума свела, а по *своей*
потужить некому (Д 622)

Чужую крышу кроет, а *своя* течёт (а
своя каплет, а под свою капель) (Д
624)

В *чужом* глазу порошинку видишь, а в
своём пенька не видишь (Д 465)

Чужую курочку щипли, а *свою* за
крылышко держи! (Д 611)

Не смейся *чужой* беде, *своя* на гряде
(Д 125)

Свой сухарь лучше *чужих* пирогов (Д
616)

Чужое и хорошее постыло; а *своё* и
худое, да мило (Д 616)

Ко *туђ* посао гледа, *свој* заборавља. Ко
туђ посао пази, *свој* заборавља (В
172)

Туђу кућу диже, а *своју* обара (В 360)

Види у *туђем* оку трн, а у *свом* не
види грм; Види туђу длаку, а свога
брвна не види (В 37)

Како *туђу* кокош изијеш одмах *своју*
за ногу вежи (В 140)

Ко се *туђему* злу весели, нек се *своме*
нада (В 2596)

Боља је *своје* јаје него *туђа* кокош (В
27)

Боље је *своје* драго него *царево* благо

Унутар овог блока пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *чужой - свой*, односно *туђ - свој*. Сматрамо како је најпре потребно истаћи да су опозиције типа *чужой - свой*, односно *туђ - свој* повезане заједничком семом «припадност». Антоними се најчешће дефинишу као речи исте врсте, па би, полазећи од тога, овакве опозиције могле бити квазиантонимичне. Ипак, ми ћемо овакве опозиције, одредивши се за метод компонентне анализе, чија се суштина састоји у томе да се за најмању семантичку јединицу не узима само значење, већ компоненте значења које називамо семама, сврставати у лексичке антониме. Поред тога присвојне заменице и присвојни придеви имају иста синтаксичка својства, па је то још један разлог да их сагледавамо у пару. Такође, истаћи ћемо велику заступљеност

опозиције *чужой - свой*, односно *туђ - свој* у структури руских и српских народних пословица.

Прва руска пословица исказана је у форми зависноскожене реченице супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Зависни део ове реченице почиње везником *а* и има структуру безличне реченице с централним делом у виду глаголске синтагме коју чине инфинитив *потужитъ* и неодређена заменица *некому*. Српски еквивалент представља зависноскожену реченицу односног типа с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Именичке синтагме *чужая печаль - своя печаль* (туђа туга - своја туга) остварују однос типа граматички субјекат - неправи објекат у локативу, док именичке синтагме *туђ посао - свој посао* врше функцију правог објекта. Руске глаголске форме – инфинитив *потужитъ* и лични глаголски облик у прошлом времену *свела* (распаметила) исказане су у свршеном виду, док су српски лични глаголски облици *пази* и *гледа* исказани у форми трећег лица несвршеног презента. Пословице врше функцију упозорења.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент једнаки су како семантички тако и структурно. Ради се, наиме, о независноскоженим потврдним реченицама супротног типа са супротним и веома фреквентним везником *а* у својој структури. Именичке синтагме *чужая крыша - своя крыша* (туђ кров - свој кров) реализују однос типа прави објект - граматички субјекат, док су именичке синтагме *туђу кућу - своју кућу* употребљене у улози правог објекта. Лични глаголски облици у обе пословице исказани су у форми трећег лица садашњег времена. У пословицама је остварена функција констатације постојећег стања.

Трећа руска пословица је исказана зависноскоженим реченицама супротног типа са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. У склопу ове реченице имамо две уопштеноличне реченице с личним глаголским обликом у уопштеноличном виду, али и у потврдној и одричној форми *видишь - не видишь*, што додатно појачава слику контраста. Српски еквивалент је исказан зависноскоженим реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. У склопу ове реченице имамо употребу личних глаголских облика у трећем лицу јединине садаш-

њег презента, као и потврду, односно негацију основног глаголског облика *види - не види*. Именичке синтагме *чужој глаз - свој глаз* (туђе око - своје око) односно *туђе око - своје око* врше објекатску функцију. У пословицама је реализована функција упозорења.

Четврта руска пословица је исказана независносложеном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Лични глаголски облици су исказани у форми заповедног начина трећег лица једнине. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависносложеном условном реченицом с везником *како* (у значењу *чим*) у својој структури. Лични глаголски облик *изијеш* исказан је у уопштеноличној форми другог лица једнине свршеног презента, док је лични глаголски облик *вежи* исказан у форми заповедног начина трећег лица једнине заповедног начина. Именичке синтагме *туђа кокош - своја кокош* врше функцију правог објекта. У пословицама је реализована функција упозорења.

Пета руска пословица исказана је зависносложеном асиндетском реченицом супротног типа. Такође, имамо употребу глаголске форме с негацијом *не смейся* у императиву. Српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом односног типа с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. У структури српске пословице се сусрећемо с употребом императива који се гради помоћу заповедне речце *нека*, док су лични глаголски повратни облици *весели се*, односно *нада се* исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Именичке синтагме *чужая беда - своя беда* (туђа несрећа - своја несрећа), односно *туђе зло - своје зло* врше субјекатску функцију. У пословицама је реализована функција савета и упозорења.

Шеста руска пословица и њен српски еквивалент идентични су како структурно, тако и семантички. Ради се, наиме, о простопроширеним реченицама поредбеног типа унутар којих се реализују модели супротних односа типа *А лучше Б*, односно *боље А, него Б*. Именичке синтагме *свој сухарь - чужие пироги* (свој двопек - туђи колачи) односно *своје јаје - туђа кокош* врше објекатску функцију. У пословицама до изражаја долази функција упозорења.

Најзад, седма руска пословица је пример, у чијем склопу лексеме *свој* и *чужој* врше функцију поименичених придева. Пословица је пример независноскожене реченице супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Поименичени придеви у облику средњег рода *чужое* и *своё* налазе се у служби именичког дела предиката. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависноскоженом реченицом поредбеног типа, где се реализује модел супротних односа типа *боље А, него Б*. Именичке синтагме *своје благо - царево благо* налазе се у функцији именичког дела предиката. Опозицију типа *своје - царево* и сличне сагледаваћемо као квазиантонимију јер супротно од лексеме *свој*, односно *свој* може да се налази много тога, док придеви *чужој* и *туђ* најпрецизније одређују лексеме *свој* и *свој* с тачке гледишта антонимијских односа.

2.1.5. Лексичке опозиције код антонима-прилога:

2.1.5.1. Антоними са заједничком семом «временска локализација»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «рано - касно»:

Молодому жениться **рано**, а старому **поздно** (Д 362)

Женити се млад **рано** је, а стар **доцне** (заст.) је (В 1288)

У склопу ових пословица, сусрећемо се с реализацијом антонимијске опозиције типа *рано - поздно*, односно *рано - доцне* (арх.), *касно*. Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависноскоженим супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Прилози *рано - поздно*, односно *рано - доцне* (арх.) врше функцију предикатива означавајући при том временску релацију. Потребно је, мишљења смо, обратити пажњу на архаични облик прилога *доцне* који значи исто што и стилски неутрална лексема *касно*, то јест ради се о синонимима. Наиме, постоје мишљења да су прави антоними они који, између осталог, имају једнаку стилску и употребну вредност, што на релацији *рано - доцне* (арх.) није случај. Имајући, међутим, у виду чињеницу да је семантички основ за образовање лексичке антонимије задовољен, ми ћемо се у овом делу рада освртати на овакаве случајеве наводећи при том стилску и употребну вредност појединих лексема. Пословице реализују функцију савета.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «икада - никада»:

Лучше *поздно*, чем *никогда* (Р 142)

Боље је *и кад*, него *никад* (В 25)

Претходно наведен пословице у свом саставу садрже антонимијску опозицију типа *поздно – никогда*, то јест *икада - никада*. Обе пословице су исказане зависнословеним супротним реченицама поредбеног типа, унутар којих се реализује модел супротних односа типа *лучше А, чем В*, односно *боље А, него В*. Прилози *поздно – никогда*, односно *икада - никада* налазе се у функцији предикатива означавајући при том временски однос. Пословице остварују функцију савета, делом и упозорења.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «прво, најпре - после, касније»:

Сперва подумай, а *там* и скажи (Д 410)

Прво помисли, пак учини (*или*: пак говори) (Д)

Не гопай, поколе не перескочишь (Д 734); Скажешь гоп, как выскочишь (как перескочишь) (Д 636)

Најприје скочи, па *онда* реци: хоп! (В 206); *Прво* скочи, па *онда* реци хоп

Не купи двора, купи соседа (Д 779)

Купуј *прво* суседа, па *после* кућу (Ш 62)

У овом блоку пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *сперва - там*, односно *најпре, прво - онда, после*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним супротним реченицама. У руској пословици се сусрећемо с антонимијским односом типа *сперва (најпре, као прво) - там (онда, после)*, где наведени прилози врше адвербијалну функцију ближе одређујући временски ток глаголских радњи, исказаних у императиву. У оквиру српског еквивалента немамо експлицитно изражен антонимијски однос типа *прво, најпре - после, онда, касније*, то јест имамо прилог *прво*, а функцију прилога *онда* или *касније* на себе преузима речца за истицање *пак*. Прилози, као и у руској пословици, ближе одређују временски редослед вршења радњи које су представљене глаголима у фор-

ми заповедног начина. Пословице остварују функцију савета и упозорења. Пословице сугеришу да ваља добро размислити пре него што се нешто уради или каже.

У другој и трећој руској пословици немамо јасно изражену антонимијску опозицију типа *прво, најпре - после, онда, касније*, док у српским еквивалентима имамо експлицитно испољену антонимијску опозицију типа *најпре, прво - онда, после*. Међутим, у склопу друге руске пословице имамо прилоге са значењем времена *поколе* (док), односно *как* (чим) у функцији везника у саставу зависноскожене временске реченице. Српски еквивалент је исказан зависноскоженом временском реченицом са речцом *па* за истицање на самом почетку зависног дела реченице. Прилози *најпре – онда*, то јест *прво - онда* ближе дефинишу временски редослед вршења радњи које су исказане личним глаголским облицима у другом лицу једнине заповедног начина. У претходним пословицама имамо реализацију функција савета и упозорења. Трећа руска пословица је исказана независноскоженом асиндетском супротном реченицом заповедног типа без исказивања антонимијске опозиције типа *прво, најпре - после, онда, касније*, док у склопу српског еквивалента имамо јасну антонимијску опозицију типа *прво - после*, где прилози, вршећи адвербијалну функцију, ближе одређују временски редослед вршења радњи које су исказане глаголима у заповедном начину. Пословице остварују функцију савета, али и упозорења. И ове пословице саветују, упозоравају да треба добро размислити пре него што се нешто каже или уради.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «лети - зими»:

Летом без дела сидеть – *зимой* хлеба не иметь (С 294)

Ко *љети* пландује (хладује), *зими* гладује (ДР 262, в. В 262)

Летом готовь сани, а *зимой* телегу (Р 15)

Дође ли *пролеће* – мисли на *зиму* (Ш 45)

Летом ложкой, а *зимой* спинкой (молоко) (Д 828)

Љето и *зима* годину изњиха (В 2917)

Ты всё пела? Это дело! Так поди же попляши (С 169)

Ђе си пјевао *љетос* пјевај и *зимус* (В 85)

Наведене пословице се одликују реализацијом антонимијске опозиције типа *летом - зимой*, односно *љети, љетос - зими, зимус*. Прва руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменица *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Прилози *летом* и *зимой* врше адвербијалну функцију ближе одређујући временски редослед вршења радњи и део су независних глаголских синтагми с инфинитивима *сидеть* (седети) и *иметь* (имати) као централним деловима синтагми. Исту функцију имају и прилози *љети - зими* у склопу српског еквивалента с тим да су глаголске радње исказане личним глаголским облицима у трећем лицу несвршеног презента *пландује, хладује, гладује*. У пословицама је реализована функција упозорења. Пословице упозоравају да је потребно, током летњег временског периода, вредно радити, како би зимски период био безбрижно проведени.

Друга руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависносложеном условном реченицом с неисказаним условним везником *ако*. Прилози *летом - зимой* ближе одређују временски редослед вршења радње која је приказана у форми личног глаголског облика у императиву *готовь* (спремај). С друге стране, у структури српског еквивалента, исказаног зависносложеном условном реченицом с неисказаним условним везником *ако*, имамо опозицију између именица *прољеће* и *зима*. Пословице упозоравају да је потребно на време се припремити за тешко годишње доба попут зиме.

Трећа руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом, где прилози *летом - зимой* ближе одређују временски редослед вршења радњи које су исказане инструменталом средства без предлога *ложкой* (кашиком) -*спинкой* (леђима). Српски еквивалент не садржи у свом саставу експлицитно изражену антонимијску прилошку опозицију типа *лети - зими*, односно сусрећемо се с именичком опозицијом *љето - зима* у склопу независне именичке синтагме *љето и зима* која се реализује унутар простопроширене потврдне, изјавне реченице. У овим пословицама

је остварена функција констатације постојећег стања. Руска пословица поручује да је потребно бити вредан, док српска пословице констатује пролазност времена.

У четвртој руској пословици немамо експлицитно испољену антонимијску опозицију типа *лети - зими*, сусрећемо се, наиме, с пословицом која у свом саставу има упитну, узвичну и независно-сложену изјавну реченицу заповедног типа са речцом за истицање *так же*. Српски еквивалент је исказан у виду зависносложене односне реченице с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаним показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. У склопу дате српске пословице имамо експлицитно дефинисану антонимијску прилошку опозицију типа *љетос – зимус*, где ови прилози реализују своју адвербијалну функцију ближе одређујући временски редослед вршења радњи које су исказане перфектом у виду личног глаголског облика *пјевао* и заповедним начином у другом лицу једнине *пјевај*. Такође, српска пословица у својој структури граматичку реч *и* у служби речце за истицање. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења. Пословице поручују да свако мора да трпи последице свог нерада, некативност и сл.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «дању – ноћу»:

Днём плющит, а *ночью* трещит (Д 374)

Нико не зна шта носи *дан*, а шта *ноћ*
(В 3746)

Претходно наведене пословице карактерише реализација антонимијске опозиције *днём - ночью*, односно *дању - ноћу*. Руска пословица, као и српска пословица, су исказане зависносложеним супротним реченицама са супротним везником *а* у својој структури. Унутар руске пословице имамо јасну испољену прилошку антонимијску опозицију *днём - ночью (дању - ноћу)*, где наведени антоними ближе дефинишу временски редослед вршења радњи које су исказане личним глаголским облицима у трећем лицу једнине несвршеног презента *плющит (пљушти) - трещит (прити)*. У српској пословици немамо експлицитно испољену антонимијску прилошку опозицију типа *дању - ноћу*, односно сусрећемо се антонимима-именицама *дан - ноћ* који своју реализацију остварују у склопу зависносложене супротне реченице са супрот-

ним везником *a* у својој структури. У пословицама је реализована функција упозорења.

ђ) Антоними, засновани на бинарној опозицији «ујутро - увече, подне - поноћ»:

Утром бог и **вечером** бог, а в **полдень** Сам је Бог без гријеха (В 4706)
да в полночь никто же, кроме его (Д
40)

У претходно наведеним пословицама се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *утром - вечером, полдень - полночь*, то јест *ујутро - увече, подне - поноћ*. Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *a* у структури реченице-пословице. Прилози *утром - вечером* (ујутро - увече) врше адвербијалну функцију ближе дефинишући временску релацију у склопу независне именчке синтагме *утром бог и вечером бог* (ујутро бог и увече бог). Ополитни односи такође постоје и на релацији *в полдень - в полночь* (у подне - у поноћ). Српски еквивалент је исказан простопроширеном потврдном реченицом из јавног типа, где не постоји експлицитно испољена антонимијска опозиција типа *ујутро - увече, у подне - у поноћ*.

е) Антоними, засновани на бинарној опозицији «данас - сутра»:

Седни (*устар.*) жив, а **завтра** – жил (Д **Данас** јесмо, а **сјутра** нијесмо (В 57
286)

Лучше воробьей в руке, нежели петух Боље је **данас** јаје, него **сјутра** кокош
в крове (Ж² 112) (МВ 284)

У овој групи пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *сегодня, седни - завтра*, то јест *данас - сјутра*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним супротним реченицама са супротним везником *a* у својој структури. Прилози *седни, сегодня* (данас) - *завтра* (сутра) у руској пословици, као и прилози *данас - сјутра* у српској пословици, врше прилошку функцију ближе одређујући глаголске радње које су у српској пословици исказане

личним глаголским облицима у другом лицу множине несвршеног презента *јесмо – нијесмо*, док у руској пословици имамо опозитни однос између придева у краткој форми *жив (жив)* и прошлог времена личног глаголског облика *жил (живео је)*. Пословице остварују функцију упозорења.

У склопу друге руске пословице, исказане поредбеном зависносложеном реченицом, где се сусрећемо с моделом опозитних односа *лучше А, нежели В (боље А, него В)*, немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *седни, сегодня (данас) - завтра (сутра)*, односно имамо метафору типа да је «бољи врабац у руци, него петао на крову». С друге стране, српски еквивалент садржи у свом саставу експлицитно изражену антонимијску прилошку опозицију типа *данас - сјутра* унутар зависносложене супротне реченице поредбеног типа, где се остварује модел супротних односа типа *боље А, него В*. Опозитни односи такође постоје и не релацији две именице *кокош - јаје*, али то је пример, карактеристичан за такозвану прагматичку антонимију, односно квазиантонимију. Прилози *данас – сјутра* означавају временски редослед вршења радњи и тако врше карактеристичну адвербијалну функцију. Пословице, поред свега, констатују постојеће стање.

2.1.5.2. Антоними са заједничком семом «просторна локализација»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «близу, ближе – далеко, даље»:

Час от часу, а к смрти <i>ближе</i> (Д 280)	Што <i>даље</i> све <i>ближе</i> смрти (В 6247)
<i>Подальше</i> положишь, <i>поближе</i> возъмёшь (Д 113)	Ко тврђе веже, лакше одрјешује (В 2619)
День за день (день ото дня, день по дню), а к смрти <i>ближе</i> (а от смрти не <i>дальше</i>) (Д 280)	Добар глас <i>далеко</i> иде, а зао још <i>даље</i> (В 943)

За овај блок пословица карактеристична је реализација антонимијске опозиције типа *ближе, поближе - дальше, подальше*, односно *ближе - даље*. Прва руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником

a у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном односном реченицом с упитном заменицом *што* у функцији везника и неизказаном показном заменицом у средњем роду *то* у функцији корелатива. У склопу руске пословице не постоји потпуно исказана антонимијска опозиција типа *близко - далеко*, постоји само облик компаратива прилога *ближе*, али се опозиција типа *близко - далеко* из саме поруке коју пословица шаље може наслутити. С друге стране, српски еквивалент пружа експлицитну антонимијску опозицију типа *близу - далеко* у виду облика компаратива *ближе - даље*. Прилог *ближе* у руској пословици, односно прилози *ближе* и *даље* у српској пословици врше адвербијалну функцију означавајући при том просторни однос. Пословице такође врше функцију констатације постојећег стања, али и упозоравају на неминовност онога што ће се збити.

Друга руска пословица је исказана зависнословеном условном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависнословеном односном реченицом с упитном заменицом *ко* у функцији везника и неизказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Прилози у облику компаратива *поближе (ближе)* и *подальше (даље)* у руској пословици врше адвербијалну функцију, односно ближе одређују глаголске радње које су представљене личним глаголским облицима у другом уопштеноличном лицу садашњег времена *положишь (ставиш)*, односно *возьмёшь (узмеш)*, док у склопу српског еквивалента имамо личне глаголске облике у виду трећег лица јединине несвршеног презнета *веже* и *одрјешује*, односно облике компаратива *тврђе* и *лакше* који ближе одређују начин вршења глаголске радње. У пословицама је остварена функција савета, односно упозорења.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеном супротним реченицама с карактеристичним и доминантним супротним везником *a* у структури реченица-пословица. У склопу руске пословице немамо потпуно испољену прилошку антонимијску опозицију типа *близко – далеко*, док у српском еквиваленту имамо контекстуалну супротстављеност између прилога *далеко* и његовог облика компаратива *даље*, а такође и антонимијску супротност типа *добар - зао*. С друге стране, облик компаратива *ближе* у руској пословици, односно прилог

далеко у српској пословици, врше адвербијалну функцију означавајући при том просторну релацију. У пословицама је реализована функција упозорења.

б) Антоними, засновани на бинарној опозицији «високо - ниско»:

Высоко летаешъ, да **низко** садишься (Д 733)

Високо полијеће, ал' **ниско** пада (В 38);
Ко **високо** лети, **ниско** пада (В 150);
Што **високо** лети, на **ниско** пада (В 397)

У склопу ових пословица имамо реализацију антонимијске опозиције типа *ближе, поближе - даље, подальше*, односно *ближе - даље*. Руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *да* у својој структури, док су српски еквиваленти исказани зависнословеним односним реченицама. У склопу руске пословице сусрећемо се с уопштеноличном употребом личних глаголских форми *летаешъ (летиши)* и *садишься (седаши)* у другом лицу једнине садашњег времена. С друге стране, српски еквиваленти као паралелу имају употребу личних глаголских облика у трећем лицу једнине несвршеног презента. Прилози *высоко - низко*, односно *високо - ниско* реализују адвербијалну функцију, то јест ближе одређују глаголске радње. У овим пословицама је дошло до реализације функције упозорења. Пословице поручују да је потребно остати смиран.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «горе - доле»:

Вверху зелено, **внизу** красно, а в землю
вросло (свекла) (Д 844)

Боље је **наврх** лаза него **надно** лаза (В 370)

Поплавши утонуть. Не **кверху** тонут,
книзу (Д 847)

Боље се **наврх** винограда договорити
него се **надно** њега корити (В 409)

Наведене пословице одликује антонимијска опозиција *вверху - внизу, кверху - книзу*, то јест *горе, наврх - доле, надно*. Руске пословице су исказане зависнословеним супротним реченицама, с тим да је прва синдетског карактера са супротним везником *а* у својој структури, а друга је асиндетског карактера. Српске пословице су

исказане зависнословеним супротним реченицама поредбеног типа унутар којих се остварује модел супротних односа типа *боље А, него Б*.

Друга руска пословица је исказана зависнословеном неодређеноличном реченицом с глаголом у трећем неодређеноличном лицу множине несвршеног презента, док унутар српског еквивалента имамо употребу наведених прилога у склопу независне глаголске синтагме с инфинитивима *договорити* и *корити* као централним деловима независних глаголских синтагми. Курзивом истакнути прилози у овом блоку пословица врше адвербијалну функцију ближе дефинишући просторни однос вршења глаголских радњи.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «уз - низ»:

Кабала *вверх* ведёт, а невоља *вниз*
(вниз по воде, вверх на лямках; сверх
того, рабство могло ожидать, за
добрую службу, награду, а наконец, и
волю, тогда как кабала почти шла в
рост) (Д 843)

Што пође *низ воду*, не врну се *уз воду*
(В 6336)

Унутар датих пословица, сусрећемо се с реализацијом антонимијске опозиције типа *вверх - вниз*, то јест *уз - низ*. Руска пословица је исказана зависнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *што* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *то* у средњем роду у функцији корелатива. Руски прилози *вверх - вниз* врше адвербијалну функцију, односно ближе дефинишу глаголске радње које су исказане у трећем лицу јединине садашњег времена. С друге стране, српски еквивалент је као паралелу дао предлошкопадешке конструкције у акузативу *уз воду - низ воду* са значењем усмерености, односно правца. У пословицама је остварена функција упозорења.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «споља, спреда - изнутра, страга»:

Видом пышный, **нутром** никудышный
(Ж² 134)

С поља гладац а **изнутра** јадац (В
327); **Споља** калај а **унутра** белај

Спреди блажен муж, а **сади** – всякую
шаташася (Д 696)

Сприједа гладац а **острага** јадац (В
431)

У овим пословицама се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције *видом - нутром, спреди - сади*, то јест *споља - изнутра, унутра, сприједа - острага*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама, с тим да је руска реченица асиндетског типа, а српска синдетског са супротним везником *а* у својој структури. Прилози *видом – нутром*, односно *споља – изнутра, споља - унутра* врше адвербијалну функцију, то јест ближе одређују просторни однос. Пословице се осврћу на једну од најнегативнијих људских особина која се огледа у лицемерју.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су у независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у својој структури. Прилози *спреди - сади*, односно *сприједа - остарага* такође врше адвербијалну функцију ближе дефинишући просторни однос. У пословицама је реализована функција упозорења. И ове пословице у центар пажње стављају лицемерје као једну од најгорих човекових особина.

ђ) Антоними, засновани на бинарној опозицији «напред - назад, натраг»:

Иди **вперёд**, а оглядывайся **назад** (Д
668)

Напријед не могах, а **натраг** не
дадоше (В 3234)

Кинь хлеб-соль **назад**, будет **напреди**
(М 29)

Бацај **за собом** да нађеш **пред собом**
(Ш 36)

У претходно наведеним пословицама, сусрећемо се с реализацијом антонимијске опозиције типа *вперёд, напреди - назад*, односно *напријед - натраг*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним реченицама супотног типа с карактеристичним и доминантним супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У руској пословици се сусрећемо с личним гла-

голским облицима *иди* (*иди*) и *оглядывайся* (*осврћи се*) који су исказани у другом лицу једнине императива, док у српском еквиваленту имамо прво лице једнине аориста у одричној форми *не могах* и неодређенуличну употребу облика аориста с негацијом *не дадоше* у трећем лицу множине. Антонимијске прилошке реализације *вперёд - назад*, као и *напријед - натраг* врше адвербијалну функцију ближе прецизирајући глаголске радње. Пословице реализују функцију упозорења, али и савета. Руска пословица позива на опрез, а српска се осврће на ситуације из којих нема излаза.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним речницама императивног типа. Глаголи у обе пословице исказани су у форми заповедног начи-на, док прилози *назад - напреди* (*назад - напред*) у руској пословици ближе одређују глаголску радњу реализујући при том просторни однос. С друге стране, унутар српске пословице имамо предлошко-падешке конструкције у локативу са значењем места *за собом - пред собом*. Пословице врше функцију упозорења, односно поручују да је свакако потребно опрезно се понашати.

е) Антоними, засновани на бинарној опозицији «тамо - амо»:

Ни да, ни нет, ни *туда*, ни *сюда*; ни *туда*, ни *оттуда*; ни то, ни сѐ, ни так, ни сјак, ни етак (Д 439) Ни свагђе, ни свашто (В 3790); Ни свашто, ни свагђе (В 3791)

У пословицама имамо реализацију антонимијске опозиције типа *туда - сюда, туда - оттуда*, то јест *тамо - амо*. Пословице су дате у форми зависно-словених одричних реченица унутар којих се реализује модел супротних односа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. Прилози *сюда - туда* у руској пословици врше адвербијалну функцију ближе одређујући при том просторну релацију. С друге стране, у српској пословици се сусрећемо с контекстуалном супротстављеношћу типа *свагђе - свашто*, где прилог *свагђе*, односно *свуда* има значење просторне величине, а општа заменица *свашто*, то јест *свашта* има значење генерализације предмета, појава, појмова, својстава, обележја. У пословицама је реализована функција релативности, чему свакако допри-

носи приуство одричне речце ни која се понавља захваљујући чему имамо реализацију структурног модела опозитних односа *ни А, ни Б*.

2.1.5.3. Антоними са заједничком семом «количина»:

а) антоними, засновани на бинарној опозицији «много, доста - мало»:

Много званних, да **мало** изабраних
(М 30)

Много је званих, али мало **изабраних**

Кто **много** говори, тот **мало** делае (Д
407)

У **много** збора **мало** створа (В 433)

Кто **много** грозит, тот **мало** вредит (Д
226)

Који **много** пријети, слабо освећује (В
157)

Не постой за клин, не станет и кафтана
(Д 114)

Ко не чува **мало**, не може ни **доста**
имати (Ш 58)

Лишнего пожелаеш – последнее
потеряеш (Д 677)

Ко **много** пита **мало** му се дава (В 162)

Слушай **больше**, а говори **меньше** (Д
407)

Бољу ћеш чути него ћеш рећи (В 30)

Унутар овог блока пословица, сусрећемо се, углавном, с реализацијом антонимијске опозиције типа *много - мало*. Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним реченицама супротног типа са супротним везницима *да* и *али* у структури реченица-пословица. Прилози *много - мало* у обе пословице су именички делови предиката. Наведени прилози с трпним глаголским придевима *званные* и *избранные*, односно *звани* и *избрани* граде генитивске партитативне конструкције са значењем количине. Пословице врше функцију констатације постојећег стања, али и упозорења. Пословице, у ствари, констатују да је мало добрих људи.

Друга руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *кто (ко)* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тот (тај, онај)* такође у функцији корелатива. Српски еквивалент је исказан у облику простопроширене изјавне, потврдне реченице. Прилози *много - мало* у руској пословици врше адвербијалну функцију ближе одређујући глаголске радње које су представљене личним глаголским облицима у трећем лицу једнине садашњег времена *говорит (говори)* и *делает (ради)*. С друге стране, српски еквивалент је као паралелу дао именичке синтагме типа *много збора - мало створа*, где имамо однос логичког субјекта у генитиву са значењем потицања и неправог објекта у генитиву такође са значењем потицања. Пословице врше функцију констатације постојећег стања, али и упозорења. Пословице се осврћу на људе који ретко када речено спроведу у дело.

Трећа руска пословица је, попут друге, исказана зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *кто (ко)* у функцији везника и исказаном показном заменицом *тот (тај, онај)* у функцији корелатива. Српски еквивалент је такође исказан зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *који* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Руска пословица даје експлицитну антонимијску опозицију типа *много - мало*, док српски еквивалент нуди опозицију типа *много - слабо* која је, према нашем мишљењу, вид контекстуалне супротстављености, односно квазиантонимије, пошто опозитни однос граде прилог за количину *много* и прилог за начин *слабо*. Прилози *много - мало*, *много - слабо* ближе одређују глаголске радње, представљене у виду трећег лица једнине садашњег времена. И ове пословице се осврћу на људе који ретко када речено спроведу у дело.

Унутар четврте и пете руске пословице немамо експлицитно изражену антонимијску прилошку опозицију типа *много - мало*. Обе пословице су исказане зависносложеним условним реченицама, где је условност исказана најпре императивном конструкцијом с негацијом *не стой за клин* (ако не истрајеш за клин), а онда и генитивском глаголском синтагмом *лишнего пожелаешь* (ако пожелиш сувишно). С друге стране, српски еквиваленти представљају зависносложене односне реченице с

исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника, односно неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Унутар српских еквивалената се сусрећемо с експлицитно израженом антонимијском прилошком опозицијом типа *доста - мало*, односно *много -мало*. Наведени српски прилози врше адвербијалну функцију ближе одређујући глаголске радње, исказане трећим лицем садашњег времена. Четврта руска пословица и српски еквивалент поручују да је потребно ценити и оно мало, како би се имало више од тога, док се пета руска пословица и српски еквивалент осврћу на лакомост која је крајње негативно конотирана.

Најзад, у шестој руској пословици се сусрећемо с антонимијском опозицијом коју граде облици компаратива *больше* (више) и *меньше* (мање) настали од прилога *много* и *мало*. Пословица је исказана је независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* својој структури. Компаративи прилога *больше* (више) и *меньше* (мање) ближе одређују глаголске радње које су иказане у виду трећег лица једнине заповедног начина *слушай* (слушај) и *говори* (говори). С друге стране, српски еквивалент, је исказан зависносложеном супротном реченицом поредбеног типа, унутар које имамо реализацију модела супротних односа *боље А, него Б*. Српски еквивалент не садржи у својој структури експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *много, доста-мало*. У склопу ове пословице се сусрећемо са ситуацијом да облик компаратива *бољу* врши функцију поимениченог придева у служби правог објекта, док контекстуална супротстављеност постоји на релацији два инфинитива *чути - рећи*. У пословицама је дошло до реализације функција савета.

2.1.5.4. Антоними са заједничком семом «начин»:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «полако, споро - брзо»:

Тише едешь - *дальше* будешь (Д 276)

Паметан *полако* иде а *брзо* дође (В 4193)

Кто ест *скоро*, тот и работает *споро* (Д 807)

Спор на јелу – спор на дјелу

У овом блоку пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *споро - скоро*, односно *полако - брзо*. Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном реченицом условног типа, док је српски еквивалент исказан независносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. У склопу руске пословице сусрећемо се с контекстуалном опозицијом у виду компаратива прилога *тише - даље* (тише - даље), где прилог *тихо* означава начин вршења радње, а прилог *далеко* има значење просторне локализације. Српски еквивалент је, с друге стране, као паралелу дао експлицитну антонимијску прилошку опозицију типа *полако - брзо*. Прилози *тихо - далеко* ближе одређују глаголске радње које су исказане уопштеноличним другим лицем једнине несвршеног презента типа *едешь* (путујеш) - *будешь* (будеш). Прилози *полако - брзо* такође ближе одређују глаголске радње које су исказане личним глаголским облицима трећег лица једнине несвршеног презента. Пословице саветују да је потребно бити паметан и стрпљив, пошто такво понашање бива награђено,

Друга руска пословица представља зависносложену односну реченицу с исказаном упитном заменицом *кто* (*ко*) у функцији везника и исказаном показаном заменицом *тот* (*тај, онај*) у функцији корелатива. Прилози *скоро - споро* (*брзо - полако, споро*) врше адвербијалну функцију ближе дефинишући глаголске радње које су исказане у форми трећег лица једнине садашњег времена. С друге стране, у склопу српског еквивалента немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију типа *полако - брзо*, али се из поруке коју шаље пословица свакако може наслутити постојање такве прилошке опозиције. Српски еквивалент представља зависносложену односну реченицу с неисказаним везником *ко* и неисказаним корелативом *тај*. У овом блоку пословица остварена је функција савета и упозорења. Пословице се осврћу на спорост као једну од негативних људских особина.

б) антоними, засновани на бинарној опозицији «поштено - непоштено»:

Сиди **криво**, а суди **прямо** (Ж² 242)

Криво сједи, а **право** реци (В 175)

Сидеть можешь **криво**, но говори **прямо** (Ж² 216)

Седи **криво**, али суди **право**

У склопу датих пословица се сусрећемо с реализацијом антонимијске опозиције типа *криво - право*, то јест *криво - право*. Прва српска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у својој структури. Глаголи у обе пословице су дати у форми заповедног начина. Прилози *криво - право*, односно *криво - право* врше адвербијалну функцију ближе одређујући глаголске радње, исказане у форми трећег лица јединине садашњег времена. Пословице позивају на правду.

Друга српска пословица и њен српски еквивалент су исказани у такође у облику независнословених супротних реченица са супротним везницима *но (али)*, односно *али* у структури реченица-пословица. Прилог *криво* у руској пословици ближе одређује глаголску радњу, исказану инфинитивом *сидеть* (седети), док прилог *право* такође врши адвербијалну функцију ближе одређујући радњу глагола у виду трећег лица јединине садашњег времена *говори*. Српски прилози *криво - право*, као и у првом српском еквиваленту, врше адвербијалну функцију ближе дефинишући глаголске радње које су исказане у трећем лицу јединине свршеног презента. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Занимљивост представља то да инфинитивима *сидеть* и *седети* опонирају облици инфинитива *судить* и *судити*, односно *говорить* и *говорити*. И ове пословице позивају на правду.

в) Антоними, засновани на бинарној опозицији «шкрто - расипнички»:

Лучше *скуповато*, чем *мотовато* (Д Боља је добра штедња него рђаво
108) течење (В 322)

За наведене пословице је карактеристична реализација антонимијске опозиције типа *скуповато - мотовато*, то јест *шкрто - расипнички, широке руке*. Обе пословице су исказане зависнословеним супротним реченицама поредбеног типа, унутар којих се реализује модел супротних односа типа *лучше А, чем Б, односно боље А, него Б*. Прилози *скуповато* (шкрто) и *мотовато* (расипнички, широке руке) налазе се у функцији именичких делова предиката. С друге стране, у српској пословици немамо експлицитно изражену антонимијску прилош-ку опозицију, али имамо супротстављеност између две именичке синтагме *добра штедња* и *рђаво течење* које

врше објекатску функцију. Руска пословица поручује да је боље бити шкрт, него бити сувише широке руке, док српска пословица поручује да је добра штедња свакако боља од лошег стицања. Пословице остварују функцију савета.

г) Антоними, засновани на бинарној опозицији «дозвољено - забрањено»:

Ничего *нельзя*, а всё *можно* (Д 844)

Што *смије* поп, *не смије* ђак (В 6349)

Руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док српска пословица представља зависносложену реченицу односног, асиндетског типа с исказаном упитном заменицом *што* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Прилози *нельзя* и *можно* у руској пословици врше функцију предикатива одређујући при том ближе начин вршења глаголских радњи. С друге стране, у српској пословици се сусрећемо с глаголском опозицијом типа *смије - не смије* која нас упућује на проблем негације приликом дефинисања антонимијских односа. Пословице реализују функцију упозорења, као и констатације постојећег стања. Пословице, наиме, констатују да је једнима нешто забрањено, док је другима то исто дозвољено.

д) Антоними, засновани на бинарној опозицији «милом - силом»:

Не всё *таской* ино и *лаской* (Д 128)

Боље *милом* него *силом*

Сусрећемо се најзад и с реализацијом антонимијске опозиције типа *таской - лаской*, односно *милом - силом*. Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом поредбеног типа, док су друга српска пословица и српски еквивалент исказани простопроширеним реченицама такође поредбеног типа. Унутар ових пословица се реализује модел супротних односа *не А, а Б, А лучше Б*, односно *боље А, него Б*. Прилози *таской - лаской*, односно *милом - силом* врше функцију предикатива ближе дефинишући начин вршења глаголских радњи. У овим пословицама је остварена функција савета. Пословице на мудрост у понашању.

2.1.6. Лексичке опозиције код предлошко-падешких веза. — Пре анализе и описа лексичких опозиција код код предлошко-падешких веза, потребно је свакако

истаћи да предлози нису носиоци самосталног лескичког значења, те да тек у споју са пунозначним лексемама реализују своју функцију. Илустроваћемо наведену тврдњу издвајањем следећих значења и примера са којима смо се сусрели у пословицама.

2.1.6.1. Значење почетка/завршетка одређене радње и антонимични предлози *в* – *из* у руском језику/антонимични предлози *у* - *из* у српском језику:

Из грязи, да посажен *в князи* (Д 720)

Из кабанице у црљену чоху (Д)

Из огня да *в польмья* (К 161)

Бјежећи од грома муња ме опали (Д)

Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *да* (али) у својој структури. Први део ове зависносложене реченице је елиптичног карактера с неисказаним субјектом и предикатом, док је други део такође елиптичног карактера, јер није исказан субјекат, чије се присуство у дубинској структури пословице осећа. Предлошкопадешке конструкције *из грязи* (*из прљавиштине, из беде*) - *в князи* (*у кнежевине*) врше објекатску функцију. Српски еквивалент је исказан простопроширеном потврдном непотпуном реченицом с неисказаним субјектом и објектом. Предлошкопадешке конструкције *из кабанице* и *у црљену чоху* врше објекатску функцију. У споју са пунозначним лексемама руски предлог *в* и српски предлог *у* употребљени су у акузативу и поседују значење усмерености, одвођења радње ка циљу, док је предлог *из* употребљен у генитиву потицања и с пунозначном лексемом поседује значење почетка вршења одређене радње. Пословице остварују функцију упозорења, односно поручују да се и човек с дна друштвене лествице може уздићи до врха друштвене хијерархије.

Друга руска пословица је, попут прве, исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *да* (у значењу *али*) у својој структури. Наспрам ње стоји српска пословица унутар које немамо експлицитно изражену антонимијску предлошкопадешку конструкцију, то јест имамо зависносложену реченицу условног типа, контекстуалну опозицију типа *муња* - *гром*, као и ретку употребу глагола у облику глаголског прилога садашњег *бјежећи* који чини централни део независне глаголске синтагме *бјежећи од грома*. Предлошкопадешким конструкцијама *из огня* (*из ватре*) - *в польмья* (*у пламен*) преноси се на метафоричан начин порука да увек

може бити горе, него што јесте. Значење које поседују предлози у споју с пунозначним лексемама је исто као у претходним пословицама. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, односно упозорења.

2.1.6.2. Значење обухвата радње од њеног почетка до краја. Илустроваћемо ово значење предлошкопадешким конструкцијама, у чијој структури се налазе руски антонимични предлози *от - до, с - по*, односно српски антонимични предлози *од - до*.

От слова до дела целая верста (Ж²
223)

Од речена до створена ка' од листа
до корена (В 262)

Как *небо от земли*

Као *од неба до земље* (В 145)

С миру по нитке – голому рубаха (Д
544)

Који шаком, који капом, ето ти (га)
пуна торба (В 157)

Прве руска пословица и српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама, где антонимијске предлошкопадешке конструкције *от слова до дела*, односно *од речена до створена, од листа до корена* чине опозитни центар ових пословица. Унутар датих пословица је реализована функција обухвата читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја, али и функција упозорења.

У склопу друге руске простопроширене реченице поредбеног типа с везником *как (као)* и именицом у номинативу немамо до краја изражену антонимијску предлошкопадешку конструкцију, али зато имамо у склопу српске пословице *од неба до земље*. И ове пословице остварују функцију обухвата читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја.

Трећа руска пословица је исказана зависносложеном реченицом условног карактера, док српски еквивалент представља зависносложену односну реченицу придевском упитном заменицом *који* у функцији везника и неисказаном односном придевском заменицом *онај* у функцији корелатива. У саставу српске пословице немамо јасно испољену предлошкопадешку антонимијску конструкцију, али је зато имамо у склопу руске пословице *с миру - по нитке*. Пословице остварују функцију упозорења.

2.1.6.3. Закључак. — Истраживање у овом делу рада је, између осталог, показало како лексички тип антонимије буквално прожима језик руских и српских народних пословица, као и да је представљен најважнијим врстама речи, посебно глаголима, именицама, поимениченим придевима, придевима, прилозима којима се преносе информације о човеку, његовом друштвеном, социјалном, здравственом животу, информације о његовом психофизичком стању, информације о кретању, радњама које човек врши, информације о простору, времену и сл. Антониме смо сврставали у одређене одређене лексичко-семантичке групе према заједничкој семи по којој су они максимално супротстављени. То значи да смо доследно примењивали метод компонентне анализе, чија се суштина састоји у томе да се за најмању јединицу у семантици не узима само значење, него компоненте значења које називамо семама. Анализу, опис и класификацију лексичких опозиција смо вршили полазећи од припадности граматичкој врсти речи анализираних опозиција. Наведени примери, мишљења смо, представљају репрезентативан корпус лексичке, односно разнокоренске антонимије с којом смо се сусрели у руским и српским народним пословицама.

2.2. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД КВАЗИАНТОНИМА — Централан појам при дефинисању лексичке антонимије, како смо то већ истакли, свакако јесте појам супротности. Обично се под лексичком антонимијом подразумева супротстављање примарних семантичких реализација које није зависно од било каквог контекста. Антонимију можемо дефинисати као функционално-семантичку супротстављеност двеју (или више) речи која се одликује симетричношћу и максималном супротношћу значења. Када тако нешто изостане, сусрећемо се с појавом која се, у науци о језику, најчешће квалификује као квазиантонимија, то јест неправна антонимија². Стога ће даљи ток рада представљати опис, анализу и класификацију случајева, карактеристичних за квазиантонимију с којима смо се сусрели у језику руских и српских народних пословица.

2.2.1. Лексичке опозиције код квазиантонима-глагола и глаголских именица.

² Термине квазиантонимија и неправна антонимија увео је у употребу Л. А. Новиков, познати руски лингвиста и аутор монографије о антонимима. Иначе, у науци се, поред термина квазиантонимија и неправна антонимија, сусрећи и други термини као што су контекстуална и околиционална антонимија.

2.2.1.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица. — С овом појавом се сусрећемо, када примарне семантичке реализације изолованих антонимијских парова, услед разних конотативно-прагматичких околности одлазе у други план, бивају неутралисане и када мање важна, секундарна значења избијају на површину и постају примарна у датом контексту. Илустроваћемо наведено следећим примерима из корпуса руских и српских народних пословица:

а) позитивно конотиран глагол *купити*/негативно конотиран глагол *продавати*:
За што *купил*, за то и *продаю* (Д 656) По што *купио* по то и *продао* (В 4422)
Вук: «*Како сам чуо онако и казујем*»

Наведене пословице су исказане зависнословеним узрочним реченицама. Руска пословица садржи у својој структури везнички израз *за што* и корелатив *за то*, док српски еквивалент садржи везнички израз *по што* и корелатив *по то*. Везници и корелативи се налазе на самом почетку реченица и тако дефинишу структуру пословица. Субјекат у обе пословице није исказан. Антоними врше предикатску функцију. Такође, сусрећемо се, у склопу руске пословице, са супротношћу између личног глаголског облика *купил*, исказаног у прошлом времену и личног глаголског облика *продаю*, исказаног у простом будућем времену. Потребно је истаћи да антоними *купити* - *продати* овде нису реализовани у свом примарном значењу куповања, односно продаје, о чему нам сведочи објашњење које је дато поред Вукове пословице. Сматрамо да је ово случај одвођења примарних семантичких реализација правих антонима у други план, односно њиховог неутралисања, дакле случај који је карактеристичан за квазиантонимију.

б) *вымочить/высушить* – *ведрити/облачити*:

Бог *вымочит*, бог и *высушит* (Д 918) Види онај који *ведри* и *облачи* (В 546)

Глаголи *вымочить* и *высушить*, односно *ведрити* и *облачити*, чија се примарна семантичка реализација огледа, у испољавању временских прилика, у контексту наведених пословица попримају мање важно, секундарно значење које, услед датих околности, постаје примарно. Сусрећемо се, наиме, с реализацијом секундарног значења „*бити свемоћан, имати велику моћ, власт, господарити*“. Унутар

руске пословице именица *бог* се помиње два пута, опозитни односи бивају појачани присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање, док се унутар српске пословице *бог* не помиње, али се и те како наслућује његово присуство у дубинској структури пословице. Руска пословица је исказана независнословеном саставном реченицом с личним глаголским облицима *вымочит* и *высушит* у простом будућем времену. Српски еквивалент је исказан у форми независнословене односне, саставне реченице с личним глаголским облицима *ведри* и *облачи* у значењу несвршеног презента трећег лица једнине.

в) *найти* (*наћи, пронаћи*) - *потерять* (*изгубити*)/0:

Лучше с умным *потерять*, чем с
глупым *найти* (Д 446)

Боље је с мудријем плакати него с
лудим пјевати (В 397)

Смелый там *найдёт*, где робкий
потеряет (Ж² 226)

Где храбри добија, тамо кукавица губи

Прва руска пословица и њен српски еквивалент представљају зависнословене реченице поредбеног, синдетског типа, унутар којих имамо реализацију поредбеног модела *лучше А, чем Б*, односно *боље А, него Б*. Друга руска и друга српска пословица исказане су зависнословеним односним реченицама синдетског типа са заменичким прилогом за место *где* у функцији везника и заменичким прилозима за место *там*, односно *тамо* у функцији корелатива. Унутар руских пословица имамо експлицитно изражене антонимијске парове типа *найти - потерять* (*наћи, пронаћи – изгубити*) који, ипак, нису употребљени у свом примарном значењу *наћи, пронаћи – изгубити*, већ у секундарном значењу *постићи успех – доживети неуспех*. У српским еквивалентима се сусрећемо са супротностима типа *певати - плакати*, односно *добити - губити* који управо потврђују да руски глаголи *найти - потерять* (*наћи, пронаћи - изгубити*) нису употребљени у свом примарном значењу *губљења некога или нечега*, односно *проналажења некога или нечега*, него у секундарном значењу *постизања успеха*, односно *доживљавања неуспеха*. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције савета.

У даљем току рада навешћемо примере, када у склопу руских народних пословица немамо експлицитно изражене антонимијске парове, док у српским народним пословицама имамо експлицитно изражене антонимијске парове, чије примарно значење због структуре и природе пословице одлази у други план, па тако секундарно значење избија на површину и постаје примарно:

0/*мирисати* (позитивно)-*смрдеи* (негативно):

Ни рыба, ни месо – ни кафтан, ни рјаса Нит' *смрди*, нит' *мирише*
(Д 473)

Центар српске пословице, у смислу опозитних односа, чине глаголи *смрдеи* и *мирисати*. Ови глаголи имају примарно значење „одавања, испуштања, ширења мириса око себе“. У случају глагола *мирисати* ради се о обично о пријатном мирису, док се у случају глагола *смрдеи* ради о непријатном, неугодном мирису, смраду, заудрању, воњању. Ипак, у контексту пословице, глаголи *смрдеи* и *мирисати* су употребљени у секундарном значењу, то јест упућују на особу за коју се не зна каква је, нити шта је. Исто секундарно значење у руској пословици преноси се путем контекстуалних опозиција *рыба* (риба) и *мясо* (месо), односно *кафтан* (кафтан, дуги капут, огртач) и *рјаса* (свештеничка мантија, сутана). Испољавању овог секундарног значења свакако погодује укупни контекст пословице, као и структуре модел *ни(ти) А, ни(ти) Б* с примарним значењем негирања читавих класа, предмета, појава, односа, својстава, обележја, што доводи готово до неутрализације, односно поништавања опозитних односа.

а) 0/*ухватити се* – *пустити се*:

Не рада баба повою, рада б покою (Д 514) Дала баба пару да *се ухвати* у коло, а
послије двије да *се пусти* (В 57); Дала
баба грош да *уђе* у коло, дала би дукат
да *изађе* (В 57)

Унутар српске пословице сусрећемо се с реализацијом секундарног значења глагола *ухватити се* «ући у коло», односно глагола «*пустити се*» «*изаћи из кола, напустити коло*», о чему нам сведочи наредна српска пословица. Примарно значење

глагола *пустити се* односи се на «*препуштање, предавање нечему, упуштање у нешто*», док се примарно значење глагола *ухватити се* тумачи као «*дохватити себе за неки део тела, дохватити нешто, домоћи се нечега и држати се за то*». У руској пословици немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију, али се стога сусрећемо с контекстуалном опозицијом између лексема *повой* и *покой*, где именица *повой* означава «*русский бабий головной убор*», то јест предмет помоћу којег руске сељанке обмотавају главу и тиме симболично „потврђују“ свој подређени положај, губитак слободе, док именица *покой* означава мир, смиреност, спокој, одмор, у извесном смислу и слободу.

Сусрећемо се наравно и с примерима, када у структури руских народних пословица имамо експлицитно изражене антонимијске парове, чије примарно значење, због структуре и природе пословице, одлази у други план, бива неутралисано, а секундарно значење избија на површину и постаје примарно у одређеном контексту:

а) *обуть(обути) - разуть (изути), напить (напити) - вытрезвить (отрезнити)/0:*

Он тебя **обует** и **разует** (Д 163); Он Жедна преко воде превести (В 1276)
тебя **напоит** и **вытрезвит** (Д 163)

Обе руске пословице, су исказане независносложеним саставним реченицама и представљају леп пример, када наведени антоними нису употребљени у свом примараном значењу типа «*обувати се - изувати се*», односно «*напити кога - отрезнити кога*», већ у секундарном значењу «*преварити кога*». Такве примере свакако сврставамо у квазиантонимију. С друге стране, унутар српског еквивалента, исказаног простопроширеном реченицом, сусрећемо се с устаљеним изразом, то јест фразеолошком конструкцијом с инфинитивом *превести* као централним делом глаголске синтагме и падешким детерминитивом *жедна преко воде*. Лексеме у српској пословици поседују збирно значење «*преварити кога*», што их семантички чини једнаким с наведеним руским пословицама.

б) *недосул-пересул/0:*

Много обећају, ничега не дају.
Недосул хуже **пересула** (Д 651)

Обећање је лудому радост (В 3885);
Обећава му мазно на празно (В 3882)

Центар руске пословице чини антонимијски пар *недосул-пересул* с карактеристичним префиксима *недо-/пере-* и значењем типа «недостатак нечега у односу на нормалу/вишак нечега у односу на нормалу». У првом делу руске пословице сусрећемо се с неодређеноличном реченицом, где је лични глаголски облик с негацијом *не дају* (не дају) исказан у трећем неодређеноличном лицу множине садашњег времена. У другом делу реченице већ имамо поређење на реалацији *недосул - пересул*, чијој реализацији свакако доприноси компаратив прилога *хуже*. Ипак, сам контекст пословице доводи до тога да у први план избије мање важно, секундарно значење антонимијског пара *недосул – пере-сул* «варати, обмањивати некога». О томе нам сведочи и сам српски еквивалент који се реализује у простопроширеним реченицама с неисказаним граматичким субјектом и који управо потврђује да је у контексту ових пословица примарно значење типа „варати, обмањивати кога“. Српска пословица конкретно тврди како само „луд“ човек може веровати у туђа обећања. Такође занимљива је употреба фразеолошке конструкције „мазно на празно“ такође у значењу варања, обмањивања.

2.2.1.2. Стилски и временски разнородне лексеме. – Квазиантонимија је овде резултат стилско-употребне маркираности појединих лексема, премда је семантичка страна супротности значења задовољена. Неке од лексема, курзивом истакнуте, су застареле, готово да се не користе, неке се употребљавају веома ретко, друге су фреквентне, али су одлика некњижевног народног изражвања, припадају провинцијализмима, дијалекатске су природе, а неке су одлика високог поетског стила. Навешћемо неке од примера:

а) *житъ - помиратъ* (разг.) /*живети – умријети*:

И *житъ* не скучно, а *помиратъ* (разг.)
не тошно (Д 101)

Ради као да ћеш сто година *живљети*
(дијал.), али моли се Богу као да ћеш
сјутра *умријети* (В 300)

У руској пословици, исказаној независнословеном безличном, супротном реченицом са супротним везником *a* у структури реченице-пословице, центар пословице чине стилски неутрална лексема *жить* (живети) и стилски маркирана лексема *помирать* (разг., умирати.). Антонимијске односе у овом случају градили би стилски неутрални облици инфинитива *жить* (живети) и *умереть* (умрети, преминути). Курзивом истакнуте лексеме представљају централни део независне глаголске синтагме, док се у функцији зависног дела налазе предикативи с негацијом – *не скучно* и *не тошно* који додатно доприносе симетричности структуре руске пословице. Извесну асиметрију и контарст запажамо на плану употребе граматичке речи *и* у служби речце за истицање у првом делу реченице, односно супротног везника *a* у другом делу реченице. Српски еквивалент је такође исказан независнословеном супротном реченицом заповедног типа са супротним везником *али* у структури реченице-пословице и личним глаголским облицима *ради* и *моли се* у форми заповедног начина. Центар пословице чине стилски неутрална лексема *умријети* и стилски маркирана лексема *живљети* (дијал.), док би однос карактеристичан за антонимију градиле стилски неутралне лексеме *живети* – *умрети*. Маркиране лексеме у наведеној српској пословици врше објектску функцију и представљају централни део независне глаголске синтагме, док се у функцији помоћног дела налазе прилог *сјутра* и именичка синтаagma *сто година*. У пословицама је реализована функција савета.

б) *почать* (разг.) - *кончатъ/почети* – *дочети* (заст.):

Ему пришло – ни *почать* (разг.), ни *кончатъ* (Д 148) Боље је не *почети* него не *дочети* (заст.) (В 375)

Руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеном супротним реченицама. У руској пословици имамо реализацију модела супротних односа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја, док се унутар српског еквивалента сусрећемо с реализацијом поредбеног модела *боље А, него б*, у чијем склопу се реализује и значење негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја у виду модела *не А, не Б*. Занимљивост представља то што је облик инфинитива *почать* (разг.) у руској пословици стилски маркиран, док је у српској пословици инфинитив *поче-*

ти с истим значењем стилски нетутралан. Исти однос постоји између облика инфинитива *кончатъ* и *дочети* (*заст.*). Курзивом истакнуте лексеми у обе пословице врше објекатску функцију. У пословицама је остварена функција упозорења.

2.2.1.3. Контекстуално супротстављање најразличитијих лексема. — Као што смо већ истакли контекст какав представљају пословице омогућује супротстављање крајње различитих лексема. Тако је и код глагола. Даљи ток рада представљаће анализу, опис и тематску класификацију глаголских лексема које ступају у квазиантонимичан однос. У примени ће бити пре свега метод компонентне анализе, чија је суштина да се за најмању семантичку јединицу не узима само значење, већ компоненте значења које називамо семама,

2.2.1.3.1. Квазиантоними са заједничком семом „стање“:

а) живот - смрт:

Война суровая проверка: одних – <i>молодит</i> , других – <i>старит</i> (Ж ² 37)	Рат је као облак, на некога <i>ороси</i> , некога <i>покоси</i> (Ш 76)
Кто с мечом к нам <i>войдѣт</i> , от меча и <i>погибнет</i>	Ко ножем <i>подире</i> , од ножа <i>умире</i> (В 165)
<i>Умирает</i> , а ногой <i>дрыгает</i> (<i>или</i> : а зелье хватает; т. е. всё своё) (Д 209)	<i>Липсује</i> и <i>псује</i> (<i>лаје</i> а <i>не устаје</i>) (В 186)
Лучше <i>умереть</i> , чем рабство <i>терпеть</i> (Ж ³ 139)	Боље <i>гроб</i> , него <i>роб</i> (ДР 261)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама асиндетског типа. Центар руске пословице чине лични глаголски облици који су исказани у форми трећег лица једине садашњег времена *молодит* (*чини младим*) и *старит* (*чини старим*), док исту функцију у српској пословици имају лични глаголски облици, исказани у виду трећег лица једине свршеног презента *ороси* и *покоси*. Наведени лични глаголски облици *молодит* и *ороси* употребљени су пренесеном значењу останка у животу, па су као

такви позитивно конотирани, док су *старит* и *покоси* употребљени у значењу губитка живота и стога су негативно конотирани. Руска пословица „говори“ о рату као о „суровој животној провери“ која једне људи „чини младим“, јер их оставља у животу, док друге „чини старим“, пошто насилно губе живот, што доводи до тога да се појам старости повезује са смрћу. Српски еквивалент, с друге стране, појам рата упоређује с облаком који једне људе „ороси“, односно овлаш их дотакне и готово да неприметно прође мимо њих, док друге људе „покоси“, то јест пошаље их у смрт. У датим пословицама је остварена функција констатације постојећег стања, али и упозорења.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент представљају зависносложене односне реченице с исказаним упитном за-меницама *кто* (*ко*) и *ко* у функцији везника, као и неисказаним показним заменицама *тот* (*онај*) и *овај*, *онај* у функцији корелатива. Центар опозитних односа руске пословице чине лични глаголски облици који су исказани у трећем лицу једнине садашњег времена *войдѣт* (*уће*) и *погибнет* (*погинуће*), док центар опозитних односа у српској пословици чине лични глаголски облици, исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента *подире* и *умире*. Међу наведеним опозицијама се осећа узрочно-последична повезаност, па се тако може говорити о реализацији модела супротних односа типа без *А*, нема *Б*. Запажамо такође да руској именици *меч* (*мач*) опонира српска именица *нож*. У овим пословицама је реализована функција упозорења.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У пословицама није исказан субјекат, али се његово присуство у дубинској структури пословица свакако осећа. У центру опозитних односа руске пословице се налазе лични глаголски облици који су исказани у форми трећег лица садашњег времена *умирает* (*умире*) и *дрягает* (*копрца се*), док исту функцију у српској пословици имају лични глаголски облици, исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента *псује* и *липсује*, односно *лаје* и *не устаје*. Наведени лични глаголски облици *дрягает* (*копрца се*), *лаје* и *псује* су употребљени у пренесеном значењу останка у животу, па се може сматрати да су ове глаголске радње позитивно

конотиране, док су лични глаголски облици *умирает*, *липсује* и *не устаје* употребљени у значењу губитка живота и стога су негативно конотирани. Дате пословице, у суштини, поручују да се људско биће не опрашта тако лако од живота. Српска пословица спаја наизглед непомирљиве крајности, са чим се сусрећемо у склопу независне глаголске синтагме *липсује и псује*, у чијој структури се налази саставни везник *и*. Други део српске пословице *лаје а не устаје* садржи у свом саставу супротан везник *а*, услед чега се осећа већи контраст код курзивом истакнутих лексема, него што је то случај у конструкцији *липсује и псује*: Ипак, жеља за животом је, поручује пословица, толико јака да се човек оглашава, односно „лаје“, чак и када му је живот на измаку. С друге стране, руска пословица је дала конструкцију *умирает, а ногой дрыгает* (умире, а копрца се), што такође сведочи о јакој вољи за животом. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент представљају независносложене супротне реченице поредбеног типа. Центар руске пословице чине облици инфинитива *умереть* (умрети, преминути) и *терпеть* (трпети, подносити) који врше објекатски функцију, док у српској пословици, услед преношења семантички подударне поруке, немамо експлицитно изражену глаголску опозицију. Центар опозитних односа у српском еквиваленту образују именице *гроб* и *роб* које врше функцију правог објекта у акузативу без предлога. У склопу обе пословице је реализован идентичан модел поредбених односа типа *лучше А, чем В*, то јест *боље А, него В*. Наведене пословице шаљу недвосмислену поруку да је часна смрт боље решење од живота без слободе, тако да се може говорити о функцији савета.

б) радост, смех/туга, сузе:

Ваши *играют*, а наши *рыдают* (Д 63);

Ваши *играју*, а наши *ридају* (В 35)

Ваши *скачут* (*пляшут*), а наши *плачут* (Д 63)

В людях: „*Радуйся*, царице!“, а дома: „Не *рыдай* мене мати!“ (Д 591)

На путу *ружица*, а код куће *тужица* (В 210)

Лучше с умным *ворочать камни*, чем
с глупым *распевать песни* (Д 446)

Боље је с мудрим *плакати* него с
лудим *пјевати* (В 276)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа унутар руске пословице се налазе лични глаголски облици који су исказани у форми трећег лица садашњег времена *играют* (играју) и *рыдают* (ридају, роне сузе), затим и *скачут* (скачу), *пляшут* (плешу) и *плачут* (плачу) док се у центру опозитних односа у српском еквиваленту налазе лични глаголски облици, исказани у форми трећег лица множине несвршеног презента *играју* и *ридају*. Руски лични глаголски *играют*, *скачут*, *пляшут* и српски предикат *играју* су свакако позитивно конотирани пошто се поистовећују са срећом, радошћу, весељем. С друге стране, руски лични глаголски облици *рыдают*, *плачут* и српски предикат *плачу* изразито су негативно конотирани, пошто се поистовећују с тугом, жалошћу, несрећом. Запажамо такође супротстављеност између присвојних заменица *наши* и *ваши* које се налазе у функцији граматичког субјекта у обе пословице. У наведеним пословицама је остварена функција констатације постојећег стања.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним супротним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици императива који су исказани у другом лицу једнине садашњег времена *радуйся* (радуј се) и *не рыдай* (не плачи), док се у српској пословици, услед преношења семантички подударне поруке, не сусрећемо с израженим глаголским опозицијама. Центар опозитних односа у српском еквиваленту граде именице *ружица* и *тужица*. Јасно је да су облик императива *радуйся* и именица *ружица* позитивно конотирани јер се поистовећују са срећом, радошћу, безбрижношћу, док су облик императива *рыдай* и именица *тужица* негативно конотирани пошто се поистовећују са несрећом, тугом, жалошћу. Такође, занимљивост представља квазиантонимичан однос у руској пословици између предлошкопадешке конструкције *в людях* (код људи) и прилога за место *дома* (код куће), као и квазиантонимичан однос у српској пословици између

две предлошкопадешке конструкције *на путу – код куће*. Овакве супротстављености сврставамо у такозвану прагамтичку антонимију која је резултат посебних конотативно-прагматичких околности и коју сагледавамо као квазиантонимију. У пословицама је остварена функција констатације постојећег стања, али и функција снажног контраста.

Трећа наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су зависносложеним супротним, поредбеним реченицама, унутар којих се испољава модел опозитних односа са значењем поређења *лучше А, чем Б, односно боље А, него Б*. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе независне глаголске синтагме *ворочать камни* (померати, гурати камење) и *распевать песни* (весело, гласно певати песме), док центар опозитних односа у српском еквиваленту чине независне глаголске синтагме *певати с лудим* и *плакати с мудрим*. Порука коју шаљу ове пословице је донекле контрадикторна. Пословице, наиме, поручују да је боље с паметним људима доживети неко тешко, чак и болно искуство, него с глупим људима неко радосно, весело искуство. Овим закључком, проистеклим из претходно доживљеног искуства, предност се свакако даје памети над глупошћу, позитивном над негативним. У пословицама је реализована функција савета, али и упозорења.

в) јава, стварно/сан, нестварно:

Живёт в тоске, а *спит* на голой доске
(Д 89)

Живи паски, а *спава* на голој даски (Б
89)

Что наяву *деется*, то и во сне
грезится (Д 519)

Ко о чему *мисли*, о оному и *сања* (В
165); Што ко *мисли* о оном и *сања* (В
401)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независно-сложеним супротним реченицама с карактеристичним и доминантним супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа унутар руске пословице и српског еквивалента налазе се глаголски облици *живёт* (*живи*) и *спит* (*спава*), односно *живи* и *спава* који су исказани у облику трећег лица садашњег времена, док је субјекат неисказан. Обе пословице у центар пажње

стављају тежак живот који је испуњен сиромаштвом, бедом, тугом, несрећом. Пословице су структурно и семантички готово једнаке. У првом делу руске пословице се, наиме, сусрећемо с предикатско-објекатском конструкцијом *живёт в тоске* (*живи у тузи*), док у првом делу српске пословице постоји предикатско-прилошка конструкција *живи паски*. У другом делу руске пословице сусрећемо се с предикатско-објекатском конструкцијом *спит на голой доске* (*спава на голој дасци*), док у другом делу српске пословице постоји предикатско-објекатска конструкција *спава на голој даски*. Приметан је такође и ефекат риме на релацији *живёт в тоске* - *спит на голой доске*, односно *живи паски* – *спава на голој даски*. У наведеним пословицама је реализована функција констатације постојећег стања. Пословице „говоре“ о крајњем сиромаштву и беди.

Друга руска пословица и њени српски еквиваленти су исказани зависносложним односним реченицама. Руска пословица у својој структури садржи упитну заменицу *что* у функцији везника и показну заменицу *тот* у функцији корелатива, док српски еквивалент садржи упитне заменице *ко*, *што* у функцији везника и показну заменицу *онај* у функцији корелатива. С тачке гледишта глаголске квазиантонимије, центар опозитних односа у руској пословици чине повратни глаголски облици *деется* (ради се) и *грезится* (причињава се) који су употребљени у безличној форми, док центар опозитних односа унутар српских еквивалената чине лични глаголски облици *мисли* и *сања* који су исказани у трећем лицу једине несвршеног презента. Опозитни односи су додатно истакнути присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Руска пословица дешавања у стварности повезује са сновима, па тако имамо опозитан однос између прилога за време *наяву* (у стварности) и предлошкопадешке конструкције *во сне* (у сну), док српски еквиваленти у везу са сновима доводе оно о чему човек размишља. У пословицама је реализована функција упозорења.

г) разна унутрашња човекова стања:

У кога *болит*, тот и *кричит* (Д 609)

Кога *тишти* онај и *вришти* (В 150)

У кого *свербит*, тот и *почешишь* (Д 621)

Кога што *срби*, нека *се* и *чеше* (В 151)

Где *зудит*, там и *чешут* (Д 644)

Свак се *чеше* ђе га *сврби* (В 311)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент представљају зависносложене односне реченице с упитним заменицама *кто* и *ко* у функцији везника и показним заменицама *тот* и *онај* у функцији корелатива. Центар опозитних односа унутар руске пословице чини безлични глаголски облик *болит* (*боли*) и лични глаголски облик *кричит* (*виче*) који је исказан у трећем лицу једнине садашњег времена, док се у центру опозитних односа унутар српске пословице налазе безлични глаголски облик *тишити* и лични глаголски облик *вришити* који је исказан у трећем лицу једнине несвршеног презента. Пословице у својој структури садрже граматичку реч *и* у служби речце за истицање. Пословице указују на узрочно-последичну повезаност појмова који су истакнути курзивом. Пословице се, наиме, осврћу на проблеме који човеку не дају мира, који га муче, тиште, против којих се бори, на које „виче“.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним односним реченицама. Руска пословица садржи исказану упитну заменицу *кто* (*ко*) у функцији везника и исказану показну заменицу *тот* (*тај*, *онај*) у функцији корелатива, док српски еквивалент садржи исказану упитну заменицу *ко* у функцији везника и неисказану показну заменицу *тај* или *онај* у функцији корелатива. У руској пословици се сусрећемо с формом посесивног генитива *у кого* (*кога*), док у српском еквиваленту томе одговара упитна заменица *ко* у генитиву потицања. Центар опозитних односа унутар руске пословице чини безлични глаголски облик *свербит* (*сврби*) и облик императива *почешишь* (*нека се почеше*) који је исказан у другом лицу једнине простог будућег времена, док се у центру опозитних односа унутар српске пословице налазе безлични глаголски облик *сврби* и облик императива *нека се чеше* које је исказан у трећем лицу једнине несвршеног презента. Истицању опозитних односа у структури реченица-пословица свакако погодује присуство граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Наведене

пословице указују на проблеме с којима се човек сусреће, које мора да решава, који га море и због којих зато мора да се „чеше“.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним односним реченицама. Руска пословица у свом саставу садржи исказани прилог за место *где* (где) у функцији везника и исказани прилог за место *тамо* (тамо) у функцији корелатива, док српски еквивалент садржи исказани прилог за место *где* у функцији везника и неисказани прилог за место *тамо* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине безлични глаголски облик *зудит* (*сврби*) и лични глаголски облик *чешут* (*чешу*) који је исказан у неодређеноличном трећем лицу множине садашњег времена. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе повратни лични глаголски облик *чеше се* који је исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента и безлични глаголски облик *сврби*. Општа заменица *свако* у српској пословици врши функцију граматичког субјекта. Попут претходно наведених пословица и ове пословице указују на унутрашње проблеме који муче човека.

2.2.1.3.2. Квазиантоними са заједничком семом „друштвени односи и појаве“:

а) богатство/сиромаштво:

Лучше <i>жить бедняком</i> , чем <i>разбогатеть со грехом</i> (Д 304)	Боље је <i>поштење у сиромаштву</i> него <i>богатство без поштења</i> (В 27)
Вели бог <i>подать</i> , не вели бог <i>просить</i> (т.е. подаяние)	Благо ономе ко <i>дава</i> , а куку ко <i>изгледа!</i> (В 17)
Вели бог <i>подать</i> , не вели бог <i>просить</i> (<i>или</i> : братъ) (Д 107)	Боље је <i>дијелити</i> него <i>просити</i> (В 25)
<i>Заплаточки</i> с <i>лоскуточками</i> беседуют (Д 105)	<i>Дерем</i> ногавицу, па <i>крпим</i> тур (В 64)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним супротним реченицама поредбеног типа. У центру опозитних од-

носа унутар руске пословице налазе се независне глаголске синтагме *житиь бедняком* (живети као бедник) и *разбогатеть со грехом* (обогатити се на грешан начин), док се у центру опозитних односа у српском еквиваленту налазе антонимијске именичке синтагме *поштење у сиромаштву* и *богатство без поштења*. У склопу обе пословице је реализован модел супротних односа са значењем поређења *лучше А, чем б*, то јест боље А, него Б. Наведене пословице поручују да је свакако боље живети у безгрешном сиромаштву, него у грешном богатству.

Друга руска и трећа руска пословица су исказане у форми независно-сложених заповедних реченица асиндетског типа. У центру опозитних односа се налазе облици инфинитива *подать* (дати, уделити) и *просить* (тражити). Друга српска пословица је исказана независносложеном супротном, узвичном реченицом са супротним везником а у својој структури, док је трећа српска пословица исказана зависносложеном супротном реченицом поредбеног типа, унутар које је реализован модел супротних односа са значењем поређења *боље А, него Б*. Центар опозитних односа у другој српској пословици чине лични глаголски облици *дава* и *изгледа* који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента, док центар опозитних односа у трећој српској пословици чине облици инфинитива *дијелити* и *просити*. У другој и трећој руској пословици сусрећемо са супротношћу типа *вели бог – не вели бог* (ако бог да – ако бог не да), док у другој српској пословици имамо опозитне односе између прилога *благо* и *куку* који врше функцију узвика. У пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, праве јасну разлику између давања милостиње и прошења, при чему је давање милостиње позитивно конотирано, а прошење негативно конотирано.

Четврта наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом с центром у виду субјекатске именичком *заплаточки с лоскуточками* (крпе и закрпе) и личним глаголским обликом у форми трећег лица множине *беседуют* (причају, разговарају). Српски еквивалент, исказан у форми независно-сложене саставне реченице с везником *па* у својој структури, садржи глаголску опозицију типа *дерем – кртим*, али и именичку – *ногавица – тур* која опонира руској именичкој субјекатској синтагми *заплаточки с лоскуточками* (крпе и закрпе). Наведене пословице врше

функцију констатације постојећег стања, то јест јасно указују на велико сиромаштво с којим се сусрећу и у којем живе поједини социјални слојеви.

б) правда/неправда:

Правда в воде не *тонет* и в огне не *горит* (Р 104)

Правда не може ни *утонути* ни *изгорети* (Ш 74)

Бары *дерутся*, а у холопов чубы *трещат* (К 31)

Лудују банови *плаћају* пукови (Д)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним саставним реченицама. У центру опозитних односа унутар руске пословице се налази лични глаголски облик с негацијом *не тонет* (не тоне) и лични глаголски облик у полазном облику *горит* (гори) који су исказани у трећем лицу јединине садашњег времена, док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине облици инфинитива *утонути* и *изгорети* који врше објекатску функцију. Руска пословица помоћу предикатско-објекатских конструкцијама *в воде не тонет* (у води не тоне) и *в огне не горит* (у ватри не гори) поручује да је правда вечна и непобедива, односно да не може „ни утонути, ни изгорети“. Контекст пословице, како се може видети из наведених примера, повезује појмове ватре и воде доводећи их у везу с појмом правде. У овим пословицама је дошло до реализације функције упозорења. У склопу датих пословица реализовани су модели опозитних односа типа *не А, не Б*, односно *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним супротним реченицама. Руска реченица је синдетског карактера пошто у свом саставу садржи супротан везник *а*, док је српски еквивалент асиндетског карактера. У центру опозитних односа у руској пословице се налазе лични глаголски облици *дерутся* (*туку се*) и *трещат* (*прише*) који су исказани у облику трећег лица множине садашњег времена. С друге стране, у центру опозитних односа у српској пословици се налазе лични глаголски облици *лудују* и *плаћају* који су исказани у трећем лицу множине несвршеног презента. Именица

бары (господа) у руској пословици врши функцију граматичког субјекта, док се именица *холопы (кметови)* налази у функцији логичког субјекта у посесивном генитиву. Српске именице *банови* и *пукови* врше функцију граматичких субјеката. Пословице реализују функцију упозорења. Оне указују на неправду и последице које проистичу из неодговорног понашања моћног, владајућег слоја према обичним људима, сељацима, кметовима, итд.

в) сила/закон:

Когда *гремит* оружие, законы *молчат* (Цицерон); Где сила *владеет*, тут закон *уступает* (М 50) Под оружјем *ћуте* закони (Вуј.)

Прва руска пословица је исказана зависнословеном реченицом односног типа с исказаним прилогом за време *когда* (када) у функцији везника и неисказаним прилогом за време *тогда* (тада) у функцији корелатива. Лични глаголски облици *гремит* (грми), *владеет* (влада) и *уступает* (уступа) су исказани у форми трећег лица јединине садашњег времена, док је лични глаголски облик *молчат (ћуте)* исказан у форми трећег лица множине несвршеног презента. Српски еквивалент, међутим, не садржи у својој структури глаголску опозицију, али се присуство опозитних односа у дубинској структури пословице свакако осећа. У пословицама је реализована функција упозорења.

г) љубав, праштање/кажњавање:

Кого Бог *любит*, того и *наказует* (Д 39) Кога Бог *милује* онога и *кара* (В 150)

Кто *щадит* плохое, *зубит* хорошее Ко злима *опрашта*, добрима *шкоди* (В 152)

Кошку *бьют*, а невестке наметки *дают* (а невестка гляди да казнисъ) (Д 391) Мајка ћерку *кара*, а нејести *приговара* (Ш 64); Мајка ћерку *кара*, снаши *приговара* (В 190)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословљеним реченицама односног типа с исказаним упитним заменицама *кто* (ко) и *ко* у функцији везника и исказаним показним заменицама *тот* (тај или онај) и онај у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици *любит* (воли) и *наказует* (кажњава), док у српској пословици та улога припада личним глаголским облицима *милује* и *кара*. Сви наведени лични глаголски облици исказани су у форми трећег лица јединине садашњег времена и остварују предикатску функцију. Пословице су структурно и семантички готово једнаке. Једнаке су и по присуству граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Ипак, имајући у виду поруку коју шаљу обе пословице може се доћи до закључка да су односи супротности готово неутралисани, то јест да супротстављене глаголске радње готово једнаким интензитетом делују на човека и да су практично обе прихватљиве по човека, јер долазе од Бога. У датим пословицама је реализована функција упозорења.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су такође исказани зависнословљеним реченицама односног типа с исказаним упитним заменицама *кто* (ко) и *ко* у функцији везника и неисказаним показним заменицама *тот* (тај или онај) или онај у функцији корелатива. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе лични глаголски облици *щадит* (поштеђује, чува) и *губит* (уништава), док у српској пословици центар опозитних односа чине лични глаголски облици *опрашта* и *шкоди*. Сви наведени лични глаголски облици, као и у претходном примеру, су исказани у форми трећег лица јединине садашњег времена. Пословице су структурно и семантички веома сличне. У руској пословици имамо анотнимијску супротност између поименичених придева *плохое* (лоше) и *хорошее* (добро) који се налазе у служби правог објекта у акузативу без предлога. Српски еквивалент, с друге стране, садржи у својој структури поименичене придеве у функцији неправог објекта у дативу намене без предлога *добрима* и *злима*. У наведеним пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, јасно поручују до чега може довести неодговарајуће понашање према злу и злим људима.

Трећа наведена руска пословица је исказана независнословљеном супротном реченицом са супротном везником *а* у својој структури. Лични глаголски облици

бьют (бију, туку) и *дают* (дају) су исказани у трећем неодређеноличном лицу множине садашњег времена и представљају центар опозитних односа у руској пословици. С друге стране, први српски еквивалент је исказан независносложеном супротном реченицом са супротном везником *а* у својој структури, док је други српски еквивалент асиндетског типа. Српски лични глаголски облици *кара* и *приговара* су употребљени у трећем лицу јединине несвршеног презента и образују центар опозитних односа у пословици. Поред свега, у руској пословици су супротстављене именице *кошка* (мачка) и *невестка* (невеста), а у српској пословици – именице *мајка* и *ћерка*, што представља случајеве именичке квазиантонимије. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

2.2.1.3.3. Квазиантоними са заједничком семом „људски карактер, особине“:

а) о подмуклим људима, неискреним особама, варалицама:

Ложкой *кормит*, а стеблом (*череном*)
глаз *колет* (Д 662)

Кусалом га *закусује*, а дршком му очи
вади (В 180)

Не украд, а просто *взял* (или а так
взял) (Д 167)

Није украо, већ *узео* да нико не види
(В 243)

Поклоны за поклоны отдавай:
кланялись тебе *занимаючи*,
накланяешься *собираючи* (Д 538)

Докле *проси* златна уста носи, а кад
враћа плећа обраћа (В 71)

Прва наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент исказани су независносложеним реченица супротног типа са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици *кормит* (храни) и *колет* (боде, вади) који су употребљени у трећем лицу јединине садашњег времена, док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине лични глаголски облици *закусује* и *вади* који су исказани у трећем лицу јединине несвршеног презента. Запажамо такође супротстављеност између именица *ложка* (*кашика*) и *стебель* (*дришка*), односно именица *кусало* и *дришка* које врше функцију неправих објеката у инструменталу без предлога са значењем средства. У наве-

деним пословицама је реализована функција упозорења, пошто пословице указују на једну од негативно конотираних црта у људској природи која се зове подмуклост.

Друга наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним супротним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облик с негацијом *не украл* (није украо) и лични глаголски облик *взял* (узео) који су исказани у форми трећег лица једнине прошлог времена, док центар опозитних односа у српском еквиваленту чине лични глаголски облици *није украо* и *узео* који су исказани у облику трећег лица једнине перфекта. Приметно је да руска пословица у својој структури садржи прилоге за начин *просто* (једноставно) и *так* (тек тако) у функцији речце за истицање, док српски еквивалент то нема, али има завршетак реченице „да нико не види“, што не постоји у руској пословици, премда се у дубинској структури пословице то свакако осећа. Пословице реализују функцију упозорења, односно указују на постојање људи коју можемо назвати манипулаторима, преварантима и слично.

Трећа наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним реченицама супротног типа. Руска пословица је асиндетског типа, док српска пословица у својој структури садржи доминантан супротни везник *a*. Центар опозитних односа у руској пословици чине форме глаголских прилога садашњих *занимаючи* (тражећи) и *собираючи* (сакупљајући), док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине лични глаголски облици *проси* и *враћа* који су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента. У руској пословици запажамо супротност између различитих глаголских облика једног глагола *кланялись* (клањали су се, молили) који је исказан у форми прошлог времена и *накланяешься* (молићеш, клањаћеш се) који је исказан у форми простог будућег времена. У саставу српског еквивалента имамо предикатско-објекатске конструкције *златна уста носи* и *плећа обраћа* које додатно појачавају ефекат опозитних односа. У пословицама је реализована функција упозорења. Дате пословице указују на негативне црте у људској природи која се огледају у неискреном понашању, лагању, варању.

б) о вредним и лењим људима:

Глубже *пахать* – больше хлеба
жевать (Д 905)

Ко земљу *превраћа*, њему земља и
одвраћа (Ш 55)

Кто *ест* скоро, тот и *работает* споро
(Д 807)

Спор на *јелу* – спор на *дјелу*

Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном безличном реченицом с облицима инфинитива *пахать* (*орати*) и *жевать* (*жвакати*) као центрима опозитних односа, док је српски еквивалент исказан зависносложеном односном реченицом с личним глаголским облицима *превраћа* и *одвраћа* као центрима опозитних односа који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Руску пословицу на композиционом плану карактерише употреба облика компаратива прилога *глубже* (*дубље*) и *больше* (*више*) који вршећи адвербијалну функцију ближе дефинишу форме инфинитива, док српска пословица садржи у својој структури исказани облик упитне заменице *ко* у функцији везника и исказани облик личне заменице *он* у дативу намене *њему*. У пословицама је остварена функција савета.

Друга наведена руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *кто* (*ко*) у функцији везника и исказаном показном заменицом *тот* (*тај, онај*), док српски еквивалент, исказан независносложеном саставном реченице асиндетског типа у својој дубинској структури садржи неискazan везник *ко* и неискazan корелатив *тај*. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облици *ест* (*једе*) и *работает* (*ради*) који су употребљени у трећем лицу једнине садашњег времена, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе глаголске именице *јело* и *дјело* које врше функцију неправог објекта у локативу. У руској пословици имамо антонимијску супротност између прилога за начин *скоро* (*брзо*) и *споро* (*споро*) који врше адвербијалну функцију ближе дефинишући глаголске радње, док је у српском еквиваленту таква супротност изостала. Српска пословица, наиме, готово да неутралише супротност између лексема *јело* и *дјело* понављањем придева *спор*, док руска пословица то чини на индиректан начин поручујући да „мало ради онај који брзо једе“. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

в) о лаковерним, наивним људима:

Чужую крышу *кроет*, а своя *течѐт* (а
своя *каплет*, а под своєю *капель*) (Д
624)

Туђу кућу *диже*, а своју *обара* (В 360);
Ко туђ посао *гледа*, свој *заборавља*. Ко
туђ посао *пази*, свој *заборавља* (В 172)

Руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Први српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, док су други и трећи српски еквиваленти асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици *кроет* (покрива) и *течѐт* (тече), односно *каплет* (капље), док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе лични глаголски облици *диже* - *обара*, односно *гледа* – *заборавља*, *пази* – *заборавља*. Пословице у први план стављају људе, који радећи у туђу корист, занемарују сопствене потребе.

г) о хвалисавцима, о људима склоним претеривању:

Кто *хвалится*, тот и с горы *свалится*.
Хвалился, да с горы и *свалился* (Д
737)

Ко *се хвали*, сам *се квари* (В 163)

Кто много *грозит*, тот мало *вредит* (Д
226)

Који много *пријети*, слабо *освећује* (В
157)

Прва руска наведена пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним реченица односног типа. Руска пословица у својој структури садржи исказану упитну заменицу *кто* (ко) у функцији везника и показну заменицу *тот* (*тај*, *онај*), док српски еквивалент садржи исказан везник *ко* и неизказан корелатив *тај* или *онај*. Центар опозитних односа у руској пословици чине повратни лични глаголски облици *хвалится* (хвали се), исказан у форми трећег лица једнине садашњег времена и *свалится* (*паиће*), исказан у форми простог будућег времена, односно *хвалился* (хвалио се) и *свалился* (пао је), исказани у форми трећег лица једнине прошлог времена. С друге стране, центар опозитних односа унутар српске пословице граде лични глаголски облици *хвали се* и *квари се* који су исказани у форми трећег лица

једине невршеног презента. Руска пословица у својој структури поседује грама-
тичку реч *и* у служби речце за истицање, док српски еквивалент тако нешто не по-
седује. Пословице врше функцију упозорења, односно поручују да је склоност ка хва-
лисању негативна људска особина.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су такође исказани
зависнослуженим односним реченица. Руска пословица садржи упитну заменицу *кто*
(*ко*) у функцији везника и показну заменицу *тот* (тај, онај) у функцији корелатива,
док српски еквивалент садржи односну заменицу *који* у функцији везника и неизска-
зану показну заменицу *тај* или *онај* у функцији корелатива. Центар опозитних од-
носа у руској пословици чине лични глаголски облици *грозит* (прети) и *вредит* (на-
носи штету) који су исказани у форми трећег лица једине садашњег времена, док се
у центру опозитних односа у српској пословици налазе лични глаголски облици
пријети и *освећује* који су исказани у форми трећег лица једине невршеног
презента. Пословице се осврћу на људе који речено ретко када спроведу у дело, што
се обично сматра негативном људском особином.

д) о људима склоним шалама, о духовитим људима:

Умей *пошутитъ*, умей и *перестать*
(Д 870)

Посвирај, па и за пас *зађени* (В 286),
Вук: „*Може се чоек н. п. и прошалити, и*
поиграти, ала се ваља и оканити“; *Посвири*,
пак *затакни* (за пас) (В 4374)

По пляске *погудка*, по песне *привев* (Д
233)

Каква *шала* онака и *одшалица* (В 137)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независ-
нослуженим реченицама заповедног типа с глаголским формама у облику импера-
тива *умей* (умеј) у руској пословици, односно *посвирај*, *зађени* и *посвири*, *затакни* у
српској пословици. Поред тога, руска пословица у својој структури садржи грама-
тичку реч у служби речце за истицање, док српски еквиваленти садрже речце за исти-
цање *па*, односно *пак* у структури, чиме се додатно наглашава присуство опозитних
односа. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине облици инфи-

нитива *пошутитъ* (нашалити се) и *перестать* (престати), док се унутар српског еквивалента у центру опозитних односа налазе форме заповедног начина *посвирај – зађени*, односно *посвири – затакни*. У овим пословицама је реализована функција савета, али и упозорења. Пословице, наиме, поручују да је потребно имати меру у опхођењу с људима, односно да треба препознати границу између шале и збиље.

Друга руска пословица је исказана независнословеном односном реченицом асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан зависнословеном односном реченицом с исказаним везником у виду придевске заменице *какав* и исказаним корелативом у виду придевске заменице *такав*. Наспрам руске конструкције *по пляске погудка* (према плесу песма) имамо српски паралелизам у виду конструкције *каква шала*, док наспрам конструкције *по песне припев* (према песми рефрен) имамо конструкцију *онака одшалица* уз присуство готово неизбежне граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Центар опозитних односа у руској пословици чине глаголске именице *погудка* (мелодија, песма) и *припев* (рефрен) које реализују функцију правог објекта у акузативу без предлога, док унутар српског еквивалента центар опозитних односа чине глаголске именице *шала* и *одшалица* (у значењу *одговора*) такође у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Потребно је напоменути како у грађењу опозитних односа на релацији *шала – одшалица* учествују префикс *од-* са значењем одвајања радње, односно суфикс *-ица* у служби грађења деминутива хипокористика женског рода на *-а*, с тим да је наведено значење овде ослабило и практично се изједначило са значењем основне именице *одговор*. За обе пословице је такође карактеристично одсуство предикатских форми. У овим пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

ђ) о агресивним, свађалачки расположеним људима:

На что с тем *дружиться*, кто охоч
браниться (В 31)

Ако је нетко *луд* не буди му *друг* (В 5)

Кто умеет *беситься*, тому ни с кем не
ужиться (Д 264)

Мрзна нарав *пријатеља* не тече (В
201)

Прва наведена руска пословица је исказана у форми зависносложене безличне реченице с инфинитивима *дружится* (дружити се) и *браниться* (свађати се) као центрима опозитних односа. Српски еквивалент је исказан зависносложеном условном реченицом с условним везником *ако* у својој структури. Услед преношења семантички подударне или сличне поруке, српска пословица у свом саставу не садржи глаголску опозицију. Центар опозитних односа унутар српског примера чине придев *луд* и именица *друг*. Пословице, вршећи функцију упозорења, поручују да не треба имати заједничког посла с људима који су склони агресивном понашању, свађи и сличним особинама које су свакако негативно конотиране у контексту руских и српских народних пословица.

Друга руска пословица је такође исказана зависносложеном односном реченицом с инфинитивима *ужится* (*привићи се, прилагодити се*) и *беситься* (*беснети*) као центрима опозитних односа. Српски еквивалент, исказан простопроширеном реченицом, услед преношења семантички подударне поруке, не садржи глаголске опозиције, то јест сусрећемо се с опозицијом коју формирају придев *мрзан* и именица *пријатељ*. Пословице реализују функцију упозорења, тако што у центар пажње стављају „мрзну нарав“, односно поручују да таква врста људи не може ни са ким да буде у пријатељским односима. Стога су лексеме *беситься* (беснети) и *мрзна* негативно конотиране, док су лексеме *ужится* и *пријатељ* позитивно конотиране.

е) о људима који умеју да чувају тајну, који поштују дату реч:

Видом не *видать*, слыхом не *слыхать*
(Р 194)

Што *видиш* не виђео; што *чујеш*, не чуо

Кто *молчит*, не *грешит* (Д 415)

Од *ћутања* још никог глава забољела није

Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном безличном реченицом с инфинитивима *видать* (виђати) и *слышать* (чути) као центрима опозитних односа. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом с поновљеним везником, односно корелативом у виду упитне заменице *што*. Центар опозитних односа у српском еквиваленту чине лични глаголски облици *видиш* и

чујеш који су употребљени у трећем лицу несвршеног презента. Руски облици инфинитива *видать* (виђати) и *слышать* (чути) су исказани с негацијом, тако да имамо реализацију модела супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. Српска пословица у својој структури такође садржи негацију основног облика глагола типа *видиши – не виђео, чујеш – не чуо*. Руским конструкцијама *видом не видеть – слыхом не слышать* семантички одговарају српске конструкције *видиши – не виђео, чујеш – не чуо*. Поред негације, сусрећемо се у српској пословици са супротстављеношћу глаголских времена, па тако имамо опозитан однос између облика презента *видиши, чујеш* и облика перфекта *виђео, чуо*. Пословице врше функцију упозорења, односно поручују да је „ћутање злато“.

Друга руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с исказаном упитном заменицом *кто* (ко) у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тот* (тај, онај) у функцији корелатива, као и личним глаголским облицима *молчит* (ћути) и *грешит* (грешити) који су дати у облику трећег лица садашњег времена. С друге стране, српски еквивалент је исказан простопроширеном односном реченицом и, услед преношења семантички исте или сличне поруке, не садржи глаголске опозиције. И ове пословице, као и претходне, поручују да је „ћутање злато“, односно *золотое словечко* (златна реч), тако да је и овде реализована функција упозорења.

2.2.1.3.4. Квазиантоними са заједничком семом „комуникација“:

а) однос типа „говорити – ћутати“.

Золото (или: Мошна) *не говорит*, да много *творит* (или: а чудеса творит)
(Д 82)

Новци ситно *звече*, ал' *се* далеко *чују*
(В 251)

Когда *гремит* оружје, законы *молчат*
(Цицерон)

Под оружјем *ћуте* закони (Вуј.)

В пустой бочке и звону много. Пустая
бочка пуше *гремит* (Д 735)

Празно буре (већма) *звучи* (В 290)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним супротним реченица са супротним везницима *да* и *а* у руској пословици, односно *али* у српској. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облик с негацијом *не говори* (*не говори*) и лични глаголски облик у полазном облику *творит* (*чини*). Ови лични глаголски облици су исказани у трећем лицу једнине садашњег времена. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе лични глаголски облици *звече* и *чују се* који су исказани у трећем лицу множине несвршеног презента. Дате пословице, вршећи функцију констатације постојећег стања, али и упозорења, наглашавају значај материјалног момента у човековом животу. Руска пословица, градећи однос контраста, истиче да "злато", односно „новчаник“ немају моћ говора, али да су у стању да почине многа чуда. Српски еквивалент шаље готово идентичну поруку, с тим да се слика контраста гради на бази две субјекатско-предикатске конструкције *новци ситно звече – далеко се чују*. Запажамо такође и прилошку квазиантонимију типа *ситно* (у значењу *слабо*) – *далеко*.

Друга наведена руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с исказаним прилогом за време *когда* (када) у функцији прилога и неисказаним прилогом за место *тогда* (тада) у функцији корелатива. Српски еквивалент је исказан простопроширеном реченицом и не садржи у свом саставу глаголску опозицију, премда се њено присуство у дубинској структури пословице снажно осећа. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облик *гремит* (грми) који је употребљен у трећем лицу једнине садашњег времена и лични глаголски облик *молчат* (*ћуте*) који је употребљен у трећем лицу множине садашњег времена. Такође и лични глаголски облик *ћуте* у српској пословици је исказан у форми трећег лица множине несвршеног презента. Запажамо паралелу у области именичке квазиантонимије типа *оружие – закони*, односно *оружје – закони*.

Трећа руска пословица и српски еквивалент су дати у виду простопроширених реченица унутар којих се не сусрећемо с експлицитно израженом глаголском опозицијом, премда се њено присуство у дубинској структури пословица снажно осећа.

Предикати *грмит* (грми) и *звучи* су исказани у облику трећег лица једнине садашњег времена, док њихови опозитуми могу бити објекатске, именичке синтагме *пустая бочка* (празна бачва, празно буре), односно *празно буре*. Пословице наглашавају сву тежину сиромаштва и беде, тако да је у њима дошло до реализације функције упо-зорења, али и констатације постојећег стања.

б) однос типа „говорити –чинити“.

Кто много *творит*, тот мало *делает*
(Д 407)

Где је много *приче*, мало је *рада* (Ш 41); У много *збора* мало *створа* (В 433)

Сказано – сделано

Речено – учињено (Вуј. 231)

Не много *слов*, да много *дела* (Д 546)

Мало *бесједи*, ал' много *твори* (В 191)

Не спеши *языком*, торопись *делом* (Д 407)

Ласно је *говорити*, ал' је тешко *творити* (В 182)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквиваленти исказани су зависносложеним односним реченицама. Руска пословица у својој структури садржи исказану упитну заменицу *кто* (ко) у функцији везника и исказану показну заменицу *тот* (тај, онај) у функцији корелатива, док српска пословица садржи исказани прилог за место *где* у функцији везника и неисказани прилог са значењем правца *тамо* у функцији корелатива. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облици *творит* (чини) и *делает* (ради) који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента и који врше предикатску функцију, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе глаголске именице *прича* – *рад* и *збор* – *створ* које у синтагматском споју с придевима *много* и *мало* врше функцију неправог објекта у генитиву. Лични глаголски облик *творит* и глаголске именице *прича* и *збор* су негативно конотирани у датом контексту, поистовећују се са slabим успесима, готово нерадом, док су лични глаголски облик *делает* и глаголске именице *рад* и *створ* позитивно конотирани и поистовећују се с нечим што представља успех, даје резултате. Присуство супротних

односа у обе пословице појачано је и супротстављеношћу између антонимијских прилога *много* и *мало* који означавају количину.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани непотпуним реченицама с трпним глаголским придевима *казано – сделано* и *речено – учињено* као центрима опозитних односа. Међу опозитним појмовима који су истакнути курсивом осећа се јака узрочно-последична веза која готово да неутралише супротне односе, тако да је у овим пословицама реализована функција констатације постојећег стања.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *да* (али) у руској пословици и супротним везником *али* у српској пословици. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголске именице *слово* (реч) и *дело* (посао) који врше функцију неправог објекта у партитативном генитиву, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе лични глаголски облици *бесједи* и *твори* који су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Пословице врше функцију упозорења, односно скрећу пажњу на људе који мало тога кажу, али пуно ураде и о којима најчешће влада мишљење да су мудри.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченица. Руска пословица је асиндетског типа, док је српски еквивалент супротног типа са супротним везником *али* у својој структури. Центар опозитних односа унутар руске пословице чини именице *јазик* (језик) и глаголска именица *дело* (посао), док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе облици инфинитива *говорити* и *творити* који врше објекатску функцију. Наведене пословице, вршећи функцију савета, поручују да треба добро размислити пре него што се нешто каже или уради, пошто последице чињења или говорења могу бити несагледиве.

в) однос типа „говорити – слушати“:

Слушай больше, а *говори* меньше (Д Бољу *ћеш чути* него *ћеш рећи* (В 30)
407)

Кто *говорит*, что хочет, сам *услышит*,
чего и не хочет (Д 412)

Ко *бесједи* шта хоће, мора *слушати*
шта не ће (В 149)

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном супротним реченицама са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном супротном реченицом поредбног типа с поредбеним везником *него* у структури реченице-пословице. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици императива *слушай* (слушај) и *говори* (говори) који су исказани у облику другог лица једнине садашњег времена, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе лични глаголски облик *ћеш чути* и *ћеш рећи* који су употребљени у футуру I. Руска пословица се одликује присуством антони-мијске опозиције у виду облика компаратива прилога *больше* (више) и *меньше* (мање), док српска пословица поседује поименичени облик компаратива придева у женском роду *бољу*. У пословицама је реализована функција савета. Пословице, наиме, саветују више пажње, а мање приче.

Друга наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су у облику зависно-словених односних реченица с исказаним везницима-корелативима *кто* (*ко*) у руској пословици и *ко* у српској пословици, односно неисказаним везницима-корелативима *тот* (*тај, онај*) у руској пословици и *тај* или *онај* у српској пословици. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облик *говорит* (*говори, прича*) који је исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента и лични глаголски облик *услышит* (*чуће*) који је исказан у форми футура I, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе лични глаголски облик *бесједи*, исказан у виду трећег лица једнине несвршеног презента и облик инфинитива *слушати*. Пословице се такође одликују постојањем супротности односа на бази негације полазног облика глагола *хочет* (*хоће*) – *не хочет* (*неће*) у руској пословици, односно *хоће* – *неће* у српској пословици. У пословицама је децидно реализована функција упозорења.

2.2.1.4. Узрочно-последична повезаност глаголских радњи и дејстава:

а) узрок/последича:

Что <i>испѣк</i> , то и <i>кушай</i> (Ж ² 67)	Како <i>дробииш</i> , онако <i>ћеш кусати</i>
Каково <i>накрошишь</i> , таково и <i>расхлебаешь</i> (Д 230)	Како <i>удробиш</i> онако <i>ћеш кусати</i> (В 140)
Каково <i>испечешь</i> , таково и <i>съешь</i> (Ж ² 67)	Како <i>си скувао</i> тако <i>ћеш</i> и <i>покусати</i>
Что <i>посеешь</i> , то и <i>пожнёшь</i> (Ж ² 70)	Каква <i>сјетва</i> , таква <i>жетва</i>

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним реченица односног типа. Руска пословица садржи у свом саставу упитну заменицу *что* (што) у функцији везника и показну заменицу *тот* (тај, онај) у функцији корелатива, док српски еквивалент садржи прилог за начин *како* у функцији везника и прилог за начин *онако* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облик *испѣк* (*испекао*), исказан у форми прошлог времена, као и облик императива *кушай* (*пробај*), исказан у другом лицу једине садашњег времена, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе лични глаголски облик *дробииш*, исказан у форми другог неодређеноличног лица једине несвршеног презента, као и лични глаголски облик *ћеш кусати* који је исказан у форми футура I. Обе пословице су одличан пример за употребу супротстављених лексема у пренесеном, секундарном значењу пошто нису употребљене у свом примарном значењу припремања, односно конзумирања хране. Наведене пословице, у ствари, указују на последице које ће човек трпети због свог понашања и чињења, тако да је у њима остварена функција упозорења.

Готово истоветну ситуацију имамо и у наредне три руске пословице, односно три српска еквивалента. Ради се претежно о зависнословеним реченицама односног типа с везничко-корелативним односом *каково – таково, что – то* у руским пословицама, односно *како – онако, како – тако, каква – таква* у српским пословицама. Карактеристична је употреба личних глаголских облика у другом неодређеноличног лицу једине садашњег времена *накрошишь* (*надробииш*) и *расхлебаешь* (*кусаћеш*), *испечешь* (*испечеш*), *съешь* (*појешћеш*), *посеешь* (*посејеш*), *пож-*

нѣшь (пожњећеш) у руским пословицама, као и *удробии* у другој српској пословици. Сусрећемо се такође с употребом футура I *ћеш кусати* и *ћеш покусати*, као и с употребом личног глаголског облика у форми перфекта *скувао си*.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент показују да неретко једној врсти речи одговара друга врста речи, па тако наспрам личних глаголских облика *посеешь* (посејаћеш) и *пожнѣшь* (пожњећеш), исказаних простим будућим временом, имамо глаголске именице *сјетва* и *жетва*. Такође, запажено је присуство граматичке речи *и* у служби речце за истицање, што, мишљења смо, само наглашава интензитет опозитних односа, тако карактеристичних за контекст руских и српских народних пословица. Пословице реализују функцију упозорења, то јест, како смо то већ истакли, указују на последице које ће човек трпети због што је чинио, чини или ће чинити.

Сперва *подумай*, а там и *скажи* (Д 410)

Мисли, па *говори*; *Испеци*, пак *реци*;
Прво *помисли*, пак *учини* (или: пак *говори*) (Д)

Семь раз *примерь*, один раз *отрежь*!
(Д 669)

Боље је *омјерити*, па *кројити* (В 27)

Не гонай, поколе *не перескочишь* (Д 734)

Најприје *скочи*, па онда *реци* хоп;
Прво *скочи*, па онда *реци* хоп

Прва наведена руска пословица и њени српски еквиваленти су исказани зависносложеним супротним, императивним реченицама са супротним везницима *а*, односно *па* и *пак* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици заповедног начина *подумай* (размисли) и *скажи* (реци) који су исказани у облику другог лица једнине свршеног презента, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе облици императива *мисли - говори, испеци - реци, помисли - учини, говори*. Потребно је истаћи да српски глагол *испећи* свакако није употребљен у свом основном значењу спремања јела, односно да је употребљен у секундарном значењу размишљања. Такође, потребно је истаћи да руска пословица у својој структури садржи прилоге *сперва* (као прво,

најпре) и *там* (тамо) у служби речци за истицање, док трећи српски еквивалент првој руској пословици такође садржи редни број *прво* и везник *пак* у служби речци за истицање.

Друга наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном заповедном реченицом асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан зависнословеном супротном реченицом са супротним везником *па* у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици императива *примерь* (*измери*) и *отрежь* (*одсеци*) који су исказани у другом лицу једнине простог будућег времена, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе облици инфинитива *омјерити* и *кројити*. Потребно је истаћи да курзивом истакнуте лексеме нису употребљене у свом основном значењу мерења, односно кројења, већ у секундарном значењу размишљања, доношења одлуке. У руској пословици имамо супротност између бројевних израза *семь раз* (*седам пута*) - *один раз* (*једном, једанпут*), док унутар српског еквивалента имао реализацију модела супротних односа са значењем поређења *боље А, него Б*.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним супротним, условним реченицама с временским везницима *поколе* у структури руске пословице, односно *па* у структури српског еквивалента. Центар опозитних односа у руској пословици чини облик заповедног начина с негацијом *гопай* (не гопај) и лични глаголски облик такође с негацијом *не перескочишь* (нећеш прескочити) који је исказан у другом лицу једнине простог будућег времена. У центру опозитних односа унутар српске пословице се налазе облици императива *скочи* и *реци* који су исказани у другом лицу једнине свршеног презента. Курзивом истакнуте глаголске лексеме свакако нису употребљене у свом примарном значењу прављења покрета приликом извођења народних игара, односно говорења, већ у секундарном, другостепеном значењу разумног понашања које се у контексту пословица издваја и постаје примарно. Пословице, наиме, поручују да је потребно задржати здрав разум, да се не треба радовати пре времена, односно пре него што нешто не буде реализовано. Запажамо такође однос супротстављености између прилога за време *најприје* – *онда*, *прво* – *онда* у српској пословици, док у

руској пословици опозитан однос такве врсте немамо, али се сусрећемо с употребом везника *поколе* (*док*) у временском значењу. Све наведене пословице у овом блоку врше функцију савета, али и упозорења, то јест поручују да треба добро размислити пре него што се изрекне или уради нешто, што би могло да остави тешке, несагледиве последице.

б) услов/последница:

<i>Помучишья</i> , так и <i>научишья</i> (Ж ¹ 97)	Док <i>се не намучи</i> , донде <i>се не научи</i> (В 45)
Не <i>потрудитья</i> , так и хлеба не <i>родитья</i> (не <i>добитья</i>) (Д 505)	Кад се мора <i>јести</i> , мора се и <i>радити</i> (Ш 53)
<i>Не помотришья – не увидишья, не расспросишья – не найдѣшья</i> (С 91)	Ко <i>пита, не скита</i> (В 166)
Рыбки <i>захочешья</i> , штаны <i>замочишья</i>	<i>Не скваси</i> задњицу, <i>не ухвати</i> рибицу

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама условног типа. Повратни лични глаголски облици *помучишья* (ако се помучиш) и *научишья* (научићеш се) су исказани у другом неодређеноличном лицу простог будућег времена и представљају центар опозитних односа унутар руске пословице. С друге стране, повратни лични глаголски облици у српској пословици *намучи се – научи се* исказани су у форми трећег лица јединине аориста и за разлику од руских глагола употребљени су с негацијом. За руску пословицу је карактеристична употреба речце за истицање *так* (*значи*), док је за српски еквивалент карактеристична употреба прилога за време *док* у функцији везника и прилога за време *донде* у служби корелатива. Наведене пословице су поучне природе. Оне, наине, шаљу поруку како се до знања долази улагањем великог напора. Стога је у овим пословицама реализована функција савета.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним реченицама условног типа. Повратне форме инфинитива *потрудитья* (потрудити се) и *добитья* (стећи), односно безлична форма глагола *родитья*

(појавиће се, биће) употребљени су с негацијом и чине центар опозитних односа у руској пословици, док центар опозитних односа унутар српског еквивалента формирају облици инфинитива *јести и морати* који врше објекатску функцију. За руску пословицу је поново карактеристична употреба речце за истицање *так* (значи), док се српски еквивалент одликује употребом исказаног прилога за време *када* у функцији везника и неисказаног прилога за време *тада* у служби корелатива. И ове пословице су, по својој природи, поучне. Руска пословица, наиме, поручује да се хлеб зарађује великом радом, док српски еквивалент шаље поруку да је рад нужен колико и храна. У пословицама су остварене функције савета и упозорења.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависносложеном реченицом условног типа. Српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом односног типа с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном повратном заменицом *тај или онај* у служби корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици с негацијом *не помотриши* – *не увидиши* (ако не погледаш, нећеш увидети), *не расспросиши* – *не найдёши* (ако не питаш, нећеш наћи) који су исказани у другом неодређеноличном лицу једнине простог будућег времена. С друге стране, у центру опозитних односа у српском еквиваленту налазе се лични глаголски облици *пита* и *скита* који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним условним реченицама асиндетског типа с неисказаним условним везником *если* (ако), односно *ако*. У склопу руске пословице имамо реализацију модела опозитних односа *ако А, онда Б* без негације, док се у српској пословици сусрећемо с реализацијом модела опозитних односа *ако не А, онда не Б* с негацијом и значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. Лични глаголски облици *захочеш* (пожелиш) и *замочиши* (поквасиш) исказани су у другом уопштеноличном лицу једнине простог будућег времена, док су лични глаголски облици с негацијом *не скваси* – *не ухвати* исказани у форми трећег лица једнине свршеног презента. У обе пословице се сусрећемо с именичким опозицијама типа *рыбки* (рибе) – *штаны* (панталоне), односно *задњица* – *рибица*. Пословице,

истовремено вршећи функцију савета и упозорења, поручују да успех није могућ без ризика.

2.2.1.5. Активне и пасивне радње, кретање и мировање:

а) кретање/мировање:

Добра слава за печкой *спит*, а худая по свету *бежит* (Д 688)

Добар глас далеко *иде*, а зао још даље (В 65)

Добра слава *лежит*, а дурная по свету *бежит* (Ж² 220)

Добар глас се надалеко чује, а рђав још даље (В 65)

А воз и ныне там (Крылов, „Лебедь, Щука и Рак“, Р 201)

Ако кола на две стране *вуку*, *не крећу се* с места (Ш 34)

Пеший конному не товарищ (Ж² 166)

Богати на мазгу *сједе*, а сиромаси *иду* на ноге (В 18)

Прве две наведене руске пословице и њени српски еквиваленти су исказани независносложеним реченицама супротног типа са супротним везником *a* у структури-реченица пословица. Центар опозитних односа унутар руских пословица чине лични глаголски облици *спит* (спава) и *лежит* (лежи) који означавају мировање и *бежит* (трчи) који означава кретање, док српски еквиваленти немају експлицитно изражену глаголску опозицију, али се присуство опозитних односа у структури пословица свакако осећа. Сви наведени лични глаголски облици, па и српски лични глаголски облици *иде* и *чује*, исказани су у трећем лицу једнине несвршеног презента. У датим пословицама имамо експлицитно испољену антонимијску придевску супротност типа *добрый – худой*, *добрый – дурной*, односно *добар – зао*, *добар – рђав*, као и граматичку супротстављеност између полазног облика прилога и облика компаратива истог прилога *далеко – даље*, *надалеко – даље*. Наведене пословице, вршећи функцију упозорења, поручују да се зе *зло* много дуже памти, него *добро*.

У трећој и четвртој руској пословици, исказаним простопроширеним реченицама, немамо експлицитно изражене глаголске опозиције, с којима се, иначе, сусре-

ћемо у склопу српских еквивалената. Центар опозитних односа у трећој и четвртој српској пословици чине лични глаголски облици *вуку* и *не крећу се*, односно *сједи* и *иду*. Лични глаголски облици *вуку* и *иду* означавају кретање, док лични глаголски облик с негацијом *не крећу се* и лични глаголски облик у полазном облику *сједи* означавају мировање. Трећа руска пословица и српски еквивалент реализују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења. Пословице, наиме, указују на људску неслогу, алкавост и сличне појаве. Четврта руска пословица и српски еквивалент у својој структури садрже антонимијске опозиције које чине поименичени придеви *пеший* (пешак) и *конный* (коњаник), односно поименичен придев *богати* и именица *сиромаси*. Пословице указују на евидентну друштвену и социјалну раслојеност, као и анимозитет, који влада између богатих и сиромашних, јаких и слабих.

б) кретање по земљи:

Муж возом *не навозит*, а жена
рукавом *не разносит* (Д 592)

Да чоек у кућу *доноси* вилама, а жена
из куће да *избацује* иглом, нема ништа
(од те куће) (В 62)

Кто *бежит*, тот и *спотыкается* (Д
484)

Ко *трчи* он *се натопрчи* (В 172)

Не рада баба повою, рада б покою (Д
514)

Дала баба пару да *се ухвати* у коло, а
послије двије да *се пусти* (В 57)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везинком *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облици с негацијом *не навозит* (да довезе) и *не разносит* (да изнесе) који су исказани у трећем лицу једнине простог будућег времена, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе облици *да доноси* и *да избацује* који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Лични глаголски облици *навозит* и *доноси* су позитивно конотирани, док су лични глаголски облици *развозит* и *избацује* негативно конотирани. Радње, истакнутек курзивом, одликују се јаком узрочно-последичном повезаношћу. У руској пословици се сусрећемо с реализацијом модела супрот-

них односа *не А*, *не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја, што ствара ефекат контрадикторности. Запажамо супротност између лексема *виле* и *игла* које означавају предмете из пољопривредног, односно кућног инвентара и које су исказане у инструменталу без предлога, са значењем средства. Ове по-словице поручују да је слога у кући неопходна, а као главни кривац за лоше стање у породици се, углавном, означава жена.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним односним реченицама с упитним заменицама *кто* и *ко* у функцији везника и показном заменицом *тај*, односно личном заменицом *он* у функцији корелатива. У центру опозитних односа унутар руске пословице се налазе лични глаголски облици *бежит* (трчи) и *спотыкается* (саплиће се, спотиче се), док центар опозитних односа у српској пословици чине лични глаголски облици *трчи* и *натопрчи*. Наведени лични глаголски облици су исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена. Курзивом истакнуте лексеме у српској пословици су пример за граматичку супротстављеност и о томе ће бити више речи у делу рада који се тиче граматичке антонимије и квазиантонимије. Пословице поручују да не треба журити, да ваља добро размислити пре било каквог чињења или доношења неке одлуке, тако да је у њима реализована функција упозорења.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним супротним реченицама. У руској пословици немамо експлицитно испољену глаголску опозицију, али се зато сусрећемо с контекстулном опозицијом на релацији *повой* - *покой*, где именица *повой* означава предмет помоћу којег руске сељанке обмотавају главу, док именица *покой* означава мир, смиреност, спокој, слободу. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе повратни лични глаголски облици *ухвати се* и *пусти се* који су исказани у форми трећег лица једнине свршеног презента. Примарно значење глагола *пустити се* односи се на «препуштање, предавање нечему, упуштање у нешто», док се примарно значење глагола *ухватити се* тумачи као «дохватити себе за неки део тела, дохватити нешто, домоћи се нечега и држати се за то». Ипак, у контексту пословице се сусрећемо с реализацијом секундарног значења глагола *ухватити се* «ући у коло», односно

глагола «пустити се» «изаћи из кола, напустити коло» и зато је ово, сматрамо, случај, карактеристичан за квазиантонимију. У пословицама је реализована функције жеље.

в) кретање по ваздуху:

Выше носа *плюнешь*, себя *заплюнешь*.
Кверху *плевать* – свою бороду
заплевать (Д 728)

Кад чоек нада се *пљуне*, на образ *ће
пасти* (В 134); Ко у небо *пљује*, на
образ му *пада* (В 173); *Пљуни* врх
себе, кад ли на образ (В 279)

Наведене руске пословице су исказане зависносложеним реченицама. Прва од две руске пословице у својој структури садржи личне глаголске облике *плюнешь* (пљунеш) и *заплюнешь* (испљуваћеш, попљуваћеш) у другом уопштеноличном лицу једнине, док друга садржи безличне облике инфинитива *плевать* (*пљувати*) и *заплевать* (*попљувати*). Посебно је занимљива улога префикса *за-* који уноси значење завршетка радње, самим тим и промену вида, тако да од несвршеног глагола правимо свршени облик глагола., што је свакако случај који карактерише граматичку квазиантонимију. Српски еквиваленти су такође исказани зависносложеним реченицама. Прва од три српске пословице садржи личне глаголске облике *пљуне* који је исказан у трећем лицу свршеног презента једнине и *пасти ће* који је исказан у футуру I. Друга од три српске пословице садржи личне глаголске облике *пљује* и *пада* који су употребљени у трећем лицу једнине несвршеног презента.

Најзад, трећа руска пословица нема експлицитно изражену глаголску опозицију, али се њено присуство у дубинској структури пословице и те како осећа, посебно, ако узмемо у обзир присуство у структури реченице облика императива *пљуни*, као и укупну поруку коју пословица шаље. Занимљивост у српским пословицама представљају предлошкопадешке опозиције типа *нада се – на образ, врх себе – на образ, у небо – на образ*, док у руским пословицама немамо експлицитно изражене сличне опозиције, али имамо прилоге са значењем просторне локализације *выше* (изнад) и *кверху* (горе, према горе). Наведене пословице врше функцију упозорења.

Пословице, наине, поручују да се последице негативног понашања, односно чињења свакако враћају, те да зато треба бити опрезан и пажљив.

г) кретање течности:

Не течёт, ин **канет** (*каплет*) (В 853)

Ако **не цури**, а оно **капље** (В 7)

Из большой посуды **не выльется**, а из малой **проплеснёшь** (Д 547)

Малени брегови брзо **се прелију** (В 191)

Через край **польёшь**, через край и **пойдёт** (Д 561)

Преко мјере никаква добра није (В 292)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависно-ложеним супортним реченицама с руским супротним везником *ин* (*али*) који је одлика разговорног стила и супротним српским везником *а* у структури реченица-пословица. Српска пословица садржи у свом саставу експлицитно исказани условни везник *ако*, док се присуство значења условности осећа у дубинској структури пословице. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облик с негацијом *не течёт* (*не тече*) и *канет* (*кане*) који је застарела форма, то јест *каплет* (*капље*), док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе лични глаголски облик с негацијом *не цури* и лични глаголски облик *капље*. Курзивом истакнуте лексеме су исказане у форми трећег лица једнине садашњег времена.

Друга руска пословица је исказана независносложеном супротном реченице са супротним везником *а* у својој структури. Српски еквивалент је исказан простопрширеном одричном реченицом и не садржи експлицитно изражену глаголску опозицију у својој структури. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине безлични глаголски облик с негацијом *не выльется* (*неће се излити*) и лични глаголски облик *проплеснёшь* (*попрскаћеш*) који је исказан у другом уопштеноличном лицу једнине. Српски повратни лични глаголски облик *прелију се* исказан је у трећем лицу множине свршеног презента. Пословице врше функцију упозорења, односно поручују да претеривање никуда не води.

Трећа наведена руска пословица је исказана у облику независносложене саставне реченице с граматичком речи *и* у служби речце за истицање. Српски еквивалент је, с друге стране, исказан простопроширеном безличном реченицом и не садржи експлицитну глаголску опозицију у својој структури. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облик *пољѣшь* (полићеш) који је исказан у другом уопштеноличном лицу једнине простог будућег времена и лични глаголски облик *пойдѣт* (кренуће) који је исказан такође у простом будућем времену. И ове пословице врше функцију упозорења, односно поручују да је претеривање у било чему штетно.

д) активност/пасивност:

Сиди криво, а *суди* прямо (Ж² 242)

Криво *сједи*, а право *реци* (В 175)

Правдой мир держится (Р 104)

Правда *држи* земље и градове, а неправда *руши* обадвоје

Бумага всё терпит (С 31); Бумага *терпит*, перо *пишет*

Хартија све трпи

Человек *предполагает*, а бог *располагает* (*перевод*) (Д 36)

Човек *снује*, а бог *одлучује* (*одређује*)

Лучше *в обиде быть*, нежели *в обидчиках* (Ж² 148)

Боље је неправо *трпљети*, него неправо *чинити* (В 26)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним реченицама супротног типа с доминантним супротним везником *а* у структури како руских тако и српских пословица. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине облици императиви *сиди* (седи) и *суди* (суди), док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе облици императива *сједи* и *реци*. Лични глаголски облици *суди* (суди) и *реци* означавају активне радње, док лични глаголски облици *сиди* (седи) и *сједи* означавају пасивне радње. Поред тога, у обе пословице имамо антонимијску прилошку реализацију *криво* - *прямо* (криво-право) и *криво* – *право*. Пословице, позивањем на правду, праве занимљиво поређење на тему

положаја тела, односно истичу да човек може седети „криво“, али да мора судити, говорити, сведочити „право“.

Друга наведена руска пословица у својој структури не садржи експлицитно изражену глаголску опозицију, али се присуство опозитних односа у структури пословице свакако осећа имајући у виду поруку коју пословица шаље. Српски еквивалент, међутим, у својој структури садржи глаголску опозицију типа *држи* – *руши*. Наведени лични глаголски облици су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Лични глаголски облик *руши* означава активну радњу, док лични глаголски облик *држи* означава пасивну радњу. Пословице наглашавају значај правде у животу обичног човека, као и рушилачку моћ неправде.

Трећа наведена руска пословица, исказана простопроширеном реченицом, садржи у својој структури глаголску опозицију *терпит* (трпи) – *пишет* (пише), исказану у трећем лицу једнине садашњег времена, док српски еквивалент, такође исказан простопроширеном реченицом, не садржи експлицитно изражену глаголску опозицију. Лични глаголски облик *пишет* означава активну радњу, док лични глаголски облик *терпит* означава пасивну радњу. Пословице врше функцију упозорења, односно указују на негативну црту у људском понашању која се огледа у исказивању прекомерне количине глупости.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним реченицама супротног типа с карактеристичним везником *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине лични глаголски облици *предполагает* (претпоставља) и *располагает* (располаже) који су исказани у трећем лицу једнине садашњег времена, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе лични глаголски облици *снује* и *одлучује*, односно *одређује* који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Лични глаголски облици *располагает* и *одлучује*, *одређује* означавају активне радње, док лични глаголски облици *предполагает* и *снује* означавају пасивне радње. У обе пословице се сусрећемо с прагаматичким супротстављеностима типа *бог - човек*. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упо-

зорења. Пословице, наине, праве јасну поделу власти између бога и човека, односно дефинишу сфере утицаја које имају бог и човек.

Пета руска пословица у својој структури на садржи јасно изражену глаголску опозицију, док центар опозитних односа унутар српске пословице чине облици инфинитива *трпљети* и *чинити*. Инфинитив *чинити* означава активну радњу, док инфинитив *трпљети* означава пасивну радњу. У склопу руске пословице имамо граматичку супротстављеност између независних глаголских синтагми *быть в обиде* (бити међу увређенима) – *быть в обидчиках* (бити међу онима који наносе увреду), док се унутар српског еквивалента сусрећемо с реализацијом модела супротних односа са значењем поређења *боље А, него Б*. Пословице врше функцију упозорења. Пословице, наине, јасно поручују да је боље трпети неправду, него чинити зло.

2.2.2. Лексичке опозиције код квазиантонима-именица.

2.2.2.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица. Сусрећемо се, наине, с појавом која је веома честа у склопу народних пословица, када услед контекста пословица долази до потирања, односно одвођења у други план примарних семантичких реализација изолованих антонимијских парова и када мање важна, секундарна значења избијају у први план и постају примарна у датом контексту. Илустроваћемо ову ситуације следећим примерима:

а) позитивно конотиране именице „дан“ и „јутро“/негативно конотиране именица „ноћ“ и „вече“:

День да *ночь* – сутки прочь, а всё к смерти поближе (Д 280)

Нико не зна шта носи *дан*, а шта носи *ноћ* (В 3746)

Утро *вечера* мудренее (т. е. *подождем*) (Д 118); Хвали *утро* *вечером* (Ж² 265)

Старије је *јутро* од *вечера* (В 330)

Унутар прве руске пословице и њеног српског еквивалента издвајамо опозицију *дан* – *ноћ*. Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српска пословица ис-

казана зависносложеном односном реченице с поновљеним везником *шта*. Лексема *дан* је изразито позитивно конотирана и поиствећује се с добрим, срећом, успехом, светлим, док је лексема *ноћ* изразито позитивно конотирана и поиствећује се са злом, несрећом, губитком, тамом. У контексту пословица, и услед преношења одговарајуће поруке, значење позитивног, односно негативног избија у први план, што доводи до одвођења у други план примарних семантичких реализација лексема *дан* и *ноћ*. Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Лексема *јутро* је позитивно конотирана и поиствећује се с добрим, срећом, успехом, светлим, док је лексема *вече* негативно конотирана и поиствећује се са злом, несрећом, губитком, тамом. У контексту пословица, то јест услед преношења одговарајуће поруке, значење позитивног, односно негативног избија у први план, што доводи до одвођења у други план примарних значења доба дана лексема *јутро* и *вече*. Иначе, примарно значење лексема *дан*, *ноћ*, *јутро* и *вече* повезано је с означавањем доба дана.

б) позитивно конотирана именица „десница“/негативно конотирана именица „левица“:

Пусть *левая* рука не знает, что делает Нека не зна *десница* шта баје *левица*
правая

Наведена руска пословица не садржи у својој структури именичку опозицију типа *десница* - *левица* с каквом се, иначе, сусрећемо унутар српског еквивалента. У руској пословици имамо придевску опозицију типа *правый* (десни) – *левый* (леви). Српској именичкој опозицији одговарала би руска именичка опозиција *права* (*десница*) – *лева* (*левица*). Именица *десница* је изразито позитивно конотирана, поиствећује се с добрим, срећом, добитком, успехом, док је именица *левица* изразито негативно конотирана и поистовећује се са злим, несрећом, губитком, неуспехом. Уопштено посматрано десна страна се повезује с добрим, срећом, добитком, успехом, док се лева страна повезује са злим, несрећом, губитком, неуспехом. Руска пословица, штавише, доводи леву страну у неравноправан положај употребом форме императива „нека не зна лева рука, шта ради десна“, док српски еквивалент такође у

форми императивне реченице препоручује да је боље да не зна десноца „шта баје“, односно о чему говори, прича левица.

в) позитивно конотирана именица „лето“/негативно конотирана именица „зима“:

Зиме и лету перемены (союзу) нету (Д 913) Што ти *љето* да, *зима* не узимље (Д 6352)

Наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном, потврдном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависносложеном односном реченицом с исказаним корелативом у виду упитне заменице *што* и неисказаним корелативом у виду показне заменице средњег рода *то* у другом независном делу реченице. Лексема *лето* је изразито позитивно конотирана и поиствећује се с добрим, срећом, успехом, светлим, док је лексема *зима* изразито позитивно конотирана и поиствећује се са злом, несрећом, губитком, ладним. У контексту пословица, а услед преношења одговарајуће семантичке поруке, значење позитивног, односно негативног избија у први план, што доводи до одвођења у други план примарних семантичких реализација лексема *зима* и *лето*. Наведене пословице штавише поручују да не може бити заједништва између крајности попут лета и зиме.

г) позитивно конотирана именица „мушкрац“/негативно конотирана именица „жена“:

Муж возом не навозит, а *жена* рукавом не разносит (Д 592) Да *чоек* у кућу доноси вилама, а *жена* из куће да избацује иглом, нема ништа (од те куће) (В, дод. 50)

У наведеним пословицама се сусрећемо с опозицијом типа *муж* - *жена*, односно *мушкарац* - *жена*. Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеном супротним реченицама са супротним везинком *а* у структури реченица-пословица. Имајући у виду друштвене и историјске околности у којима су се рађале и у којима су настајале пословице, није чудно што су лексеме *муж* и *чо(в)ек* биле доминантно позитивно обојене, док је лексема *жена* била изразито негативно

конотирана. Пословице представљају мушкарца као некога ко доприноси породици, кући, док је жена, у већини руских и српских народних пословица, приказана као извор невоља готово на сваком плану.

2.2.2.2. Семантички асиметричне лексеме. – С овом појавом сусрећемо се када постоји очигледна семантичка асиметрија између две лексеме. Права антонимија се успоставља, онда када постоји потпуна симетрија на нивоу значења супротстављених речи. Мишљења смо да у примерима који предстоје нема такве симетрије. Стога ћемо овакве и сличне случајеве сврставати у квазиантонимију. Илустроваћемо ову ситуацију следећим примерима, а онда их коментарисати:

На человеческую *глупость* есть божья *премудрость* (Д 37); Мало *мудрости*, много *глупости*. Ум разбежался по дуростям (Д 457); Лучше с *умным* в аду, чем с *глупым* в раю (Д 446)

Тешко је *мудрому* међу *будалама* бесједити (В 5531); Што један *луд* замрси, сто *мудријех* не могу размрсити (В 6269); Што један *луд* баци камен у бунар, десет *паметних* не може га извадити (В 6268)

У српским народним пословицама лексеме *мудар* и *паметан* супротстављају се лексемама *будала* и *луд*. У Речнику српског језика (РСЈ, Матица српска, Нови Сад 2011) лексема *мудар* се објашњава на следећи начин: «*који се одликују великом памећу, врло паметан, уман, који садржи, одражава мудрост, који испољава, изражава памет, мудрост, који зрачи памећу, мудрошћу*». Наводи се чак и значење *препредности, лукавости*. Лексема *паметан* повезује с особама које се *одликују интелигенцијом, способношћу доброг, интелектуалног расуђивања*, као и с *интелигентним, оштроумним, бистрим, проницљивим, сналажљивим* људима. Лексема *луд* као примарно има следеће значење: «*ментално, умно поремећен, неспособан за умно расуђивање, духовно ограничен, малоуман, слабоуман, умоболан*». Наведено је, такође, и значење карактеристично за особу која је ван себе, која не влада собом и својим поступцима. Лексема *будала*, поред тога што је стилски маркирана, турцизам је, објашњава се као *неразборита, глупа особа, глупак*, али и као *наивна, лаковерна особа, наивчина*. Квазиантонимија се овде огледа, пре свега, у односу између примарних значења лексема *мудар* и *паметан* и секундарног значења лексеме *луд*: *глуп, апсурдан, неразборит*,

непромишљен, неуравнотежен, ненеискусан, незрео, наиван. У српским пословицама, међутим, нисмо наишли на пример у којем је садржана лексема *премудрост*, док смо се у руским пословицама, у више наврата, сусрели с речју *премудрость*. У Даљевом *Речнику Живог великоруског језика* (Даль 1965) именица *премудрость* је објашњена као „*высшая мудрость, согласующая плотскую жизнь человека с бытѐм духовным*“, именица *глупость* као „*свойство глупого; // самое дело: глупый поступок, речь, дело*“, док је именица *мудрость* објашњена као „*свойство мудрого; // самое дело: мудрый поступок, речь, дело*“. У руској пословици *На человеческую глупость есть божья премудрость* постоји, дакле, очигледна семантичка асиметрија између значења лексема *премудрость* и *мудрость*. Именица *премудрость*, наиме, означава синоним експресије, док је именица *мудрость* неутралан појам. Праву антонимију, у овом случају, образују семантички неутрални појмови *мудрость* и *глупость*, односно *умный* и *глупый*, што се види из описаног значења ових речи, као из саме пословице *Мало мудрости, много глупости. Ум разбежался по ду-ростям*, односно *Лучше с умным в аду, чем с глупым в раю*. Семантичка симетрија не сме бити нарушена на начин какав постоји на релацији *премудрость-глупость* и тада говоримо о квазиантонимији. Обратићемо пажњу и на то да је руским речима *глупость, глупый*, имајући у виду примарна значења и језик пословица, ближа српска реч *будала*, него лексема *луд* која тек преко свог секундарног значења долази у семантички међуод-нос с примарним значењем руских лексема *глупость, глупый*.

2.2.2.3. *Стилски и временски разнородне лексеме.* – Квазиантонимија је овде резултат, како је већ истакнуто, стилско-употребне маркираности појединих лексема, иако је семантичка страна супротности значења задовољена. Неке од лексема, курзивом истакнуте, су застареле до те мере да се готово не користе, неке се употребљавају веома ретко, друге су веома фреквентне, одлика су некњижевног, народног изражавања, припадају провинцијализмима, дијалекатске су природе, неке су одлика високог поетског стила, итд. Навешћемо, у даљем току рада, неке карактеристичне примере:

а) *правда - кривда (устар., народ.-поэт.)/правда – кривда заст., песн.):*

Правда живѐт у бога. *Правда* у бога, а *кривда* (устар., народ.-поэт.) на земље (Д 203)

Ако *правда* не помаже, *кривда* (заст., песн.) не ће помоћи (В 87)

Руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависносложеном условном реченицом с условним везником *ако* у структури реченице-пословице. У саставу обе пословице се налази стилски маркирана реч *кривда* са значењем *неправде*, док је лексема *правда* стилски неутрална како у руском тако и у српском језику. Именице *правда* и *кривда* (устар., народ.-поэт.) у руској пословици, односно *правда* и *кривда* (заст., песн.) у српској пословици врше субјекатску функцију. Контраст у руској пословици је појачан повезивањем *правде* с *богом*, а *кривде*, односно *неправде* с *људима*, док српска пословица истиче да *кривда* свакако неће помоћи, ако то већ *правда* не може да учини. У датим пословицама је остварена функција упозорења, али и констатације постојећег стања.

б) *мудрост* - *дурост* (разг.) *мудар* – *будала*:

Мало *мудрости*, много *дурости* (разг.).
Ум разбежался по дуростям (Д 457)

Тешко је *мудрому* међу *будалама*
бесједити (В 5531)

Руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар руске пословице чине стилски неутрална лексема *мудрост* (мудрост) и стилски маркирана лексема *дурост* (глупост), док би односе карактеристичне за праву антонимију градиле лексеме *мудрост* (мудрост) и *глупост* (глупост). Функцију предикатива врше прилози *мало* и *много* који означавају количину. С друге стране, центар српске пословице чине стилски неутралне лексеме поименичени придев *мудар* и заједничка именица *будала* која је по пореклу турцизам. Функцију предикатива врши прилог *тешко* са значењем начина. Такође, у структури српске пословице се налази инфинитив *бесједити*. Облици инфинитива су, иначе, доста чести како у руским тако и у српским народним пословицама. Лексеме *мудрост* (мудрост) и *глупост* (глупост) у руској пословици, у склопу именичких

синатагми *мало мудрости* и *много дурости*, врше функцију неправог објекта у генитиву, док лексема *мудар* у српској пословици врши функцију логичког субјекта у дативу намене, а лексема *будала* функцију неправог објекта у локативу са значењем места. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења, уједно и констатације постојећег стања.

в) *гроза* - *вёдро*/дажд (*арх.*) – сунце:

После *грозы вёдро*, после горя радость
(С 260)

Иза сваког *дажда* (*арх.*) *сунце* грије (В
107)

Руска пословица је исказана у облику независносложене супротне реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар руске пословице чине стилски неутралне лексема *гроза* (*невреме*) и *вёдро* (лепо време), док центар српског еквивалента чине стилски маркирана лексема дажд (*арх.*) и стилски неутрална лексема *сунце* у значењу лепог времена. Опозиције *гроза* (*невреме*) и *вёдро* (*лепо време*), односно *дажд* (*арх.*) и *сунце* врше објекатску функцију. Пословице на метафоричан начин преносе поруку како после сваког невремена, то јест несреће следи лепо време, односно срећа. Наиме, примарна значења лексема *гроза* (*невреме, олуја, непогода*) - *вёдро* (*заст., нар., лепо, ведро, сунчано време*), односно *дажд* (*арх.*), *киша* - *сунце* су „одведена“ у други план, на површину су избиле мање важна, секунадрна значења која су постала примарна у датом контексту. У пословицама је остварена функција упозорења.

г) *выигрыш* - *проигрыш*/фајда (*разг.*) – *штета*:

Выигрыш с *проигрышем* на одних
санях ездят (Д 825)

Ко се *фајди* (*разг.*) нада онај ваља и
штету да трпи (В 2601)

Руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, у чијем центру опозитних односа се налази удвојени субјекат у виду социјативне конструкције *выигрыш* с *проигрышем* (добитак и губитак). У питању су стилски неутралне глаголске именице. У структури српске пословице сусрећемо се са стилски маркираном лексемом *фајда* (*разг.*), али и стилски неутралном лексемом - *штета*.

Односе карактеристичне за праву антонимију граде именице *корист и штета*. У пословицама је реализована функција упозорења.

2.2.2.4. Контекстуално супротстављање најразличитијих лексема. Модели неправне антонимије на материјалу именица. – У овом делу рада покушаћемо да прикажемо најфреквентније моделе неправних антонима с којима се сусрећемо у руским и српским народним пословицама. С тим у вези Рајна Марковић истиче како «велики број народних пословица своју мисаону и стилску упечатљивост постиже супротстављањем двеју појава, двају појмова» (Марковић 1994: 216). За разлику од правих антонима који се одликују семантичком, граматичком, стилском, функционалном припадношћу, неправи антоними већину ових критеријума не поседују. Покушаћемо, стога, у даљем току рада, да дамо преглед најфреквентнијих модела неправних антонима у руским пословицама послуживши се моделима Рајне Марковић (Марковић 1994: 209-218). Потребно је, иначе, истаћи велику учесталост оваквих квазиантонима управо међу именицама, као и чињеницу да их је Рајна Марковић у свом раду о *Неправим антоними-ма на материјалу Вукових пословица* (Марковић 1994) издвајала претежно на материјалу именица.

2.2.2.4. 1. О људима. – У руским и српским народним пословицама постоји претежно подела на добре и лоше људе. Такође, говори се о храбрим људима, људима достојим сваког поштовања, људима од угледа и положаја у друштву. Насупрот њима су људи који су у пословицама приказани у негативном светлу. Реч је о безвредним особама, слабићима, кукавицама, лажовима, доушницима, лоповима и слично. Потребно је свакако нагласити да је супротстављеност овде резултат разних конотативно-прагматичких околности, односно традиционалних уверења, представа, асоцијација једне језичке средине о одређеним појавама, појмовима. Примарна значења лексема практично нису супротстављена, па стога овакве примере сврставамо у квазиантонимију. Овај модел неправне антонимије можемо илустровати следећим примерима:

а) *добар човек/лош човек*:

Золото и в *болоте* светится (С 59); Зна се *злато* и у *ђубрету* (В 1522)
Золото и в *грязи* блестит (Р 106)

Золото как ни *черни*, чёрным не будет
(С 59)

Рђа се за *злато* не прима (В 4652)

Скотина чешется бок о бок, а *люди*
врознь (Д 773)

Тако ми се не ископала три семјена:
људско, скотско и земаљско! (В 5330)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су у облику простопроширених изјавних реченица. Центар опозитних односа чине именице *золото* (злато) и *болото* (мочвара, баруштина), односно именице *золото* (злато) и *грязь* (*блато, муљ, прљавиштина*), као и именице *злато* и *ђубре* у српској пословици. Именице *золото* и *злато* су позитивно конотиране, поистовећују се с добрим, поштеним, изузетним људима, људима вредним пажње, људима од угледа, док су именице *болото, грязь* и *ђубре* негативно конотиране и поистовећују се с лошим, злим, непоштеним, безвредним људима. Пословице на метафоричан начин истичу како се *добро* увек препознаје, односно како *злато* сија чак и у *блату, муљу, прљавиштини, ђубрету*. Обе пословице у свом саставу поседују граматичку реч *и* у служби речце за истицање, што само додатно истиче вредност *добра* у односу на *зло*. Именице *золото* и *злато* врше субјекатску функцију, док именице *болото, грязь* и *ђубре* врше објекатску функцију.

Сличну ситуацију имамо у другој руској пословици, односно њеном српском еквиваленту. Руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. У склопу наведених реченица-пословица, руска именица *золото* и српска именица *злато* врше субјекатску функцију, док именице *чернь* и *рђа* врше објекатску функцију. Именице *золото* и *злато* су позитивно конотиране, док су именице *чернь* (црnilo, необразована, некултурна светиња) и *рђа* негативно конотиране. Руска пословица шаље поруку како сјај злата, односно доброг и поштеног човека, нипошто не може потамнети, чиме се додатно истиче супротност и супротстављеност између појмова *добра* и *зла*. Српски еквивалент прави јасну разлику између *злата* и *рђе*, односно *добра* и *зла* истицањем да се „рђа за злато не прима“. Именице *золото*, односно *злато* врше субјекатску функцију, док именице *чернь* и *рђа* врше објекатску функцију. У прет-

ходно наведеним пословицама дошло је до реализације функције упозорења, као и констатације постојећег стања.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Центар опозитних односа чини именица *људи* (*људи*) која је позитивно конотирана и именица *скотина* (скот, гад) која је негативно конотирана. Именице *људи* и *скотина* врше субјекатску функцију. Трећа српска пословица исказана је зависносложеном изјавном реченицом, чији центар опозитних односа чине придеви *људско* и *скотско*. Придеви *људско* и *скотско* врше атрибуцкску функцију. Придев *људски* је позитивно конотиран, док је придев *скотски* негативно конотиран. Такође, пословица је исказана у виду клетве с препознатљивим клетвеним изразом типа *тако ми* на самом почетку реченице.

б) *човек од угледа, храбар, поштен/човек без угледа, кукавица, лажов, лопов* и сл.:

Сморчиком гљадит, *а богатырём* кашу
оплетает (Д 966)

Ако је и *го*, али је *соко* (В 28)

Вору воровское, а *доброму* доброе (Д
168)

Жена се узда у плач, а *лупеж* у лаж (В
1281)

Ни *праведнику* вещи, ни *грешнику*
конца (Д 190)

Ђаво није ни да се не *поправи*, а анђео
није да не *погријеши* (Дод. 57, Вук)

Сегодня *полковник*, завтра *покойник*
(Д 67)

Данас *везир* сјутра *резил* (В 839)

Из *грязи*, да посажен в *князи* (Д 720)

Из *кабанице* у *црљену чоху* (Д)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним супротним реченицама са супротним везником *а*, односно *али* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *сморчик* (човечуљак) и *богатырь* (јунак, див), односно придев *го* и именица *соко* у српској пословици. Именице *богатырь* и *соко* су позитивно конотирани, поисто-

већују се с храбрим људима, јунацима, док су именица *сморчик* и придев *го* негативно конотирани и поистовећују се с кукавицама, slabим људима. Именице *сморчик* и *богатырь* у руској пословици врше објекатску функцију, док придев *го* у српској пословици врши атрибуатску функцију, а именица *соко* објекатску функцију. Субјекат је у обе пословице изостављен, али се његово присуство у дубинској структури пословица осећа. У пословицама је реализована функција упозорења. Пословице, наиме, упозоравају како изглед може да превари, односно како јунаштва може бити тамо где се оно најмање очекује.

Друга руска пословица и њен српски приближни еквивалент су такође исказани независнословеним супротним реченицама с карактеристичним и доминантним супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Руска именица *вор* (лопов) и поименичени придев *добрый* (добар) остварују функцију логичких субјеката у дативу намене, док именице *жена* и *лупеж* у српској пословици врше функцију граматичких субјекта. Руски поименичени придев *добрый* и српска именица *жена* свакако су позитивно конотирани, док су именице *вор* и *лупеж* негативно конотиране. Супротстављеност у руској пословици појачана је присуством поименичених придева доброг (добро) и *воровское* (лоповско) који врше објекатску функцију, док се у српској пословици сусрећемо с контекстуалном опозицијом између именица *лаж* и *плач*. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења, али и констатације постојећег стања.

Трећа наведена руска пословица је исказана независно-словеном супротном реченицом асиндетског карактера, унутар које имамо реализацију модела опозитних односа *ни А, ни Б* са значењем негирања читаве класе, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. Српска пословица, која представља приближан еквивалент, исказана је независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. У склопу српске пословице имамо реализацију модела опозитних односа *не А, не Б* такође са значењем негирања читаве класе, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *праведник* (праведник) и *грешник* (грешник), док би еквивалент томе у руској пословици могли бити глаголи *поправити се* – *погреши* који су употребљени у форми

заповедног начина. Снажна контекстуална супротстављеност, у оквиру српске пословице, свакако се осећа између лексема *анђео* – *ђаво*, али о таквим супротстављеностима ће бити више речи у делу рада који ће се тицати контекстуалног супротстављања на бази *оноземаљског* и *овоземаљског*. У наведеним пословицама је остварена функција упозорења, али и констатације постојећег стања.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним супротним реченицама асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *полковник* (пуковник) и *покойник* (покојник), односно именице *везир* и *резил* у српској пословици. Именице *полковник* и *везир* су позитивно конотиране, поистовећују се с људима од угледа, људима високо котираним на друштвеној лествици, поштованим људима, док су именице *покойник* и *резил* негативно конотиране и поистовећују се с људима који су игубили поштовање, углед, положај и слично. Именице *полковник* и *покойник*, односно *везир* и *резил* реализују објекатску функцију. Пословице, поред свега, остварују функцију упозорења. Пословице упозоравају да је веома танка граница између благостања и беде, богатства и сиромаштва, успона и пада.

Пета наведена руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *да* у својој структури, док је српски еквивалент такође исказан зависносложеном супротном реченицом, али асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чини именица *князь* (кнез) и *грязь* (блато, муљ, прљавштина), односно именица *кабаница* и именичка синтагма *црљена чоха* у српској пословици. Именица *князь* и именичка синтагма *црљена чоха* су свакако позитивно конотиране, поистовећују се с поштованим људима, људима од угледа, људима на високим друштвеним положајима, док су именице *грязь* и *кабаница* негативно конотиране и поистовећују се с људима који су игубили углед, поштовање, положај и слично. Курзивом истакнуте именице како у руској тако и у српској пословици, у оквиру предлошкопадешких конструкција *из грязи - в князи*, односно *из кабанице - у црљену чоху*, о којима ће бити речи у посебном делу рада, врше објекатску функцију. Наведена руска пословица, у својој структури садржи, трпни глаголски придев *посажен*, док у српској пословици немамо исказану глаголску форму. Такође,

обе пословице се одликују изостављеним, неисказаним субјектом, иако се његово присуство у структури реченица-пословица свакако осећа. Пословице, поред свега, остварују функцију упозорења, али и констатације постојећег стања.

в) *пријатељ/непријатељ*:

Больше *друзей* – больше и *врагов*.

Бойся *друга*, как *врага* (Д 774)

У стара *крвника* нема нова *пријатеља*

(В 5930); У старом *душманину* нема

новог *пријатеља* (Д 5932)

Пеший конному не товарищ (Ж² 166)

Пјешак на *коњика* увјек мрзи (В 4247)

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном саставном реченицом с граматичком речи *и* у служби речце за истицање. Српски еквиваленти су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Ополитни центар ових пословица чине руске именице *друг* (пријатељ) и *враг* (непријатељ), односно српске именице *пријатељ* и *крвник*, то јест *душманин*. Именице *друг* и *пријатељ* су позитивно конотиране, док су именице *враг* и *крвник*, односно *душманин* негативно конотиране. Руска пословица поручује да се с бројем пријатеља повећава и број непријатеља, да се пријатеља треба бојати, као и непријатеља, док српска пословица прави јасну границу између појмова *пријатељ*, односно *крвник* и *душманин*. Именице *друг* и *враг* у руској пословици врше објекатску функцију у склопу именичких синтагми *больше друзей – больше врагов*, док у склопу именичке синтагме *стара крвника* именица *крвник* врши функцију логичког субјекта у генитиву потицања, а у склопу именичке синтагме *старом душманину* именица *душманин* реализује функцију неправог објекта у дативу намене. Именица *пријатељ* се налази у функцији правога објекта, односно у функцији словенског генитива с негацијом испред себе. У овим пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним изјавним реченицама. У центру ополитних односа се налазе руске именице *пеший* (*пешак*) и *конный* (*коњаник*), односно српске именице *пјешак* и *коњик*. У овом случају могло би бити речи о подједнакој позитивној, односно негативној конотираниости појмова *пеший - конный* и *пјешак – коњик*. Именице *пеший* и *пјешак* се налазе у

функцији субјекта, док именица *конный* врши функцију неправог објекта у дативу намене, а именица *коњик* функцију неправог објекта у акузативу. Функцију одричног облика глагола *есть* (*јесте*) у руској пословици врши речца *не*, док у српској пословици имамо личну глаголску форму *мрзи*, исказану у трећем лицу једине несвршеног презента. У наведеним пословицама је остварена функција упозорења.

г) *сународник/странац*:

Что мне до *чужих*? Да пропадай хоть и *свои*! (Д 612) Волиј сам *брата* за крвника но *туђина* за господара (имати) (В 610)

Претходно наведена руска пословица је исказана у облику две простопроширене реченице од којих је прва упитна, а друга узвична реченица. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *но* у својој структури. Центар опозитних односа чине руски поименичени придеви *чужой* (туђ, туђин) и *свой* (свој), односно српске именице *брат* и *туђин*. Руски поименичени придев *свой* и српска именица *брат* су свакако позитивно конотирани, док су поименичени придев *чужой* и именица *туђин* негативно конотирани. Руска пословица на извештан начин реалативизује разлику између појмова *свој* и *туђин*, пошто шаље поруку да нису важни чак ни *своји*, а камо ли *туђини*, док српска пословица констатацијом да је боље имати „брата за крвника но туђина за господара“ поручује да је свака слобода боља од ропства. Поименичени придев *чужой* врши објекатску функцију, док се поименичени придев *свой* налази у субјектској функцији. Именице *брат* и *туђин* у српској пословици врше објекатску функцију. Српски еквивалент се, иначе, одликује употребом дијалекатског облика *волиј* који врши функцију заповедног начина, док у руској пословици имамо облик императива *да пропадай* (нека пропадне) у једнини, а затим и поименичени придев *свои* у множини. Опозитни односи унутар руске пословице су додатно наглашени присуством речце за истицање *хоть* (чак). У наведеним пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

2.2.2.4.2. О родбинским односима. — Лексеме које означавају родбинске односе такође образују однос, карактеристичан за квазиантонимију. Рајна Марковић у вези с

њима наводи следеће: „Они (неправи антоними типа *отац - мајка, син - кћерка, стриц - стрина*) се супротстављају један другом, али нису упућени један на други, већ су и један и други упућени на трећи појам. Отац и мајка се саодносе са дететом, син и кћерка са родитељима... (Марковић 1994: 217)». С друге стране, Л. А. Новиков, истакнути руски лингвиста, опозиције типа *отец/сын, дочь* (т. е. *дети*) сврстава у прагматичку супротност. Лав Новиков, наиме, наводи да овакав однос, посматрано са семантичког аспекта, није карактеристичан за антонимијске односе: «*Противоположность выражается здесь не непосредственно семантически, а опосредственно – прагматически, путём частого образного противопоставления, к которому прибегают говорящие на русском языке с целью использовать особые коннотативные свойства слов*» (Новиков 1973: 156). Илустраваћемо овај модел неправих антонима следећим примерима:

Какова хата, таков и тын, каков *отец*, таков и *сын* (Ж² 159); По *матери дочка* (Д 722)

По *оцу син*, а по *матери кћи* познаје се (В 4356)

Сын – домашний гость, а *дочь* в люди пойдёт (Д 383)

Жени *сина* отклен знаш, а удај *шћер* куд можеш (В 1287)

Дитя (устар.) не заплачет - *мать* не знает (Д 417)

Док *дијете* не заплаче, *мати* га се не сјећа (В 999)

Сёстры при *братьях* не вотчинницы (стар.) (Д 171)

Ако смо ми *браћа*, нијесу кесе *сестре* (В 105)

Иному служба *мать*, иному *мачеха* (Д 50)

Некоме *мајка*, а некоме *маћеха* (В 3415)

Руска пословица *Какова хата, таков и тын, каков отец, таков и сын* је исказана независнословеном односном реченицом с придевском заменицама *каков* у функцији везника и придевском заменицом *таков* у функцији корелатива. Такође, сусрећемо се функцијом набрајања. Пословица *По матери дочка* је дата у форми елиптичне реченице с изостављеним предикатом. Српски еквивалент *По оцу син, а по матери кћи познаје се* је исказан зависнословеном супротном реченицом са супротним вез-

ником *a* у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *отец - сын*, односно *мать - дочка*, а у српској пословици именице *отац – син* и *мати – кћи*. Наведене пословице поручују да се према прецима препознају потомци, то јест син према оцу, кћер према мајци, тако да се у пословицама реализује функција констатације постојећег стања, донекле и упозорења. Именице *отец* и *сын* врше субјекатску функцију, именица *дочка* такође врши функцију субјекта, док се именица *мать* налази у функцији неправог објекта у дативу намене. С друге стране, именице *син* и *кћер* реализују функцију субјекта, док се именице *отац* и *мати* налазе у функцији неправог објекта у дативу намене.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним супротним реченицама с карактеристичним и доминантним супротним везником *a* у структури реченица-пословица. Опозитни центар пословица чине руске именице *сын (син)* и *дочь (кћер)*, односно српске именице *син* и *кћер*, то јест дијалекатски облик *шћер*. Наведене пословице праве јасну разлику између припадника мушког и женског рода, па тако поручују да је мушки потомак саставни део сваког дома, сваке породице, док је женски потомак неко ко ће пре или касније напустити кућу, породицу. Српски еквивалент поручује да је *кћер* потребно удати кудгод је то могуће, док је са синовима, што се из саме пословице, може видети, ситуација другачија. Именице *сын* и *дочь* у руској пословици реализују функцију субјекта, док се именице *син* и *шћер* налазе у функцији правога објекта у акузативу без предлога. Лични глаголски облик у руској пословици *пойдѣт* је исказан у форми трећег лица простога будућег времена, док су лични глаголски облици у српској пословици *жени, удај, знаш* и *можеш* дати у виду трећег лица једнине несвршеног презента. У пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним условним реченицама. Руска реченица је асиндетског карактера, док је српска реченица синдетског карактера с везником *док* на почетку зависног дела реченице. У центру опозитних односа ових пословица се налазе именице *дитя (дете)* и *мать (мати)*, односно *дијете* и *мати* које остварују функцију субјекта. Руска именица *дитя (дете)* је, с тачке гледишта стилско-употребне вредности, застарела, па се тако у савременом

руском језику у значењу *детета* користи именица *ребёнок*. Руски лични глаголски облик с негацијом *не заплачет* у зависном делу реченице је исказан у форми простог будућег времена. Српски лични глаголски облик такође у зависном делу реченице *не заплаче* је исказан у трећем лицу свршеног презента. Лични глаголски облици у независним деловима реченице такође с негацијом *не знает* и *не сјећа се* исказани су у трећем лицу једнине садашњег времена. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

Четврта наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависносложеном реченицом условног типа с карактеристичним условним везником *ако* на почетку зависног дела реченице. Центар опозитних односа чине руске именице *сёстры* (сестре) и *братья* (браћа), односно српске именице *сестре* и *браћа*. Пословице поново подвлаче јасну границу између припадника мушког и женског рода фаворизујући при том мушки род, што свакако није чудно, ако имамо у виду историјске и друштвене околности у којима су настајале пословице оба народа. Руска пословица поручује да „сестре уз браћу не могу бити господари“, док српска пословица појам *кесе*, односно *новца*, који је често узрок раздора међу људима, поистовећује са женским родом, чиме се на индиректан начин указује на природу женског рода. Из ових пословица, уосталом као и многих других с којима се сусрећемо у руским и српским народним пословицама, а које се дотичу мушко-женских односа, више је него јасно како о женском роду има мало позитивних коментара. Именица *сёстры* у руској пословици и именица *сестре* у српској пословици врше субјекатску функцију, док се именица *братья* налази у функцији неправог објекта у локативу, а именица *браћа* у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Такође, у руској пословици се сусрећемо с употребом речце *не* у функцији личног глаголског облика, док у српској пословици као паралелу имамо лични глаголски облик *нијесу* који је исказан у форми трећег лица множине несвршеног презента. У пословицама је остварена функција упозорења, али и констатације постојећег стања.

Пета наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним супротним реченицама. Руска пословица је асиндетског типа, док је српска пословица синдетског типа са супротним везником *а* у својој структури. Центар опо-

зитних односа у руској пословици чине именице *мать* (мати) и *мачеха* (маћеха), односно *мајка* и *маћеха* у српској пословици. Пословице упозоравају, односно указују на променљивост животних околности и на тај начин реализују функцију упозорења. Именица *мать* и *мачеха* у руској пословици и именице *мајка* и *маћеха* у српској пословици реализују функцију правог објекта у акузативу без предлога. Својеврсну паралелу у структури реченица-пословица запажамо у употреби неодређених заменица *иной* (*неко други*) у руској пословици, односно *неко* у српској пословици у дативу намене. У пословицама је реализована пре свега функција упозорења, али и констатације постојећег стања.

2.2.2.4.3. О деловима тела. — Сложићемо се с мишљењем Рајне Марковић да супротстављање лексема које означавају делове тела у народним пословицама има два модела (Мар-ковић 1994: 218). Наши примери показују присуство идентичних модела како у руским, тако и у српским народним пословицама:

а) Први модел је „цело тело/део тела“:

Бодливой *корове* бог *рог* не даёт (Д 838)

Бодљивом *корову* није Бог дао *рогове*
(В 22)

Всякая *лиса* свой *хвост* хвалит
(*бережёт*) (Д 608)

Свака *лисица* свој *реп* хвали (Д)

Даровоме *коню* в *зубы* не смотрят (Д
579)

Даровноме *коњу зуби* се не гледају (В
874)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у облику две простопроширене изјавне реченице. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *корова* (крава) и *рог* (рог), односно *коров* и *рог* у српској пословици. Именице *корова* и *коров* реализују функцију неправог објекта у дативу намене, док именица *рог* у руској пословици, односно *рогови* у српској пословици такође врше функцију правог објекта у акузативу. Лични глаголски облик у руској пословици је исказан у форми трећег лица једнине садашњег времена с негацијом *не даёт*, док је лични глаголски облик у српској пословици исказан у форми прошлог времена такође

с негацијом. Потребно је, мишљења смо, истаћи и дијалекатски облик именице *крава* који је исказан у виду мушког рода и који гласи *коров*, што је с тачке гледишта савременог језика свакако застарело и неуобичајено. У пословицама је исказана функција упозорења. Пословице поручују да Бог не дозвољава људима да злоупотребљавају сопствени положај и могућности како би чинили недела.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Семантички и структурно посматрано, ове пословице су практично идентичне. У центру опозитних односа се налазе именице *лиса* (лисица) и *хвост* (реп) у руској пословици, односно *лисица* и *реп* у српској пословици. Именице *лиса* и *лисица* врше функцију субјекта, док се именице *хвост* и *реп* налазе у функцији правог објекта у акузативу. Лични глаголски облици, како у руској пословици тако и у српској исказани су у трећем лицу несвршеног презента. Руска пословица је, иначе, поред варијанте *хвалит* (*хвали*) понудила и варијанту такође у трећем лицу несвршеног презента *бережџт* (*чува*). Трећа наведена руска пословица је исказана простопроширеном неодређеноличном реченицом с личним глаголским обликом у неодређеноличном трећем лицу множине садашњег времена *смотрят* (*гледају*). Српски еквивалент је такође исказан простопроширеном реченицом, али безличног типа с личним глаголским обликом, исказаним у безличној, повратној форми *не гледају се*. Именица *коњ* у руској пословици и *коњ* у српској пословици се налазе у функцији неправог објекта у дативу намене, док именица *зубы* у руској пословици врши функцију неправог објекта у акузативу, а именица *зуби* се налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. У пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања.

б) Други модел је *један део тела/други део тела*:

За худой (глупой) *головой* и *ногам* не покой (упокой) (Д 444)

Дай воли на *палец* – всю *руку* откусят (Д 215); Дай с *ноготок*, запросит с *локоток* (Д 675)

Ко нема у *глави* има у *ногама*; Ко нема памети, има ноге (В 2480)

Прст му само пружи, ухватиће те за цијелу *шаку* (В 4547)

У кого в <i>руках</i> , у того и в <i>устах</i> (Д 175)	Ко <i>рукама</i> мед мијеша, <i>прсте</i> олиже (В 2544)
Отдашъ деньги <i>руками</i> , а ходишъ за ними <i>ногами</i> (Д 539)	Подај <i>рукама</i> па тражи <i>ногама</i> (В 4284)
Лучше <i>ногою</i> запнутъся, чем <i>языком</i> (Ж ² 295)	Боље је поклизнути <i>ногом</i> него <i>језиком</i> (В 381)
Что на <i>уме</i> , то и на <i>языке</i> (Д 413)	Што ми је на <i>срцу</i> то и на <i>језику</i> (В 6311)
Не верь <i>ушам</i> , верь <i>очам</i> (Д 316)	<i>Оцима</i> више ваља вјеровати него <i>ушима</i> (В 4165)
Выше <i>лба уши</i> не растут (Ж ² 243)	Не могу ми <i>уши</i> извише <i>главе</i> бити (Д)

Прва наведена руска пословица и њени српски еквиваленти су исказани простопроширеним изјавним реченицама. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *голова* (глава) и *ноги* (ноге), односно *глава* и *ноге* у српској пословици. Именица *голова* у руској пословици врши функцију неправог објекта у инструменталу, док се именица *ноги* такође налази у функцији неправог објекта, али у дативу намене. С друге стране, именица *глава* и *ноге* у српској пословици врше функцију неправог објекта у локативу са значењем места. Квазиантонимијски однос између лексема истакнутих курзивом огледа се и у томе што је именица *голова*, односно *глава* употребљена пре свега у значењу *памети*, мање у значењу дела тела. О томе нам сведочи еквивалент *Ко нема памети, има ноге* који је дат упоредо с еквивалентом *Ко нема у глави има у ногама*. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења, као и констатације постојећег стања на бази претходно доживљеног искуства.

Друге две руске пословице и српски еквивалент исказани су зависносложеним условним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *рука* (рука) и *палец* (прст), односно *ноготок* (мали нокат, ноктић) и *локоток* (мали лакат, лактић), док центар опозитних односа у српском еквиваленту чине именице *прст* и *шака*. Именица *палец* врши функцију неправог објекта у акузативу с предлогом, док

се именица *рука* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Именице *ного-ток* и *локоток* су исказане у форми руских посебних генитивских конструкција типа *с ноготок – с локоток* и у складу с тим врше функцију неправих објекта. Именице *прст* и *шака* у српској пословици врше функцију правих објекта у акузативу без предлога. Карактеристична је употреба глагола у форми заповедног начина *дай* (*дай*) у руској пословици, односно *пружи* у српској пословици, као и личних глаголских облика у простом будућем времену – *запросит* (*затражиће*) у руској пословици и *ухватиће* у српској пословици. Такође, сусрећемо се с употребом глагола у трећем неодређеноличном лицу множине простог будућег времена *откусят* (одгришиће). Пословице врше функцију упозорења јасно указујући на лошу, негативну страну људске природе која се огледа у похлепи и грамзивости.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним односним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *рука* (рука) и *уста* (уста) које врше функцију неправог објекта у локативу са значењем места, док центар опозитних односа у српској пословици чине именице *рука* и *прсти* које такође врше функцију неправог објекта, али у инструменталу без предлога са значењем средства. Функцију везника у руској пословици врши посесивна конструкција у *кого*, чији стожер чини упитна заменица *ко*, док функцију корелатива врши такође посесивна конструкција - у *того*, чији стожер чини показна заменица *тот*. Такође, руска пословица, за разлику од српске пословице, поседује у својој структури граматичку реч *и* у служби речце за истицање, што додатно наглашава присуство опозитних односа. Наведене пословице, као и претходе две, реализују функцију упозорења указујући, премда у нешто блажој форми, на људску лакомост.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним супротним реченицама са супротним везницима *а*, односно *па* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа како у руској пословици тако и у српској налазе се именице *рука* и *нога* које врше функцију неправог објекта у инструменталу множине без предлога са значењем средства. Такође, руски предикати *отдашь* и *ходить* исказани су у форми другог уопштеноличног лица једнине, док су српски лични глаголски облици *подај* и *тражи* исказани у трећем лицу једнине заповедног

начина. Пословице врше функцију упозорења, односно јасно поручују како не треба веровати онима који не враћају своје дугове.

Пета руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним поредбеним реченицама, унутар којих се реализује модел опозитних односа са значењем поређења *лучше А, чем В*, то јест *боље А, него В*. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *нога* и *язык*, односно именице *нога* и *језик* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме врше функцију неправог објекта у инструменталу без предлога са значењем средства. Ове пословице врше функцију савета и упозорења. Пословице, наиме, поручују да је боље „спотаћи се“, односно „ногом поклизнути“, него рећи нешто што може да доведе до погубних последица.

Шеста руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним односним реченицама с експлицитно исказаним везницима у виду упитних заменица *что* и *што*, односно експлицитно исказаним корелативом у виду показане заменице *тот*, односно тај. Пословице су, структурно и семантички, готово идентичне. У опозитном односу се налазе руске именице *ум* (ум, памет) и *язык* (језик), односно српске именице *срце* и *језик*. Курзивом истакнуте лексеме како у руској пословици тако и у српској пословици, врше функцију неправог објекта у локативу са значењем места. Наведене пословице, поред свега, врше и функцију упозорења. Пословице, наиме, указују на карактерну црту људске природе која се огледа у исхитрености, брзоплетости, што некада може резултирати позитивним, некада негативним последицама.

Седма руска пословица је исказана независнословеном супротном реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан зависнословеном поредбеном реченицом, унутар које се реализује модел поредбених односа *боље А, него В*. Центар опозитних односа у обе пословице чине именице *уши* и *очи*. Ове именице како у руској тако и у српској пословици врше функцију неправог објекта у дативу намене без предлога. У руској пословици имамо употребу личног глаголског облика без негације и с негацијом *верь*, односно *не верь* у другом лицу једнине заповедног начина, док у српској пословици имамо какарактеристичну употребу облика инфинитива као што је случај управо с инфинитивом *вјеровати* у овој српској пословици. Пословице врше функцију савета и упозорења.

Осма руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именица *лоб* (чело) и *уши* (уши), односно *глава* и *уши* у српској пословици. Именица *уши* у руској пословици врши функцију субјекта, док се у српској пословици иста именица налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Именица *лоб* (чело) у руској пословици и именица *глава* у српској пословици налазе се у функцији неправог објекта у генитиву потицања. Лични глаголски облик *растут* (расту) с негацијом употребљен је у трећем лицу множине несвршеног презента, док у српском еквиваленту имамо употребу форме инфинитива помоћног глагола *бити*. Такође, у српској пословици запажамо употребу сложеног предлога *извише* у значењу предлога *изнад*. Предлог *извише* је, наиме, специфичан спој простог предлога *из* и облика компаратива *више* и као такав веома подсећа на руски облик компаратива *выше* који у датој руској пословици врши функцију предлога. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења, као и констатације постојећег стања. Пословице упозоравају на негативну страну људске природе која се огледа у испољавању претераних, нереалних амбиција, па тако руска пословица поручује да „уши не расту изнад чела“, док српски еквивалент поручује како не могу „уши извише главе бити“.

2.2.2.4.4. О животињама, птицама, инсектима. — Супротстављање лексема које „гово-ре“ о животињама, птицама и инсектима одвија се на више начина:

а) на основу полних разлика:

Коза в дворе, так **козёл** через тын глядит
(Д 748)

Ја дерем **јарца** а он **козу** (В 1764)

Овци стригут, **баран** дрожит (другая того
же жди) (Д 213)

Наљутио се као **овца** лежећи (В 3204);
Не ваља своје звоно на туђег **овна**
везати (В 3325)

Корова телится, а **бык** ревет (Д 462)

Отелила **крава вола**,/Да вози у јарму
кола (В 4136)

Курица гогочет, а **петух** молчит (Д 331)

Свака је *кока* на свом сједалу *нијетао* (В 4776)

Прва наведена руска пословица је исказана зависнословеном закључном реченицом с карактеристичном закључном везником *так* (*значи*) у структури пословице. Српски еквивалент је исказан зависнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *коза* (*коза*) и *козёл* (*јарац*), односно *коза* и *јарац* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у руској пословици реализују субјекатску функцију, док, унутар српског еквивалента, курзивом истакнуте лексеме врше функцију правог објекта у акузативу без предлога. Супротстављеност лексема у руској пословици додатно је наглашена присуством везника *так*. У српској пословици такође имамо супротност односа између личних заменица *ја* и *он*. Лични глаголски облици, како у руској тако и у српској пословици исказани су у форми садашњег времена. У руској пословици се о трећем лицу садашњег времена, а унутар српског еквивалента имамо употребу првог лица несвршеног презента. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања.

Друга наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом асиндетског типа. У центру опозитних односа налазе се лексеме *овца* (*овца*) и *баран* (*ован*). Именица *овца* врши функцију правог објекта у акузативу без предлога, док именица *баран* врши функцију граматичког субјекта. Лични глаголски облик у првом делу реченице исказан је у неодређеноличном трећем лицу множине *стригут* (*стрижу*), док је лични глаголски облик у другом делу реченице *дрожит* (*дрхти*) исказан у форми трећег лица несвршеног презента. Именице *овца* и *баран* су негативно конотиране, пословице истичу немоћ слабих, малих људи који пред великим, јаким људима „дрхте“. У својству приближних српских еквивалената, исказаних у виду простопроширених реченица, навели смо две пословице које у својој структури садрже лексеме *овца* и *ован*. Именица *овца* у склопу поредбене конструкције, састављене од везника *као* и именице у номинативу, реализује функцију правог објекта. Пословица се подсмева људској слабости која се испољава у виду љутње, дурења и сличног. Именица *ован* се налази у функцији неправог објекта у акузативу с предлогом. У пословици је реализована функција упозорења.

Трећа наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом с карактеристичним супротним везником *a* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном узрочном реченицом с везником *да* у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *корова* (крава) и *бык* (бик) које врше субјекатску функцију. С друге стране, центар опозитних односа у српској пословици граде именица *крава* и *во*. Именица *крава* реализује субјекатску функцију, а именица *во* се налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Руски лични глаголски облици *телится* (тели се) и *ревёт* (риче) су дати у форми трећег лица садашњег времена, док у српском еквиваленту имамо употребу перфекта *отелила*, као и трећег лица несвршеног презента *вози*. Наведене пословице се готово „подсмевају“ људима који напорно раде, који као да су осуђени или судбински предоређени на тежак живот.

Четврта наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом с карактеристичним и доминантним супротним везником *a* у својој структури, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *курица* (кокошка) и *петух* (петао) које врше функцију субјекта. У центру опозитних односа српске пословице налазе се именице *кока*, то јест *кокошка* и *пијетао*. Именице *курица* и *петух* у руској пословици реализују субјекатску функцију. Именица *кока* у српској пословици такође врши функцију субјекта, док се именица *пијетао* налази у функцији неправог објекта у акузативу с предлогом. Руска пословица поручује да „кокошка какоће, а петао ћути“, док српски еквивалент поручује да је „свака кока на свом сједу пијетао“, односно поистовећују се појмови *кокошка* и *петао*, па се тако може извести закључак да пословице шаљу поруку како се сваки човек осећа најсигурније у ономе што најбоље ради или у ономе где се најбоље сналази.

Сматрамо да је ове потребно напоменути како разлика у полу, ипак, није довољна за образовање антонимијских односа. Поред тога што лексеме *коза*, *овца*, *крава*, *кокошка/коза*, *овца*, *корова*, *курица* означавају женске припаднике врсте, они су у исто време називи и за саму врсту. С друге стране, лексеме *јарац*, *ован*, *бик*, *петао/козёл*, *баран*, *бык*, *петух* су само називи за мужјаке, али не и врсту. Према нашем мишљењу,

основни разлог квазиантонимије лежи у семенатичкој асиметрији, односно у већем семантичком богатству лексема *коза, овца, крава, кокошка/коза, овца, корова, курица* у односу на лексеме *јарац, ован, бик, петао/козёл, баран, бык, петух*.

б) на основу веровања да постоји снажан антагонизам између појединих врста:

Не сподручно *волку с лисой* *Вук и лисица* не могу се навиђети (В промышлять (от сказки) (Д 663) 44)

Лады, что у *кошки с собакой* (Д 263) Пазе се као *мачка и псето* (В 4186)

Коли нет *кота* в дому, играют *мыши* Ће није *мачке* ту *миши* коло воде (В по столу (М 54); Без *кота мышам* 1219)
масленица (Д 581)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопрширеним изјавним реченицама. У средишту опозитних односа руске пословице налазе се именице *волк* (вук) и *лиса* (лисица), односно *вук* и *лисица* у српској пословици. У руској пословици се сусрећемо с именичком субјекатском синтагмом у виду карактеристичне социјативне конструкције *волк с лисой* којој у српском језику одговара субјекатска именичка синтагма у номинативу *вук и лисица* какву управо имамо у српском еквиваленту. Обе пословице одликују се присуством облика инфинитива у својој структури, што је, свакако честа појава у језику пословица и једног и другог народа. Пословице врше функцију упозорења. Пословице се, наиме, могу тумачити на бази веровања о постојању снажног антагонизма између *вука* и *лисице*, али, имајући у виду то да се иза животиња у пословицама најчешће крију људи са свим својим манама и врлинама, онда можемо доћи до закључка да се веома различити људи тешко могу слагати, односно да између њих постоји снажан антагонизам баш као између *вука* и *лисице*.

У другој руској пословици и њеном српском еквиваленту, исказаним простопрширеним изјавним реченицама, имамо сличну ситуацију као у прве две пословице. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *кошка* (мачка) и *собака* (пас), односно *мачка* и *пас, псето* у српској пословици. У руској пословици сусре-

ћемо се с именичком субјекатском синтагмом у виду социјативне конструкције *кошка с собакой* којој у српском језику одговара субјекатска именичка синтаagma у номинативу *мачка и пас* какву имамо у српском еквиваленту. У руској пословици имамо употребу предикатива *лады* (слога је), а у српској пословици се сусрећемо с употребом личног глаголског облика у трећем лицу множине несвршеног презента *пазе се*. Пословице, као и пре две, врше функцију упозорења, то јест указују на то да је варљив мир који постоји између крајње различитих категорија људи. Такву ситуацију, мишљења смо, лепо одсликава метафора типа „пазе се као мачка и псето“ која је управо резултат укалупљеног уверења о постојању снажног антагонизма између *мачке и пса*.

Трећа руска пословица *Коли нет котта в дому, играют мыши по столу* је дата у облику зависносложене условне реченице с исказаним условним везником *коли* (ако) у својој структури и неисказаним временским везником *тогда* (тада) у другом делу реченице. Пословица *Без котта мышам масленица* је дата у форми елиптичне реченице с изостављеним предикатом. Српски еквивалент *Бе није мачке ту миши коло воде је* исказан у форми зависносложене односне реченице с везником у виду прилога за место *где* и корелативом у виду прилога за место *ту*. Руска именица *мышь* и српска именица *миш* врше субјекатску функцију, док именица *кот* (мачор) и *мачка* врше функцију правог објекта у виду словенског генитива. Пословице реализују функцију упозорења. Пословице, наиме, поручују да у одсуству господара, домаћина, јаке личности на површину избијају кукавице, подлаци и слични људи. У пословицама су, стога, позитивно конотиране именице *кот* (мачор) и *мачка*, док су негативно конотиране именице *мышь*, односно *миш*. Свакако, потребно је истаћи да се пословице базирају на народном веровању о постојању снажног антагонизма између животињских врста, чији су представници овде управо *мачка* и *миш*.

в) на основу чињенице да се једне животиње хране другим животињама:

Крадѣт *волк* и считанную *овцу* (Д 639)

И бројене *овце курјак* једе (В 1538)

Коза с волком тягалась, да один хвост да грива остались (Д 831)

Коза не прска докле не види *вука* (В 2283)

Волк в овечьей шубе (шкуре) (Д 660)

Под **јагњећом** кожом много пута
курјак лежи (В 4289)

Кошке играшки, а **мышке** слёзки (Д
870)

Мачки је до игре а **мишу** до плача (В
2986)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Пословице су семантички и структурно готово идентичне. У самом средишту опозитних односа руске пословице налазе се именице *волк* (вук) - *овца* (овца), односно *курјак* - *овца* у српској пословици. Именице *волк* и *курјак* врше субјекатску функцију, док се именица *овца* налази у функцији правог објекта. Именичка објекатска синтагма *считанная овца* дата је у облику једнине, премда реализује значење множине, док је именичка објекатска синтагма *бројене овце* исказана у множини и остварује значење множине. Лични глаголски облици у обе пословице су дати у форми трећег лица садашњег времена. Граматичка реч *и* у служби речце за истицање налази се испред именичких објекатских синтагми *считанная овца* и *бројене овце*. Пословице врше функцију упозорења, односно указују на последице које глад може произвести.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним условним реченицама. У структури руске пословице имамо посебну субјекатску синтагму у виду социјативне конструкције *коза с волком* којој у српском језику одговара конструкција у номинативу *коза и вук*. Српска именица *коза* реализује функцију субјекта, док се именица *вук* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Лични глаголски облици у руској пословици су исказани у форми прошлог времена, док су у српској пословици исказани у виду трећег лица несвршеног презента. Јасно је да се у опозитном односу налазе именице *волк* и *коза*, односно *вук* и *коза*, да коза представља храну за вука, да се слаба коза не може одупрети јаком вуку, те да од ње на крају, како поручује руска пословица, остане само реп и грива. Пословице реализују функцију упозорења, односно поручују да слаби, нејаки, сиромашни, незаштићени не могу изаћи на крај с јакима и богатима.

Трећа наведена руска пословица је исказана непотпуном реченицом с неисказаним предикатом. Српски еквивалент је исказан простопроширеном изјавном реченицом. Дате пословице су семантички и структурно готово идентичне. Сусрећемо се с опозитним односом који постоји унутар две субјекатско-објекатске конструкције *волк в овечьей шубе* (вук у јагњећој кожи) и *под јагњећом кожом курјак*. Именице *волк* (вук) и *курјак* врше субјекатску функцију, док придев *овечьий* (овчји) и *јагњећи* врше атрибутску функцију ближе дефинишући именице уз које стоје. Очигледно је да се овде супротстављеност односа базира на веровању да постоји снажан антагонизам између вука и јагњета. Пословице врше функцију упозорења, односно указују на негативну страну људске природе у виду прикривене подлости.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независнословеним супротним реченица маса супротним везном *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *кошка* (мачка) и *мышка* (миш). И овде је више него јасно да се се сусрећемо с контекстуалном супротстављеношћу која је заснована на народним веровањима о јаким анатагонизму између *мачке* и *мише*. Ако се узме у обзир да је *мачка ловац*, а *миш* – *храна*, онда је јасно зашто се *игра* и *играчке* повезују с *мачком*, а *сузе* с *мишем*. Дакле, поред супротстављености, карактеристичних за овај блок квазиантонима као што су *кошка* и *мышка* у руској пословици, односно *мачка* и *миш* у српској пословици, сусрећемо се и контекстуалним супротностима типа *игрушки* – *слезки* и *игра* – *плач*. Курзивом истакнуте лексеме реализују функцију логичког субјекта у дативу намене. Руске именице *игрушки* (*играчке*) и *слезки* (*сузе*) врше функцију правог објекта у акузативу без предлога, док се српске предлошкопадешке конструкције *до игре* – *до плача* налазе у функцији неправог објекта у генитиву потицања. Наведене пословице шаљу поруку да живот свакако није исти према свима, односно да је према једнима – „мајка“, а према другима – „маћеха“. На тај начин, пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

г) на основу величине, храбрости, лепоте, јунаштва, кукавичлука:

Орёл мух не ловит. Не гоняется *слон* за
мышью (Д 633)

Од *мухе* праве *еlefанта* (В 3990)

Не пугай *сокола вороной* (Д 225)

Из *вране* што испане, тешко *соко*
постане (В 1597)

Из *совы сокол* не будет (М 84)

Кад је *сова* излегла *сокола*?

Синица в руках лучше *соловья* в лесу
(Д 651)

Боље је *кукавицу* у руци но *сокола* у
планини (имати) (В 368)

Не сули *журавля* в небе, а дай *синицу*
в руки! (Д 651)

Боље је данас печена *шева* него сутра
ћурка (В 408)

Прва наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом. Центар опозитних односа руске пословице чине именице *орёл* (*орао*) - *муха* (*му-шица*), односно именице *слон* (слон) - *мышь* (миш). Руске именице *орёл* и *слон* реализују функцију субјекта, док се именица *муха* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога, а именица *мышь* у функцији неправог објекта у инструменталу. Именица *муха* у српској пословици се налази у функцији неправог објекта у генитиву по-тицања, док се именица *елефант* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога, а субјекат је изостављен, иако се његово присуство у дубинској структури пословице свакако осећа. Лични глаголски облици у руској пословици *ловит* (лови) и *не гоняется* (не јури) су исказани у облику трећег лица садашњег времена, док је лични глаголски облик у српској пословици *праве* исказан у трећем лицу множине несвршеног презента. Руске именице *орёл* и *слон* су позитивно конотиране и поистовећују се с храбрим људима, људима од угледа, јунацима, док су именице *муха* и *мышь* негативно конотиране и поистовећују се с „малим“ људима, слабим, непоштоватним, кукавицама и слично. Српски еквивалент је дат у форми независне глаголске синтагме с инфинитивом као централним делом сингаме, те као такав представља устаљену фразеолошку конструкцију с укупним значењем преувеличавања, претеривања.

Друга наведена руска пословица је исказана простопроширеном заповедном реченицом с предикатом у форми заповедног начина и с негацијом *не пугай* (не плаши). Српски еквивалент је исказан зависносложеном закључним реченицом с личним глаголским облицима у свршеног презенту у трећег лица једнине. У центру опозитних односа руске пословице се налазе именице *сокол* (соко) и *ворона* (врана),

односно именице *соко* и *врана* у српској пословици. Руска именица *сокол* је употребљена у функцији правог објекта у акузативу без предлога, док је именица *ворона* употребљена у инструменталу без предлога са значењем средства. Српска именица *врана* је употребљена у функцији правог објекта у акузативу без предлога, док је именица *ворона* употребљена у функцији неправог објекта у инструменталу без предлога са значењем средства. Именице *сокол* и *соко* су свакако позитивно конотиране и поистовећују се с храбрим, неустрашивим људима, док се именице *ворона* и *врана* поистовећују с кукавицама, слабићима. Пословице, у основи, поручују како од кукавице никада јунака неће бити.

Практично исту поруку шаљу трећа руска пословица и њен српски еквивалент. Руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, док је српски еквивалент исказан простопроширеном упитном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *сова* (сова) - *сокол* (соко), а у српском еквиваленту ту улогу имају именице *сова* и *соко*. Руска именица *сокол* и српска именица *соко* реализују функцију субјекта. С друге стране, руска именица *сова* врши функцију генитива полицања, док се руска именица *сокол* налази у функцији правог објекта. Именица *соко* је изразито позитивно конотирана и поситовећује се с јунаштвом, док је именица *сова* изразито негативно конотирана и поистовећује се с кукавичлуком. Лични глаголски облик у руској пословици *будет* исказан је у форми простог будућег времена, док је лични глаголски облик *излегла* у српском еквиваленту исказан у форми перфекта. Пословице врше функцију упозорења.

Четврта руска пословица исказана је простопроширеном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује модел опозитних односа са значењем поређења *А* *лучше* *Б*. Српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује модел опозитних односа са значењем поређења боље *А* *него* (*но*) *Б*. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *синица* (*синица*) и *соловей* (*славуј*), док центар опозитних односа у српској пословици граде именице *соко* и *кукавица*. Руска именица *синица* реализује функцију граматичког субјекта, док се именица *соловей* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Српске именице *соко* и *кукавица* врше функцију правог објекта у акузативу без предлога.

Руска именица *синица* и српска именица *кукавица* су у контексту датих пословица позитивно конотиране, док су руска именица *соловей* и српска именица *соко* негативно конотиране. Курзивом истакнуте лексеме остварују опозитан однос, заснован између осталог и на физичкој величини, па тако можемо говорити о великим и малим птицама. Пословице на метафоричан начин поручују да је боље задовољити се малим, него изгубити и мало и велико, односно препоручују понашање које би се могло представити српском народном пословицом *Боље је и шта него ништа* (В 366).

Пета руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависнословеном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује модел опозитних односа са значењем поређења боље *А него (но) Б*. У центру опозитних односа у руској пословици налазе се именице *синица* (синица) и *журављ* (ждрал), док центар опозитних односа у српској пословици формирају именице *шева* и *ћурка*. Именица *журављ* у руској пословици врши функцију правог објекта у виду словенског генитива и негативно је конотирана, док именица *синица* такође врши функцију правог објекта, али у акузативу без предлога и позитивно је конотирана. Субјекат у руској пословици је неискazan, док су глаголске форме *сули* и *дай* исказане у форми заповедног начина, што нас наводи да закључимо како се у пословици реализује функција жеље. Српске именице *шева* и *ћурка* врше функцију правог објекта у акузативу без предлога. Именица *шева* је позитивно конотирана, док је именица *ћурка* негативно конотирана. Супротност значења у српској пословици свакако се запажа на временској релацији коју остварују прилози за време *данас – сутра*. Курзивом истакнуте лексеме попут претходних примера могу остваривати опозитан однос на бази физичке величине, па су тако именице *журављ* (ждрал) и *ћурка* крупне, велике птице, а *синица* и *шева* мале, ситне птице. Дате пословице, као и претходне, на сликовит, метафоричан начин поручују како је боље задовољити се малим, него изгубити и мало и велико, то јест поручују исто што и већ наведена српска народна пословица *Боље је и шта него ништа* (В 366).

2.2.2.4.5. О оноземаљском и овоземаљском. — Овакве супротстављености су, пре свега, плод народних веровања, представа, асоцијација. Симбол оноземаљског је бог, а

овоземаљског – човек. Навешћемо овде следеће пословице, како бисмо илустровали дату тврдњу:

Человек предполагаєт, а **бог** **Чоек** налаже, а **Бог** располаже (В 391)
располагаєт (*перевод*) (Д 36)

Человек так, а **бог** инак. **Человек** по-
своєму, а **бог** по-своєму (Д 36); **Бог** **Богу** божије, а **цару** царєво (ваља давати)
богом, а **люди** людьми (Д 39) (В 293)

Бог на небе, **царь** на земле (Д 243) **Бог** на небу а **цар** на земљи (В 269)

Богово **богу**, а кесарево **кесарю**. Божье **Богу** божије, а **цару** царєво (ваља давати)
богу, а царєво **царю** (Д 243) (В 293)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним реченицама са супротним везником *a* у својој структури. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине именице *человек* (човек) и *бог* (бог), то јест именице *човек* и *бог* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше функцију граматичког субјекта. Лични глаголски облици су исказани у трећем лицу садашњег времена. Дате пословице су структурно и семантички идентичне. Оне врше функцију упозорења. Пословице указују на моћ Бога и немоћ јуди пред Богом.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су такође исказани независнословеним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине именице *человек* (човек) и *бог* (бог), то јест именице *цар* и *бог* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у руској пословици врше функцију граматичког субјекта, док у српској пословици врше објекатску функцију у дативу намене. Глаголске форме у руским реченицама су изостављене, претежно имамо независне именичке синтагме с именицама као центрним деловима синтагми и прилозима за начин *так* (тако) и *инак* (онако), односно *по-своєму* (на свој начин) као зависним деловима синтагми. Такође, сусрећемо се с именичким синтагмама *бог богом* и *люди людьми* с именицама као централним деловима синтагми и именицама у инструменталу у својству зависних делова синтагми. У српској пословици су-

протност односа запажа се између две синтагме *богу божије* и *цару цареву*, где именице *бог* и *цар* врше функцију неправог објекта у дативу намене, док се поименичени придеви у форми средњег рода *божије* и *царево* налазе у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Субјекат у српском еквиваленту није исказан, карактеристична је такође безлична употреба инфинитива *давати*. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања. Пословице, наиме, констатују да постоји јасна подела сфере утицаја и сфере власти коју деле Бог и човек.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним реченица с доминантним, супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У средишту опозитних односа руске пословице налазе се именице *бог* (бог) и *царь* (цар), односно именице *бог* и *човек* у српској пословици. Наведене пословице су структурно и семантички потпуно једнаке. Карактерише их, између осталог, изостанак помоћног глагола *јесте*, што је у руском језику обавезна појава. Пословице врше функцију упозорења. Пословице упозоравају да Бог има своју сферу утицаја власти, као и човек, па тако Богу припада небо и небеско, а човеку земља и овоземаљско. Самим тим, у однос, карактеристичан за квазиантонимију, могу ступати и лексеме *небо* и *земља*.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа унутар руске пословице чине именице *бог* (бог) и *цесарь* (цар), то јест именице *бог* и *цар* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше функцију неправог објекта у дативу намене. У руској пословици, као и унутар српског еквивалента, сусрећемо се супротстављеношћу односа на синтагматском нивоу. Наиме, у руској пословици имамо супротност односа између именичких синтагми *богово богу - кесарево кесарю*, односно *божье богу - цареву царю*. Именице *бог* и *цесарь*, *бог* и *царь* врше функцију неправог објекта у дативу намене, док се поименичени придеви у форми средњег рода *богово* и *царево*, односно *божье* и *царево* налазе у функцији правог објекта у акузативу без предлога. У српској пословици, како је то већ описано, супротност односа запажа се између синтагми *богу божије* и *цару цареву*, где именице *бог* и *цар* врше функцију неправог објекта у дативу намене, док се поименичени придеви у форми средњег рода *божије* и *царево* налазе у функцији правог објекта

у акузативу без предлога. И у овим пословицама је, управо као и у претходним, дошло до реализације функције констатације постојећег стања, то јест јасно се указује на то шта припада Богу, а шта човеку. Мишљења смо да у овом блоку пословица не може бити речи о позитивној или негативној конотираности курзивом истакнутих лексема, те да је квазиантонимија овде резултат посебних конотативно-прагматичких околности, односно народних веровања и представа о Богу и човеку,

У пословицама се, иначе, често сусрећемо са супротстављеностима типа *господь - чѐрт, дьявол/бог, господ - ђаво/бог*. Бог је, при том, симбол *добра*, а *ђаво* симбол *зла*. Илустроваћево ову ситуацију следећим примерима из корпуса руских и српских народних пословица:

Бог даје пут, а *дьявол* крјок. *Бог* пут, а *чѐрт* крјок (Д 44)

Тако ми *Бог* душу од *нечастивога* сачувао! (В 5218)

Господь умудряет слепца, а *дьявол* искушаеt чернеца (Д 44)

Бог је шалу оставио, а *ђаво* цркву (В 268)

Где *господь* пшеницу сеет, там *чѐрт* - плевелы (Д 123)

Добар је *Бог* (али су и *ђаволи* јаки)! (В 946)

Бог дал, а с *чертом* потягаемся (Д 45)

Боже дај што *бестија* мисли (В 300)

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Центар опозитних односа у овој пословици чине именице *бог* (бог) и *дьявол* (ђаво), односно *чѐрт* (ђаво) које врше функцију субјекта. С друге стране, прва српска пословица је дата у форми простопроширене узвичне реченице. У самом центру опозитних односа се налазе именице *бог* и *нечастиви* у српској пословици. Именица *бог* врши субјекатску функцију, док се именица *нечастиви* налази у функцији неправог објекта у генитиву потицања. Лексема *пут* (*пут*) и *крјок* (*кука*) врше функцију правога објекта у акузативу без предлога и оне такође граде квазиантонимичан однос, пошто се лексема *пут* повезује с *Богом*, а лексема *крјок* с *ђаволом*. У структури српске пословице сусрећемо се с присуством израза *тако ми* који је карактеристичан за такозване клетвене реченице. Руска пословица указује на позитивну конотираност име-

нице *бог*, јер бог „даје пут“, то јест показује прави пут којим треба ићи, односно негативну конотираност именица *дьявол* и *чёрт*, пошто они „дају куку“, односно наводе људе на погрешан пут. Српски еквивалент, с друге стране, представља жељу, односно молбу упућену Богу да сачува човекову душу од ђавола.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним реченицама с карактеристичним супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа налазе се именице *господь* (господ, бог) – *дьявол* (ђаво) у руској пословици, односно иименице *бог* – *ђаво* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице реализују субјекатску функцију. Лични глаголски облици у руској пословици *умудряет* (чини мудријим) и *искушает* (искушава) су исказани у трећем лицу садашњег времена, док се у српској пословици сусрећемо с употребом личног глаголског облика у форми перфекта *оставио*. Контекстуалну супротстављеност такође имамо између лексема *слепец* (слепац у пренесеном значењу речи) и *чернец* (монах) у руској пословици, односно лексема *шала* и *црква* у српској пословици. Руска пословица истиче доброту *Бога* који *слепца*, то јест заблуделог, збуњеног, изгубљеног човека изводи на прави пут, док за *ђавола* тврди како искушава *монаха* који је на земљи божји представник, што је активност која се свакако не може сматрати за позитивну. Српска пословица, с друге стране, скреће пажњу да се с *Богом* не треба шалити, као и то да се *ђаво* одметнуо од цркве, чиме се само додатно подвлачи негативна конотираност именице *ђаво*. У пословицама је, свакако, реализована функција упозорења.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с прилогом за место *где* (где) у функцији везника и прилогом за место *там* (тамо) у функцији корелатива. Српски еквивалент је исказан независносложеном супротном, узвичном реченицом са супротним везником *али* у својој структури. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *господь* (господ, бог) и *чёрт* (ђаво) који врше субјекатску функцију, док центар опозитних односа српске пословице чине лексеме *бог* и *ђаво* које такође реализују субјекатску функцију. Очигледно је да је *ђаво* за разлику од *Бога* негативно конотиран, те да је акценат, у ствари, стављен на његове нечасне активности. Руска пословица тако истиче да тамо где „Бог сеје пшеницу, ђаво оставља

кукољ“, док српска пословица наглашава доброту Бога, али и чињеницу да се ђаво никада не предаје. У овим пословицама је реализована функција упозорења.

Четврта наведена руска пословица је исказана независносложеном реченицом са супротним везником *a* у својој структури. Српски еквивалент је, с друге стране, исказан простопроширеном изјавном реченицом. У средишту опозитних односа руске пословице се налазе именице именице *бог* (бог) и *чёрт* (ђаво), док центар опозитних односа у српској пословици чине именице *бог* и *бештија*. Именица *бог* у руској пословици реализује функцију граматичког субјекта, док се именица *чёрт* (*ђаво*) налази у функцији неправог објекта у инструменталу са значењем заједнице. Именица *бог* у српској пословици налази се у функцији логичког субјекта у вокативу, док се именица *бештија* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Лични глаголски облик *дал* (дао је) у руској пословици је употребљен у форми перфекта, док је лични глаголски облик *потягаемся* (борићемо се) употребљен у форми првог лица множине простог будућег времена. Лични глаголски облик *дај* у руској пословици је употребљен у форми заповедног начина, док је лични глаголски облик *мисли* употребљен у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Пословице шаљу прилично контрадикторну поруку која нас наводи на помисао како је понекад јако танка граница између позитивних представа о *Богу* и негативних о *ђаволу*. Констатује се тако да је „Бог дозволио, а с ђаволом ћемо лако“, док се у српској пословици, кроз форму благе заповести, готово „гласно“ прижељкује да Бог дозволи „оно што бештија мисли“. У пословицама је остварена функција жеље.

Лексеме *анђео, светац, крст, поп/ангел, святой, ладан, поп* симбол су *добра*, док су лексеме *зао дух, враг, сотона/бес, сатана* оличење зла. Навешћемо, у циљу илустрације наведеног, следеће примере:

<i>Ангел</i> помагает, а <i>бес</i> подстрекает (Д 44)	Тако ми <i>враг анђелу</i> душу не отео! (В 5324)
<i>Сатана</i> и <i>святых</i> искушает (Д 44)	Познао <i>враг сотону</i> (Необј. 88, Вук)
От <i>бога</i> отказаться – к <i>сатане</i> пристать (Д 44)	О <i>Богу</i> луд, а о <i>ђаволу</i> мудар (В 3899)

Хвалится *чёрт* всем светом овладеть, а *бог* ему не дал воли и над свиньей (Д 44)

Поп своё, а *чёрт* своё (Д 44); *Поп* с кадиллом, а *чёрт* с рогатиной (Д 44)

Ботися его, как *чёрт ладана* (Д 272)

Сит *оченаш ђаволу* очи вади (В 4942)

Куд гођ се *ђаволи* гоне, до *попа* се догоне (Т 81, Вук)

Бјежи као *ђаво* од *крста* (В 213)

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Центар опозитних односа у овој пословици чине именице *ангел* (анђео) и *бес* (зли дух) које врше функцију граматичког субјекта у номинативу. Прва српска пословица представља приближан еквивалент и исказана је у облику простопроширене узвичне реченице. Центар опозитних односа у српској пословици образују именице *анђео* и *враг*. Именица *враг* врши функцију граматичког субјекта, док се именица *анђео* налази у функцији неправог објекта у дативу намене. Именице *ангел* и *анђео* су свакако позитивно конотиране, док су именице *бес* и *враг* негативно конотиране. Лични глаголски облици *помогает* (помаже) и *подстрекает* (хушка) врше предикатску функцију и исказани су у форми трећег лица садашњег времена. Лични глаголски облик у српској пословици које се налази под негацијом *отео* употребљен је у форми перфекта. У руској пословици доминира функција упозорења, јер пословица сугерише како „бог помаже, а ђаво хушка“, док у српској пословици доминира функција жеље имајући у виду да се суређемо с добро познатим, карактеристичним изразом *тако ми* који се врло честе среће у такозваним клетвеним реченицама. Ипак, може се наслутити да кроз функцију жеље „провејава“ осећај узнемирености и страха због очувања чистоте душе.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *святые* (свечи) и *сатана* (сатана), док у српској пословици то чине именице *враг* и *сатона*. Именица *сатана* у руској пословици врши функцију граматичког субјекта у номинативу, негативно је конотирана, док се именица *святые* налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога и позитивно је конотирана. Именица *враг* у српској пословици врши функцију граматичког субјекта, позитивно је конотирана, а именица

сотона се налази у функцији правог објекта у акузативу без предлога и негативно је конотирана. Лични глаголски облик *искушава* (искушава) је исказан у форми трећег лица садашњег времена, док је лични глаголски облик у српској пословици *познао* употребљен у форми перфекта. Сусрећемо се, иначе, с веома интересантном ситуацијом у српском еквиваленту, јер је именица *враг* позитивно конотирана, што је неуобичајено и ретко, али и лако схватљиво, ако се узме у обзир контекст пословице, то јест чињеница да се насупрот *врага* налази *сотона*. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Руска пословица, наиме, истиче како „сатана и свеце искушава“, док српска пословица упозорава на суровост *сотоне* коју је спознао и сам *враг*, односно *ђаво*.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независно-сложеним супротним, безличним реченицама. Руска реченица је асиндетског типа, док је српски еквивалент синдетског. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *бог* (бог) и *сатана* (сатана), док у српској пословици центар опозитних односа образују именице *бог* и *ђаво*. Именица *бог* у руској пословици врши функцију неправог објекта у генитиву потицања и с предлогом *от* чини предлошкопадешку конструкцију, односно зависни део глаголске синтагме, чији је централан део исказан у виду инфинитива *отказаться* (одрећи се), а именица *сатана* такође врши функцију неправог објекта, али у дативу намене и с предлогом *к* чини предлошкопадешку конструкцију, односно зависни део глаголске синтагме, чији је централан део исказан у виду инфинитива *пристать* (прикључити се, придружити се). С друге стране, именице *бог* и *ђаво* у српској пословици врше функцију неправог објекта у локативу и с предлогом *о* чине предлошкопадешке конструкције, односно зависни део именичке синтагме, чији је централан део исказан у виду придева *мудар* и *луд*. Именица *бог* у обе посл-вице је позитивно конотирана, док су именице *сатана* и *ђаво* негативно конотирани. У наведеним пословицама је реализована функција упозорења. Руска пословица, наиме, истиче како одустајање од Бога означава придруживање *ђаволу*, док српска пословица упозорава да ће онај ко се одрекне Бога пасти под утицај *ђавола*.

Четврта руска пословица је исказана у виду вишечлане зависносложене супротне реченице, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *бог* (бог) и *чёрт*

(ђаво), док у српској пословици центар опозитних односа чине сложеница *оченаш* и именица *ђаво*. Наравно, руска именица *бог* и српска сложеница *оченаш* су позитивно конотиране, док су именице *чёрт* и *ђаво* негативно конотиране. Руске именице *бог* и *чёрт* врше функцију граматичког субјекта. Српска сложеница *оченаш* такође врши функцију граматичког субјекта, док именица *ђаво* врши функцију неправог објекта у дативу намене. Лични глаголски облик *хвалится* у руској пословици је исказан у трећем лицу садашњег времена, док је лични глаголски облик *дал* употребљен у форми прошлог времена. С друге стране, лични глаголски облик *вади* у српској пословици је исказан у форми трећег лица несвршеног презента. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења. Руска пословица, наиме, поручује да је *ђаво* склон да се хвали, али и да је немоћан пред *Богом*, односно да је до те мере немоћан да не може ни свињом да овлада. Српска пословица такође истиче немоћ *ђавола*, али пред молитвом *оченаш*.

Пета наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависнословеном односном реченицом. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *поп* (*поп*) и *чёрт* (*ђаво*), док у српској пословици центар опозитних односа чине сложеница *поп* и именица *ђаво*. Именица *поп* у обе пословице је позитивно конотирана, док су именице *чёрт* и *ђаво* свакако негативно конотиране. Руске именице *поп* и *чёрт* врше функцију граматичког субјекта у номинативу. Српска именица *ђаво* такође врши функцију граматичког субјекта, док именица *поп* врши функцију неправог објекта у генитиву потицања. Контекстуалну супротстављеност у руској пословици имамо такође у склопу именичких синтагми с именицама *поп* и *чёрт* као централним деловима и падешким детерминитивима у инструменталу с *кадилом* и *рогатина* (копље за лов) као помоћним деловима. Супротстављеност односа у српском еквиваленту можемо илустровати такође навођењем трећег лица множине несвршеног презента *гоне*, односно трећег лица множине свршеног презента догоне. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

Шеста наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми простопроширених реченица. У опозитне односе, када је реч о руској пословици, ступају именице *чёрт* и *ладан* (*ђаво* и *тамјан*), док у српској пословици то чине именице *ђаво* и *крст*. Именица *чёрт* у руској пословици врши субјекатску функцију, док именица *ладан*

врши функцију правог објекта у акузативу без предлога. Именица *ђаво* у руској пословици реализује субјекатску функцију, док именица *крст* реализује функцију неправог објекта у генитиву потицања. Именице *ладан (тамјан)* и *крст* су позитивно конотиране, док су именице *чёрт* и *ђаво* негативно конотиране. Лични глаголски облик *боится (боји се)* у руској пословици и лични глаголски облик *бежи* у српској пословици су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Сусрећемо се такође с поредбеним конструкцијама које чине везници *как и као* и именице у номинативу. Пословице се базирају на народном веровању да се *ђаво* боји црквених реликвија као што су *тамјан* и *крст*. Ове пословице се обично користе када човек у великом страху бежи од некога или нечега, односно када се веома боји некога или нечега.

2.2.2.4.6. О прагматичким антонимима. — Попут претходних модела и прагматичке антониме сврставамо у квазиантонимију. Супротстављеност ових лексема је, пре свега, резултат посебних конотативно-прагматичких околности који их прате. Ове лексеме су супротстављене преко традиционалних представа, уверења припадника језичког колектива. То доприноси да нека мање важна, периферна значења избијају у први план, супротстављају се и тако прерастају у симболе. Л. А. Новиков о прагматичким антонимима каже следеће: „*Исследование предложений, содержащих такие слова, показывает, что последним свойственно отношение экспресивного контраста, „поддерживаемого“ другими средствами контекста*“ (Новиков 1973: 154). Прагматичке антониме можемо илустровати следећим примерима:

Два быка бодутся, вместе на сойдутся – <i>небо и земля</i> (Д 947)	<i>Земља</i> тврда а <i>небо</i> високо (В 1458)
Взойдёт красно <i>солнце</i> – прощай светел <i>месяц</i> (Д 469)	Кад ме <i>сунце</i> грије за <i>месец</i> и не марим (В 1941)
Рада б <i>душа</i> посту, так <i>тело</i> бунтует (Д 808)	Тешко <i>месу</i> без <i>меса</i> (В 5554)
Смерти боятся, в <i>рай</i> просятся, а в <i>ад</i> лезут (Д 461)	Силом баба у <i>рај</i> (В 4913); Хатарција ће највише у <i>наклу</i> бити (В 6003)

Огню не верь и *воде* не верь. *Огонь* да
вода – супостаты (Д 923)

Ватра и вода добре су слуге, али зли
господари (В 510)

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеним изјавним реченицама асиндетског типа. Центар опозитних односа у овој пословици чине именице *небо* (небо) и *земља* (земља) које врше функцију удвојеног граматичког субјекта. Српски еквивалент је исказан независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Центар опозитних односа у овој пословици чине именице *небо* и *земља* које врше функцију граматичког субјекта. Лични глаголски облици у српској пословици су дати у форми трећег лица множине несвршеног презента, док се у српској пословици у функцији именичких делова предиката налазе придеви *тврда* и *високо* који стоје уз именице *небо* и *земља* ближе их тако описујући, односно дефинишући. Квазиантонимија се овде заснива на традиционалном уверењу припадника датог језичког колектива о појмовима *небо* и *земља*. Најчешће се контраст успоставља на бази схватања да је *небо* нешто што се налази горе, а *земља* – доле, да је *небо* станиште богова, а *земља* станиште људи, да је *небо* нешто што је мистично, недодирљиво, док је *земља* позната, додирљива и слично³. Руска пословица истиче снагу *неба* и *земље*, користи за њих синтагму „два бика“, док српска пословица истиче састав *земље* и висине на којима се налази *небо*. Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависнословених реченица асиндетског типа. Српска пословица у свом саставу садржи исказани прилог за време *када*, док се у дубинској структури руске пословице осећа присуство неисказаног сложеног прилога за време *как тољко* (чим). Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *солнце* (сунце) и *месяц* (месец), док у српској пословици центар опозитних односа чине именице *сунце* и *месец*. Руска именица *солнце* и српска именица *сунце* врше функцију граматичког субјекта, док се именица *месяц* налази у функцији неправог објекта у вокативу, а именица *месец* у функцији правога објекта у

³ Рајна Марковић наводи да симболичка вредност прагматичких антонима на мора бити увек једносмерна, односно може се раслојавати. Своје тврђење илуструје квазиантонимима *небо-земља* који подразумевају више супротности типа: *горе-доле*, *недодирљиво-додирљиво*, *непознато-познато*, *ретко-густо*, *светло-тамно*, *станиште бога-станиште људи*, итд. Видети у: Марковић, Р., О неправим антонимима на материјалу Вукових пословица, „Јужнословенски филолог“, I, Београд 1994.

акузативу без предлога. Лични глаголски облик *взойдѣт* (зађе) у руској пословици је исказан у форми простог будућег времена, док је нелични глаголски облик *прощай* (збогом) исказан у форми заповедног начина. Лични глаголски облици *грије* и *марим* у српској пословици су исказани у форми трећег, односно првог лица једнине несвршеног презена. У руској пословици такође имамо контекстулану супротстављеност између придева *красный* и *светлый* (црвен и светао), односно именичких синтагми *красно солнце* – светел *месец*. Пословице указују на однос обичног човека према природним појавама какве су *сунце* и *месец*. Именица *сунце* је свакако позитивно конотирана, поистовећује се пријатним расположењем и лепим временом, док је именица *месец* негативно конотирана, па се тако повезује с мистиком, тамом, одсуством светлости какву рефлектује сунце и слично.

Трећа наведена руска пословица је исказана зависносложеном закључном реченицом са закључним везником *так* (значи) у својој структури, док српски еквивалент представља простопроширену изјавну реченицу. У центру опозитних односа у руској пословици налазе се именице *душа* и *тело* које врше функцију граматичког субјекта, док се у центру опозитних односа српског еквивалента налази поновљена именица *месо*. У споју с прилогом *тешко* који врши функцију предикатива именица *месо* се налази у функцији логичког субјекта у дативу намене и има значење људског бића, док у склопу генитивске предлошкопадешке конструкције има значење хране коју људско биће конзумира. Пословице „говоре“ о вечном сукобу између тела и душе, материјалног и нематеријалног, видљивог и невидљивог.

Четврта наведена руска пословица је исказана вишечланом зависносложеном реченицом с личним глаголским облицима *боятся* (боје се), *просятся* (траже, захтевају) у трећем неоређеноличном лицу множине садашњег времена и личним глаголским обликом *лезут* (*ући ће*) у трећем неоређеноличном лицу футура I. У својству приближног еквивалента навели смо две српске пословице које су исказане простопорширеним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *рај* и *ад*, док у српској пословици центар опозитних односа граде именице *рај* и *пакао*. Дате пословице реализују функцију упозорења. Пословице, наиме, поручују да је много грешних људи који би „силом у рај“, али да, ипак, највећи број људи, имајући у виду почињене грехе,

заврши у паклу, где ће за хатарцију, односно превозника мртвих душа, свакако бити највише посла.

Пета наведена руска пословица је исказана независноложеном супротном реченицом с граматичком речи *и* у служби речце за истицање. Српски еквивалент је исказан независноложеном супротном реченице са супротним везником *али* у својој структури. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *огонь* (ватра) и *вода* (вода), док у српској пословици центар опозитних односа образују именице *ватра* и *вода*. Именице *огонь* и *вода* најпре врше функцију неправог објекта у дативу намене, а онда у другом делу пословице, у склопу субјекатске синтагме *огонь да вода*, реализују функцију удвојеног граматичког субјекта. Субјекатској синтагми у руском језику *огонь да вода* одговара српска субјекатска синтагма *ватра и вода* с каквом се управо сусрећемо у оквиру српског еквивалента. У руској пословици имамо употребу глагола у форми императива с негацијом *не верь* (не веруј). Руска пословица истиче како *ватри* и *води* не треба веровати, јер су они „супарници“, док српска пословица наглашава како позитивну, тако и негативну страну природних елемената као што су *ватра* и *вода*, односно ставља у први план њихову ћудљивост. У наведеним пословицама је свакако реализована функција упозорења.

С тачке гледишта прагамтичке антонимије, занимљиви су и ови примери:

Речи, как мёд, а *дела*, как польнь (Д 660)

На језику мед, а *на срцу* лед (В 3175)

От *слова* до *дела* целая верста (Ж² 223)

Од *речена* до *створена* ка' од листа до корена (В 4012)

В гостях хорошо, а *дома* лучше (Д 589)

Свагђе је добро, ал' *код куће* најбоље (В 4733)

На деле прав, а *на бумаге* виноват (Д 170)

Без кривице криви

Счастье *на крылах*, несчастье *на костылях* (Д 60)

Ће је срећа ту је и несрећа (Ће несрећа ту и среће има) (В 1188)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнослужених супротним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *речи* (*речи*) и *дела* (*дела*), док у српској пословици центар опозитних односа чине предлошкопадешке конструкције у локативу са значењем места *на језику – на срцу*. Именице *речи* и *дела* у руској пословици врше функцију граматичког субјекта, док се именице *језик* и *срце* налазе у функцији неправих објекта у локативу са значењем места. Обе пословице наглашавају да су изречене речи најчешће слатке као мед, односно да у њима нема много истине. Слика контраста се, наиме, ствара, тако што руска пословица истиче да после слатких као мед речи остаје горак укус, док српска пословица помиње „лед на срцу“. Сусрећемо се, наиме, с контекстуалном супротстављеношћу на релацији *мед* (мед) – *попынь* (пелин) у руској пословици и *мед – лед* у српској пословици. Наведене пословице упозоравају да постоји велика разлика између оног што се каже и што се чини. Сходно томе, пословице преносе поруку да у речи, слатке као мед, то јест речи које су испуњене лажима и лажним обећањима, не треба веровати.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним изјавним реченицама, унутар којих се испољава модел опозитних односа *от А до Б*, односно *од А до Б* са значењем обухвата читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *слова* (*речи*) и *дела* (*дела*), док у српској пословици центар опозитних односа чине поименичени трпни глаголски придеви *речен –створен*. Именице *слова* и *дела* у руској пословици, односно поименичени трпни глаголски придеви *речен –створен* врше функцију логичког субјекта у генитиву потицања. Пословице су структурно и семантички готово једнаке. Ипак, руска пословица поручује како од реченог до учињеног треба доста пута превалити, то јест у структури пословице се конкретно налази реч *верста* која се на српски језик преводи као *врста* и означава раздаљину од 1,06 километар. С друге стране, српска пословица на метафоричан начин поручује да је пут од реченог до учињеног јако тежак, па се као мера узима растојање од листа до корена. Пословице упозоравају како речено, односно обећано није лако претворити у стварност.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним супротним реченицама са супротним везницима *а* и *али* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа у руској пословици се налази предлошкопадешка конструкција *в гостях* (у гостима) и прилог за место *дома* (код куће). Центар опозитних односа српског еквивалента чине прилог *свагђе* и предлошкопадешка конструкција *код куће*. Својеврсну супротност односа у руској пословици запажамо између прилога за начин *хорошо* (*добро*) и његовог облика компаратива *лучше* (*боље*). С друге стране, у српски еквивалент нам даје супротност између прилога за начин *добро* и његовог облика суперлатива *најбоље*. Наведене пословице јасно поручују да од породичног дома нема бољег места за живот.

Четврта руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Српски приближни еквивалент је представљен у форми оксиморона, пошто имамо спој контрадикторних појмова. Центар опозитних односа у руској пословици, с тачке гледишта прагматичке антонимије, граде предлошкопадешке конструкције *на деле* (у стварности) – *на бумаге* (на папиру). Поред тога, српска пословица у својој структури садржи антонимијску супротност типа *виноват* – *прав*. Пословице јасно указују на постојећу неправду.

Пета руска пословица је исказана у форми независно-сложене реченице асиндетског типа. Центар опозитних односа, с тачке гледишта прагматичке антонимије, чине предлошко-падешке конструкције у локативу *на крилах* (на крилима) - *на костылях* (на штакама). Руска пословица на сликовит начин поручује колико је танка граница између среће и несреће. Срећа се повезује с крилима, а несрећа са штакама, па је порука коју шаље пословица сасвим јасна. Свакако је запажена и антонимијска супротност типа *счастье* (срећа) - *несчастье* (несрећа). Српски приближни еквивалент не поседује у својој структури примере за прагматичку антонимију, али зато поседује примере за граматичку антонимију типа *срећа* – *несрећа*. Српска пословица је исказана зависносложеном односном реченице с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за место *ту* у функцији корелатива. Такође, у структури српске пословице наилазимо на присуство граматичке речо *и* у служби речце за истицање. У пословицама је реализована функција упозорења.

2.2.2.5. Тематски приказ контекстуално супротстављених квазиантонима-именица. – Већ смо навели да пословице претежно говоре о добрим и лошим људима, о храбрима и кукавицама, поштенима и непоштеним, о људима од угледа и људима без угледа, о богатима и сиромашнима, о морално исправним људима, о лажовима, лоповима, доушницима и слично. Даљи ток рада стога представља покушај описа, систематизације и анализе лексичких опозиција, присутних у пословицама.

2.2.2.5.1. Квазиантоними са заједничком семом „стање:

а) живот/смрт:

Каков в <i>колыбельку</i> , таков и в <i>могилку</i> (Д 721);	Што <i>колевка</i> заљуљала, то <i>мотика</i> закопала (В 401)
Одной <i>ногой</i> в <i>могиле</i> стоит (Д 398)	Једном је <i>ногом</i> (већ) у <i>гробу</i>
Ныне <i>на ногах</i> , завтра в <i>могиле</i> (Д 286)	Данас <i>чоек</i> , сјутра <i>црна земља</i> (В 58)
Нету <i>лекарства</i> против <i>смерти</i> (М 40)	Од <i>смерти</i> нема <i>лијека</i> (В 262)
<i>Смерть</i> ни на что не глядит (Д 281)	<i>Смрт</i> не пази ни <i>старо</i> ни <i>младо</i> (В 5027)
<i>Жить</i> вместе и <i>умереть</i> вместе (Д 372)	<i>Мужа</i> од <i>жене</i> , а <i>жену од мужа</i> не може ништа раздвојити, већ ако <i>кука и мотика</i> (В 202)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним односним реченицама. Руска пословица поседује у својој структури придевску заменицу *каков* (какав) у функцији везника и придевску заменицу *таков* (такав) у функцији корелатива, док српска пословица поседује упитну заменицу *што* у функцији везника и показну заменицом *тај* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *колыбелька* (колевка) и *могилка* (гроб) које врше функцију неправог објекта у значењу акузатива правца, односно именице *колевка* и *мотика* у српској пословици које врше функцију граматичког субјекта. Руска пословица, за разлику од српске, садржи у својој структури садржи граматичку

реч *и* у служби речце за истицање, док српски еквивалент садржи глаголску опозицију у форми крњег перфекта *заљуљала – закопала* која такође попут именичке опозиције *колевка – мотика* симболизује рађање, живот, односно завршетак живота, то јест смрт.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним реченицама с именицама *нога* (нога) и *могила* (гроб), односно *нога* и *гроб* као центрима опозитних односа. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше објекатску функцију. Мишљења смо да именица *нога* симболизује живот макар и на измаку, док су именице *могила* и *гроб* очигледни симболи смрти. Пословице су структурно и семантички практично једнаке.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносложеним супротним реченицама асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици образују предлошкопадешке конструкције *на ногах* (на ногама) и *в могиле* (у гробу), док се унутар српског еквивалента у центру опозитних односа налазе именице *чо(в)ек* у функцији правог објекта у акузативу без предлога и објекатска именичка синтагма *црна земља*. Сматрамо да предлошкопадешка конструкција *на ногах* и именица *чо(в)ек* симболизују стање живота, док предлошкопадешка конструкција *в могиле* и именичка синтагма *црна земља* симболизују стање смрти. Опозиција типа *живот – смрт* осећа се и кроз прилошку антонимију типа *њине (данас) – завтра (сутра)* у руској пословици, односно *данас – сјутра* у српској пословици.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним безличним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *лекарство* (лек) и *смерть* (смрт), док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе именице *лијек* и *смрт*. Именице *лекарство*, односно *лијек* симболизују настојање да се елиминише болест, продужи живот, што је свакако у супротности с оним што означавају именице *смерть* и *смрт*. Ипак, опозитни односи у датим пословицама су доведени до минимума имајућу у виду однос негације који прераста у очигледну тврдњу како против смрти „нема лијека“.

Пета наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним реченицама. Руска пословица у својој структури не садржи експлицитно изражене глаголску опозицију, премда се њено присуство у дубинској структури пословице осећа изношењем тврдње како „смрт ни на шта не гледа“, док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине именице *смрт* и удвојена објекатска синтама у функцији правог објекта коју чине поименичени придеви *старо и младо*.

Шеста наведена руска пословица је исказана независнословеним саставним реченицама са саставним везником *и* у својој структури, док је српски еквивалент исказан у форми зависнословене супротне реченице са супротним везником *већ* у структури реченице-пословице, Руска пословица у својој структури не садржи именичку опозицију, већ глаголску антонимију типа *жити* (живети) и *умерети* (преминути), док српски еквивалент у центар опозитних односа ставља обрте *мужа од жене* и *жену од мужа* који симболизују жива бића то јест живот и субјекатску именичку синтагму *кука и мотика* која симболизује смрт, односно спуштање мртваца у гроб, што је обичај који је био уведен још у доба избијања куге, како би се избегао директан контакт с лешевима. У претходно наведеним пословицама је остварена функција упозорења. Све наведене пословице у овом блоку мање или више директно указују на пролазност људског живота.

б) радост, срећа/туга, несрећа:

Кошке *игрушки*, а мышке *слёзки* (Д 870) Мачки је до *игре* а мишу до *плача* (В 193)

Руска пословица и српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *игрушки* (*играчке*) и *слёзки* (сузе), док се унутар српског еквивалента у центру опозитних односа налазе именице *игра* и *плач*. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију. Пословице констатују да слабима, нејакима, сиромашнима следују сузе и плач, док богатима и јакима следује радост, срећа и слично.

в) стање релативности:

Кому *пирог* да *пшики*, а нам *желваки* да *шишки* (Д 62)

Ком *опанци* ком *обојци* (В 163) Вук:
„Ваља да су се негда двојица отимала око
обуће, па један уграбио обојке, а други опанке“

Кто в *лес*, кто по *дрова* (М 156); Кто в *лес*, кто по *дрова*; кто *рубль*, кто *полтора* (С 232)

Ко у *плочу*, ко у *клинац* (В 173)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним односим, супротним реченицама. Руска пословица у својој структури садржи супротни везник *а*, док је српски еквивалент асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *пирог* (колачи) и *пшики* (земичке), односно именице *желваки* (кврге) и *шишки* (чврге), док у српској пословици ту улогу имају именице *опанци* и *обојци*. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су такође исказани независнословеним односим, супротним реченицама асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *лес* (шума) и *дрова* (дрва), односно именице *рубль* (рубља) и *полтора* (један и по), док у српској пословици центар опозитних односа чине именице *плоча* и *клинац*. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију. У структури свих претходно наведених пословица се налази упитна заменица *кто* (ко) у руским пословицама, односно *ко* у српским пословицама у значењу неодређене заменице *неко*. У овом блоку пословица остварена је функција констатације релативности постојећег стања.

2.2.2.5.2. Квазиантоними са заједничком семом „морална својства и особине“:

а) о добрим и лошим људима:

Перед *свиньями бисера* не мечут (Д 638)

Бисер не ваља пред *свиње* бацати (В15)

Свинья и в **золотом ошейнике** – всѣ
свинья (С 116)

Обуци **свилу** на **свињу**, а свиња ка'
свиња (В 425)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Руска реченица је неодређеноличног типа пошто у својој структури садржи лични глаголски облик који је исказан у трећем неодређеноличном лицу множине презента и који се налази под негацијом *не мечут* (*не мећу*), док је српска реченица безличног типа с инфинитивом *бацати* у својству централног дела независне глаголске синтагме. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *свинья* (свиња) и *бисер* (бисер), док исти центар у српској пословици такође чине именице *свиња* и *бисер*. Именица *бисер* је позитивно конотирана и означава крајње доброг, поштеног, изузетног човека, док је именица *свиња* негативно конотирана и означава веома лошег човека, олоша, хуљу, рђу.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним закључним реченицама са закључним везником *всѣ* (ипак) у руској пословици и супротним везником *а* у руској пословици. Руска пословица у својој структури садржи граматичку реч *и* у служби речце за истицање, док српска пословица, садржи лични глаголски облику *обуци* који је исказан у другом лицу једнине. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *свинья* (свиња) у функцији граматичког субјекта и именичка синтагма *золотой ошейник* (златна крагна, огрлица) у функцији неправог објекта у локативу са значењем места, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе именице *свила* и *свиња*. Именица *свиња* у датим пословицама је изразито негативно конотирана. Под њом се подразумева појединац који не мења ни себе, ни своју ћуд, штагод да се деси, који остаје покварен, зао, непоштен. У пословицама је дошло до реализације функције упо-зорења.

б) о чувању поштења, чувању образа:

Вода всѣ моет, только **бесчестья** не
смоет (Ж¹ 23)

Вода свашто опере до **црна образа** (В
41); **Вода** све носи изван **срамоте** (В
41)

Засыпъ *правду* *золотом*, а она
всплывет (Д 196)

Много *ашова* треба док се *истина*
сахрани (ВП)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама са значењем изузимања и карактеристичним везницима *только* (осим) у руској пословици, односно *до* и *изван* у српској пословици. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *вода* (вода) и *бесчестье* (бешчашће), односно именица *вода* и именичка синтагма *црни образ*, као и именице *вода* и *срамота*. Именица *вода* у свим наведеним пословицама врши субјекатску функцију, док се њене наведене супротности налазе у функцији неправих објеката у генитиву изузимања. Лични глаголски облик *моет* (пере) у руској пословици је исказан у форми трећег лица несвршеног презента, док је лични глаголски облик *смоет* исказан у форми трећег лица простог будућег времена. Сусрећемо се, наиме, са супротстављањем која се базира на промени вида глагола, где се додавањем префикса *с-* са значењем завршетка радње од глагола несвршеног вида прави глагол свршеног вида. Именица *вода* је у наведеним пословицама изразито позитивно конотирана, симбол је чистоте, правде, поштења, док су руска именица *бесчестье*, српска именица *срамота* и именичка синтагма *црни образ* изразито негативно конотирани и као такви се поистовећују с неправдом, непоштењем, моралном нечистотом и сл. Пословице поручују да постоје неке ствари и радње, попут бешчашћа, срамоте, односно „црног образа“, које ничим, па ни „водом“, не могу бити „опране“, то јест заборављене. Стога је у датим пословицама реализована функција упозорења.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама. Руска пословица је условног типа, садржи у својој структури везник *а* у служби речце за истицање, лични глаголски облик *засыпъ* (*обаспи*) је исказан у форми заповедног начина, док је лични глаголски облик *всплывет* (*испливаће*) исказан у форми простог будућег времена. С друге стране, српски еквивалент је условно-временског типа с везником *док* у својој структури. Лични глаголски облик *сахрани* исказан је у виду трећег лица једнине свршеног презента. У центру опозитних односа се налазе именица *правда* и *золото* у руској пословици,

односно именице *истина* и *ашов* у српској пословици. Именица *правда* у руској пословици реализује функцију правог објекта у акузативу без предлога, док именица *золото* врши функцију неправог објекта у инструменталу средства. Именица *истина* у руској пословици се налази у функцији граматичког субјекта, док се именица *ашов* налази у функцији неправог објекта у партитативном генитиву. Именице *правда* и *истина* су свакако позитивно конотиране, јасно шта ови појмови представљају у човековом животу с тачке гледишта поштовања моралних начела, док су именице *золото* и *ашов* изразито негативно конотиране. *Истина* и *правда* су симбол нематеријалног, духовног, док је *золото* симбол материјалног, а *ашов* представља симболичан начин „закопавања“ истине. Наведене пословице врше функцију упозорења. Оне, наиме, шаљу поруку како ће *истина*, без обзира на препреке, увек односити победу, као и да ју немогуће сакрити.

в) о подмуклим људима:

На језику *медок*, а на сердце *ледок* (М 31); На језику *мёд*, а под језиком *лёд* (Д 660); Речи как *мёд*, а дела, как *полынъ* (Д 660)

Волк под *овчиной* (Д 660)

Променял *шило* на *мыло* (Ж² 149)

На језику *мед*, а на срцу *лед* (В 206); У устима *мед*, а у срцу *лед* (В 206)

Овчије рунце, а *вучије* срце (В 256)

Рог за *свијећу* (В 4674) Вук „...н. п. Дати коме, т.ј. преварити га

Прве наведене руске пословице и српски еквиваленте су исказани независносложеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Само је пословица *Медна је речца, срце отровно* асиндетског типа. У центру опозитних односа у руским пословицама се налази именица у облику деминутива *медок* (*мед*), као и неутрална именица *мёд* (*мед*), односно именица у облику деминутива *ледок* (*лед*), као и неутрална именица *лёд* (*лед*) и именица *полынъ* (*пелин*). У центру опозитних односа у српској пословици се налазе именице *мед* и *лед*. Пословице врше функцију упозорења, то јест указују на крајње негативну црту у људском карактеру која се огледа у подмуклости. Обе пословице, наиме, поручују да у речи које су слатке као

мед не треба веровати, односно да после њих по правилу остаје горак укус, то јест „лед на срцу“ како поручује српска пословица.

Друга руска пословица је исказана простопроширеном реченицом и представља стилску фигуру под називом оксиморон, чија се суштина састоји у спајању контрадикторних појмова. Супротан однос остварују лексеме *волк* (вук) и *овчина* (овчија кожа). Српски еквивалент је исказан независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури и придевима *овчије* и *вучије* као центрима опозитних односа с аспекта ове анализе. И ове пословице, као претходне две, указују на подмуклу страну људске природе. Центар опозитних односа у руској пословици чин именице *мед* и *лед*. Пословице врше функцију упозорења, то јест указују на крајње негативну црту у људском карактеру која се огледа у подмуклости. Обе пословице, наиме, поручују да у речи које су слатке као мед не треба веровати, односно да после њих по правилу остаје горак укус или „лед на срцу“ како поручује српска пословица.

Трећа наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом с личним глаголским обликом у прошлом времену *променял* (*променио је*) и падешким детерминитивом. *шло на мыло* (*шло за сапун*) у виду правог објекта у акузативу, као и изостављеним субјектом. Српски еквивалент је дат у форми непотпуне реченице с изостављеним субјектом и предикатом. У центру опозитних односа у руској пословици се налази именице *шло* (*шло*) и *мыло* (*сапун*) које врше објекатску функцију. У центру опозитних односа у српској пословици се налазе именице *рог* и *свијећа* које такође врше објекатску функцију. Ипак, у контексту пословица курзивом истакнуте лексеме губе своја примарна значења предмета који се налазе у употреби у домаћинству и попримају једно збирно значење које поприма форму устаљеног израза, то јест фразеологизма. Пословице указују на негативну црту у људском карактеру која се огледа у подмуклости, обмањивању, лагању и сличном.

г) о храбрим људима и кукавицама:

Свинья не родит *бобра*, а *сова* не
высиживает *орла* (Д 722)

Из *вране* што испане, тешко *соко*
постане (В 107)

Из *совы сокол* не будет (М 84)

Кад је *сова* излегла *сокола*?

Прва наведена руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури. Лични глаголски облици под негацијом *не родит* (неће родити) и *не высиживает* (неће излећи) су исказани у форми трећег лица једнине простог будућег времена. Српски еквивалент је исказан зависнословеном закључном реченицом. Лични глаголски облици *испане* и *постане* су исказани у облику трећег лица једнине футура I. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *свинья* (свиња) и *бобр* (дабар), односно именице *сова* (сова) и *орёл* (орао), док у српском еквиваленту ту улогу врше именице *врана* и *соко*. Руске именице *свинья*, *сова* и српска именица *врана* су изразито негативно конотиране, пошто се поистовећују са кукавицама, слабићима, људима без икаквог угледа и слично. Руске именице *бобр* и *орёл* и српска именица *соко* су изразито позитивно конотиране и поистовећују се са јунацима, људима од угледа и слично.

Друга наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом с личним глаголским обликом с негацијом *не будет* (неће бити), исказаним у трећем лицу једнине простог будућег времена, док је српска пословица исказана простопро-ширеном упитном реченицом с личним глаголским обликом *излегла* у перфекту. Рус-ка пословица тврди како „од сове соко неће постати“, док српска пословица, постављајући питање, готово да пружа одговор како „сова никада није излега со-кола“, нити ће. У овим пословицама је остварена функција упозорења.

д) о људима који се не мењају:

Осёл и в Цареграде *конём* не будет (М 104)

Царевац је царевац, ако не ће имати ни новац; а *магарац* је магарац, ако ће имати и златан покровац (В 6052)

Маленька *собачка* до старости *щенок* (Д 545)

Кржљава *кока* увијек *пиле*; Кус *пијевац пиле* до вијека (В 180)

Прва наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом с личним глаголским обликом с негацијом *не будет* (неће бити), употребљеним у трећем лицу једнине простог будућег времена. Српски еквивалент је исказан вишечланом независнословеном супротном реченицом са супротним везником *a* у сво-

јој структури. Полазни лични глаголски облик *ће имати* и облик с негацијом *не ће имати* исказани су у форми футура I. Центар опозитних односа у руској пословици чини именица *коњ* (коњ) у функцији неправог објекта у инструменталу циља и именица *осёл* (магарац) у функцији граматичког субјекта, док се у центру опозитних односа у склопу српског еквивалента налазе именице *царевац* и *магарац*. Интензитет опозитних односа у руској пословици наглашен је присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање, док у српском еквиваленту доминира значење условности имајући у виду двоструко присуство условног везника *ако*. Пословице, вршећи функцију упозорења, стављају до знања да поједини људи, без обзира на околности, увек остају исти. Руска пословица тако наводи да „магарац и у Цариграду неће бити коњ“, док српска пословица у први план ставља моменат порекла, па тако царевих увек остаје царевих, а магарац – магарац.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопрширеним реченицама. Центар опозитних односа унутар руске пословице чини именице *собачка* (пас) у функцији граматичког субјекта и именица *щенок* (псић) у функцији право објекта у акузативу без предлога, док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе именице *кока* и *пиле*, односно *пијевац* и *пиле*. Својеврсно поређење унутар српске пословице имамо између две именичке синтагме *кржљава кока – кус пијевац*.

ђ) о шкртим људима, о тврдицама:

Погнался за <i>ломтем</i> , да <i>коврыгу</i> потерял (Д 677)	Ко жали <i>клинац</i> , изгуби <i>поткову</i> (В 152);
--	--

<i>Малого</i> пожалеешь – <i>большое</i> потеряешь (Д 729)	Који жали <i>јексер</i> , изгуби <i>потковицу</i> (В 417)
---	--

Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном реченицом са саставним везником *да* (па) у структури реченице-пословице и личним глаголским облицима *погнался* (појурио) и *потерял* (изгубио) у форми прошлог времена. Центар опозитних односа у руској пословици чини именица *ломоть* (комадина) у функцији неправог објекта у инструменталу циља и именица *коврыга* (*коврига*) у функцији

правог објекта у акузативу без предлога. Друга руска пословица такође представља зависносложену реченицу, али условног типа с неисказаним условним везником *если* (*ако*) и неисказаним везником-корелативом *то*. Лични глаголски облици *пожалеешь* (зажалиш) и *потеряешь* (*изгубићеш*) исказани су у другом лицу једнине простог будућег времена. Центар опозитних односа образују поименичени придеви *малый* (*мали*) и *большой* (*велики*). Наспрам руских пословица се налазе две структурно и семантички идентичне пословице које су исказане зависносложеним односним реченицама с исказаним везницима у виду упитне заменице *ко* и придевске заменице *који* и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Центар опозитних односа чине именице које означавају предмете који се користе у домаћинству – *клинац* – *поткова*, *јексер* – *потковица*. Лични глаголски облик *жали* је исказан у трећем лицу несвршеног презента, док је лични глаголски облик *изгуби* исказан у форми трећег лица свршеног презента. Све наведене пословице у овом блоку врше функцију упозорења. Наведене пословице, наиме, поручују да су шкртост и тврдичлук крајње негативне појаве, те да је губитак свакако далеко већи од било каквог добитка.

е) о упорним и нестрпљивим људима:

Тихая *вода берега* подмывает (Ж² 248)

Тиха *вода бријег* рони (В 355)

Ждут как *дожди* в *засуху*

Чека као *озебао сунца*

Что на *уме*, то и на *языке* (Д 413)

Што на *ум*, то на *друм* (В 402); Што му је на *срцу* то и на *језику* (В 402)

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама с личним глаголским облицима *подмывает* (поткопава) у руској пословици и *рони* у српској пословици који су исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена. Обе пословице, у ствари, представљају устаљене форме изражавања које у науци о језику називамо фразеологизмима. Појединчна значења ових лексема се зарад укупног значења неутралишу, тако да на крају добијамо поруку да се упорност као људска особина и те како исплати.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у облику простопроширених реченица с личним глаголским обликом *ждут (чекају)* у руској пословици, исказаним у форми трећег лица множине несвршеног презента и личним глаголским обликом чека у српској пословици, исказаним у форми трећег лица једнине несвршеног презента. У пословицама није исказан субјекат. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *дождь (киша)* и *засуха (суша)*, односно именица *сунце* и глаголски придев *озебао* унутар српског еквивалента. Пословице сликовито, довођењем у опозитан однос непомирљивих крајности попут *кише* и *суше*, односно *сунца* и *озеблости*, указују на једну од негативних црта у људском карактеру које се огледа у нестрпљивости, брзоплетости, исхитрености.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним односним реченицама с исказаним везницима у виду упитних заменица *что и што* и исказаним корелативом у виду показне заменице *тај*. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *ум* (ум, памет) и *язык* (језик), односно именица *ум* и *друм*, као и именице *срце* и *језик* унутар српске пословице. Пословице у центар пажње стављају људску особину која се најчешће третира негативно и која се тумачи као брзоплетост, исхитерност, нестрпљивост и сл. Занимљивост представља довођење у семантичку раван лексема *друм* и *језик* у српској пословици. Пословице врше функцију упозорења.

ж) о тврдоглавим људима:

Нашла *коса на камень* (М 57)

Намјерила се *коса* на *брус* (В 208)

Повадился *кувшин* по *воду* ходить, на том ему и голову положить (*или*: там ему и голова сломит) (Д 684)

Ћуп иде по *воду* док се не разбије

Прва наведена руска пословица и њени српски еквивалент исказани су простопроширеним реченицама с личним глаголским облицима *нашла (нашла)* и *намјерила се* у српском еквиваленту у форми прошлог времена. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *коса* (коса) и *камень* (камен), односно

именице *коса* и *брус* унутар српског еквивалента. Именица *коса* у обе пословице врши функцију граматичког субјекта, док се именице *камењ* и *брус* налазе у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Пословице на сликовит начин, то јест довођењем у опозитан однос тврђих предмета попут *косу* и *камена*, односно *бруса*, описују једну од негативних црта у људском понашању која се огледа у испољавању тврдоглавости.

Друга наведена руска пословица и српски еквивалент исказани су зависнословеним реченицама узрочним реченицама. У руској пословици се сусрећемо с формом прошлог времена *повадился* (стекао је навику), док су лични глаголски облици *иде* и *разбије се* исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *кувшин* (бокал) и *вода* (вода), односно именице *ћуп* и *вода* унутар српске пословице. Именица *кувшин* и *ћуп* врше функцију граматичког субјекта, док се именица *вода* у обе пословице налази у склопу предлошкопадешке конструкције и заједно с предлогом *по* има значење исказивања правца. И ове пословице, попут претходне две, довођењем у опозитан однос ломљивих предмета као што су *ћуп* и *бокал* с природним елементом попут *вода*, на сликовит начин показују могуће последице људске тврдоглавости.

з) о људима склоним перфекционизму, цепидлачењу:

Ишчет *кост* в *яйце* (С 227)

Тражи у *јајету* *длаку* (В 358)

Плохому *танцору одежда* мешает (Р 67)

Рђавој *кобили самар* досади (В 303)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су у облику фразеолошких конструкција с личним глаголским облицима *ишчет* (*тражи*) и *тражи* у трећем лицу једнине садашњег времена. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *кост* (кост) и *яйцо* (јаје), односно именице *длака* и *јаје* у склопу српског еквивалента. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију. Пословице упућују на људе који су склони перфекционистичком понашању, цепидлачењу и сличним појавама, тако да се појединачна значења лексема која улазе у састав две

фразео-лошке конструкције „утапају“ у збирно значење које са собом носе ови фразеологизам.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним реченицама с личним глаголским облицима *мешает* (смета) и *смета* у трећем лицу једнине садашњег времена. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе именице *танцор* (плесач) и *одежда* (одећа), односно именице *кобила* и *самар* унутар српског еквивалента. Именице *танцор* и *кобила* врше функцију логичког субјекта дативу намене, док се именице *одежда* и *самар* налазе у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Дате пословице упућују на људе који су склони цепидлачењу, ситничарењу и сличним појавама. Руска пословице тако констатује како „лошем плесачу смета одећа“, док српски еквивалент особу, склону цепидлачењу, поистовећује с „рђавом кобилом“ којој „самар досади“.

и) о људима склоним претеривању, преувеличавању:

Дулась *гора* родами, а родила *мышь* (Р
48)

Тресла се *гора*, родио се *миш*

Из *мухи* (Из *комара*) делают *слона* (Д
734)

Од *мухе* прави *елефанта* (В 260)

Шуму было много, а вышел *болтун*
(Ж² 288)

Глас до неба, а кад добро погледаш, а
оно *мућак* (В 46)

Прва наведена руска пословица и српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама. Руска реченица у својој структури садржи супротни везник *а*, док је српска пословица асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици образују именице *гора* (планина) и *мышь* (миш), док исту улогу у склопу српског еквивалента имају именице *гора* и *миш*. Курзивом истакнуте лексеме врше субјекатску функцију. Лични глаголски облици су исказани у виду прошлог времена.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици

образују именице *муха* (мушица), *комар* (комарац) - *слон* (слон). У центру опозитних односа у српској пословици се налазе именице *муха* и *елефант* које такође врше објекатску функцију. Лични глаголски облик *делают* (праве) је исказан у форми трећег неодређеноличног лица множине садашњег времена, док је лични глаголски облик *прави* исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Све наведене пословице у овом блоку указују на постојање типа људи који су склони претеривању, преувеличавању ствари и појава у животу. У прве две пословице се иде од великих очекивања кја слабом ефекту, док се у друге две пословице иде од малог проблема који без икакве потребе прераста у велики проблем. Дате пословице врше функцију констатације постојећег стања.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Први део руске пословице је безличног типа с формом помоћног глагола *было* (било је) у прошлом времену једнине средњег рода, док је лични глаголски облик *вышел* (испао је, десио се) употребљен у прошлом времену трећег лица једнине. Српски лични глаголски облик *погледаш* исказан је у форми другог лица једнине свршеног презента. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *шум* (бука) и *болтун* (брбљивац), односно именице *глас* и *мућак* унутар српског еквивалента. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију. Именица *шум* у руској пословици је употребљена у форми посебне генитивске конструкције *много шуму* којој у српском језику одговара нормирана, устаљена конструкције *много буке*. Пословице скрећу пажњу на тип људи који су склони самохвалисању, самоистицању, па тако руска пословица поручује да је од „много буке“ остало само „брбљање“, док је унутар српског еквивалента именица *глас* позитивно конотирана, јер указује на велике људе и велика очекивања, а именица *мућак* је изразито негативно конотирана, пошто се поистовећује с неиспуњеним очекивањима која се практично граниче с разочарењем.

ј) о људима сличног темпретаментa:

На каждую *дыру* найдётся по *затычке*
(Д 694)

Нашла *врећа* *закрпу* (В 213)

На всякий *горшок* найдётся *покрышка*
(С 81)

Нашла је *пињата заклоп* (В 422)

Дым с чадом сошёлся (Д 854)

Обрадовала се *рђа гвожђу* (В 255)

Прве две наведене руске пословице и њени српски еквиваленти исказани су простопроширеним реченицама. Руске реченице-пословице су безличног типа с глаголом у безличној форми *найдётся* (*наћи ће се*), док су српске реченице изјавног типа с личним глаголским обликом у виду перфекта *нашла*. Центар опозитних односа у руским по-словицама образују именице *дыра* (рупа) и *затычка* (поклопац), односно *горшок* (ло-нац) и *покрышка* (поклопац), док исту улогу у склопу српског еквивалента имају именице *пињата* и *заклоп*. Курзивом истакнуте лексеме врше објектску функцију.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним изјавним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *дым* (*дим*) и *чад* (*чађ*) које реализују субјектску функцију у склопу карактеристичне руске субјектске иманичке синтагме *дым с чадом* са социјативним значењем којој у српском језику одговара субјектска именичка синтагма у номинативу *дим и чађ*. Центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине именице *рђа* у функцији граматичког субјекта и *гвожђе* у функцији неправог објекта у дативу намене. Лични глаголски облици су исказани у форми прошлог времена. Све наведене пословице указују на сличност карактера међу људима.

к) о чувању тајне:

Нет той *тайны*, чтобы не была *явна*

Заклела се *земља рају* да се сваке тајне
знају (Ш 48)

Сказал бы, да лишние *бревна* (*сучки*) в
стене есть (Д 413)

И *дувар уши* има (В 106)

И у *стен уши* есть (Ж² 15)

И *зид* има *уши* и *плот* има *очи* (Ш 50)

Скажешь *Якову*, а Яков *всякому*; *Ти* кажи *Якову* а *Яков* ће *свакому* (В
Скажешь *курице*, а она и всей *улице* (Д 354)
689)

Прва наведена руска пословица је исказана зависнословеном реченицом с негацијом на самом њеном почетку. Српски еквивалент је исказан такође зависнословеном реченицом, али потврдног типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине именица *тайна* (тајна) и придев *јавна* (јавна), док се у центру опозитних односа српског еквивалента налазе именице *земља* која представља место на којем живе грешни људи и *рај* као место где, према религијском учењу, бораве душе праведника.

Друга наведена руска пословица је исказана зависнословеном супротном реченицом са супротним везником *да* (*али*) у структури реченице-пословице. Српски еквивалент је исказан простопроширеном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *бревно* (греда, балван), *сучок* (гранчица) с једне стране и именице *стена* (зид) с друге стране. Центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине именице *дувар* и *уши*.

Трећа наведена руска пословица је исказана простопроширеном реченицом с граматичком речи *и* у служби речце за истицање. Српски еквивалент је исказан независнословеном саставном реченицом с поновљеном граматичком речи *и* у служби речце за истицање, тако да се сусрећемо с реализацијом модела супротних односа *и А и Б* са значењем конјункције. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *стена* (зид) и *уши* (уши), док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе именице *зид* и *уши*, односно *плот* и *очи*. Инфинитив у руској пословици *есть* је употребљен у значењу *имати*, док се у српском еквиваленту сусрећемо с поновољеним личним глаголским обликом *има*, исказаним у форми трећег лица једнине несвршеног презента.

Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа се налазе властита именица *Яков* (Јаков) и општа заменица са значењем генерализације *всякий* (свако), односно име-

нице *курица* (кокошка) и *улица* (улица), док центар опозитних односа у српској пословици чине властита именица *Јаков* и лична заменица *ти*, односно општа заменица *свако*. Такође, потребно је обратити пажњу на помињање властитог имена Јаков у српској народној пословици, што је свакако повезано с библијским мотивима. Лични глаголски облик *скажешь* (рећи ћеш) употребљен је у другом уопштеноличном лицу једнине простог будућег времена, док је лични глаголски облик *скажи* (*реци*) употребљен у другом лицу једнине заповедног начина. Пословице врше функцију упозорења, односно поручују да мало тога може остати сакривано, односно да мало тога може остати тајна. Све пословице у овом блоку могле би се свести под руску пословицу „*Нет той тайны, чтобы не была явна*“, односно српску пословицу „*Заклела се земља рају да се сваке тајне знају*“ (Ш 48).

л) о доминацији, о превласти:

У кога *волос*, у тога и *голос* (Д 82)

Чей *двор*, тога и *хоромы* (Д 171); Чья *земля*, тога и *городьба* (Д 171); Чей *двор*, тога и *хоромы*; чей *берег*, тога и *рыба*; Чей *конь*, тога и *воз*; чья *земля*, тога и *сено* (д 619)

У кога *кеса* у тога и *бесида* (В 372)

Чија *суша* тог и *море*, чије *поље* тог и *град* (В 389); Чије *јуне* оног и *уже* (В 389); - *Чије овце* тога и *планина* (В 390); Чија је *крава* оног и *теле* (В 6112); Чија је *сила* онога и *царство* (В 6114); Чија је *сила* тога и *правда* (В 6615); Чија *сила* тога је и *суд* (В 6116)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су дати у форми зависно-сложених односних реченица с везницима корелативима *кто* и *ко*, односно *тот* и *тај* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *волос* (власт) и *голос* (глас), док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе именице *кеса* у значењу новчаних средстава и *бесида* у значењу гласа, говора. Преостале руске пословице и њихови српски еквиваленти су исказани у форми посесивних конструкција с везницима у виду упитних присвојних заменица *чей* (*чији*) и *чији*, односно корелатива у виду показних заменица *тот* (*тај*, *онај*) и *тај*, односно *онај*, исказаних у генитиву потицања. Центар опозитних односа

у руским пословицама чине лексеме *двор* (двориште) и *хоромы* (палате), *земля* (земља) и *городъба* (ограда), *берег* (обала) и *рыба* (риба), *коњ* (коњ) и *воз* (кола), *земля* (земља) и *сено* (сено). У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе лексеме *суша* и *море*, *поље* и *град*, *јуне* и *уже*, *овце* и *планина*, *крава* и *теле*, *сила* и *царство*, *сила* и *правда*, као и *сила* и *суд*. Потребно је напоменути како су у оваквим конструкцијама посесивног карактера повезани најразличитији појмови који означавају објекте у којима се живи, природне пределе. предмете који се користе у домаћинству, животиње, рибе, апстрактне појмове попут силе, царства, правде, суда.

љ) узрочно-последична веза два појма:

Нет *розы* без *шипов* (Д 75)

Нема *руже* без *бодљике* (В 226)

Без *муки* нет *науки* (Ж³ 96)

Без *муке* нема *науке*. (В 12)

Без *труда* не вынешь и *рыбку* из пруда
(Д 507)

Нема *рака* без мокријех *гаћа* (В 226)

Све наведене пословице у овом блоку су исказане у форми простопроширених одричних реченица. У њима је реализован модел опозитних односа *нет А без Б*, односно *нема А без Б*. Центар опозитних односа у првој руској пословици чине именице *роза* (*ружа*) и *шип* (*трн*, *бодља*, *бодљика*), док се у центру опозитних односа у српском еквиваленту налазе именице *ружа* и *бодљика*. Пословице врше функцију упозорења, то јест поручују да све што је позитивно, добро, лепо има своју негативну, лошу, ружну страну. У центру опозитних односа друге руске пословице и њеног српског еквивалента се налазе исте именице - именице *мука* и *наука*. Пословице поручују да је потребно уложити напор у циљу постизања резултата, стицања знања и сл. Трећа руска пословица и њен српски еквивалент такође поручују да је потребно уложити напор, како би циљ био постигнут. Центар опозитних односа у трећој руској пословици чине именице *труд* (рад) и *рыбка* (риба), док се у центру опозитних односа у српском еквиваленту налазе именице *рак* и *гаће*. У свим наведеним пословицама осећа се јака узрочно-последична повезаност курзивом истакнутих лексема.

2.2.2.5.3. Квазиантоними са заједничком семом „интелектуална својства“:

а) о памети и спољним физичким карактеристикама која се повезују с памећу:

<i>Борода уму</i> не замена (Д 354)	<i>Брада</i> нарасла, а <i>памети</i> не донијела
<i>Борода глазом (уму)</i> не замена (Д 354)	Заман <i>брци</i> кад није <i>памети</i>
<i>Седина</i> в <i>голову</i> (или: в бороду), а бес в ребро (Д 355)	<i>Сједине</i> у главу, а <i>памет</i> у страну (В 321)
Мудростъ в <i>голове</i> , а не в <i>бороде</i> (Д 315)	Не мјере се људи <i>пећу</i> но <i>памећу</i> (ДР 261)

Прве две наведене руске пословице су исказане у простопроширеним одричним реченицама с негацијом у виду речце *не* која врши глаголску функцију, исказану у садашњем времену. Први српски еквивалент је исказан независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури и личним глаголским облицима у форми крћег перфекта *нарасла* и *донијела*. Други српски еквивалент је дат у форми зависносложене узрочне реченице. Лични глаголски облик помоћног глагола *јесте* представљен је у одричној форми трећег лица једине *није* и користи у значењу *нема*. Центар опозитних односа у руским пословицама образују именице *борода* (брада) и *ум* (ум, памет), односно *глаза* (очи), док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чини именица *памет* и *брци*, то јест *брада*. Курзивом истакнуте лексеме у српским пословицама врше објекатску функцију, док именица *борода* у руској пословици врши функцију граматичког субјекта, а именице *ум* и *глаза* се налазе у функцији неправог објекта у дативу намене. Руске пословице истичу да „брада не може бити замена памети“, док српске пословице потенцирају проток времена кроз нараслу браду и бркове и сходно томе недостатак, мањак памети.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеном супротним реченица са супротним везником *а* у структури пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине именица *седина* (седе косе) и *голова* (глава у значењу *памети*), док унутар српског еквивалента та улогу врше именице *сједина* и *глава* (у значењу *памети*). Пословице стављају нагласак на понашање људи

који су достигли одређен број година живота и стекли прилично животно искуство, па с тачке гледишта устаљеног мишљења друштва њихово понашање није адекватно.

Четврта руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним супротним реченицама поредбеног типа са супротним везником *а*, односно *но* у структури реченица-пословица. У руској пословици су супротстављене именице *голова* (*глава*) и *борода* (*брада*), док су у српској пословици супротстављене именице *памет* и *нећ*. Курзивом истакнуте лексеме у руској пословици врше функцију неправог објекта у локативу са значењем места, док у српском еквиваленту супротстављене лексеме такође врше функцију неправог објекта, али у инструменталу без предлога са значењем средства. Народне пословице истичу унутрашњу снагу човека, односно стављају у други план спољне знаке његовог физичког изгледа на основу којих се веома често доносе погрешне оцене о интелектуалним и другим квалитетима човека. Пословице врше функцију упозорења.

б) о памети и деловима људског тела који се повезују с памећу:

За худой (глупой) <i>головой</i> и <i>ногам</i> не покой (не упокой) (Д 444)	Тешко <i>ногама</i> под лудом <i>главом</i> ! (В 353)
---	--

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним изјавним реченицама. Центар опозитних односа у обе пословице чине именице *голова/глава*, односно *нога/нога*. Именица *нога*, како у руској, тако и у српској пословици, е налази у функцији логичког субјекта, док именица *глава* врши објекатску ункцију. Руска пословица у својој структури садржи везник и у служби речце за истивање, док се ефекат истицања у српској пословици, између осталог, постиже узвичником који се налази на крају реченице. Пословице, вршећи функцију упозорења, указују да много тога у животу може бити релативно, па и сама памет која често уме да донесе проблеме.

б) о памети и апстрактним појмовима који се повезују с памећу:

И <i>сила уму</i> уступае (Д 431)	<i>Ум</i> царује, <i>снага</i> кладе ваља; <i>Сила</i> стијене ломи, а <i>ум</i> дворе гради
-----------------------------------	---

Счастье дороже *ума* (Д 70)

Бољи је драм *среће* него сто ока
памети (В 29)

Прва наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, док сусрпски еквиваленти исказани независносложеним реченицама, од којих је права асиндетског типа, а другог синдетског, супротног типа, јер садржи супротан везник *а* у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици граде именице *сила* (сила, снага) и *ум* (ум, памет) док исту улогу унутар српских еквивалената врше именице *ум* и *снага*, односно *сила*. Именица *сила* у руској пословици врши функцију граматичког субјекта у номинативу, док се именица *ум* налази у функцију неправог објекта у дативу без предлога са значењем намене. Курзивом истакнуте лексеме у српској пословици врше функцију граматичког субјекта у номинативу. Лични глаголски облици у обе пословице – *уступает* (уступа), *царује*, *ваља*, *ломи* и *гради* су исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена. Такође, у склопу српског еквивалента се сусрећемо са супротстављеношћу између две предикатско-објекатске конструије типа *стијене ломи – дворе гради*. Пословице истичу значај памети у људском животу, упоређују је с појмом снаге и дају предност интелектуалним својствима човека.

Друга наведена руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује модел поредбених односа *А лучше В* (боље *А*, него *В*), док је српски еквивалент исказан зависносложеном реченицом поредбеног типа, где имамо реализацију модела поредбених односа *боље А, него В*. У руској пословици су супротстављене именице *ум* (ум, памет) и *счастье* (срећа), док су у српској пословици супротстављене именице *памет* и *срећа*. Именица *счастье* у руској пословици функцију граматичког субјекта, док се именица *ум* налази у функцији неправог објекта у генитиву потицања. Именице *срећа* и *памет* врше објекатску функцију у склопу именичких генитивских објекатских синтагми *драм среће* и *сто ока памети*, што представља још један основ за поређење супротних односа. Наведене пословице, за разлику од претходне две, преност дају срећи у односу на памет.

2.2.3. Лексичке опозиције код квазиантонима-поименичених придева.

множине простог будућег времена, што је честа појава у руским пословицама. Маркирани антоними врше објекатску функцију. С друге стране, унутар српске пословице, исказане у виду независносложене супротне реченице са супротним везником *али* у структури пословице, имамо опозицију између прилога *слатко* и *грко*, односно *горко*, као и употребу инфинитива *папати* и *плаћати* у субјекатској функцији. Појам *слатког* је, свакако, позитивно конотиран, јер подразумева све што је позитивно, лепо, добро и зато се *слатко* лако „прогута“, односно „папа“, док је појам *горког* негативно конотиран и повезује се са свим негативним, ружним дешавањима који чине „горак“ живот. Пословице врше функцију констатације постојећег стања.

2.2.3.2. Семантички асиметричне лексеме. – С овом појавом сусрећемо се када постоји очигледна семантичка асиметрија између две лексеме. Права антонимија се успоставља, онда када постоји потпуна симетрија на нивоу значења супротстављених речи. Мишљења смо да у примерима који предстоје нема такве симетрије. Стога ћемо овакве и сличне случајеве сврставати у квазиантонимију. Илустроваћемо ову ситуацију следећим примерима, а онда их коментарисати:

Ни мужик, ни баба, ни младец, ни девица, ни вдовец, ни вдовица, ни *пожилой*, ни *старый*, ни *середовой*, ни *малый*, ни ведун, ни ведунья, ни колдун с колдуньей, ни киевская ведьма (Д 932)

Ни ми *старо* кашље, ни *младо* плаче (В 3769); *Млаћем* на вољу, а себе на невољу (В 3047); Ће се *старији* не чују ту Бог не помаже (В 1240)

У Речнику српског језика (РСЈ, Матица српска, Нови Сад 2011) наводе се као примарна следећа значења речи истакнутих курзивом: *млад*, који је у раном добу живота, који се развија, који није почео да стари, супр. *млад*; *стар*, који је проживео много година, који је доживео старост, супр. *млад*. С друге стране *млађи* и *старији* су окарактерисани као компаративи придева *млад* и *стар*. Тако је за компаратив *млађи*, између осталог, наведено значење *нижи по рангу, чину, који је на нижој лествици у некој хијерархији, нижи, потчињени, подређени*, док је за компаратив *старији* наведено значење *виши по рангу, чину, положају, који се више поштује, меродавнији*, као и *који има више година у поређењу с неким*. Курзивом истакнуте лексеме *пожилой, старый, середовой, малый* у Речнику Живог великоруског језика Владимира Даља (Даль 1965)

дефинисане су овако: *младой, молодой, нестарый, юный, проживший немного века; незростный, незростный, незрелый, неперемфторевший ещё; середовой человек, середовик, или середович или с(е)редовек, с(е)редвечный, средних лет, меж 30 и 50; пожилой человек, подстарок, близкий к 50-ти; старый человек, пртвпл. молодой и середовой, преклонных лет, доживляющий век свой, кому под 60 и более.* У оваквим случајевима, наима, сусрећемо се с проблемом конкретизације антонимијских односа. Питање је када имамо крајње, а када средње чланове парадигме. Обично се сматра да су крајњи чланови парадигме они који указују на максималну супротност значења. Ако тога нема, већ се само указује на пораст или смањење датог обележја, онда имамо квазиантонимију типа *млад човек-млађи човек, млад човек - човек средњих година, млад човек - старији човек/младой-немладой, молодой - середовой, молодой - пожилой.* Лексеме *млад/младой* означавају свакако младог човека, док *млађи човек, човек средњих година, старији човек/немладой, середовой, пожилой* означавају човека који свакако није стар, али ни млад. Стога су потребне лексеме које ће конкретизовати антонимијске односе, а овде су то семантички неутралне лексеме *млад - стар/младой - старый.*

2.2.3.3. Контекстуално супротстављање најразличитијих лексема. – Контекст пословица, као што смо већ показали навођењем бројних примера, доводи у опозитан однос многе лексеме, па и поименичене придеве. Они у томе свакако нису изузетак. Приметно је њихово присуство у руским и српским народним пословивама, што смо већ, мишљења смо, показали приликом анализе, описа и класификација антонима-поименичених придева. Наводићемо у даљем току раде примере који ће бити праћени коментарима:

2.2.3.3.1. Квазиантоними са заједничком семом „стање“:

Пьяного да *малого* бог бережёт (Д 797)

Пјанца и дијете бог чува (В 278)

Многого захочешь, *последнее* потеряешь (Ж² 123)

Ко тражи хљеба преко погаче, жели и овсенице В 172)

Не носить *плаченого*, не видать *злаченого* (Д 115)

Ко *старо* не крпи, ни *ново* не носи (В 171)

Купишь *лишнее* – продашь *нужное*
(Ж² 109)

Много добија онај који свашта не
купује (В 198)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним потврдним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици чине поименичени придеви *пьяный* (пијанац) и *малый* (дете). Они реализују објекатску функцију у склопу карактеристичне руске објекатске именичке синтагме са социјативним значењем *пьяный да малый* којој у српском еквиваленту одговара такође објекатска именичка синтагма *пјанца и дијете*. Лични глаголски облици у обе пословице су исказани у облику трећег лица садашњег времена. Пословице на помало чудан начин спајају наизглед непомирљиве вредности попут детета и пијанца, па је тако у њима реализована функција релативизације ствари, догађаја, појава, појмова.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним односним реченицама. Руска пословица је условног типа с неисказаним условним везником *если (ако)* и неисказаним корелативом у виду показне заменице средњег рода *то*. Српска пословица је односног типа с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Руска пословица у својој структури садржи супротстављене поименичене придеви *многое (много)* и *последнее* (последње), док српски еквивалент нема овакву врсту супротстављености, али има опозицију типа *хлеб – погача*. Обе пословице указују на негативну црту у људској природи која се огледа у лакомости и претеривању. Лични глаголски облици *захочешь* (пожелиш) и *потеряешь* (изгубићеш) у руској пословици су исказани у простом будућем времену, док је лични глаголски облик *тражи* у српској пословици исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама. Руска пословица је условног типа с неисказаним условним везником *если (ако)* и неисказаним корелативом у виду показне заменице средњег рода *то* унутар које се, иначе, реализује структурни модел опозитних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. Српска пословица је односног типа с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неи-

сказаним корелативом у виду показне заменице *тај* или *онај*. Унутар српског еквивалента се такође реализује структурни модел опозитних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. Центар опозитних односа у руској пословици чине поименичени придеви *плаченый (плаћен)* и *злаченый (позлаћен)*, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налазе поименичени придеви *стар* и *нов*. Курзивом истакнуте лексеме врше објекатску функцију. Лични глаголски облици у српској пословици су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента, док су форме инфинитива у руској пословици такође несвршеног вида. Пословице истовремено врше функцију савета и упозорења. Пословице упозоравају на штедљивост, економичност, такође и на танку границу између благостања и сиромаштва.

Четврта руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом с личним глаголским облицима у другом уопштено-личном лицу једнине простог будућег времена *купишь (ако купиш)* и *продашь (ако продаш)*. Српска пословица је односног типа, лични глаголски облик *добија* и лични глаголски облик с негацијом *не купује* су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Центар опозитних односа у руској пословици чине поименичени придеви *лишнее* (сувишно) и *нужное* (потребно) који врше објекатску функцију, док српски еквивалент не садржи овакву врсту супротстављености. Пословице врше функцију савета и упозорења. Пословице, наиме, саветују и упозоравају да не треба куповати све и свашта, као ни прихватати разне предлоге који би могли створити човека проблеме.

2.2.3.3.2. Квазиантоними са заједничком семом „стање, својства, особине“:

<i>Гол</i> да <i>праведен</i> (Д 89); <i>Голо</i> , да <i>гордо</i> (М 75); <i>Хоть наг</i> да <i>прав</i> (К 80)	Ако је и <i>го</i> , али је <i>соко</i> (В 4); <i>Бибер</i> је зрно малено, али пред <i>господу</i> излази
<i>Запасливый</i> <i>лучше богатого</i> (Д 492)	Штедња је прво течење (В 396)

Прве три наведене руске пословице су исказане зависносложеним супортним реченицама са супротним везником *ди* у структури реченица-пословица. Српски еквивалент *су исказани* зависносложеним супортним реченицама са супротним везником *али*. Српску пословицу карактерише присуство условног везника *ако*. Центар

опо-итних односа у руској пословици чине поименичени придеви *гол* (го, наг) и *праведен* (праведан), *голо* (голо, наго) и *гордо* (гордо, поносно), односно *наг* (го, наг) и *прав* (праведан, исправан), док српски еквиваленти садрже поименичене придев *го* и именицу *соко*, односно именце *бибер* и *господа*. Пословице указују на истовремено постојање веома сиромашних, али и веома поносних људи.

Друга руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом унутар које се реализује модел поредбеног значења А лучше Б (А боље од Б). Српска пословица, исказана такође у форми простопроширене изјавне реченице, не садржи поименичене придеве у својој структури, али шаље јасну поруку да је штедња на првом месту, док руска пословица, с поимениченим придевима *запасливый* (штедљив) и *богатый* (богат) у центру опозитних односа, сугерише да је штедљиво понашање боље чак и од богатства.

2.2.4. Лексичке опозиције код квазиантонима-придева.

2.2.4.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица. – Сусрећемо се с појавом потирања примарних семантичких реализација изолованих антонимијских парова, односно ситуацијом када нека мање важна, секундарна значења избијају у први план и постају примарна у датом контексту. Навешћемо следеће примере, а онда их коментарисати:

а) Позитивно конотирана *десна страна*/негативно конотирана *лева страна*:

Правый глаз чешется – радоваться,
левый – плакать (Д 322)

Десно око кога засврби, тај ће се
радовати; а ако га засврби *лево* око,
плакаће (МВ 176)

В *правом* ухе звенит – к добрым вестям,
в *левом* – к худым (Д 935)

Ако некоме звони *десно* уво, добиће
добре вести; а звони ли му *лево* уво,
вести ће бити неповољне (МВ 175)

Правая бровь свербит – хвалят, *левая*–
бранят (Д 936)

Кад неког засврби *десна* обрва – добро
је, а *лева* - слути на зло

Грешно обувать *левую* ногу наперёд
правой (Д 938)

Ко ујутру устане из постеље па стане на
леву ногу, целога дана ништа му неће
поћи за руком («Устао је на леву ногу!»)
(МВ 177)

Унутар наведених руских и српских народних пословица, у чијој структури, парадигматски посматрано, имамо експлицитно изражене антонимијске парове, сусрећемо се са специфичном ситуацијом која производи квазиантонимију. Наиме, услед природе и структуре самих пословица долази до одвођења у други план примарних семантичких реализација датих лексема, односно до неутралисања њихових лексичких супротстављености, услед чега се неко мање важно значење издваја и постаје примарно у датом контексту. Сусрећемо се, дакле, с појавом, када прави антоними нису директно супротстављени путем својих основних значења, већ преко традиционалних уверења, представа, асоцијација дате језичке средине. Оцењивање се у оваквим и сличним примерима врши у складу са стандардима које примењују дати језички колективи, односно његови припадници. То значење бива вредновано као позитивно или негативно, добро или зло (субјективно вредновање), одобрава се или не одобрава (објективно вредновање). Ову појаву можемо врло убедљиво представити помоћу бројних антонимијских парова с којима смо се сусрели како у српским, тако и у руским народним пословицама. У претходно наведеним пословицама десна страна је изразито позитивно конотирана, знак је среће и успеха, док је лева страна изразито негативно конотирана, наговештај је несреће и неуспеха. Десна страна је, имајући у виду њену позитивну обојеност, повезана с радовањем, повољним вестима, похвалама, док је лева страна повезана с плакањем, неповољним вестима, надолазећим злом и сл. Штавише, у четвртој руској пословици и њеном српском еквиваленту обување леве ноге пре десне, односно устајање на леву ногу, повезује се с грехом. Супротстављени придеви врше стандардну атрибуцку функцију, то јест ближе описују именице које означавају разне делове тела. Прва руска и прва српска пословица су зависносложене реченице условног типа. Руска пословица у својој структури поседује инфинитиве *радоваться* и *плакать* који врше објекатску функцију и који су врло карактеристични за језик руских пословица, док унутар српске пословице имамо исте глаголе, али у форми футура I. Маркиране именичке синтагме реализују субјекатску функцију. У другој руској пословици и њеном

српском еквиваленту, исказаним у виду зависнослужених реченица условног типа, именичке синтагме с маркиранима придевима врше објекатску функцију. У руском језику се ради о неправом објекту у локативу са значењем места, док у српском језику дата синтагма врши функцију правог објекта. Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су представљени у форми зависнослужених реченица условног типа с тим да руска пословица, у својој структури, поседује карактеристичну употребу личних глаголских облика у недоређеноличном трећем лицу множине, док су лични глаголски облици у српској пословици исказани у виду свршеног презента трећег лица јединице с исказаним прилогом за време *када* у зависном делу реченице који врши функцију везника и неисказаним прилогом за време *када* у независном делу реченице у функцији корелатива. У четвртој српској пословици, за разлику од руске, немамо експлицитно изражену антонимијску опозицију, али се њено присуство осећа у дубинској структури пословице. Именичке синтагме с маркираним придевима врше објекатску функцију у реченицама различитог типа. Руска реченица је, наиме, простопроширена изјавна реченица, док је српска реченица зависнослужена односна реченица с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. Све наведене пословице, унутар овог блока, остварују, поред свега, и функцију упозорења, то јест сугеришу шта се све може дестити на бази народних веровања које можемо подвести под сујевеље.

Правая ягодица чешетса – к болезни и печали, *левая* – к корысти (Д 323)

Десни длан кога засврби, тај ће некоме давати новце. *Леви* длан кога засврби тај ће новце примати (МВ 176)

Некада је, међутим, лева страна позитивно конотирана, а десна – негативно. Претходно наведене пословице то свакако потврђују. Десна страна сада представља губитак здравља, односно новца, док лева страна означава срећу, добитак. Пословице су исказане зависнослуженим односним реченицама. У српској реченици, за разлику од руске реченице, имамо експлицитно изражене везник *ко* и корелатив *тај*. Маркирани придеви у склопу именичких синтагми реализују субјекатску функцију. Наведене пословице, поред других, остварују и функцију упозорења, проистеклог из укалупљених народних уверења и представа о одређеним појавама које чине животну свако-дневницу

Правая ладонь чешется – получатъ
деньги, *левая* – отдавать (Д 323)

Десни длан кога засврби, тај ће некоме
давати новце. *Леви* длан кога засврби тај
ће новце примати (МВ 176)

Претходно наведене пословице су занимљиве из разлога што је појам *десног* позитивно конотиран у језику руских пословица, а појам *левог* негативно, док у језику српских народних веровања имамо супротну ситуацију – појам *десног* је негативно конотиран, а појам *левог* позитивно. Сусрећемо се с карактеристичним реченицама и карактеристичним функцијама и односима у овом блоку пословица. У склопу ових пословица је реализована функција упозорења.

Правая бровь чешется – кланяться
мужчине, *левая* – женщине (Д 935)

Ако се детету чмичак појави на *десном*
оку, његова ће мајка родити дечака, ако
на *левом* – девојчицу (НТ 104)

До неутралисања лескичких супротстављености на релацији *десна страна - лева страна* долази и због очигледног повезивања десне стране с мушким полом, а леве стране са женским полом: Претходне две пословице, јасно је, повезују десну страну с рађањем мушке деце, а леву страну с рађањем женске деце. Имајући у виду позитивну обојеност десне стране, односно негативну обојеност леве стране, јасно је какав је био положај мушког рода, а какав женског рода. Дате пословице, попут претходних, врше функцију упозорења.

б) Позитивно конотирана *бела боја*/негативно конотирана *црна боја*:

Рубашка *беленька* да душа *черненька* (Д
474)

Бело му лице, ал му је *црно* срце (ЂС 34)

Белая деньга про *чёрный* день. Залил за
шкурку сала (запася) (Д 492)

Бијеле новце ваља остављати за *црне*
дане (В 176)

Черна коровка, да *бело* молочко (Д
633)

И *црна крава* има *бијело млијеко* (В
117)

Пословице, наведене у овом блоку, јасно показују позитивну конотираност беле боје у односу на црну која је изразито негативно конотирана. Наиме, пословице „говоре“ о *црној души, црном срцу*, упозоравају на *црне дане* и слично. С друге стране, *рубашка (кошуља)* је бела, као и *лице*, бела боја је боја среће, чак је и тешко зарађени новац попримио белу боју, јер доноси сигурност када наступе *црни дани*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми независнослужених супротних реченица с карактеристичним супротним везницима *да*, односно *али*. Слика контраста појачана је супротстављањем на синтагматском нивоу *рубашка беленька - душа черненька (кошуља бела – душа црна)*, односно *бело лице – црно срце*.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани простопроширеним реченицама. Руска пословица је елиптичног карактера, пошто је изостављен предикат, док српски еквивалент у својој структури садржи независну глаголску синтагму с инфинитивом као централним делом и падешким детерминитивом у виду именичке синтагме у акузативу намене за *црне дане*. Именичке синтагме *белая деньга* и *чёрный день*, односно *бијели новци* и *црни дани* налазе се у објекатској функцији. Својеврстан контраст је створен на бази облика једнине у руском језику *белая деньга* и *чёрный день*, односно множине у српском језику *бијели новци* и *црни дани*. У пословицама је реализована функција упозорења, али и савета.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент на метафоричан начин поручују како и „црна крава има бијело млијеко“, односно како се добро може очекивати и тамо где га најмање очекујемо или му се надамо. У датим пословицама имамо однос граматички субјекат – прави објекат на релацији *црна крава - бијело млијеко*, односно *црна кока - бела јаја*. У наведеним пословицама је, као и у претходним, остварена функција упозорења

Чёрная корова даёт **белое** молочко (Д 474)

Ако је и **црна** крава, **бијело** млијеко даје (В 33)

Чёрная собака, **белая** собака, а всё один пёс – (Д 854)

Ни враг **црни** ни мати му **бијела** (В 3603)

Некада, готово да долази до изједначавања наизглед сасвим супротних појава. Такво изједначавање ствара ефекат релативности, а релативност прераста у контрадикторност. О томе нам управо „говоре“ претходно наведене пословице. Прва руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, у чијем саставу именичке синтагме *чёрная корова - белое молочко* реализују однос типа граматички субјекат - прави објекат. Српски еквивалент је такође исказан простопроширеном реченицом условног типа, где именичке синтагме *црна крава - бијело млијеко* такође реализују однос типа граматички субјекат - прави објекат. Друга руска пословица, као и српски еквивалент, исказани су у форми набрајања. Руска реченица је асиндетског типа, супротност значења се базира на интонацији контраста, предикат је изостављен. Унутар српске пословице се сусрећемо с испољавањем модела супротних односа типа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих предмета, класа, појмова, особина, појава, својстава, обележја. У овим пословицама, као и у претходним, дошло је до реализације функције упозорења.

в) Позитивно конотиран појам *слатког*/негативно конотиран појам *горког*:

У *горькой* беды нет *сладкой* еды (Д 141) Што је *грко*, није *слатко* (В 6264)

Корень учения *горек*, да плод его *сладок* Корени учења су *горки*, али плодови су *слатки*
(Д 422)

И у овим пословицама се сусрећемо са ситуацијом да примарно значење датих лексема бива неутралисано услед поруке коју на ширем плану шаље пословица. Наиме, појам *горког* се изједначава с бедом, сиромаштвом, невољом, док се појам *слатког* изједначава са срећом, задовољством, тако да примарно значење ових лексема, које се базира на заједничкој семи „укус“, бива „померено“ у други план, то јест неутралисано и на површину избија секундарно, мање важно значење које у датом контексту постаје примарно. Прва руска пословица је исказана простопроширеном непотпуном одричном реченицом с изостављеним предикатом у својој структури, где именичке синтагме *горькая беда – сладкая еда* реализују однос типа логички субјекат – неправи објекат. С друге стране, српски еквивалент представља зависносложену реченицу односног типа с исказаном упитном заменицом *што* у функцији везника и неисказанио показном заменицом

тај у функцији корелатива. Маркирани придеви се налазе у функцији именичког дела предиката.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним супротним реченицама са супротним везником *да*, односно *али* у својој структури. Занимљивост своје врсте састоји се у томе да је читава руска реченица дата у форми једнине, док је српска реченица дата у множини. Маркирани придеви остварују функцију именичког дела предиката. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Пословице саветују да је потребно бити марљив и упоран, јер ће то бити награђено.

г) Позитивно конотирани придеви *полный* - *пун*/негативно конотирани придеви *пустой* и *празан*:

Встреча бабы с *пустыми* ведрами – к *Празна* је торба тежа од *пуне* (В 4437)
неудаче, с *полными* – к удаче (Д 78)

Супростављеност између лексема *полный* - *пустой*, односно *пун* – *празан* базира се, пре свега, на народним веровањима о појмовима *полный* - *пун*, односно *пустой* - *празан*. Наиме, придев *полный* (*пун*) руској пословици се зједначава се с успехом, добитком, а придев *пустой* (*празан*) с неуспехом, губитком, док се у српској пословици истиче тежина „празне торбе“, односно тежине беде и сиромаштва. Руска пословица је исказана зависнословеном реченицом супротног, поредбеног, односно асиндетског типа, док је српска пословица исказана простопроширеном потврдном реченицом поредбеног типа. Придеви *полный* - *пустой* (*пун* - *празан*) врше атрибуцкску функцију, јер ближе одређују именице уз које стоје. Шире посматрано, они се део објекатских синтагми. С друге стране, придеви *празан* и *пун* заједно с именицом *торба* уз коју стоје остварују однос типе субјекатска именичка синтагма – објекатска именичка синтагма. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења које има своје упориште у народним веровањима.

д) Позитивно конотиран придев *одношерстный*/негативно конотиран придев *разношерстный*:

Если принесёт корова двойней *одношерстных* – к добру, *разношерстных* – к худу (Д 944)

Наведена руска пословица презентује народно веровање да ће доношење на свет једнобојног телета бити добар знак, а да ће супротно од тога, то јест рођење шареног телета бити лош знак. Примарно значење ових речи могло би се представити на следећи начин: „својство, обележје које карактерише одређену групу“. Ипак, у контексту пословице примарне семантичке реализације бивају неутралисане и то доводи до тога да неко друго, мање важно, секундарно значење избија у први план. У овом случају, придев *одношерстный* (*исте боје длаке*) симболизује пре свега срећу, добитак, док придев *разношерстный* (*различите боје длаке*) симболизује или наговештава несрећу, губитак. Наведена руска пословица је исказна зависносложеном реченицом условног типа с карактеристичним условним везником *если* (*ако*). Такође, дата пословица је асиндетског типа, опозитни односи овде имају утемељење, пре свега, у интонацији контраста, чему доприносу супротстављеност не само између речи *одношерстный* (*и-те боје длаке*) и *разношерстный* (*различите боје длаке*), него и супротстављеност између лексема *добро* - *худо* (*добро* – *зло*). У наведеној руској пословици дошло је до реализације функције упозорења. Код српских пословица нисмо пронашли одговарајући еквивалент.

ђ) Позитивно конотирани придеви *добрый* - *дебео*/негативно конотирани придеви *худой* – *мршав*.

Худой мир лучше *доброй* драки (Д 264) Бољи је и *мршав* мир него *дебео* процес (В 430)

У наведеној руској пословици испољава се секундарна реализација придева *худой* «то же что *плохой*, т. е. лишённый положительных качеств“, док се примарна реализација руског придева *худой* «тощий, неупитанный» поклапа с примарном реализацијом придева српског придева *мршав* „који је мале дебљине, малог попреченог пресека, танак“. У српској пословици придеви *мршав* и *дебео* нису употребљени у својим основним значењима «који је мале дебљине, малог попреченог

пресека, танак», односно «који се јавља у великом обилном слоју, задебљао, пун», него у секундарним значењима „недовољне јачине, слаб“, односно «велики, тежак». Потребно је истаћи да на делу имамо карактеристичне поредбене конструкције у језику оба народа, то јест структурне моделе *А лучше (хуже) Б/боље (горе) А, него Б, А боље (горе) Б*. У језику руских пословица, конкретно се сусрећемо с компаративом прилога *хорошо, плохо* – *лучше, хуже*, док се у језику српских народних пословица сусрећемо с компаративима придедва *добар* и *лош* – *бољи, гори*. Јелена Јовановић у својој књизи, односно дисертацији «Синтакса и стилистика српских народних пословица» (Јовановић 2006., књига I) тврди како су поредбене конструкције доминантне у језику српских народних пословица. Мишљења смо да је идентична ситуација и у језику руских народних пословица.

е) Позитивно конотирани придеви *долгий* и *дуг* - негативно конотирани придеви *короткий* и *кратак*:

Волос <i>долг</i> (у <i>бабы</i>) ум <i>короток</i> (Д 316)	У жене је <i>дуга</i> коса, а <i>кратка</i> памет (В 369)
--	---

Мишљења смо да су придеви *дуг*, односно *долгий* употребљени у свом основном, примарном значењу дужине, док су придеви *кратак* и *короткий* употребљени у секундарном значењу «недовољан, слаб», што нам даје за право да говоримо о квазиантонимији. Ради се о независносложеним супротним реченицама. Руска пословица је асиндетског карактера. Ополитни односи унутар ње базирају се на интонацији контраста. С друге стране, српски еквивалент је синдетског типа са изузетно фреквентним супротним везником *а* у својој структури. Курзивом истакнути придеви како у руској пословици, тако и у српској пословици, врше атрибутску функцију, то јест ближе дефинишу именице уз које стоје. Пословице указују на незавидан положај жена у друштву, што свакако није чудно имајући у виду време и околности у којима су ове пословице настајале.

2.2.4.2. Семантички асиметричне лексеме. – С овом појавом се сусрећемо услед очигледне семантичке асиметрије између две лексеме. Права, системска антонимија се, како је то већ наведено, успоставља, онда када постоји потпуна семантичка симтерија

између супротстављених речи. Илустроваћемо ову ситуацију следећим примерима које ћемо онда комен-тарисати:

Ни ми *старо* кашље, ни *младо* плаче (В 3769); *Млађем* на вољу, а себе на невољу (В 3047); Ће се *старији* не чују ту Бог не помаже (В 1240)

Ни мужик, ни баба, ни младец, ни девица, ни вдовец, ни вдовица, ни *пожилой*, ни *старый*, ни *середовой*, ни *малый*, ни ведун, ни ведунья, ни колдун с колдуньей, ни киевская ведьма (Д 932)

У Речнику српског језика (РСЈ, Матица српска, Нови Сад 2011) наводе се као примарна следећа значења речи истакнутих курзивом: *млад*, који је у раном добу живота, који се развија, који није почео да стари, супр. млад; *стар*, који је проживео много година, који је доживео старост, супр. млад. С друге стране *млађи* и *старији* су окарактерисани као компаративи придева *млад* и *стар*. Тако је за компаратив *млађи*, између осталог, наведено значење *нижи по рангу, чину, који је на нижој лествици у некој хијерархији, нижи, потчињени, подређени*, док је за компаратив *старији* наведено значење *виши по рангу, чину, положају, који се више поштује, меродавнији*, као и који има *више година у поређењу с неким*. Курзивом истакнуте лексеме *пожилой*, *старый*, *середовой*, *малый* у Речнику Живог великоруског језика Владимира Даља (Даль 1965) дефинисане су овако: *младой*, *молодой*, *нестарый*, *юный*, *проживший немного века*; *невзростный*, *невзрослый*, *незрелый*, *неперемфторевший ещё*; *середовой* человек⁴, *середовик*, или *середович* или *с(е)редовек*, *с(е)редвечный*, *средних лет*, *меж 30 и 50*; *пожилой* человек, *подстарок*, *близкий к 50-ти*; *старый* человек, *пртвпл. молодой и середовой*, *преклонных лет*, *доживляющий век свой, кому под 60 и более*. У оваквим случајевима, наимае, сусрећемо се с проблемом конкретизације антонимијских односа. Питање је када имамо крајње, а када средње чланове парадигме. Обично се сматра да су крајњи чланови парадигме они који указују на максималну супротност значења. Ако тога нема, већ се само указује на пораст или смањење датог обележја, онда

⁴ Према тумачењу Владимира Даља улогу крајњег члана парадигме, поред придева *старый* има и придев *середовой*. Мишљења смо да придев *середовой* не образује антонимијске односе с придевом *молодой*, јер указује на пораст или снижење датог својства, обележја, те је као такав тек средњи члан у антонимијској парадигми *молодой-старый*.

имамо квазиантонимију типа *млад човек-млађи човек, млад човек-човек средњих година, млад човек-старији човек/молодой-немолодой, молодой-средовой, молодой-пожилой*. Лексеме *млад/молодой* означавају свакако младог човека, док *млађи човек, човек средњих година, старији човек/немолодой, средовой, пожилой* означавају човека који свакако није стар, али ни млад. Стога су потребне лексеме које ће конкретизовати антонимијске односе, а овде су то семантички неутралне лексеме *млад-стар/молодой-старый*.

Молод, да водит волость; и **стар** (и **сед**), да в чуже пасет (Д 355)

Ко у **младост** стење, у **старост** сједе (В 2649)

Супротност типа *сед-млад/седой-молодой* условљена је, пре свега, датим језичким окружењем, односно контекстом. У Речнику српског језика (РСЈ, Матица српска, Нови Сад 2011.) наводи се следеће значење придева *сед*: 1а) *који је изгубио природну боју, бео (о коси), седе власи*; 1б) *који је поседео, седи господин*; 2 *фиг. поодмакао, дубок (о старости)*. За придев *стар* дато је, између осталог, следеће објашњење: *који је проживео много година, који је доживео старост, супр. млад*. У Даљевом *Речнику Живог великоруског језика* (Даль 1965) придев *седой* је дефинисан на следећи начин: *„мешаной шерсти, с примесью белой, белосоватой; о волосах человека побелевших, поседевших от старости, болезни, горя“*. За придев *старый* дато је следеће тумачење: *„старый человек, пртвпл. молодой и средовой, преклонных лет, доживляющий век свой, кому под 60 и более“*. Супротстављено је секундарно, пренесено значење појмова *сед - седой* и примарно, основно значење појмова *млад/молодой*, што свакако представља квазиантонимију. Квазиантонимија је још присутнија, ако додамо чињеницу да седокос човек не мора уопште бити стар, те да, штавише, може бити јако млад. Односе карактеристичне за лексичку антонимију, као системску појаву, образују семантички неутрални појмови *млад - стар*, односно *молодой - старый*.

2.2.4.3. Контекстуално супротстављање најразличитијих лексема. – На основу примера који ће уследити, показаћемо како и придеви попут осталих врсте речи, могу ступати у односе, карактеристичне за квазиантонимију. Свакако, таквој појави и те како погодује контекст какав нам пружају руске и српске народне пословице:

2.2.4.3.1. Квазиантоними са заједничком семом „стање“:

Кто *голоден*, тот и *холоден*. Хлеб греет Ће је *гладно* ту је и *хладно* (В 802)
не шуба (Д 804)

Кто *тороват*, тот не *богат* (Д 108) Ко много дијели, скоро ће просити (В
162)

В *пустой* бочке и *звону* много. *Празно* буре (већма) *звучи* (В 290)
Пустая бочка пуше *гремит* (Д 735)

Прва наведена руска пословица представља зависносложену односну реченицу с исказаним везником у виду упитне таменице *кто* (ко) и корелативом у виду показне заменице *тот* (*тај*, *онај*). Српски еквивалент такође представља зависносложену односну реченицу с исказаним везником у виду прилога за место *где* (где) и корелативом у виду прилога за место *ту*. Центар опозитних односа у руској пословици чине придеви *голодный* (*гладан*) и *холодный* (*хладан*) који су дати у краткој форми, односно придеви *гладан* и *хладан* у српској пословици. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше атрибутску функцију. Пословице указују на сву тежину живота коју са собом носе сиромаштво и беда, те су тако појмови гладног и хладног готово изједначени.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним односним реченицама. Руска пословица у својој структури садржи исказани везнике *ко* и исказани корелатив *тај*, док српски еквивалент садржи исказани везник *који* и неисказани корелатив *тај*, или *онај*. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе придеви *тороватый* (великодушан, широке руке) и *богатый* (богат) који су исказани у краткој форми и који врше атрибутску функцију. Руска пословица јасно поручује да човек широке руке не може бити богат, док српска пословица, путем глаголске опозиције типа *дијели – ће просити*, прености то исто значење. У пословицама је реализована функција савета и упозорења.

Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним реченицама. Сусрећемо се са ситуацијом, када унутар обе пословице

немамо придевску опозицију. У руској пословици наспрам придева *пустой* (*празан*) налази се најпре именица *звон* (*звоњава*), а онда и лични глаголски облик *грemit* (*грми*), исказан у форми трећег лица једнине садашњег времена. У српској пословици наспрам придева празан налази се лични глаголски облик *звучи* који је такође исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Пословице, служећи се метафорама о празном бурету, упозоравају колико тешко може бити сиромаштво и какав је одјек ове друштвене појаве у животу обичног човека.

2.2.4.3.2. Квазиантоними са заједничком семом „својства, особине“:

Ласковое теля двух маток сосёт (а *бодливому* ни одна не даётся).

Ласковы телятки сосут по две матки (Д 663)

Умиљато јагње и двије мајке посе (а *омразито* неће ни једне) (В 373)

Женился на *скорују* руку да на *долгую* муку (Д 362)

Цигу мигу за три дана, леле куку до века (В 386)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама са супротним везником *а* у структури пословица. У центру опозитних односа унутар руске пословице се налазе придеви *ласковий* (нежан, умиљат) и *бодливий* (бодљив), док исту улогу у српском еквиваленту врше придеви *умиљат* и *омразит*. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше атрибуцку функцију, то јест ближе одређују именице уз које стоје. Лични глаголски облици су, како у руској, тако и у српској пословици, исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена. Руска пословица у свом саставу садржи граматичку реч и у служби речце за истицање, док га српска пословица не садржи. Пословице врше функцију савета, али и упозорења, то јест указују, служећи се метафором о бодљивој крави, како се свађалачким, агресивним понашањем не може ништа постићи, те да се, у ствари, треба понашати попут „умиљатог јагњета“.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама. Руска пословица садржи у својој структури супротан везник *да* (*али*), док је српска пословица асиндетског типа. Центар опозитних

односа у руској пословици чине придеви *скорый* (брз) и *долгий* (дуг), док унутар српског еквивалента приреска опозиција не постоји. Запажамо постојање у српској пословици опозитних односа између устаљених израза *цигу мигу и леле куку*, односно предлошкопадешких конструкције *за три дана* и прилога за време *до века*, док у руској пословици имако опозицију између две именичке синтагме *на скорую руку (на брзину)* и *на долгую муку (за дугу муку)*. Пословице, у сваком случају, упозоравају да је журба лоша ствар, поготово када се ради о важним стварима попут ступања у брак.

2.2.4.3.3. Квазиантоними са заједничком семом „физички изглед“:

Рыжий да ***красный*** – человек ***Жутокосан и билобркан***, од сто добар опасный. ***Рыжих*** и во ***святых*** нет (Д један (В 90) 312)

Руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама. У центру опозитних односа унутар руске пословице се налазе придеви *рыжий* (риђокос) и *красный* (црвенокос), односно поименичени придеви *рыжие* (риђокоси) и *святые* (свечи). Центар опозитних односа у српској пословици чине придеви *жутокосан* и *билобркан*. Обе пословице указују на постојање предрасуда у вези с физичким изгледом. Руска пословица тако људе црвене, односно риђе косе описује као опасне људе који свакако нема међу свецима, док српски еквивалент дозвољава могућност да се у великом броју људи са жутом бојом косе и белим брковима нађе бар један добар човек. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

2.2.5. Лексичке опозиције код квазиантонима-прилога.

2.2.5.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица. – Како је већ наведено у претходном тексту, ради се о случајевима одвођења у други план примарних семантичких реализација изолованих антонимијских парова, односно о случајевима, када мање важна, секундарна значења избијају на површину и постају примарна у датом контексту. Илустроваћемо дату тврдњу следећим примерима који ће бити праћени одговарајући коментарима:

а) позитивно конотиран прилог *споља*/негативно конотиран прилог *изнутра*:

Видом пышный, **нутром** никудышный **С поља** гладац а **изнутра** јадац (В
(Ж² 134) 5051)

Снаружи рогата, **изнутри** комола **Споља** калај а **унутра** белај
(углы в избе) (Д 596)

Наведене пословице у први план стављају позитивну обојеност појам *споља*, чиме се додатно истиче негативна страна супротног по значењу појма *изнутра*. Руске пословице су дате у форми независнослужених супротних реченица, асиндетског типа, док су српски еквиваленти синдетског типа, то јест исказани у форми независнослужених супротних реченица са супротним везником *а* у својој структури. Прилози *видом - нутром*, односно *споља – изнутра*, *споља - унутра* врше функцију предикатива ближе дефинишући при том просторни однос, међутим у склопу ових пословица та функција бива „гурнута“ у други план, па тако на површину избија друго, мање важно, секундарно значење позитивног и негативног, добра и зла. Пословице врше функцију упозорења, то јест указују на људску подмуклост која је обично прикривена, која се најчешће налази негде унутра у човеку и чека да исплива на површину.

б) позитивно конотиран прилог *спреда*/негативно конотиран прилог *позади*:

Спреди блажен муж, а **сади** – вскую **Сприједа** гладац а **острага** јадац (В
шаташася (Д 696); **Спреди** пирог, а 431)
сади животиња (скотина) (Д 696)

Спреди бы любил, а **сади** бы убил (Д **Сприједа** гладац а **острага** јадац (В
662); **Спреди** лижет, а **сади** царапает 431)
(Д 662)

На сличан начин можемо прокоментарисати ситуацију коју постоји између супротстављених прилога *спреда* и *позади*. Руске пословице и њихов српски еквивалент исказани су независнослуженим реченицама супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Прилози *вперёд* и *назад*, *спреди* и *сади*, односно

напријед и *натраг* врше адвербијалну функцију ближе одређујући глаголске радње. Међутим, овде примарно значење просторног односа који имају ови прилози бива неутралисано услед поруке коју шаље пословица, па тако на површину избија однос типа позитивно - негативно, добро - зло. Пословице реализују функцију упозорења и савета, односно сугеришу да ваља обратити пажњу на подмуклост као једну од најнегативнијих људских особина. Лични глаголски облици, исказани у кондиционалу *любил бы* (он би волео), *убил бы* (он би убио) само појачавају негативну конотираност појама *сади* (иза, позади) који се опет повезује с нечим скривеним, што изазива сумњу, подозрење, неверицу, страх. У наведеним пословицама је реализована функција упозорења, као и констатације постојећег стања.

в) позитивно конотирани прилози *высоко, високо*./негативно конотирани прилози *низко, ниско*:

Высоко летаешь, да **низко** садишься (Д 733) **Високо** полијеће, ал' **ниско** пада (В 38)

У претходно наведеним пословицама се сусрећемо с опозицијом типа *высоко - низко, високо – ниско*, где лексеме *высоко/високо* и *низко/ниско* губе примарно значење просторне локализације и попримају секундарно значење положаја на друштвеној лествици које у датом контексту постаје примарно. Прилози *высоко/високо* и *низко/ниско* врше адвербијалну функцију, односно ближе одређују глаголске радње. Пословице су исказане у форми независнослужених супротних реченица с карактеристичним и доминантним у руским и српским народним пословицама везником *а*.

г) позитивно конотирани прилог *направо (десно, удесно)* - негативно конотирани прилог *налево (лево, улево)*/0:

Говорит **направо**, а гљадит **налево** (Д 413) Једно мисли, друго говори, а треће твори (В 1853)

У примерима овакве врсте, као што семо већ навели, сусрећемо се са ситуацијом, када у структури пословица једног народа имамо експлицитно изражену опозицију у виду антонима који у датом контексту попримају неко друго мање важно, секундарно

значење, док у струк-тури пословица другог народа немамо експлицитно изражене антонимијске парове. Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независносно сложенм супротним реченицама с личним глаголским облицима у трећем лицу јединине садашњег времена и супротним везником *a* у структури реченице-пословице. Буквалан превод руске пословице би могао гласити овако: „Говори удесно, а гледа улево“. Уколико упоредимо овај превод с приказаним српским еквивалентом, јасно је да контекст пословице неутралише примарне семантичке реализације лексема, што свакако представља квазиантонимију.

д) позитивно конотирани прилози *слатко*/негативно конотирани прилози *солано, кисло, горько/0*:

Ни *солано*, ни *слатко*. Ни *кисло*, ни *слатко*. Ни *слатко*, ни *горько* (Д 473)

Ни *слан*, ни *мастан*

С парадигматске тачке гледишта, унутар руске пословице, издвајају се следеће антонимијске опозиције : *слатко - солано, слатко - горько, слатко - кисло*, чија се примарна семантичка реализација базира на заједничкој семи «*укус*». Ови прилози чине центар опозитних односа у склопу руске пословице. Контекст пословице, међутим, доприноси реализацији секундарног значења које се односи на особу за коју се не зна каква је и онда такво значење постаје примарно у датом контексту. Исто секундарно значење, унутар српске пословице, реализује се помоћу придева *слан* и придева *мастан*. Примарне семантичке реализације придева *слан* тичу се сланог укуса, док придев *мастан* поседује одношење према масти. Сусрећемо се с карактеристичним контекстом *ни(ти) А, ни(ти) Б* с укупним значењем негирања читавих класа, предмета, појава, односа, својстава, обележја.

2.2.5.2. Семантички асиметричне лексеме. – С овом појавом сусрећемо се када постоји очигледна семантичка асиметрија између две лексеме. Права антонимија се успоставља, онда када постоји потпуна симетрија на нивоу значења супротстављених речи. Мишљења смо да у примерима који предстоје нема такве симетрије. Стога ћемо овакве и сличне случајеве сврставати у квазиантонимију. Илустроваћемо ову ситуацију следећим примерима, а онда их коментарисати:

Много обещают, **ничего** не дают.
Недосул хуже пересула (Д 651)

Обећање је лудому радост (В 3885);
Обећава му мазно на празно (В 3882)

У руској неодређено-личној реченици-пословици издваја се опозиција типа *много - ничего*, док унутар српских еквивалената немамо експлицитно изражене опозитне односе. Сматрамо да је ово случај квазиантонимије, као и да праву антонимију граде опште заменице са значењем генерализације *всѣ - ничто*, те да би лексеме *много, мало* могле чак да заузимају позицију средњих чланова у ланцу антонимијске парадигме *всѣ-ничто*.

2.2.5.3. Стилски и временски разнородне лексеме. — Квазиантонимија је, како смо истакли, резултат стилско-употребне маркираности неких лексема, иако је семантичка страна супротности значења задовољена. Неке од лексема, курзивом истакнуте, су застареле, практично се више не користе, неке се употребљавају веома ретко, друге су веома фреквентне, али су одлика некњижевног народног изражавања, припадају провинцијализмима, дијалекатске су природе, док су поједине лексеме одлика високог поетског стила. Навешћемо неке од примера у даљем току овог рада:

а) *рано – позно/рано – доцне (заст.)*:

Молодому жениться **рано**, а старому
поздно (Д 362)

Женити се млад **рано** је, а стар **доцне**
(заст.) је (В 1288)

У склопу наведених пословица се сусрећемо с реализацијом супротстављености значења прилога за време *рано - поздно*, то јест *рано - доцне (арх.)*, *касно*. Руска пословица и њен српски еквивалент су употребљени у форми зависно-сложених супротних реченица са супротним везником *a* у својој структури. Прилози *рано - поздно*, односно *рано - доцне (арх.)* чине центар ових пословица и врше функцију предикатива означавајући при том временску релацију Руски прилози *рано – поздно* су стилски неутралне лексеме, образују антонимијске контексте како на парадигматском плану, тако и на плану реченице-пословице. С друге стране, српски прилог *рано* је стилски неутралан, док је прилог *доцне* стилски маркиран, застарео је и јако се ретко среће у говору чак и ширих народних маса. Праву антонимију стога

образују стилски неутрални прилози *рано* и *касно*. У пословицама је реализована функција савета и упозорења.

б) *седни* (разг., устар.) – *завтра/данас* – *сјутра*:

Седни (разг., устар.) жив, а *завтра* – *Данас* јесмо, а *сјутра* нијесмо (В 57)
жил (Д 286)

Руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су независнословеним супротним реченицама са супротним везником *а*. Центар руске пословице, с аспекта стилско-употребне вредности лексема, чине стилски маркиран прилог *седни* (разг., устар) и стилски неутралан прилог *завтра*, док центар српске пословице чине стилски неутрални прилози *данас* и *сјутра* који свакако образују антонимијске односе. Праву антонимију у руској језику би, с тачке гледишта стилско-употребне вредности, образовали стилски неутрални прилози *сегодня* (данас) и *завтра* (сутра). Курзивом истакнуте лексеме врше функцију предикатива ближе временски одређујући претежно личне глаголске облике покрај којих стоје. У пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, али и упозорења. Пословице, наиме, констатију, односно упозоравају на пролазност људског живота.

2.2.5.4. Контекстуално супротстављање најразличитијих лексема. – Намера нам је да покажемо како и прилози попут других врста речи могу долазити у опозитан однос захваљујући контексту који чине пословице. Најпре ћемо навести одређене примере, а онда прокоментарисати постојеће односе:

2.2.5.4.1. Квазиантоними са заједничком семом „начин“:

Не той собаки бойся, что *громко* лает, Пас који (много) лаје, не уиједа (В 276)
а той, что *исподтишка* хватает (С 94)

Тише едешь, *дальше* будешь (Д 276) Ко *лагано* иде, *даље* ће отићи (В 158)

Прва наведена руска пословица је исказана зависнословеним односном реченицом супротног типа са супротним везником *а* у структури, док је српски еквивалент исказан у форми зависнословене односне реченице изјавног типа. Лични

глаголски облици *лает* (лаје) и *хватает* (гризе, уједа) у руској пословици и лични глаголски облици *лаје* и *уједа* у руској пословици су исказани у форми трећег лица једнине садашњег времена. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе прилози громко (*гласно*) и *исподтишка* (*подмукло*), док српски еквивалент не садржи овакву врсту опозиције. Пословице путем метафоре, односно пса који лаје, поручују да се не треба бојати људи који пуно причају и прете, већ оних људи који ћуте и подмукло смишљају освету.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним реченицама. Руска реченица је условног типа с неисказаним условним везником *если* (*ако*) у својој структури и неисказаним корелативом *то* (*онда*), док је српска пословица односног типа с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* и неисказаним показним заменицама *тај* или *онај* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици компаратива прилога *тише* (*тише*) и *даљше* (*даље*), док исту улогу у склопу српског еквивалента врше облици компаратива прилога *лагано* и *даље*. Потребно је напоменути како облици компаратива *тише* и *лагано* означавају начин вршења радње, док облици компаратива прилога *даљше* и *даље* означавају просторну локализацију радње. Наведене пословице, вршећи функцију савета, поручују да је потребно бити упоран у ономе што се ради, те да такво понашање доноси резултате.

2.2.5.4.2. Квазиантоними са заједничком семом „количина“:

Реже видишь – ***больше*** видишь (Д Чести ***целиви*** губе ***љубав*** (В 389) 787)

Руска пословица је исказана у форми зависносложене условне реченице асиндетског типа с неисказаним условним везником *если* (*ако*) и неисказаним корелативом *то* (*онда*) у својој структури и личним глаголским обликом *видишь* (*видиши*) у другом уопштено-личном лицу једнине несвршеног презента. С друге стране, српски еквивалент је исказан у форми простопроширене изјване реченице с личним глаголским обликом *губе* у трећем лицу множине несвршеног презента. Центар опозитних односа у руској пословици чине облици компаратива прилога *реже* (*ређе*)

и *больше* (*више*), док српски еквивалент не садржи у својој структури прилошку опозицију, али садржи придев *чест* који у пословици има негативну конотацију. Пословице без много увијања поручују да је потребно имати меру, када је реч о одлажењу код других људи.

2.2.6. Закључак. - Права антонимија се обично дефинише као функционално-семантичка супротстављеност двеју (или више) речи која се одликује симетричношћу и максималном супротношћу значења. Када тако нешто изостане, сусрећемо се онда с појавом која се у лингвистици најчешће квалификује као квазиантонимија, односно неправна, лажна антонимија. Посебан интерес, мишљења смо, представља неутралисање примарних семантичких реализација излованих антонимијских парова, када неко мање важно, секундарно значење избија на површину и у датом контексту постаје примарно. Истраживање је показало да је семантичка асиметрија између супротствалених лексема један од најважнијих узрока појаве квазиантонимије. Квазиантонимији свакако доприносе и различитости које постоје у стилско-употребној вредности лексема. Квазиантониме смо, попут антонима, сврставали у одређене одређене лексичко-семантичке групе према заједничкој семи по којој су максимално супротстављени. То такође значи да смо доследно примењивали метод компонентне анализе, чија се суштина састоји у томе да се за најмању јединицу у семантици не узима само значење, него компоненте значења - семе. Анализу, опис и класификацију лексичких квазиантонимијских опозиција смо вршили полазећи од припадности граматичкој врсти речи анализираних опозиција. Наведени примери одсликавају широк спектар односа који постоје унутар лексичке квазиантонимије с којима смо се сусрели у руским и српским народним пословицама. Овај тип опозиција представљен је посебно глаголима, именицама, поимениченим придевима, придевима, прилозима којима се, као и у случају лексичке антонимије, преносе информације о човеку, о његовом друштвеном, социјалном, здравственом животу, психичком и физичком стању, информације о кретању, о радњама које обавља, информације о простору, времену и сл.

3. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

3.1. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА. Код антонима овог типа супротно значење се не постиже кореном речи, већ афиксалном морфемом. Како у руском тако и у српском језику, префикси су основно средство за изражавање антонимије код истокоренских речи. Можемо слободно тврдити да се у оба језика сусрећемо с приличним бројем антонимичних префикса. Граматичка нтонимија долази до изражаја било путем додавања два префикса на једну исту реч типа *приходить - у-ходить/долазити - одлазити*, било путем додавања једног префикса одређеној врсти речи типа *удачный - не-удачный/успешан - не-успешан*. Треба напоменути да је формално-структурна класификација граматичких антонима свакако у тесној вези с класификацијом речи по врстама, па ћемо их разматрати по принципу припадности одређеној врсти речи.

3.1.1. Граматичке опозиције код антонима-глагола и антонима-глаголских именица. Формална средства изражавања граматичке антонимије код антонима-глагола и антонима-глаголских именица су иста, јер су глаголске именице настале од глагола. Стога, неће бити тешко приметити како се антонимијски односи унутар граматичких антонима - глагола снажно рефлектују и на граматичке антониме - глаголске именице. То је разлог због чега ћемо их анализирати и описивати заједно. У даљем току рада, навешћемо граматичке, односно истокоренске антониме - глаголе и глаголске именице с којима смо се сусрели у језику руских и српских народних пословица. Пре тога, истаћи ћемо да пресудну улогу у образовању антонимијских односа код граматичких антонима, имају префикси, а не корени, чија се улога своди на класификацију антонима на разнокоренске и истокоренске, односно лексичке и граматичке. Стога би, можда, било праведније говорити о префиксално-коренској, а не истокоренској антонимији, те и тако истаћи улогу префикса у стварању односа карактеристичних за системску антонимију. Граматичке антониме ћемо анализирати и описивати полазећи од начина њиховог грађења, где

одлучујућу улогу у исказивању односа, карактеристичних за антонимију, имају, како смо већ истакли, префикси са значењима која носе.

3.1.1.1. Антонимични префикси у руском језику *от-/при-*, *у-/при-*, односно *од-/до-* у српском језику са супротним значењем типа „довођење радне до циља/одвођење радње од циља»:

И не так *подъезжали*, да ни с чем *отъезжали* (Д 238) Новци, кад *одлазе* имају само ногу, а кад *долазе* само двије (В, дод. 145)

Не хвались *отъездом*, хвались *приездом* (Д 496); Не радуйся *приезду*, радуйся *отъезду* (Д 789) Новци, кад *одлазе* имају само ногу, а кад *долазе* само двије (В, дод. 145)

С чем *пришёл*, с тем и *ушёл* (Д 62) С врагом *дошло*, с врагом и *отишло* (В 4885)

Молча *пришёл*, молча и *ушёл* (Д 788) На сну *дошло* на сну и *отишло* (В 3248)

Лични глаголски облици *подъезжали* - *отъезжали* (пристизали - одлазили) исказани су у облику множине прошлог времена и врше функцију предиката. Глаголи *подъезжать* и *отъезжать* у руском језику су, иначе, глаголи неодређеног кретања, несвршеног су вида и означавају радњу која се одвија више пута или радњу која се одвија у разним правцима. Српски глаголи *одлазити* и *долазити* такође су глаголи несвршеног вида који означавају радњу која се одвија више пута или у разним правцима, с тим да они подразумевају кретање уопште, то јест кретање како превозним средствима, тако и пешице. Лични глаголски облици *долазе* и *одлазе* употребљени су у трећем лицу множине несвршеног презента. С друге стране, руски глаголи *подъезжать* и *отъезжать* означавају кретање само превозним средствима. Руски језик, наиме, разликује кретање превозним средствима од кретања пешице, што наведени примери свакако показују. Сусрећемо се са зависносложеним супротним реченицама, о чему, између осталог, сведочи руски супротни везник *да*, односно српски супротни везник *а*. Друга руска посло-

вица је исказана независносложеном асиндетском реченицом и супротног је типа. Глаголи *хвалиться* (хвалити се) односно *радоваться* (радовати се) су исказани у облику императива, конфронтирани су између себе и на основу негације основног облика глагола, што само појачава укупан контраст унутар реченице-пословице. Глаголске именице *приезд - отъезд* (долазак – одлазак) врше функцију неправог објекта – најпре у инструменталу без предлога са значењем средства, а о онда и у дативу без предлога са значењем намене. У језику српских пословица, иначе, нисмо наишли на именице *одлазак и долазак*, па смо условно навели пословицу која садржи глаголски пар *одлазити - долазити*. У овим пословицама се реализује функција савета, односно упозорења. За разлику од претходних примера, где смо се у језику руских пословица сусрели с неодређеним глаголима кретања превозним средствима *подъезжать - отъезжать*, у трећој и четвртој руској пословици имамо одређене глаголе кретања и то кретања пешице *прийти - уйти*, док у српским еквивалентима имамо такође глаголе кретања *доћи - отићи*. Глаголски антоними *прийти - уйти* и *доћи - отићи* су, за разлику од глаголски антонима *подъезжать - отъезжать* и *долазити - одлазити* глаголи свршеног вида, то јест глаголи одређеног кретања. Пословице, како руске тако и српске исказане су независносложеним саставним реченицама. Примента је, иначе, структурна једнакост између последње две руске и српске пословице. Тако, на пример, у структури треће руске пословице имамо предлошкопадешку конструкцију *с чем* у функцији везника и предлошкопадешку конструкцију *с тем* у функцији корелатива, Такође, у питању су предлошкопадешке везе са значењем заједнице у инструменталу. Српски еквивалент је као паралелу дао поновљену предлошкопадешку конструкцију *с врагом*. У последње две пословице сусећемо се с паралелама између облика руског глаголског прилога садашњег *молча* (ћутећи, ћутке) и предлошкопадешке конструкције *на сну*. Такође, приметно је да готово све пословице у овом блоку поседују граматичку реч *и* у служби речце за истицање, што додатно доприноси јачању контраста унутар реченица-пословица. Занимљивост представља то да, између осталог, и ефекат риме који имамо на релацији *прииџл - уиџл*, то јест *дошло - отишло*, као и то да су руски облици прошлог времена исказани у форми мушког

рада, а српеки у форми средњег рода. Претходно наведене пословице реализују функцију констатације постојећег стања, али функцију и упозорења.

3.1.1.2. Антонимични префикси у руском језику *в(о)-/вы-*, односно *у-/из-* у српском језику са супротним значењем типа „завршавање радње у унутрашњости нечега/одвођење радње из унутрашњости нечега»:

В одно ухо *влезет*, в другое *вылезет* Куд *ушло*, туд *изишло!* (В 2747)
(Д 661)

В одно ухо *впустил*, в другое Куд *ушло*, туд *изишло!* (В 2747)
выпустил (Д 484)

Руске пословице су исказане независнословеним супротним реченицама. Српски еквивалент је исказан зависнословеним односном реченицом, у чијем се саставу налазе заменички прилози за исказивање правца *куда – туда* који се налазе на почетку реченица. Прилог *куда* врши функцију везника, а прилог *туда* функцију корелатива. Приметна је структурна и семантичка симетрија у испољавању антонимијских односа у језику пословица оба народа. У језику српских пословица то се, наравно, постиже употребом заменичких прилога *куда - туда* у поменутом везничко-корелативном међуодносу, ефектом риме на релацији *ушло - изишло*, док се у језику руских пословица сусрећемо с предлошко-падешким конструкцијама у акузативу са значењем правца *в одно ухо - в другое*, али и запажамо малу асиметрију у виду изостављене именице *ухо* у српском еквиваленту. У овим пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања.

3.1.1.3. Антонимични префикси у руском језику *в(о)-/вы-* са супротним значењем типа „завршавање радње у унутрашњости нечега/одвођење радње из унутрашњости нечега“, односно антонимични префикси у српском језику *до-/од-* и *до-/из-* са супротним значењем типа «довођење радне до циља/одвођење радње од циља»:

Болезнь *входит* пудами, а *выходит* золотниками (Д 401)

Из суда - что из пруда: сух не выйдешь (Д 173)

Голым родился, голым и умру (Д 50)

Болест на коњу *долази*, а на длаци *одлази* (ВП 256); На литре *уходи*, на драме *исходи* (В 208)

Ако *дође* прав, не *изиђе* здрав, ако *дође* крив, не *изиђе* жив (В 13)

Наги смо на онај свијет *дошли*, наги ћемо с њега и *отићи* (В 3154)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент с наведним антонимичним префиксима и супротним значењима исказани су двочланим независнословеним реченицама супротног карактера с доминантним супротним везником *а* у својој структури. Личне глаголске форме *входит - выходит*, односно *долази - одлази* и *уходи - исходи* исказане су у трећем лицу једнине садашњег времена. Унутар ових пословица реализује се, такође, функција упозорења.

У другој и трећој руској пословици, сусрећемо се с неретком ситуацијом, када у језику пословица једног народа, у овом случају руског, немамо експлицитно изражену граматичку антонимију, док у српским пословицама тако нешто постоји и то између глагола *доћи - изаћи*, односно *доћи - отићи* с већ наведеним значењем «довођење радне до циља/одвођење радње од циља». Ополитни однос унутар друге и треће српске пословице се базира на узрочно-последичној вези типа *ако А, онда Б*. Ради се, наиме, о зависно-словеним реченицама условног типа. Значење супротности, у другој српској пословици, датој у виду зависно-словене узрочне реченице синдетског типа, базира се, такође, и на пренесеном значењу придева *прав (исправан, невин)* односно *крив (оптужен)*. Потребно је навести и да су ополитни односи додатно истакнути понављањем везника *ако* у другој српској пословици, то јест придева *наги* у трећој српској пословици. У другој руској пословици имамо ополитне односе на релацији *пруд (рибњак) - сух (сув)* на бази констатације да човек тешко може напустити судске просторије невин. С друге стране, у трећој руској пословици, исказаној независнословеном саставном реченице асиндетског типа, имамо на делу класичну системску лексичку антонимију типа *родиться - умереть* (родити се -

умрети). Ова пословица, као и српски еквивалент, се одликују, између осталог, и присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Дате пословице реализују функцију упозорења, али и констатације постојећег стања.

3.1.1.4. Антонимични префикси у руском језику *за-/раз-*, односно *за-/од-* са супротним значењем типа «вршење неке радње/враћање радње у претходно стање“:

Дурак *завяжет* – и умный не Што један луд *замрси*, сто мудријех не
развяжет (Д 446) могу *размрсити* (В 400)

Сам *замесил* (или: *заварил*), сам и Ако *си* сам *замрсио*, сам и *одмрси* (Д)
выхлебал (Д 138)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент представљају зависносложене односне реченице. Лични глаголски облици *завяжет* – *развяжет* (замрси – одмрси) исказани су у трећем лицу једине простог будућег времена и врше предикатску функцију. С друге стране, глаголска форма *замрси*, с којом се сусрећемо у српској пословици, исказана је у заповедном начину, а инфинитив *размрсити* врши објекатску функцију. Значење супротности у руској пословици је истакнуто, између осталог, присуством граматичке речо *и* у служби речце за истицање, док се у руској пословици антонимијско значење додатно испољава контрастом између две субјекатске синтагме *један луд - сто мудријех*. Српска пословица садржи у свом саставу упитну заменицу *што* у функцији везника, док је у руској пословици исти везник формално изостављен. Пословице истичу глупост као једну од најгорих људских особина.

Друга руска пословица, дата у виду зависносложене условне реченице, не садржи у својој структури речи које експлицитно испољавају граматичку антонимију. Сусрећемо се, наиме, с контекстуалном супротстављеношћу типа *замесить, заварить - выхлебать* (замесити, закувати - прогутати, појести). Српски еквивалент је исказа зависно-сложеном условном реченице с експлицитно исказаним условним везником *ако*. У оквиру српске пословице, сусрећемо се с глаголом *замрсити* који је дат у облику перфекта - *замрсио* и *одмрсити* који је исказан у облику императива -

одмрси. Обе пословице, у својој структури, садрже граматичку реч *и* у служби речце за истицање. И једна и друга пословица преносе исту поруку, односно упозоравају да свако треба да «куса» оно, што је «дробно», односно да трпи последице свог понашања. Унутар ових сложених руских и српских реченица реализује се услован однос *ако А, онда Б*.

3.1.1.5. Антонимични префикси у руском језику *раз-* (*рас-*)/*с-* (*со-*), односно *раз-* (*рас-*)/*с(са)-* у српском језику са супротним значењем типа «поћи с једног места на разне стране, разјединити се, раздвојити се, растати се“/„поћи с разних страна ка једном месту, сјединити се, сакупити се, састати се“:

Сошлись да разочлись, так ни с чем
(ни при чѐм) и *разошлись* (Д 528)

У којим се опанцима *састали* у оним
се и *растали* (В 5846)

Нужда *сдружила*, приволье
раздружило (Д 776)

Нужда закон измењује (В 3874)

Прва руска пословица исказана је у зависносложеном супротном реченицом закључног типа с прилогом за начин *так* у служби речце за истицање, што је чест случај у руским народним пословицама, док је српски еквивалент исказан зависносложеном реченицом односног типа с упитним придевском заменицом *који* у везничкој функцији и показном заменицом *онај* у корелативној функцији, што свакако доприноси симетрији у испољавању антонимијских односа. Глаголски антоними *сошлись* - *разошлись*, односно *састали се* - *растали се* врше предикатску функцију и исказани су у прошлом времену. Друга руска пословица исказана је у облику независносложене супротне реченице асиндетског карактера, где лични глаголски облици у виду перфекта *сдружила* - *раздружило* врше предикатску функцију У другој српској пословици, исказаној простопроширеном изјавном реченицом, нема експлицитно изражених антонимијских односа, мада се, на основу поруке коју пословица шаље, такви односи могу наслутити. У пословицама се реализује функција упозорења, као и функција констатације постојећег стања.

3.1.1.6. Антонимични префикси у руском језику *недо-/пере-* са супротним значењем типа «недостатак, непотпуност радње (у односу на нормалу)»/«претераност у нечему (у односу на нормалу), то јест одсуство експлицитно изражене глаголске граматичке антонимије с истим значењем у српским пословицама»:

<i>Недовернёшься</i> – бьют, и	Кадија те тужи, кадија те суди (ЂС
<i>перевернёшься</i> бьют (солдатск.) (Д	267)
250); За <i>недослух</i> бьют, за <i>переслух</i> и	
воз навьют (Д 249)	
Много обещают, ничего не дают.	Обећање је лудому радост (В 3885);
<i>Недосул</i> хуже <i>пересула</i> (Д 651)	Обећава му мазно на празно (В 3882)
Первая брань лучше последней.	Бољи је и мршав мир него дебео
<i>Недобранка</i> лучше <i>перебранки</i> (Д	процес (В 29)
206)	
<i>Перерод</i> хуже <i>недорода</i> (Д 561)	Од гладна трбуха нема горе невоље
	(В 3943)

Префиксални руски однос *недо-/пере-* карактеристичан је за руске глаголе и глаголске именице, такође и за придеве, а и именице истог корена. У језику српских пословица имамо структурни модел који преноси приближну поруку, с тим да смо принуђени да региструјемо одсуство експлицитно изражених антонимијских односа унутар српског структурног еквивалента. У руској пословици *Недовернёшься – бьют, и перевернёшься бьют (солдатск.)* имамо реализацију граматичке антонимије типа *недовернёшься – перевернёшься*. Наведени глаголски облици су исказани уопштеноличном лицу једнине. С друге стране, глагол *бить* је исказан у трећем неодређеноличном лицу множине *бьют*. Руска пословица *За недослух бьют, за переслух и воз навьют* је исказана у форми неодређеноличне реченице с недоређеноличним глаголом у трећем лицу множине, поновљеним предлогом *за* и граматичком речи *и* у служби речце за истицање. Глаголске именице *недослух* и *переслух*, у склопу предлошкопадешких конструкција типа *за недослух - за*

переслух, врше објекатску функцију у акузативу са значењем узрока. С друге стране, у склопу српског еквивалента немамо видљиво изражене антонимијске односе и сусрећемо се с двочланом реченицом у којој је познат вршилац радње, а предикат је исказан у форми личног глаголског облика несвршеног презента. У наведеним пословицама је реализована функција упозорења. Потребно је свакако имати у виду да, унутар контекста реченице-пословице, руски антоними нису употребљени у својим примарним семантичким реализацијама, што наравно можемо подвести под контекстуалну супротстављеност, односно квазиантонимију. Међутим, издвојићемо ове антониме на парадигматском нивоу, како бисмо, између осталог, показали богатство антонимијских односа.

Друга руска пословица исказана је неодређеноличном реченицом, тако карактеристичне за језик руских пословица и руски језик уопште. У другом делу реченице имамо поређење на реалацији *недосул - пересул*, чијој реализацији доприноси облик компаратив прилога *плохо – хуже*. Уопште, за све наведене руске и српске народне пословице у овом блоку карактеристично је поређење. Овде доминира структурни модел *А лучше (хуже) Б/боље (горе) А, него Б, А боље (горе) Б*. У језику руских пословица, конкретно се сусрећемо с облицима компаратива прилога *хорошо* и *плохо – лучше* и *хуже*, док се у језику српских народних пословица сусрећемо с компаративима придедва *добар* и *лош – бољи, гори*. Јелена Јовановић у својој књизи, насталој на бази докторске дисертације, «*Синтакса и стилистика српских народних пословица*» тврди како су поредбене конструкције доминантне у језику српских народних пословица. Мишљења смо да је таква ситуација и у језику руских народних пословица. Потребно је, такође, истаћи да семантичка једнакост пословица доводи до тога да у српским народним пословицама, осим у трећој, нема експлицитно изражених опозиција, мада се њихово присуство у дубинској структури самих пословица осећа. У пословицама је реализована функција савета, односно упозорења. Такође, занимљивост представља мишљење Рајне Драгићевић да се придеви *дебео* и *мршав* не налазе у антонимијском односу, јер им се не поклапају примарна семантичка значења која су наведена у Речнику Српскога језика Матице Српске. Као примарно значење за лексему *дебео* наведено је *који се истиче величином најмање или двеју мањих*

димензија: ширином или висином попречног пре-сека, који се јавља у великом, обилном слоју: задебљао, пун, док је за лексему **мршав** наведено значење типа који има недовољно масног и мишићног ткива; недовољно ухрањен, сув. Такође, наведено је да се примарном значењу лексеме **дебео** супротствља се-кундарно значење лексеме **мршав** под редним бројем б.а.: који је мале дебљине, малог, попречног пресека, танак (Марковић 1994: 211, 212). Мишљења смо, ипак, да је управо оваква врста супротности основ за образовање праве антонимије.

3.1.1.7. Антонимични префикси у руском језику *при-/от-*, односно *на-/од-* у срп-ском језику са значењем типа «привикавати се, навикавати се на одређену радњу“/“одвикавати се од одређене радње»:

<i>Привыкать</i> трудно, <i>отвыкать</i> и того труднее	<i>Навика</i> је једна мука, а <i>одвика</i> двије муке (В 204)
---	---

На <i>обык</i> есть <i>отвык</i> ; На <i>привычку</i> есть <i>отвычка</i> (Д 686)	Свака <i>навика</i> има <i>одвику</i>
---	---------------------------------------

Каков <i>привет</i> , таков и <i>ответ</i> Д 213)	Какав <i>поздрав</i> онаки и <i>одздрав</i> (В 136)
---	---

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним супротним реченицама. Руска пословица је асиндетског типа, док је српска синдетског типа - са супортним везником *а* у својој структури. Инфинитиви *привыкать* - *отвыкать* (*навикавати се* - *одвикавати се*) врше функцију предикатива. Однос контекстуалне супротстављености постоји између прилога *трудно* у функцији предикатива и његовог облика компаратива *труднее*. Слика контраста добија на интензитету присуством показне заменице *тот* у функцији поређења, исказаног у генитиву са занчењем потицања. Српски еквивалент, исказан зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, је као паралелу дао антонимијске глаголске именице *навика* - *одвика* који су именички делови предикат функцију предикатива. Значење супротности се потенцира истицањем *навике* као *једне муке*, док се *одвика* квалификује као *двие муке*. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања, као и упозорења. Друге две пословице су исказане простопроширеним реченицама, где имамо однос *субјекат* -

објекат на релацији *привычка - отвычка*, односно *навика - одвика*. И у овим пословицама је реализована функција констатације постојећег стања, као и исказивања узрочно-последичне везе између појмова *навика* и *одвика*.

Трећа руска пословица, као и њен српски еквивалент, представљају зависно-сложене односне реченице с исказаним придевским заменицама *каков* и *какав* функцији и *таков*, односно *такав* у функцији везника-корелатива. У овим пословицама сусрећемо се, наиме, с антонимичним руским префиксима *при-/от-*, односно српским *по-/од-* са значењем вршења одређене радње, односно узвраћања на радњу основног глагола. Ради се о поредбеним зависно-сложеним конструкцијама, где функцију везника врше придевске заменице *каков* и *какав*, а функцију корелатива врше придевске заменице *таков* и *такав*. На крају реченица налазе се антоними *привет - ответ*, односно *поздрав - одздрав*, чиме се постиже симертија у испољавању супротних односа. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања, али и упозорења.

3.1.1.8. Антонимијски однос *0/раз-*, *уз-* код глагола и глаголских именица у руским и српским народним пословицама, супротно значење типа «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи».

Сенька городит, мостит и хоромит, а
время и Сенькины сени подломит

Вријеме град *гради*, па га вријеме и
разгради (В 43)

Женитьба есть, а *разженитьбы* нет
(Д 361)

Ласно *се оженити*, ал' *се* мучно
раженити (В 184)

Подарки любят *отдарки*. Дар дара
ждёт (Д 579)

Ко ти велики *дар* даде, он гледа и
велико *ударје* (*да му даи*) (В 171)

У првој руској пословици, исказаној у виду независно-сложене реченице са супротним везником *а* у својој структури, немамо експлицитно изражене антонимијске односе, док се унутар српског еквивалента сусрећемо с антонимијом типа «вршење одређене радње“/“враћање радње у претходно стање», односно антонимичним пресиксима *0/раз-*. Антонимијски однос се реализује у независ-

носложеној реченици саставног карактера, истиче се појам времена пред којим су све појаве и грађевине овог света пролазне. Лични глаголски облици *гради* и *разгради* дати су у облику трећег лица. Облик *гради* је несвршеног вида, а облик *разгради* свршеног вида, у чему одлучујућу улогу има управо префиксација основног облика глагола. Пословице врше функцију констатација постојећег стања, али и упозорења.

У другој руској пословици се сусрећемо с антонимијским односом *0/раз-*, односно антонимијским значењем «одређен садржај, обележје“/“негирање истог садржаја, обележја до крајњих граница испољавања датог садржаја, обележја». Антонимијски однос унутар руске независносложене супротне реченице је додатно подвучен присуством глагола *есть* (постојати, бити, имати), као и облика за негацију *нет*. Реч *женитьба* врши функцију граматичког субјекта, док реч *разженитьба* врши функцију логичког субјекта у генитиву. Српски еквивалент исказан зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *али*. Глаголски антоними *оженнити* и *раженити* исказани су у виду инфинитива и врше субјектатску функцију. Односи супротности постоје и на релацији два прилога за начин *ласно* и *тешко*. У пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

Трећа руска пословица је исказана простопроширеном реченицом, где реч *подарки* врши функцију субјекта, а реч *отдарки* функцију правог објекта у акузативу без предлога. Српска реченица је исказана у облику зависносложене односне реченице с исказаним везником у виду упитне заменице *ко* исказаним корелативом у виду личне заменице *он*. Антоними *дар* и *ударје* врше функцију правог објекта. Сусрећемо се с антонимичним руским префиксима *по-/от-*, односно српским *0/уз-* који у себи носе супротно значење типа «дати поклон/узвратити поклон». Пословице остварују функцију савета, односно упозорења указујући при том на људску природу.

3.1.1.9. Антонимични префикси типа *в(о)-/вы* и *у-/при-* у руском језику са значењем „победити, добити“/“изгубити“, односно лескичка антонимија типа „победити, добити/изгубити“ у српском језику:

Шапку *выиграл*, а кафтан *проиграл*
(Д 451)

На свињама се свињски *добије*, али се
и свињски *изгуби* (В 3243)

Убыток учит нажить *прибыток* (Д
490)

Свака штета учи чоєка памети (В
4768)

Прва руска пословица, као и њен српски еквивалент, су исказани зависносложеним супротним реченицама са супротним везницима *а*, односно *али* у својој структури. Антоними *выиграл* и *проиграл* су дати у форми трећег лице једнине прошлог времена и врше предикатску функцију, док су антоними *добије* и *изгуби* дати у форми трећег лица једнине свршеног презента и такође врше предикатску функцију. У руској пословици имамо контекстуалну супротстављеност између лексема *шапка* (капа) и *кафтан* (капут), док је у српској пословици контраст појачан присуством граматичке речи *и* у служби речце за истицање. Ове пословице реализују функцију релативности.

Друга руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом унутар које глаголске именице *убыток* (губитак) и *прибыток* (добитак) реализују однос на релацији граматички субјекат - прави објекат у акузативу без предлога. Српски еквивалент је дат, такође, у облику простопроширене изјавне реченице унутар које имамо контекстуалну супротстављеност између лексема *штета* и *памет*. Пословице истичу да *убыток* (губитак), односно *штета* уче човека накнадној памети, тако да се унутар њих сусрећемо с реализацијом функција савета и упозорења.

3.1.1.10. Граматичке опозиције у руском и српском језику код глагола с везаним основама:

Он тебѧ *обует* и *разуєт* (Д 163)

Жедна преко воде превести (В 1276)

Июль – хоть *раздєнься*, а октябрь
одєнься (Д 887)

Зимној ведрини и љетној облачини
није вјеровати (В 1465)

Прва руска пословица је исказана зависносложеном саставном реченицом, чији центар чине глаголски антоними *обуть* (*обути*) и *разуть* (*изути*) који врше

пре-дикатску функцију у склопу независне глаголске синтагме. Код оваквих и сличних руских глагола, где су основе везане, префикси који придају значење супротности не присаједињују се речима, већ непродуктивним основама као што су ове: *о+де-вать/раз+девать*, *об+увать/раз+увать* и сл. Ипак, прва руска пословица је пример, када антоними нису употребљени у свом примарном значењу «*обувати се/изувати се*», већ у секундарном значењу «*преварити кога*». Ако узмемо у обзир контекст реченице-пословице, онда је ово случај кавезиантонимије. Већ смо истакли како је незахвално «разарати» структуру реченице-пословице и «вадити» из њеног контекста антонимијске парове. На такав корак смо били принуђени због јасне намере да илуструјемо богатство и шароликост антонимијских односа на парадигматском нивоу. У српском еквиваленту се сусрећемо с устаљеним изразом, односно фразеолошком конструкцијом, где лексема имају збирно значење типа «*преварити кога*». У таквом контексту, примарне семантичке реализације датих лексема нису у првом плану. Народне пословице, онакаве какве јесу, са својим нагомиланим вишком значења, увек нешто више поручују, него што се то на први поглед чини и то је нешто са чим ваља рачунати приликом анализе и описа реченица-пословица. Друга руска пословица је дата у облику зависносложене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури. Пословица се одликује, између осталог присуством речце за истицање *хоть* (*макар, чак*). Глаголска опозиција типа *раздеться - одеться* (скинути одећу – обући се) представља пример праве антонимије како на парадигматском, тако и на синтагматском плану, јер су антоними употребљени у својим примарним семантичким реализацијама „*обући се, навући одећу - свући се, скинути одећу*“. У другој српској пословици имамо антонимијску реализацију типа *лето - зима* за коју сматрамо да је, семантички посматрано, најприближнији еквивалент руској пословици. Српски еквивалент је исказан простопроширеном реченицом коју чини глаголска синтагма с инфинитивом као централним делом и падешким детерминитивима у дативу намене, исказаним у виду именичких синтагми *зимној ведрини* и *љетној облацини*. Пословице реализују функцију савета, али и упозорења у смислу како се ваља понашати, односно облачити у зависности од временских прилика.

3.1.1.11. Граматичке опозиције у руском и српском језику на плану негације. – Најзад, сусрећемо се с проблемом негације. Поставља се питање када негација представља довољан основ за образовање антонимијских односа, а када не представља. Мишљења смо да се, у наведеним случајевима, сусрећемо с правом антонимијом, пошто не постоји други начин да изразимо односе карактеристичне за супротност, сем помоћу речце *не*. Навешћемо у даљем току рад неколико примера, а онда их прокоментарисати:

Будет час, да **не будет** нас (Ж² 282)

Све **ће бити**, само нас **неће бити**

В чужом глазу порошинку **видишь**, а в своём пенька **не видишь** (Д 465)

Види у туђем оку трн, а у свом **не види** грм; **Види** туђу длaку, а свога брвна **не види** (В 37)

Не хвались, идучи на рать, **хвались**, идучи с рати (Д 734)

Не хвали се када у бој крећеш, већ **се хвали** кад се здраво вратиш

Однос негације који доводи до супротности значења реализован је унутар зависносложених супротних реченица са супротним везником *да* у руској пословици, односно везником *само* у српској пословици са значењем изузимања. Лични глаголски облици *будет – не будет*, односно *ће бити - неће бити* исказани су у форми простог будућег времена. Пословице подсећају на пролазност људског живота. У другој руској пословици, сусрећемо се са изражавањем супротности унутар уопштеноличне реченице с глаголом у другом уопштеноличном лицу једнине садашњег времена, док је глагол *видети* у другој српској пословици употребљен у форми императива трећег лица једнине презента. Обе пословице представљају пример супротних синдетских реченица са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Пословице врше функцију упозорења, то јест указују на људску охолост, надменост и сличне негативне особине какве постоје код човека. Трећа руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми независносложених реченица супротног, императивног типа. Глаголски облици су исказани у форми другог лица једнине садашњег времена заповедног начина *не хвались (не хвали се) – хвались (хвали се)*, односно *не хвали се – хвали се*.

Кайка *естъ*, да воротъки *нет* (В 207)

Ако *је* опроштено, *није* заборављено
(Ш 34)

Женитьба *естъ*, а разженитьба *нет* (Д
361)

Ласно се оженили, ал' се мучно
раженити (В 184)

Прва наведена руска пословица, као и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним супротним, одричним реченицама. Руска пословица је синдетског типа са супротним везником *да (али)* у својој структури, док је српски еквивалент асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине руски глаголи нулте коњугације *естъ* (има) и *нет* (нема), док се у центру опозитних односа у српској пословици налазе глаголи *јесте – није*. Руска пословица садржи именичку супротстављеност типа *кайка* (кајање) и *воротъка* (повратак), док српски еквивалент садржи глаголску опозицију коју чине трпни глаголски придеви *опроштено* и *заборављено*. Пословице врше функцију упозорења, то јест поручују како после кајања нема повратка, односно да опрошћј не значи нужно оно што и заборав. Друга руска пословица, као и њен српски еквивалент, су исказани зависносложеним супротним, одричним реченицама са супротним везницима *а*, односно *али* у структури реченица-пословица. У центру опозитних односа у руској пословици се поново налазе лексеме *естъ (има)* и *нет (нема)*, док српски еквивалент не садржи опозицију оваквог типа. Руска пословица садржи у својој структури именичку антонимијску синтагму *женитьба* (женидба) – *разженитьба* (развод), док српски еквивалент садржи глаголску антонимијску опозицију *оженити се – раженити се*. Поред глаголске антонимијске опозиције, српска пословица се одликује и присуством прилошке антонимијске опозиције *ласно – мучно*. Пословице упозоравају на последице лакомисленог, исхитреног понашања

3.1.2. Граматичке опозиције код антонима-именица. - Пре анализе и описа граматичких антонима код именица, истаћи ћемо како и овде пресудну улогу у образовању антонимијских односа имају префикси, а не корени, чија се улога овде практично своди на класификацију антонима на лексичке и граматичке.

3.1.2.1. Граматичка антонимија типа *0/не-*, односно испољавање антонимијског значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи»:

Счастье с несчастьем двор обо двор
живут (Д 67)

Ђе је *срећа* ту је и *несрећа*/(Ђе
несрећа ту и *среће* има) (В 1188)

Видели *друга*, увидим и *недруга* (Д
294)

Старог вина и стара *пријатеља* држи
се (В 5092)

Ученье – красота, *неученье* –
простота (Д 243)

Знање је светлост, а *незнање* мрак

Претходно наведене пословице карактерише структурни однос *0/не-*. Прва руска пословица је дата у виду простопроширене реченице. У њеној структури се сусрећемо с независном именичком синтагмом, односно посебном социјативном конструкцијом у руском језику *счастье с несчастьем* (*срећа и несрећа*) која врши субјекатску функцију. Овој конструкцији у српском језику одговара независна именичка синтагма *срећа и несрећа*. Руска пословица се, поред удвојеног субјекта типа *счастье с несчастьем* одликује личним глаголским обликом у трећем лицу садашњег времена множине, као и обртом у функцији прилошке одредбе за начин *двор обо двор*. Српски еквивалент је исказан независносложеном реченицом с исказаним заменичким прилозима *где* у функцији везника и *ту* у функцији корелатива, док су антоними *срећа и несрећа* врше именички делови предиката.

Друга руска пословица је исказана независносложеном саставном реченицом с формално изостављеним субјектом, премда се у дубини структуре саме пословице њетово присуства осећа. Такође, изражен је контраст између личних глаголских облика у прошлом времену и простом будућем времену – *видели и увидим* који врше предикатску функцију. Унутар српског еквивалента, исказаног простопроширеном реченицом, остварује се функција савета, донекле и упозорења, о чему сведочи глагол у форми императива *држи се*. Експлицитни антонимијски односи у другој српској пословици нису до краја изражени.

Трећа руска пословица и њен српски еквивалент исказани су независносложеним супротним реченицама, с тим да је руска реченица асиндетског карактера, а српска синдетског са супротним везником *a* у својој структури. Антоними *учење - неучење*, односно *знање - незнање* се налазе у функцији предикатива. Потребно је овде истаћи како у грађењу антонимијских односа не учествују само префикси као што је *не-*, већ и суфикси типа *-је/-ије* у руском језику. Стога, сматрамо. можемо говорити и о пре-фиксално-суфиксалном начину образовања антонимијских односа. Суфиксу *-је/-ије* у руском језику одговара *-је* у српском језику. У овом блоку пословица дошло је до реализације функције упозорења.

3.1.2.2. Граматичка антонимија типа *0/без (бес)-* + суфикс *-је/-ије* у руском је-зику, *0/не-* у српском језику, односно испољавање антонимијског значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи», односно "оскудност у нечему, лишеност нечега».

Счастье на коне, а *бессчастье* Ће је *срећа* ту је и *несрећа*/(Ће
(устар.) под конём (Д 63) *несрећа* ту и *среће* има) (В 1188)

Руска пословица је исказана независносложеном супротном синдетском реченицом са супротним везником *a* у својој структури, док антоними *счастье* и *несчастье* врше функцију предикатива. Српски еквивалент је исказан у форми независносложене реченице с исказаним заменичким прилозима *где* у функцији везника и *ту* у функцији корелатива, а антоними *срећа* и *несрећа* такође су именички делови предиката. Ополитни односи у руској реченици су додатно истакнути присуством предлошкопадешких кон-струкција у локативу са значењем места *на коне - под конём (на коњу – под коњем)*. У овим пословицама је реализована функција релативности, то јест упозорења. Пословице, наиме, упозоравају да, наизглед непомирљиве крајности попут *среће* и *несреће*, лако могу променити своја места.

3.1.2.3. Непостојање граматичке антонимије у руским пословицама, односно граматичка антонимија типа *0/не-* у српском језику, као и испољавање

антонимијског значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи»:

Правдой мир держится (Р 104)

Правда држи земље и градове, а
неправда руши обадвоје

Избавь меня, боже, от *друзей*, а с
врагами я сам справлюсь

Чувам се од *непријатеља*, чува' ме
боже, од *пријатеља* (Д)

У првој руској пословици, сусрећемо се са ситуацијом да антонимијски односи нису експлицитно изражени, мада се могу наслутити, док у српској пословици имамо реализацију праве антонимије не релацији *правда - неправда*. Руска пословица је исказана простопроширеном реченицом с именицом *правда* у инструменталу без предлога са значењем средства, док је глагол *держаться* (држати се) исказан у повратној форми са значењем трећег лица несвршеног презнета. Српски еквивалент је исказан независнословеном супротном реченицом са супротним везником а у својој структури. Именице *правда* и *неправда* врше субјекатску функцију, док су глаголи дати у форми трећег лице једине несвршеног презента. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

Друга руска пословица је пример лексичке, односно разнокоренске антонимије типа *друг - враг* која је реализована у склопу независнословене супротне реченице заповедног типа. Антоними *друг* и *враг* врше функцију неправог објекта. Српски еквивалент, исказан независнословеном супротном реченицом заповедног типа има у свом саставу граматичке антониме типа *пријатељ - непријатељ* који, попут руских антонима *друг - враг*, врше функцију неправих објеката. У овим пословицама је остварена функција жеље у виду апела да се пружи заштита од пријатеља који вероватно и нису пријатељи какви би требало да буду

3.1.2.4. Граматичка антонимија типа *0/без (бес)- +суфикс -ье/-ие* у руском језику с антонимијским значењем «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи», односно непостојање граматичке антонимије у српским народним пословицама:

Люди за *дело*, а мы за *безделье* (256)

Где се *труд* улаже, ту и бог помаже, а где *леност* влада, пуно има јада (Ш 42)

Большие *порядки* доводят до *беспорядков* (Д 583)

Ће није *свађе* ту није ни *мира* (В 1223)

Прва руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Граматички антоними *дело* и *безделье* врше објекатску функцију. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависнословеном четвочланом односном реченицом са супротним везником *а* у својој структури и исказаним заменичким прилозима за место *где* и *ту* у функцији везника, односно корелатива. Лексички антоними *труд* и *леност*, као и граматички антоними *дело* и *безделье*, врше објекатску функцију. Друга руска пословица је дата у виду просто-проширене реченице, где именица *порядки* у склопу именичке синтагме *большие порядки* врши субјекатску функцију, док се именица *беспорядки* налази у функцији неправог објекта. Српски еквивалент је исказан у форми зависно-сложене односне реченице са исказаним заменичким прилозима *где* и *ту* у функцији везника, то јест корелатива. Лексички антоними *свађа* и *мир*, као и граматички антоними *порядки* и *беспорядки*, врше објекатску функцију. Пословице реализују функцију савета, као и упозорења. Додајмо и то да се, у склопу граматичке антонимије типа *0/без (бес)-* +суфикс *-ье/-ие* у руском језику, поред значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи» сусрећемо и са снажним, интензивним одрицањем, односно означавањем супротности типа «одређен садржај, обележје/негирање истог садржаја, обележја до крајњих граница испољавања датог садржаја, обележја». Истокоренске именице с префиксалним односом *0/не-* и *0/без-* (*бес-*), треба истаћи, чине најпродуктивнију групу именичких антонима истих коренова како у руском, тако и у српском језику. Идентичан случај имамо и код придевских антонимима с истим кореновима, што ће, мишљења смо, на-редне руске и српске народне пословице показати.

3.1.3. Граматичке опозиције код антонима-придева и поименичених придева. Анализа и опис граматичких опозиција антонима код придева показале, између осталог, да овде, као и код именица, одлучујућу улогу у образовању антонимијских односа имају префикси, то јест да се сусрећемо с мање или више познатим антонимијским релацијама. Такође, анализа и опис ових граматичких опозиција показале да велику већину примера чине, у ствари, поименичени придеви који се с аспекта реализовања сопствених функција унутар реченица-пословица понашају као именице. Извдојићемо следеће релације код ових антонима:

3.1.3.1. Граматичка антонимија типа *о/не-*, односно испољавање антонимијског значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи»:

На <i>вольного</i> воля, на <i>невольного</i> охота (Д 832)	Тако имао откуда давати <i>вольное</i> и <i>невольное</i> (В 5151)
<i>Званный</i> – гость, а <i>незванный</i> – пёс (не чёрт его нёс) (Д 787)	<i>Зван</i> поштован (В 1431); <i>Незвану</i> госту мјесто за вратима (В 3371)
<i>Несчастлив</i> в игре, так <i>счастлив</i> в любви (Д 55)	<i>Срећное</i> жене умиру, а <i>несрећное</i> кобиле цркавају (В 5069)

Прва руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом асиндетског типа, док је српски исказан простопроширеном изјавном реченицом. Антоними *вольный* и *невольный* врше објекатску функцију, док су антоними *вољан* и *невољан* делови глаголске синтагме с инфинитивом као централним делом синтагме и падешким атрибутима *вольное* и *невольное* у дативу намене. У пословицама је остварена функција клетве, што се посебно види по српској пословици која почиње карактеристичним прилогом *тако* за конструкције којима се изражавају клетве.

Друга руска пословица представља независносложену супротну реченицу са супротним везником *а* у својој структури, док су српски примери дати у виду две простопроширене реченице. Антоними *званный* и *незванный* врше субјекатску

функцију и делови су именичког предиката. Реч *зван* у српској пословици *Зван поштован* врши функцију субјекта, док у пословици *Незвану госту мјесто за вратима* придев *незван* ближе описује именицу *гост* и тако врши своју атрибуцкску функцију. С друге стране у склопу синтаге *незвану госту* реч *незван* је део логичког субјекта, односно именичког дела предиката. Пословице остварују функцију упозорења.

Трећа руска пословица је дата у виду зависносложене закључне реченице с карактеристичним везником *так* (*значи*), док је српска пословица исказана у облику независносложене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури. Антоними *счастлив*, односно *несчастлив* врше функцију предикатива, док антоними *срећан* и *несрећан* у склопу треће српске пословице врше функцију логичког субјекта у дативу намене. У пословицама је остварена функција релативности схватања појмова среће и несреће.

3.1.3.2. Граматичка антонимија типа *0/не-* и испољавање значења «супротна ма-нифестација датог обележја у мотивисаној речи» у руским народним пословицама, односно неспостојање граматичке антонимије у српским народним пословицама:

Здоровому и нездоровое здорово, а *нездоровому* и здоровое нездорово (Д 398)

Здрав болесну не разумије (В 1444)

Тошно жить без *милого*, а с *немилым* тошнее (Д 361)

Узми с *милијем*, нек му је више, а с *мрскијем*, нек му је мање (В 5827)

Осенью *любого* гостя потчуют молоком, *нелюбого* медом (Д 911)

Ни *свакоме* мед ни *никоме* жуч (В 3792)

Не плачь *битый*, плачь *небитый* (Д 212)

Батина има два краја (В 143)

Прва руска пословица је исказна независнословеном супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури, док је српски еквивалент дат у облику простопроширене изјавне реченице. Граматички антоними *здоровый - нездоровый* врше функцију логичког субјекта. Функција контарста у пословици долази до изражаја конфонтирањем синтагми *нездоровое - здорово* и *здоровое-нездорово*, односно сусрећемо се стилском фигуром која се зове оксиморон, пошто се ради о споју контрадикторних појмова. Лексички антоними *здрав* и *болестан* реализују однос типа граматички субјекат - неправи објекат у дативу намене. Пословице остварују функцију констатације постојећег стања.

Друга руска пословица је исказана зависнословеном супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури, док је српски еквивалент исказан зависнословеном четворочланом реченицом супотног типа са супротним везником *a* у својој структури. Граматички антоними *милый* и *немилый* врше функцију неправих објекта у склопу глаголских синтагми с инфинитивом као централним делом, док лексички антоними *мио* и *мрзак* такође врше функцију неправих објеката уз глагол који је представљен у форми заповедног начина. Контраст у српској пословици додатно је истакнут присуством лексичке антонимије типа *више - мање*, односно супротношћу између облика компаратива два прилога. У руској пословици се врши функција констатације постојећег стања, док у склопу српског еквивалента имамо функцију савета.

У трећој руској пословици имамо, у ствари, супротност између две придевске заменице *любой* и *нелюбой*, док унутар српског еквивалента имамо супротност између две поименичене заменице са значењем генерализације *свако* и *нико*. Придевске заменице *любой* и *нелюбой* у склопу руске пословице врше атрибуцку функцију, док поименичене заменице *свако* и *нико* врше функцију логичких субјеката. Руска пословица је исказана зависнословеном супротном реченицом асиндетског типа с предикатом у трећем неодређеноличном лицу множине садашњег времена, док је српски еквивалент исказан зависнословеном саставном реченицом унутар које се реализује модел супротних односа *ни А, ни Б*

са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. У пословицама се реализује функција упозорења.

Најзад, четврта руска пословица је исказана независнословеном реченицом заповедног типа, док унутар српског еквивалента, датог у виду простопроширене реченице, немамо експлицитно изражен антонимијски однос. Граматички антоними *битый* и *небитый* врше субјекатску функцију. У овим пословицама је реализована функција упозорења.

3.1.3.3. Непостојање граматичке антонимије у руским народним пословицама, односно граматичка антонимија типа *0/не-* у српским народним пословицама и испољавање значења «супротна манифестација датог обележја у мотивисаној речи»:

Холостому ох-ох, а *женатому* ай, ай
(Д 360)

Помоз', *боже*, *нежењену*, а *жењену*
има ко (Ш 73)

На *бедного* везде каплет (Д 96)

Јачега капом а *нејачега* шаком (В 1813)

Прва руска пословица исказана је у облику зависно-сложене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент зависнословеном супротном реченицом, такође са супротним везником *а* у својој структури. Лексички антоними *женатый* - *холостой* врше функцију неправих објеката са значењем датива намене без предлога и то унутар две елиптичне реченице с неисказаним предикатима. Слика контраста у пословици додатно је истакнута контекстуалном супротстављеношћу на релацији два узвика *ох-ох* - *ай, ай*. Граматички антоними *жењен* - *нежењен*, као и лексички антоними *женатый* - *холостой*, такође врше функцију неправих објеката са значењем датива намене без предлога. Пословице реализују функцију жеље.

У склопу друге руске пословице, исказане простопроширеном реченицом, немамо експлицитно изражен антонимијски однос, али се он може наслутити из саме поруке коју пословица шаље о томе како је лако подићи руку на сиромашног, бедног,

нејкаког. С друге стране, српски еквивалент је исказан независносноложеном супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури. Граматички антоними *јак* и *нејак* реализују односе карактеристичне за супротност значења у склопу елиптчних реченица, где врше објекатску функцију. Такође, имамо контекстуалну супротстављеност на релацији *капа* – *шапа*, где је *капа* симбол заштите и доброг односа према јакима и богатима, а *шапа* симбол примене силе и лошег односа према нејакима, слабима, сиромашнима и где су облици *капом* и *шаком* дати у форми инструментала без предлога и то са значењем начина. Пословице реализују функцију констатације постојећег стања.

Овакав начин образовања антонимијских односа у руском и српском језику је чест. Антонимију овде имамо само онда, када се ради о крајњим члановима парадигме. Сматрамо да се у претходно наведеним примерима типа *счастлив - не очень счастлив - несчастлив/срећан - не претерано срећан - несрећан* управо ради о крајњим члановима парадигматског ланца антонимијских односа. Л. А. Максимов је, у својој докторској дисертацији, која доноси исцрпан поглед на антониме описних придева, образованих помоћу префикса *не-*, на великом језичком материјалу убедљиво показао да, на пример, у савременом руском језику, међу начинима образовања квалитативних антонима, префиксални начин уз помоћ префикса *не-* заузима водеће место. Супротности типа *интересный - неинтересный, культурный - некультурный, удачный - неудачный (занимљив - незанимљив, културан- некултуран, успешан - неуспешан)* посматрају се потпуно равноправно са супротностима типа *горячий - холодный, умный - глупый, хороший - плохой (вreo - хладан, паметан - глуп, добар - лош)* што је, мишљења смо, потпуно исправно. Најзад, Д. Н. Шмельов јасно се одређује према граматичкој, односно истокоренској антонимији тврдећи како њено непризнавање не представља реалан поредак ствари, пошто изражавање антонимијских односа помоћу пре-фикса *не-* заузима водеће место у савременом руском језику у области описних придева. Ме-ђутим, придев с префиксом *не-* може да заузме и место средњег члана у парадигми и тада не говоримо о антонимији. Тако је, на пример, придев *немолодой/не много млад, човек средњих година*) средњи члан у антонимијској опозицији *молодой - старый/млад - стар*. Овакве случајеве сврставамо у

квазиантонимију, пошто се, поновићемо, не ра-ди о крајњим члановима антонимијске парадигме.

3.1.3.4. Префиксални однос у руском језику *0/без-* (*бес-*) и значење типа «оскудност у нечему, лишеност нечега», односно одсуство граматичке антонимије у језику српских пословица:

Чёрт *бессилен*, да батрак его *силен*
(Д 45)

Ђаво не оре и не копа, већ све о злу
мисли и ради (В 1149)

Мороз подорожным *одежным*
кланяться велит, а *безодежных* сам
посещать не ленив (Д 914)

Ни *го*, ни *обучен* (В, необј. 68)

Прва руска пословица је исказана зависносложеном реченицом супротног типа са супротним везником *да* у својој структури. Граматички антоними *силен-бесси-лен* врше атрибуцку функцију, то јест ближе одређују именице уз које стоје. Такође, ови придеви су део именичког предиката. С друге, стране, српска пословица нема у својој структури експлицитно испољене антонимијске односе, али поседује контекстуалну супротстављеност између две независне глаголске синтагме *не оре и не копа*, односно *мисли и ради*. Унутар прве синтагме реализује се модел контекстуалних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, појмова, предмета, обележја, својстава, док унутар друге синтарме имамо реализацију модела контекстуалних односа *А и Б* са значењем конјункције. У пословицама је остварена функција упозо-рења.

Друга руска пословица је дата у форми зависносложене реченице супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. Граматички антоними *одежный* и *безодежный* врше атрибуцку функцију, то јест ближе одређују поименичени придев *по-дорожный* уз који стоје. Српска пословица је, парадигматски, посматрано дала најпри-ближније еквиваленте руској пословици, у чијој се структури налазе придеви *одежный* и *безодежный*, а то су придеви *го* и *обучен*. У склопу српске пословице, дате у виду завис-но-сложене реченице саставног

типа реализује се модел супротних односа типа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, појмова, предмета, обележја, својстава. Ипак, антоними *го* и *обучен*, с тачке гледишта поруке коју пословица шаље, представљају квазиантонимију, пошто нису употребљени у свом примарном значењу *нагости*, односно *одевености*, већ у секундарном значењу које се тиче особа за које је тешко одредити какве су. У пословицама је реализована функција упозорења.

Као и код антонима с префиксом *не-* и овде антонимијске односе образују само крајњи чланови парадигме. У овом случају, то су свакако руски придеви *сильный – бессильный*, односно *одежный - безодежный*. Занимљиво је, иначе, како Л. А. Новиков наводи да позицију средњег члана у пару *сильный - бессильный* може да заузме придев *несильный*, јер нешто слабије изражава антонимијске односе, него придев *бессильный*. У српском језику, то бисмо могли да упоредимо са ситуацијом типа *јак - нејак, слаб*, где придев *нејак* можда за нијансу слабије, него придев *слаб*, испољава супротност у односу на придев *јак*.

3.1.3.5. Префиксални однос *недо-/пере-* у руском језику са значењем „недостатак, непотпуност радње (у односу на нормалу)/претераност у нечему (у односу на норма-лу)/префиксални однос *не-/пре-* са истим значењем у српском језику - „недостатак, непотпуност радње (у односу на нормалу)/претераност у нечему (у односу на нормалу). Овај истоветни однос можемо илустровати следећим примерима:

Недоученый хуже неученого. **Предобар недобар** (В 4470)
Переученый хуже **недоученого** (Д 423)

Руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом унутар које се релаузује поредбени модел типа *А хуже Б (А горе од Б)*. Поименичени придеви *переученый* и *недоученый* реализују однос типа граматички субјекат - неправи објекат у генитиву. С друге стране, српска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, где антоними *предобар* и *недо-*

бар врше субјекатску функцију у елиптичној реченици. У пословицама је реализована функција упозорења.

3.1.3.6. Сусрећемо се, такође, у руским народним пословицама с односом типа *одно-/разно-*, то јест са значењем «својства, обележја које карактерише одређену групу». Навешћемо пример уз констатацију да нисмо пронашли одговарајући екви-валент у корпусу српских народних пословица Вука Караџића:

Если принесёт корова двойней *одношерстных* – к добру, *разношерстных* – к худу (Д 944)

Ова пословица је дата у форми зависно-сложене супротне реченице асиндетског типа. Придеви *одношерстный* и *разношерстный* врше атрибутску функцију, односно ближе опредељују именице уз које стоје. Пословица представља народно веровање о томе да ће бити добро ако крава отели истобојне близанце, односно да ће бити лоше, ако отели разнобојне близанце. У пословици је реализована функција упозорења.

3.1.4. Граматичке опозиције код антонима-заменица:

3.1.4.1. Антоними са заједничком семом „генерализација појава, предмета, особина, обележја“:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «сви - нико»:

Всякому надо, а *никто* сам на себя не работает (гроб) (Д 322)

Луд није *ником* мио, а луду је *сватко* (В 1925)

Всем угодлив, так *никому* не пригодлив (Ж² 256)

Тко хоће *многима* угодит', *никому* не угоди (Д)

Сусрећемо се унутар ове групе пословица с реализацијом антонимијске опозиције типа *всякий, все-никто*, то јест *свако-нико*. Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним супротним реченицама са

супротним везником *a* у својој структури.. Реч је о општим заменицама које у себи носе значење генерализовања појава, предмета, својстава, обележја. Потребно је, ипак, истаћи да наведене заменице, у склопу ових пословица, врше функцију поименичених заменица, па тако врше субјекатску, односно објекатску функцију. Конструкција *всякому надо* унутар прве руске пословице је безличног типа, поименичена заменица *всякий* је део предикатива, док поименичена заменица *никто* врши функцију субјекта. С друге стране поименичена заменица *сватко* врши субјекатску функцију, а *нико* је део предикатива. Пословице остварују функцију упозорења. Друга руска пословица је дата у форми зависносложене закључне реченице са закључним везником *так (значи)* у својој структури. Друга српска пословица је представљена у форми зависносложене односне реченице с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* такође у функцији корелатива. У овим пословицама се сусрећемо с опозицијама типа *все (сви)- никто (нико)*, односно *многи- нико* са општим значењем генерализовања појава, предмета, својстава, обележја. Према нашем мишљењу, опозиција типа *многи-нико* није исто што и *сви-нико*, те би тако поименичена заменица *многи* могла бити средњи члан у антонимијском ланцу *сви – многи - нико*. Стога, сматрамо да опозиција типа *многи - нико* представља кавезантонимију. У овим пословицама је реализована функција упозорења.

3.1.4.2. Антоними са заједничком семом „идентификационо значење“:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «један - други»:

Одной рукой даёт, *другою* отнимает (Д 661) *Једном* руком даје а *двјема* узима (В 125)

Один про Фому *другой* про Ерему (Д 449) Ја дерем јарца а он козу (В 118)

У склопу ових пословица сусрећемо се са заменичким речима који су по пореклу бројеви типа *один, одной – другой*, односно *један - други*. Права руска пословица је исказана независносложеном асиндетском реченицом супротног типа.

Заменичке речи *одной* - *другой* врше атрибутску функцију у склопу предикатске конструкције, чији је главни део лични глаголски облик у трећем лицу садашњег времена и помоћна предлошкопадешка конструкција у инструменталу без предлога *одной рукой* - *другой рукой*. С друге стране, српска пословица, исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Лексеме *једна*, односно *две* реализују атрибутску функцију у склопу предикатске конструкције, чији је главни део лични глаголски облик у трећем лицу садашњег времена и помоћни предлошкопадешка конструкција у инструменталу без предлога *једном руком* - *двјема рукама*. Лексеме *једна*, односно *две* у склопу прве српске пословице упечатљивије врше функцију бројева, него у првој руској пословици. Друга руска пословица дата је у форми независносложене супротне реченице асиндетског типа, где функцију субјекта врше заменичке речи *один (један)* и *другой (други)* који су, по пореклу, бројеви. Ова руска пословица се састоји из две непотпуне реченице, јер је предикат у њиме неисказан. С друге стране, српска пословица је понудила опозицију типа *ја* - *он*, где односе супротности реализују личне заменице *ја*, односно *он* које врше функцију субјекта. Српска пословица је, иначе, исказана у облику независносложене супротне реченице са супротним везником *а* у својој структури.

б) Антоними, засновани на опозицији «себе - други»:

Кто сам *собою* не управит, тот и Ко *себе* не зна сачувати, не зна ни *других* не наставит *другога* (Ш 59)

За ове пословице је карактеристична реализација антонимијске опозиције типа *себя* - *другой*, односно *себе* - *други*. Руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом са исказаном упитном заменицом *кто (ко)* у функцији везника и исказаном показном заменицом *тот (тај, онај)* у функцији корелатива. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односно реченице са исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника, али и неисказаном показном заменицом *тај*, то јест *онај* у функцији корелатива. Унутар ових пословица се сусрећемо с опозицијом типа *себя* - *другой (себе - други)*. Лек-сема *себя* (себе) је повратна

заменица, док је лексема *другой* заменичка реч која води порекло од бројева. Ове лексеме су део предикатских конструкција, лексема *себя* (себе) се налази у локативу и врши функцију неправог објекта, а лексема *других* у генитиву множине и вршу функцију словенског генитива, то јест правог објекта. С друге стране лексема *себе* у српској пословици врши функцију правог објекта у склопу предикатске конструкције, док лексема *Друга екипа* такође, врши функцију правог објекта, односно словенског генитива. посло-вице остварују функцију упозорења.

в) Антоними, засновани на опозицији «ти - ми»:

Давай жить сообща: **ты** купишь, а **мы**
есть станем (С 144)

Послушај **ти мене**, па ћу **ја твоју**
сланину у мом граху кувати;

Давай жить сообща: **ты** купишь, а **мы**
есть станем (Д 616)

Донеси **собом**, па сједи са **мноm** (В 73)

Медведя поймал! – Веди сюда! – Да
нейдёт! – Так сюда иди! – Да не
пускае

Пустио бих **ја њега**, али не ће **он мене**
(В 298)

Унутар овог блока пословица сусрећемо се опозицијама које претежно чине личне заменице. Прва руска пословица је исказана независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан независнословеном реченицом узрочног типа. Личне заменице *ты* (*ти*) и *мы* (*ми*) у руској пословици, односно *ти* и *ми* у српској, врше функцију субјекта. С друге стране, лична заменица *ја* у акузативу *мене* и присвојна заменица *твој* налазе се у позицији објеката. На синтагматском плану, запажена је промена смера деловања типа *ти мене - ја твоју*. У пословицама је остварена функција савета. Наспрам исте руске пословице имамо и други српски еквивалент, где се у опозитном односу налазе поврантна заменице *себе* у инструменталу без предлога, односно у значењу личне заменице *ти* и лична заменица *ја* у облику инструментала без предлога *мноm*. Ове опозиције, у склопу српске пословице, врше објекатску функцију. Најзад трећа руска пословица, саткана из низа кратких узвичних реченица, не садржи у својој структури

експлицитну антонимијску опозицију. С друге стране, српски еквивалент, исказан је независноложеном супротном реченицом са супротним везником *али* у својој структури, садржи у себи антонимијску опозицију типа *ја - он* које врше субјекатску функцију, док њихови падешки облици *мене-њег* врше функцију правог објекта налазећи се у акузативу. И у овој српској пословице запажена је на синтагматском плану промена смера деловања типа *ја њег-он мене*. У овим пословицама је остварена функција шале, пошто се на шалив начин описује догађај између медведа и човека.

Ваши играют, а **наши** рыдают (Д 63);
Ваши скачут (пляшут), а **наши** плачут
(Д 63)

Ваши играју, а **наши** ридају (В 35)

Ваша-то Катерина да **нашей** Орине
двоюродная Прасковья (Д 389)

Кумине ми куме кумче, па **њезине**
друге из првог села Ђевричић (В 179)

Најзад сусрећемо се и с антонимијском опозицијом типа *ваши, ваши-наши, наши*. Лекесме *ваши*, односно *наши* су присвојне заменице, што значи да их, пре свега, спаја заједничка сема под називом «припадност». Прве две руске пословице, као и њихов српски еквивалент су исказани независноложеном реченицама супротног типа с карактеристичним супротним везником *а* у својој структури. Ове присвојне заменице врше субјекатску функцију у склопу субјекатско-предикатских конструкција имајући у виду да се понашају као поименичене заменице. Такође, имамо контекстуалну супротстављеност на релацији *играти - рыдати (играти - ридати), скакати, плясати - плакати (скакати, плесати - плакати)*. Пословице врше функцију констатације постојећег стања.

У другој руској пословици, исказаној зависноложеном супротном реченицом са супротним везником *да* у својој структури, присвојне заменице *ваши - наши* остварају своју семантичку улогу исказивања припадности, односно врше атрибутску функцију ближе одређујући именице, односно властита имена, уз које стоје. Именичка синтагма *ваша-то Катерина* врши субјекатску функцију, док се именичка синтагма *нашей Орине* налази у позицији неправог објекта у дативу са значењем

намене. Српски еквивалент је исказан зависнос, ложеном реченицом условног типа с везником *па* у својој структури. У склопу српске пословице се сусрећемо с опозицијом типа *њезин - кумин*. Опозицију овакве врсте сматрамо контекстуалном опозицијом, односно квазинатонимијом, јер у овакву врсту односа, поготову када је реч о специфичном контексту, какав чине пословице, може много тога доћи. Пословице реализују функцију шале, односно на шаљив начин се изражавају на тему међуљудских односа.

3.1.5. Граматичке опозиције код предлошко-падешких веза у паремиолошком жанру руског и српског језика. Пре анализе и описа граматичких опозиција код предлошко-падешких веза, потребно је свакако истаћи да предлози нису носиоци самосталног лезичког значења, као и да тек у споју са пунозначним лексемама реализују своју функцију.

3.1.5.1. Издвојићемо најпре значење почетка, то јест завршетка одређене радње, као и антонимичне предлоге *в – из* у руском језику, односно *у - из* у српском језику. У споју са пунозначном лексемом предлог *в* бива употребљен у акузативу, носи значење усмерености, односно завршетка радње, док предлог *из* бива употребљен у генитиву и има значење потицања, то јест почетка вршења одређене радње:

Не сквернит *в уста*, а сквернит *из уст*
(Д 42)

Гријех иде *из уста* а не *у уста* (В 51)

Твои бы речи да богу бы *в уши* (Д 55)

Из твојих уста, у Божје уши! (В 111)

Нос вытащит – хвост увязит; хвост
вытащит – нос увязит (*докучн. сказка о журавле*) (Д 144)

Једно коло *из блата* а друго *у блато*
(В 124)

Муж возом не навозит, а жена рукавом
не разносит (Д 592)

Да чоек *у кућу* доноси вилама, а жена
из куће да избацује иглом, нема ништа
(од те куће) (В 62)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним супротнихм реченица са супротним везником *a* у својој структури. У склопу руске пословице која се састоји из две безличне конструкције глагол *сквернить* је употребљен не само у безличном виду, већ и у трећем лицу једнине несвршеног презента, односно у основном и одричном облику, тако да и на бази негације *сквернит - не сквернит* имамо контраст. Унутар српског еквивалента имамо глагол *ићи* у личном глаголском облику трећег лица једнине свршеног презента, с тим да немамо формално изражену негацију каква постоји у руској пословици, али се њено присуство на основу поруке коју пословица шаље свакако може наслутити. Предлошко-падешке конструкције *в уста - из уст*, односно *у уста -из уста* врше објекатску функцију. Пословице реализују функцију упозорења, то јест јасно поручују да «гријех иде из уста», односно да се у самом човеку крије узрок греха.

У склопу друге руске пословице, исказане зависнословеним супротном реченицом са супротним везником *да* у својој структури, немамо до краја изражену антонимијску предлошкопадешку опозицију, чији центар чине предлози *в (у)* и *из (из)*. С друге стране, српски еквивалент, исказан у виду простопроширене узвичне реченице, је дао експлицитно изражену антонимијску предлошкопадешку опозицију, у чијем се центру налазе предлози *в (у)* и *из (из)*. У овим пословицама је исказана функција жеље.

У склопу треће и четврте руске пословице немамо испољену антонимијску предлошкопадешку опозицију, чији центар чине предлози *в (у)* и *из (из)*. Трећа руска пословица је исказана зависнословеним реченицом, њен центар чине контекстуалне опозиције *нос - хвост (нос - реп)* и она на метафоричан начин говори о немогућности изласка из одређене ситуације, док српски еквивалент, исказан зависнословеним супротном реченицом са супротним везником *a* у својој структури, с експлицитно израженом антонимијском опозицијом типа *из блата - у блато*, описује ту исту ситуацију. Антонимијска предлошкопадешка конструкција *из блата - у блато* врши објекатску функцију.

Четврта руска пословица је исказана у облику независносложене супротне реченице са супротним везником *a* у својој структури, не садржи у свом саставу јасно изражену антонимијску предлошкопадешку опозицију, чији би центар чинили предлози *в* (*у*) и *из* (*из*). Центар супротних односа ове пословице чине антонимијске именичке опозиције *муж - жена*. Такође, унутар ове пословице је реализован контекстуални модел опозитних односа *не А, не Б* у склопу две субјекатско-предикатске конструкције *муж возом не навозит - жена рукавом не разносит*. С друге стране, српска пословица је дала предлошкопадешку антонимијску конструкцију *у кућу - из куће* с антонимичним предлозима *в* (*у*) и *из* (*из*). Ове предлошкопадешке антонимијске конструкције остварују објекатску функцију. Дате пословице су плод народних уверења, повезаних с позицијом жене у друштву. Потенцира се, с једне стране, неодговарајуће понашање жене које би могло, између осталог, довести до уништења дома, док је мушкарац неко ко ради, ствара, брине се за добробит огњишта и породице.

Значење почетка вршења одређене радње, односно завршетка исте радње у језику руских пословица можемо илустровати и предлошкопадешком конструкцијом, у чијој се структури налазе предлози *на* и *с*. Таквим конструкцијама у језику српских пословица одговара предлошко-падешка конструкција с предлозима *у - из*.

Не хвались, идучи *на рать*, хвались,
идучи *с рати* (Д 734)

Не хвали се када *у бој* крећеш, већ се
хвали кад се здраво вратиш

Руска пословица је исказана у облику независносложене супротне реченице асин-детског типа, док је српски еквивалент исказан независно-сложеном супротном реченицом са супротним везником *већ* у својој структури. Глаголи, како у руској, тако и у српској пословици, су дати у форми заповедног начина. Сусрећемо се и с негацијом основног облика глагола *хвались - не хвались, хвали се - не хвали се*, што, такође, доприноси контрасту. У склопу српске пословице немамо да краја испољену предлошко-падешку антонимијску конструкцију, у чијем се саставу налазе предлози *у* и *из*, али у склопу руског еквивалента имамо јасно изражену антонимијску предлошко-падешку опозицију *на рать - с рати* (*у рат - из рата*), у чијој структури

се налазе предлози *на* (*у*) и *с* (*из*). Такође, у склопу руске пословице имамо ретку употребу форме глаголског прилога садашњег *идучи* (*идући*), па су тако антонимијске предлошко-падешке опозиције *на рать* - *с рати* део независне глаголске синтагме с глаголским прилогом садашњим као централним делом синтагме. Српски глаголи су, с друге стране, дати у другом уопштено-личном лицу јединине несвршеног садашњег времена *крећеш* и *вратиш се*. У овим пословицама је остварена функција упозорења.

3.1.5.2. Значење времена. Значење времена можемо илустровати, између осталог, предлошко-падешким конструкцијама, у чијој структури се налазе предлози *до* - *по*, *от* - *до* то јест *од* - *до*.

До св. духа держись кожуха, а *по св. духе* в том же кожухе (Д 904) *До светога духа* не скидај кожуха, а *од светога духа* не иди без кожуха

Руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су независносложеним супротним реченицама са супротним везником *а* у својој структури. Глаголи, како у руској, тако и у српској пословици, су употребљени у заповедном начину, док предлошкопадешке конструкције *до св. Духа* - *по св. Духе*, односно *до светога духа* - *од светога духа* врше објекатску функцију. У овим пословицама је дошло до реализације функција савета, али и упозорења. Обухваћен је, наиме, одређен временски период у складу с верским празником и у складу с тим пружен је савет како се ваља понашати, односно облачити.

Такође, значење времена можемо илустровати и предлошкопадешким конструкцијама, чији центар чине предлози *до-после*, односно *пре, до-после*.

Жили люди *до нас*, будут и *после нас* (Д 294) Чоек се *до смрти* учи (В 6158); *По смрти* нема кајања (Д 4383)

Лучший сон *до полуночи* (Ж² 233) Сат спавања *пре поноћи* боље два *по поноћи* (Ш 76)

Прва руска пословица је дата у форми зависно-сложене асиндетске, супротне реченице условног карактера. Као еквивалент навели смо две простопроширене реченице с циљем да илуструјемо присуство предлога *до*, односно *по(сле)* у значењу времена. Предлошкопадешке антонимијске конструкције *до нас-после нас* (пре нас-после нас) врше објекатску функцију ближе при том одређујући глаголске радње, исказане у трећем лицу множине прошлог времена *жили* (живели су) и простог будућег времена *будут* (*биће*). Предлошкопадешке антонимијске конструкције *до смрти-по смрти* такође врше објекатску функцију. У склопу друге руске пословице немамо до краја испољену предлошкопадешку антонимијску конструкцију, односно имамо само предлошкопадешку антонимијску конструкцију у генитиву са значењем времена *до полуночи* (*пре поноћи*), па се из самог контекста пословице може закључити да таква врста опозиције постоји у дубинској структури саме пословице. У српском еквиваленту, датом у виду зависносложене супротне реченице поредбеног типа, где се реализује модел опозитних односа *А боље од Б*, имамо експлицитно изражену предлошкопадешку антонимијску генитивску конструкцију типа *пре поноћи-по поноћи* такође са значењем времена. Предлошкопадешке антонимијске конструкције *пре поноћи-по поноћи* делови су предикатива. У пословицама се остварује функција савета.

3.1.5.3. Значење места. Значење места ћемо илустровати предлошкопадешким конструкцијама, у чијој структури се налазе предлози *над - под, испод*:

Конь *под нами*, а бог *над нами* И *над попом* има попа (В 1700); *Испод*
(казачья) (Д 116), итд. *Бога* нема се кућ (В 1725)

Руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. Предлошкопадешке антонимијске конструкције *под нами - над нами* делови су предикатива. С друге стране, у својству српског еквивалента навели смо две пословице, исказане у виду простопроширених изјавних реченица, унутар којих се сусрећемо с предлошко-падешким конструкцијама типа *над попом* у локативу и *испод бога* у генитиву. У склопу ових

пословица је реализована функција упозорења, од-носно ставља се до знања како треба бити свестан сопственог положаја у животу, као и врховне улоге бога у њему.

3.1.5.4. Значење заједнице и изузимања. Значење заједнице и изузимања можемо илустровати навођењем следећих пословица у којима се сусрећемо с антонимичним пре-длошко-падешким конструкцијама, а у чијем се саставу налазе предлози *с* и *без*:

С умом трговать, *без* ума горевать (Д 433)

Лице *без мозга* (В 2879): Свако лице *с носом* лијепо (В 4792)

Руска пословица је исказана независнословеним асиндетским реченице супротног типа. Предлошко-падешке конструкције *с умом - без ума* (с памећу-без памети) дело-ви су независних глаголских синтагми с инфинитивима као централним деловима у скло-пу безличних конструкција. У својству српског еквивалента навели смо две пословице које су исказане у виду простопроширених реченица, где су предлошко-падешке конструкције *без мозга* и *с носом* делови предикатива. Пословице врше функцију упозорења.

3.1.6. Граматичке опозиције код антонима-речци:

3.1.6.1. Антоними са заједничком семом „потврда/негација датог садржаја“:

а) Антоними, засновани на бинарној опозицији «да - не»:

На правду мало слов: либо *да*, либо *нет* (Д 198)

Кад егедуш правду свира, гудало га по носу бије (В 1911)

Сусрећемо се, такође, и с антонимијском опозицијом типа *да - нет*, односно *да - не*. Прва наведена руска пословица је исказана зависнословеним потврдном реченицом унутар које до изражаја долази модел супротних односа *либо А, либо Б* (или *А, или Б*) с примарним значењем дијсункције. Српски еквивалент је дат у форми зависнословене реченице односног, узрочног типа с исказаним заменичким прилогом *када* са значењем времена у функцији везника-корелатива и неисказаним заменичком прилогом *онда* такође са значењем времена у функцији везника-

корелатива. Антоними *да* и *не* у руској пословици се налазе у функцији предикатива. У српској пословици на метафоричан начин је приказано шта се дешава с онима који «свирају правду», односно залажу се за правду.

Закључак — Код граматичких антонима значење супротности се не постиже кореном речи, већ афиксалном морфемом. Истраживање је показало да су и руском и у српском језику префикси основно средство за изражавање антонимије код истокоренских речи. Можемо слободно тврдити да се у оба језика сусрећемо с личним бројем антонимичних префикса. Антонимија овде долази до изражаја било путем два префикса који се спајају с једном истом речи типа *при-ходить* - *у-ходить/до-лазити* - *од-лазити*, што је карактеристично за глаголе и глаголске речи, било путем додавања једног префикса одређеној врсти речи типа *удача* - *неудача/успех*, *срећа* – *неуспех*, *несрећа*, *удачный* - *не-удачный/успешан* – *неуспешан*, *удачно* – *неудачно/успешно* – *неуспешно*, што је карактеристично за именице, придеве, прилоге.

3.2. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД КВАЗИАНТОНИМА:

3.2.1. Граматичке опозиције код квазиантонима-глагола и глаголских именица:

3.2.1.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица:

а) *обуть(обути)- разуть (изути), напиток (напити)-вытрезвить (отрезнити)/0:*

Он тебя *обует* и *разует* (Д 163); Он Жедна преко воде превести (В 1276) тебя *напоит* и *вытрезвит* (Д 163)

Код руских глагола типа *обуть-разуть*, где су основе везане, префикси који придају значење супротности не присаједињују се речима, већ непродуктивним основама *о+девать/раз+девать*, *об+увать/раз+увать*, што доприноси грађењу односа карактеристичних за граматичку истокоренску

антонимију. Центар друге руске пословице чини антонимијски глаголски пар *напить-вытрезвить*, па тако на делу имамо лексичку разнокоренску антонимију. Ипак, обе руске пословице су, сматрамо, пример, када антоними нису употребљени у свом примараном значењу типа «*обувати се/изувати се*», «*напити некога/отрезнити некога*», већ у секундарном значењу «*преварити некога*», што, по нама, представља квазинатонимију. Већ смо истакли како је незахвално «разарати» структуру реченице-пословице и «вадити» из њеног контекста антонимијске парове. На такав корак смо били принуђени због жеље да илуструјемо богатство и постојање антонимијских односа на парадигматском нивоу. С друге стране, у српској пословици сусрећемо се устаљеним изразом, односно фразеолошком конструкцијом с инфинитивом као централним делом глаголске синтагме. Лексеме у српској пословице имају збирно значење типа «*преварити некога*», што их семантички чини једнаким с руским пословицама.

б) *недосул-пересул/0*:

Много обещают, ничего не дают. Обећање је лудому радост (В 3885);
Недосул хуже ***пересула*** (Д 651) Обећава му мазно на празно (В 3882)

Центар руске пословице чини антонимијски истокоренски пар *недосул-пересул* с префиксима *недо-/пере-* и значењем типа «недостатак нечега у односу на нормалу/вишак нечега у односу на нормалу». У првом делу руске пословице сусрећемо се с неодређено-личном реченицом тако карактеристичном за језик руских пословица и руски језик уопште. У другом делу реченице имамо поређење на реалацији *недосул-пересул*, чијој реализацији доприноси компаратив прилога *плохо – хуже*. Ипак, сам контекст по-словице доприноси да на површину избија мање важно, секундарно значење анто-нимијског пара *недосул-пересул* типа «*варати, обмањивати некога*», о чему нам сведочи и српски еквивалент који се реализује у простопроширеним реченицама с неисказаним граматичким субјектом. Руска пословица је исказана у облику неодређено-личне рече-нице, тако карактеристичне за језик руских пословица и руски језик уопште. У другом делу реченице имамо поређење на реалацији *недосул - пересул*, чијој реализацији

доприноси облик компаратив прилога *плохо – хуже*. Уопште, за све наведене руске и српске народне пословице у овом блоку карактеристично је поређење. Овде доминира структурни модел *А лучше (хуже) Б/боље (горе) А, него Б, А боље (горе) Б*. У језику руских пословица, конкретно се сусрећемо с облицима компаратива прилога *хорошо* и *плохо – лучше* и *хуже*, док се у језику српских народних пословица сусрећемо с компративима придедва *добар* и *лош – бољи, гори*. Јелена Јовановић у својој књизи, насталој на бази докторске дисертације, «*Синтакса и стилистика српских народних пословица*» тврди како су поредбене конструкције доминантне у језику српских народних пословица. Мишљења смо да је таква ситуација и у језику руских народних пословица. Потребно је, такође, истаћи да семантичка једнакост пословица доводи до тога да у српским народним пословицама, осим у трећој, нема експлицитно изражених опозиција, мада се њихово присуство у дубинској структури самих пословица осећа. У датим пословицама је реализована функција савета, односно упозорења. Такође, занимљивост представља мишљење Рајне Драгићевић да се придеви *дебео* и *мршав* не налазе у антонимијском односу, јер им се не поклапају примарна семантичка значења која су наведена у Речнику Српскога језика Матице Српске. Као примарно значење за лексему *дебео* наведено је *који се истиче величином најмање или двеју мањих димензија: ширином или висином попречног пресека, који се јавља у великом, обилном слоју: задебљао, пун*, док је за лексему *мршав* наведено значење типа *који има недовољно масног и мишићног ткива; недовољно ухрањен, сув*. Такође, наведено је да се примарном значењу лексеме *дебео* супротствља секундарно значење лексеме *мршав* под редним бројем б.а.: *који је мале дебљине, малог, попречног пресека, танак* (Марковић 1994: 211, 212). Мишљења смо, ипак, да је управо оваква врста супротности основ за образовање

3.2.1.2. Негација. — Пажњу ћемо овде посветити пре свега једној појави која изазива одређене недоумице. Сусрећемо се, наиме, с проблемом негације, где се често поставља питања да ли крајњи чланови парадигме могу или не могу образовати односе, карактеристичне за праву, системску антонимију. Ипак, док поједини придеви с префиксом *не-* могу образовати ан-тонимијске односе, под

условом да означавају крајње чланове парадигме, дотле глаголи с речцом *не* испред себе то најчешће не могу. У оваквим ситуацијама ради се о простом негирању датог значења. Д. Н. Шмељов, руски лингвиста, конкретно наводи следеће: „...отрицание одного из членов такого пред-ставления не обу-словливает само по себе представления о втором из них: не соз-дал – не значит разрушил, не утверждает – не значит отрицает... (Шмелёв 1977: 204)“. Навешћемо, у даљем току рада, конкретне примере, које ћемо пратити одговарајућим коментарима, како бисмо илустровали дату ситуацију:

Бог лучше знает, что *дать*, чего *не дать* (Д 38)

Кад Бог *даје* (срећу он) он не пита чији си син (В 1893); Коме Бог среће *није дао* ономе је ковач не може сковати (В 2429)

Бог *дал*, бог и *взял* (Д 38)

Бог *дао*, Бог и *узео* (В 255)

У првој наведеној руској пословици, исказаној у виду зависносложене супротне реченице, имамо опозицију типа *дать – не дать*. Курзивом истакнуте речи врше објекат-ску функцију и дати су форми инфинитива од којих је један под негацијом. С друге стране, навели смо две српске пословице које илуструју ситуацију негације, а и приближно преносе поруку коју шаље руска пословица, Сусрећемо се зависносложеним односним реченицама У првој пословици се осећа временска нијанса значења имајући у виду при-уство приога за време *када* у функцији везника, док у другој пословици функцију везни-ка-корелатива врше упитна заменица *ко* и показна заменица *онај* које су исказане у дативу намене. Друга руска пословица и њен српски еквивалент су семантички и структурно потпуно једнаки. Дате пословице преносе идентичну поруку, ради се о независносложеним саставним реченицама асиндетског типа. Маркиране лексеме врше предикатску функцију и исказане су у виду перфекта. Такође, обе пословице се одликују присуством вез-ника *и* у служби речце за истицање. Аналогно претходно наведеном не можемо тврдити да *не дати* значи обавезно *узети*. У овом случају антонимијски однос се

постиже помоћу глаголских антонима какви су управо *дати - узети/дать – взять* који се налазе у структури друге руске пословице и њеног српског еквивалента.

Любить тешко; *не любить* тешеле Љубав је пуна и меда и једа (В 189)
того (Д 744)

Не купи двора, *купи* соседа (Д 779) Купуј прво суседа, па после кућу (Ш 62)

Не верь ушам, *верь* очам (Д 316) Очима више ваља вјеровати него ушима (В 273)

Приведи бог подать, *не приведи* бог Лакше је давати него примати
принять (Д 97)

У овом блоку пословица се сусрећемо са ситуацијом, када унутар руских пословица имамо експлицитно изражене глаголске опозиције, док их унутар српских пословица немамо. Таква ситуација је доста честа на упоредном плану имајућу у виду потребу преношења семантички подударних или приближних порука истим или различитим језичким средствима. Прва наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене супротне реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент представљен у виду простопроширене изјавне реченице. Ополитни односи у руској пословици фомирани су на бази негације полазног облика инфинитива, тако да имамо супротстављеност типа *любить (волети) - не любить (не волети)*. У српској пословици немамо експлицитно изражене глаголске опозиције. Имајући у виду поруку коју шаље српски еквивалент није тешко наслутити присуство опозитних односа у дубинској структури пословице. Српски пословица садржи такође супротност на релацији *мед – јед* која сугерише да је љубав лепа, али и испуњена проблемима, док у руској пословици имамо супротстављеност између полазног облика прилога *тяжело (тешко)* и облика компаратива истог прилога *тяжеле (теже)*. Мишљења смо да је однос типа *любить - не любить* карак-теристичан за кавазиантониимију, односно неправу антониимију, да негација овде није довољан основ за образовање праве антониимије, те

да би праву антонимију, у овом случају, градили руски глаголи *любить* и *ненавидеть*, односно српски глаголи *во-лети* и *мрзети*. Друга наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене реченице императивног типа с глаголским облицима *купи* и *не купи* у форми другог лица свршеног презента. Српски еквивалент је исказан у форми зависно-сложене реченице императивног типа с глаголским обликом *купуј* у виду другог лица несвршеног презента. Центар опозитног односа чине форме императива у полазном облику и под негацијом *купи* и *не купи*. У опозитном односу се такође налазе и именице *двор* (*двориште*) и *сосед* (*сусед*, *комишија*). С друге стране, српски еквивалент садржи именичку опозицију типа *сосед* - *кућа*, али и прилошку опозицију *прво* (у значењу *најпре*) и *после*. Трећа наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан у форми зависно-сложене реченице супротног, поредбеног типа. У центру опозитног односа руске пословице се налазе форме заповедног начина у полазном облику и под негацијом *верь* (*веруј*) и *не верь* (*не веруј*), док српски еквивалент не садржи глаголску опозицију, али садржи именичку опозицију типа *очи* - *уши*. Форме заповедног начина у руској пословици *верь* и *не верь* су исказане у другом лицу једнине несвршеног презента, док централни део српске пословице чине инфинитив *вјеровати* који је такође несвршеног вида. Четврта руска пословица је исказана у форми независно-сложене реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент исказан у форми зависно-сложене реченице супротног, поредбеног типа. У центру опозитног односа руске пословице, с аспекта анализе и описа проблема негације, се налазе форме заповедног начина у полазном облику и под негацијом *приведи бог* (*дај боже*) и *не приведи бог* (*не дај боже*). Такође, потребно је истаћи како руска пословица и њен српски еквивалент садрже антонимијску глаголску опозицију типа *подать* (*дати*) - *принять* (*примати*), односно *давати* - *примати*. У наведеним пословицама је дошло до реализације функција савета и упозорења.

Или пан, или пропал

Изнесе ли те бог – ко ће с тобом, а *не
изнесе ли* – ето те гробом

Плачьте очи: сами видели, что
покупали (Ж² 175; уп. Д 231)

Или *се сапунило* ил' *не сапунило*, ваља
ми те јести кад сам за те новце дао (В
113)

У овом блоку пословица имамо супротну ситуацију. Наиме, у руским пословицама немамо немамо експлицитно изражене глаголске опозиције, док у српским пословицама таква врста опозиције постоји. Прва наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене реченице, унутар које имамо реализацију модела опозитних односа *или А, или Б* са значењем дисјункције. С друге, стране опозитни односи унутар руске пословице, исказане у виду зависно-сложене условне реченице, су фомирани на бази негације полазног облика аориста повратног глагола, тако да имамо супротстављеност типа *изнесе се ли - не изнесе ли*. Такође, у склопу руске пословице имамо супротстављеност типа *пан (господин) – пропал (нестао)*, док у српској пословици имамо супротност између лексема *бог и гроб*. Пословице указују на неизвесност коју са собом живот носи, као и на изборе које ваља правити. Друга наведена руска пословица је дата у форми зависно-сложене односне реченице са супстантивизираном заменицом *что* у функцији везника-корелатива. Српски еквивалент је дат у форми зависно-сложене узрочне реченице с узрочним везником *када* у својој структури. Такође, у руској пословици се сусрећемо с реализацијом модела опозитних односа *или А, или Б* са значењем дисјункције. Пословице позивају на опрез приликом обављања друштвене радње каквом се сматра куповина.

3.2.1.3. Промена вида глагола. — Неретко се у руским и српским народним пословицама сусрећемо са случајевима супротстављености глаголских речи истог корена. У једном случају, ради се о речима са супротним значењем, где се антонимијски однос постиже путем додавања антонимичних префикса типа *при-ходитъ – у-ходитъ/д-олазити – од-лазити*. У другим случајевима, карактеристичним за квазиантонимију, најчешће додавањем префикса на основни облик глагола, некада и изостављањем суфикса, постиже се промена вида глагола, на основу чега се ствара

ефекат опозитних односа. Навешћемо следеће пословице, а онда их прокоментари- сати.

Жди, так и **дождѣшься** (Д 120)

Ко **чека** (и) **дочека** (В 174)

Живи просто, **выживеши** лет со сто (Д 656)

Живи просто – **доживећеш** и сто (Ш 47)

Не деньги нас **наживали**, а мы деньги **нажили** (Д 83)

Нијесу новци стекли мене, него ја њих (В 242)

Прва наведена руска пословица је дата у форми простопроширене закључне реченице са закључним везником *так* (*значи*) у својој структури. Њен српски еквивалент је такође дат у форми простопроширене реченице, али односног типа с исказаном упитном заменицом ко у функцији везника-корелатива и неисказаним показним заменицама *тај* или *онај* такође у функцији везника-корелатива. Пословице су структурно и семантички готово једнаке. У центру опозитних односа у руској пословица се налази облик императива *жди* (*чекај*), односно лични глаголски облик *дождѣшься* (*дочекаћеш*) који је исказан у форми другог лица једнине футура I, док центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине лични глаголски облик *чека* који је исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента и *дочека* који је исказан у форми трећег лица једнине свршеног презента. Додавањем префикса *до-*, који носи значење довршетка радње у обе пословице, постиже се ефекат опозитних односа, карактеристичних за квазиантонимију. Курзивом истакнуте речи су исказане у форми заповедног начина. Руска пословица се одликује, између осталог, присуством у својој структури прилога за начин *так* и саставног везника који се налазе у служби речце за истицање, чиме се само појачава интензитет постојања опозитних односа. Српски еквивалент у својој структури, премда је то наведено у загради, поседује везник *и* у служби речце за истицање, док се у дубинској структури пословице свакако осећа присуство неисказаних показних заменица *тај* или *онај* који представљају паралелизам руском прилогу *так* (*значи*) који врши функцију речце за истицање. У наведеним пословицама је остварена функција савета. Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су дати у

форми независно-сложених супротних реченица асиндетског типа. Пословице су структурно и семантички практично једнаке. Центар опозитних односа у пословицама чини облик императива *живи*, као и лични глаголски облици *выживеши* (*доживећеш*, *дочекаћеш*) и доживећеш који су исказани у форми простог будућег времена. Додавањем на полазне облике галгола руског префикса *вы-*, односно српског префикса *до-* који имају значење довршетка радње, постиже се ефекат опозитних односа који одликују квазиантонимију. У структури српске пословице, за разлике од руске, запажамо присуство везника *и* у служби речце за истицање. Пословице су реализовале функцију савета. Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми независно-сложених супротних реченица са супротним везником *а*, односно *него* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици *нажили* (*стекли*) и *наживали* (*стицали*) који су исказани у трећем лицу множине перфекта. Изостављањем суфикса *-ва* постигнута је промена глаголског вида, па је тако лични глаголски облик *нажили* (*стекли*) употребљен у свршеном виду, док је лични глаголски облик *наживали* (*стицали*) употребљен у несвршеном виду. Српски еквивалент не поседује до краја изражену опозицију типа стекли – стицали, премда се њено присуство у дубинској структури пословице осећа. У датим пословицама је реализована функција савета, односно упозорења.

Не <i>ищи</i> беды: беда сама тебя <i>сыщет</i> (Д 159)	Не зови зло, јер само може доћи (В 221)
--	--

Вода всё <i>моет</i> , только бесчестья не <i>смоят</i> (Ж ¹ 23)	Вода свашто опере до црна образа (В 41)
--	--

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених узрочних реченица. Руска пословица је асиндетског типа, док је српска пословица синдетског типа, пошто садржи у својој структури везник *јер*. У центру опозитних односа у руској пословици се налази облик императива под негацијом *не ищи* (*не тражи*), односно лични глаголски облик *сыщет* (*пронаћи ће те*) који је исказан у форми трећег лица једнине футура I, док српски еквивалент у

свом саставу не садржи експлицитно изражену глаголску опозицију. Додавањем префикса *с-* на основу глагола *искать* (*тражити*) постиже се ефекат опозитних односа, карактеристичних за квазиантонимију, јер префикс *с-* носи значење довођења радње до њеног краја. Исти случај имамо и другој руској пословици, исказаној у форми зависно-сложене искључне реченице с искључном везником *только* (*само*) у својој структури. Додавањем префикса *с-* на основу глагола *мытъ* (*мити, прати*) мења се вид глагола и тако се постиже се ефекат супротних односа, карактеристичних за квазиантонимију. Српски еквивалент је такође исказан у форми зависно-сложене искључне реченице с искључним везником *до* (у значењу *осим*) у структури реченице-пословице. У пословицама је изричито реализована функција упозорења.

3.2.1.3. Различита временска стања истог глаголског облика. — У овим случајевима се сусрћемо с различитим граматичким облицима једне глаголске речи. Ти облици означавају разна временска стања. На основу тога се ствара ефекат опозитних односа који, ипак, није довољан за праву антонимију, али је довољан за квазиантонимију. Навешћемо следеће примере, а онда ћемо их коментарисати.

Что *было*, то *видели*; что *будет* – *увидим*; а ещѣ и то *будет*, что и нас *не будет* (что ничего не будет) (Д 294)

Ако знаш шта ти *је било*, не знаш што *ће* ти *бити* (В 2)

Была бы голова, *будут* и рога (рога в значении гордости) (В 693)

Било глава, *биће* барета (В 14)

Не дал бог здоровья - *не даст* и лекаръ (Д 401)

Коме није вијека није му ни лијека (В 162)

Взял топор, *возьми* и топорище. *Взял* корову – *возьми* и подойник (Д 149)

Куд је *отишла* сјекира нек *иде* и држало (В 178); Куд је *отишло* јуне нек *иде* и уже (В 178)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених реченица асиндетског типа. Руске реченица је односног типа с

каркатеристичним везницима-корелативним *что – то*, док је српска реченица условног типа с веома присутним условним везником *ако* у структури реченица-пословица. У првој руској пословици имамо употребу глагола *быть* (*бити*) у прошлом времену средњег рода *было*, као и трећем лицу једнине футура I *будет*. Такође, имамо употребу прошлог времена глагола *видеть* – *видели* (*видели смо*), као и простог будућег времена – *увидим* (*видећемо*). Потребно је, ипак, приметити да у грађењу опозитних односа између глаголских облика *видели* – *увидим* учествује и префикс *у-*, што доводи до промена вида глагола и што свакако представља додатан фактор у грађењу опозитних односа. У склопу српског еквивалента помоћни глагол *бити* је исказан виду перфекта *било је* и футура I *бити ће*. Такође, у пословицама се сусрећемо и с односом негације. У руској пословици такав однос имамо између граматичких облика *будет* (*биће*) – *не будет* (*неће бити*), док унутар српског еквивалента такав однос граде облици *знаш* – *не знаш*. У овим пословицама је реализована функција упозорења. Пословице указују на пролазност љуског живота. Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених условних реченица асиндетског типа. У руској пословици помоћни глагол *быть* (*бити*) је исказан најпре у женском роду потенцијала *была бы* (*ако би била*), а онда и у трећем неодређено-личном лицу множине *будут* (*биће*). С друге стране, српски еквивалент је дао помоћни глагол бити у форми крњег перфекта средњег рода *било*, као и у форми футура I *биће*. Сусрећемо се такође унутар пословица с лексичком квазинатонимијом *голова* (*глава*)–*рога* (рогови) у руској пословици, где је облик множине *рога* употребљен у значењу гордости, поноса, док се у српској пословици сусрећемо с с лексичком квазинатонимијом *глава* – *барете*, где је множински облик *барете* такође употребљен у значењу поноса. У овим пословицама је дошло до реализације функције жеље. Трећа наведена руска пословица је исказана у форми зависно-сложене условне реченице асиндетског типа, док је српски еквивалент дат у форми зависно-сложене односне реченице с везницима-корелативним *ко - тај*, али у свом саставу не садржи експлицитно испољену глаголску опозицију. У руској пословици глагол *дать* (*дати*) се налази под двоструком негацијом и употребљен је најпре у

форми прошлог времена *не дал (није дао)*, а онда и у форми футура I *не даст (неће дати)*. Унутар пословица се, иначе, сусрећемо с лексичком квазиантонимијом *бог (бог) – лекарь (лекар)*, односно *вијек – лијек*. Пословице врше функцију констатације постојећег стања, односно указују на свемоћ Бога који симболизује оноземаљско. Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених реченица. Руска реченица је асиндетског, условног типа, док је српски еквивалент дат у форми односне реченице с исказаним прилогом за правац *куд(а)* у функцији везника-корелатива и неисказаним везником-корелативом такође за правац *тамо*, чије се присуство у дубинској структури пословице свакако осећа. У руској пословици глагол *взять (узети)* је исказан најпре у форми прошлог времена *взял (узео си)*, а онда и у форми императива *возьми (узми)*. Српска супротност типа *ићи – отићи* је пример пре свега за промену глаголског вида, где одлучујућу улогу у формирању опозитних односа има префикс *од-* са значењем одвајања радње. Такође у руској пословици се сусрећемо с именичком граматичком квазиантонимијом типа *топор (секира) – топорнице (дршка секире)*, односно лексичком квазиантонимијом типа *корова (крава) – подойник (канта за млеко)*, док у српској пословици имамо лексичке супротстављености какве су *сјекира – држало, јуне – уже*. У датим пословицама је остварена функција савета.

3.2.2. Граматичке опозиције код квазиантонима-именица:

3.2.2.1. Неутралисање лексичких карактеристика изолованих антонимијских парова у склопу пословица:

а) позитивно конотиране именице *учење, знање*/негативно конотиране именице *неу-чење, незнање*:

Учење – красота, **неучење** – **Знање** је светлост, а **незнање** мрак простота (Д 243)

Неутралисање примарних семантичких реализација, односно избијање у први план мање важних, секундарних значења осећа се и у овим примерима. *Знање* се

поистовећује с *добрим, незнање са злом*. Знање је позитивно, поистовећује се с лепотом, светлошћу, незнање је негативно, поистовећује се с простотом, мраком. Маркиране именице врше субјекатску функцију. Потребно је напоменути да је руска реченица редукована изостављањем по-моћног глагола *јесте*, што је у руском језику доста чешћа пракса, него у српском језику. Такође, српска конструкција је синдетског карактера са супротним везником *а* у својој структури, док је руска реченица синдетског типа који доминира у језику по-словица оба народа.

б) позитивно конотиране именице *срећа/удача*/негативно конотиране именице *несре-ћа/неудача*:

Удача – брага, *неудача* – квас. Удастся – бражка, не удастся – квасок (Д 77)

Ће је *срећа* ту је и *несрећа* (Ће *несрећа* ту и *среће* има) (В 81)

Избијање у први план мање важних, секундарних значења, среће се и у овим примерима. Наведене пословице су пример релативизације поимања наизглед непомирљивх крајности попут среће и несреће, успеха и неуспеха. Услед таквог схватања, оштрица супротности значења губи на интензитету и готова да се ставља знак једнакости између оваквих опозиција које свакако представљају праву антонимију, али на парадигматском плану или у неком другом контексту. Маркиране именице у језику пословица оба народа врше субјекатску функцију. Ради се о независно-сложеним реченицама, с тим да је руска рече-ница редукована изостављањем помоћног глагола *јесте*, што је у руском језику веома честа пракса, свакако чешћа него у српском језику. Центар руске пословице чине име-нице *удача (успех, срећа)* и *неудача (неуспех, несрећа)*, а српске пословице – *срећа* и *несрећа*. Ове именице врше субјекатску функцију у реченицама-пословицама. У склопу руске пословице имамо контекстуалну супротстављеност између лексема *брага (тиво)* и *квас (квас)*. Такође, сусрећемо се с негацијом основног глаголског облика типа *удастся - не удастся*. У наведеним пословицама је дошло до реализације функције упозорења.

3.2.2.2. Контекстуално супротстављање различитих падешких облика именичких речи. — Неретки су случајеви контекстуалног супротстављања поновљених

речи, односно различитих падешких облика исте речи у контексту пословица. Примери су бројни. Навешћемо неке од њих:

Рыбак рыбака видит издалека (Д 775)

Хрсузин хрсузина ласно позна (В 385);

Шуга шугу нађе (В 405); *Шугав*

шугавога на ливади нађе (В 405)

Вор у вора дубинку украд (Д 164)

Кад *лупеж лупежу* што украде сам се бог смеје (В 131)

Слепой слепого водит. Оба зги не видят (Д 429)

Ако *слијенац слијенца* води, обадва ће у јаму пасти (В 8)

Све наведене руске пословице су исказане у форми простопроширених изјавних речница. Исто важи и за први српски еквивалент који се састоји од три синонимичне конструкције. Други српски еквивалент је исказан у форми зависно-сложених узрочне реченице, док је трећи српски еквивалент исказан у форми условне реченице. Курзивом истакнуте лексеме врше однос субјекат – прави објекат у акузативу без предлога, осим другог српског еквивалента, где имамо однос субјекат – неправи објекат у дативу намене. Лексеме *слепой* и *шугав* су поименичени придеви, док су остале лексеме именице. Лични глаголски облик *видит* (*види*) у руској пословици је исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента, док су лични глаголски облици *позна* и *нађе* исказани у виду трећег лица једнине аориста. Лични глаголски облик *украд* (*украо је*) у другој руској пословици је исказан у форми трећег лица једнине перфекта, док је лични глаголски облик *украде* унутар српског еквивалента исказан у форми трећег лица једнине свршеног презента. Лични глаголски облици у последње две пословице *водит* (*води*) и *води* су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента, док је лични глаголски облик *видят* (*виде*) исказан у форми трећег лица множине несвршеног презента. Прва руска пословица и њена три синонимична српска еквивалента поручују како човек увек себи пронађе неког сличног. Друга и трећа руска пословица и њихови српски еквиваленти указују на апсурдност ситуације која се рефлектује у лопову који краде

од лопова и слепцу који предводи слепце. Потребно је, иначе, напоменути како руски поименичени придев *слепой* и српска именица *слепац*, поред примарног значења лишености вида, поседују и фигуративно значење особе која је неспособна да схвати шта се дешава око њега самог, који је незналица, неспособњаковић, будала.

Рука руку моет и обе белы живут (Д 135)

Рука руку пере, а образ обадвије (В 305)

Брат на брата – пуще супостата (*т. е. если враждуют*) (Д 395)

Брат брату најдубље очи вади (В 31)

Человек человеку волк (Р 157)

Човек је човеку вук (Вуј. 1067)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених реченица. Руска пословица је саставног типа са саставним везником *и* у својој структури, док је српски еквивалент супротног типа са супротним везником *а* у структури реченице-пословице. Курзивом истакнуте лекесме остварују однос типа субјекат – прави објекат у акузативу без предлога. Мотив прања руку, иначе, је познат још из доба Старог Рима и означава прикривање неког нечасног дела, како би образ био сачуван. Лични глаголски облици *моет* и *пере* су исказани у форми трећег лица једнине несвршеног презента, док је лични глаголски облик *живут* (*живе*) исказан у форми трећег лица множине несвршеног презента. Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми простопроширених реченица. Курзивом истакнуте речи у руској пословици реализују однос субјекат – прави објекат, док у српској пословици реализују однос субјекат – неправи објекат у дативу намене. Лични глаголски облик *вади* је исказан у форми трећег лица једнине несвршеног презента. Пословице упозоравају како најрођенији могу једни другима „очи водити“, односно бити у врло лошим односима. Трећа руска пословица и њен еквивалент су семантички и структурно потпуно једнаки. Курзивом истакнуте речи остварују однос субјекат - неправи објекат у дативу намене. Пословице упозоравају да је управо човек човеку најљући и највећи непријатељ.

Про **волка** речь, а **он** навстречь (Д 294)

Ми о **вуку**, а **вук** на врата (В 196)

Дураку всё смешно (Д 443)

Луду махни, а *луд* се помами (В 188)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених супротних реченица са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Центар опозитних односа у руској пословици чине именица *волк* (*вук*) у објекатској функцији лична заменивца *он*, док се у центру опозитних односа унутар српског еквивалента налази именица *вук* у функцији граматичког субјекта у номинативу, односно *о вуку* у локативу. Пословице имају у виду човека који се појави, чим се о њему заврши разговор. Такође, приликом сахрањивања нису били помињани само умрли, већ и они који су одавно били напустили место у којем су живели, па када би се вратили говорило се "лак на помену", односно "ми о вуку, а вук на врата". Узимање у уста вука је, иначе, повезано с древним сујеверјем које се односило на забрану помињања вука, што је свакако било повезано са страхопоштовање који су људи гајили према тој животињи. Друга руска пословица је дата у форми простопроширене реченице и не садржи свом саставу именичку опозицију. Српски еквивалент је исказан у форми зависно-сложене супротне реченице са супротним везником *а* својој структури. Поименичени придев *луд* врши функцију граматичког субјекта у номинативу, док је падешки облик поимениченог придева *луду* исказан у дативу намене. Дате пословице врше функцију упозорења.

Клин клином выколачивают (Д 632)

Клин се клином ћера (В 148)

Сила силу (солону) ломит (Д 834)

Сила се силом ломи

Све наведене пословице у овом блоку представљају устаљене форме изражавања, односно фразеолошке конструкције, где се појединачно значење лексема "утапа" у збирно значење фразеологизма. Именице *клин* и *сила* врше функцију граматичког субјекта, док се падешки облици *клином* и *силом* налазе у функцији инструментала са значењем средства. Падешки облик *силу* у другој руској пословици реализује функцију правог објекта у акаузативу без предлога. У питању су простопроширене изјавне реченице. Наведене пословицу указују на то да је могуће истим средствима елиминисати резултате, односно последице неке радње.

Худые *вести* всякого *вестовщика*
опереживают (Д 690)

Рђави гласови далеко допиру

На свою *печаль* не купишь
печальника (С 83)

Сваком своја невоља (В 311)

Нет ни угла, ни притулья (Д 89)

Нит' има *куће*, ни *кућиница* (В 248)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми простопроширених изјавних реченица. Центар опозитних односа у руској пословици чине апстрактна именица *вести* (*вести*) и заједничка именица *вестовщик* (*доносилац вести*) која означава вршиоца радње и која у свом саставу садржи суфикс *-щик* с већ наведеним значењем вршиоца радње. Лични глаголски облици у обе пословице *опереживают* (*престижу*, *премашују*) и *допиру* су исказани у форми трећег лица множине несвршеног презента. Наведене пословице упозоравају на зло које постоји у људском роду, које се дуго памти, дуже него само добро. Друга наведена руска пословица је исказана у форми простопроширене изјавне реченице. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе апстрактна именица *печаль* (*туга*) и заједничка именица *печальник* (*онај који саосећа*) која у свом саставу садржи суфикс *-ник* и која означава вршиоца радње. Лични глаголски облик у руској пословици под негацијом *не купишь* (*нећеш купити*) је исказан у уопштено-личној форми другог лица једнине футура I. Српски еквивалент је исказан у виду непотпуне реченице с изостављеним предикатом. Наведене пословице врше функцију констатације постојећег стања. Пословице, наиме, указују на сву тежину људског живота коју уме да буде испуњеном тугом, несрећом, жалашћу и сличним дешавањима. Пословице сугеришу да свако, на крају крајева, треба да се носи са својим проблемима. Трећа наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених одричних реченица, унутар којих имамо реализацију модела супротних односа типа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе лексеме *угол* (*угао*) и *притулье* (*простор*) који су пример за лексичку квазиантонимију, док центар опозитних односа, с тачке гледишта граматичке

квазиантонимије, у српском еквиваленту чине именице *кућа* и *кућиште*. Именица *кућиште*, потребно је напоменути, у свом саставу садржи суфикс *-ште* који носи значење просторије у којој се обавља нека радња. Наведене пословице се осврћу на оне људе који су апсолутно сиромашни и бедни.

3.2.3. Граматичке опозиције код квазиантонима-придева:

Всем *угодлив*, так никому не *пригодлив* (Ж² 256) Тко хоће многима *угодит'*, никому *не угоди* (Д);

Наведена руска пословица је дата у форми зависно-сложене закључне реченице са закључним везником *так* (*значи*) у својој структури, док је њен српски еквивалент дат у форми зависно-сложене односне реченице с исказаним везником-корелативом *тко* и неисказаним везником корелативом *тај* или *онај*. Центар опозитних односа у руској пословици чине полазни облик придева *угодлив* (*услижан*) и облик придева под негацијом *не пригодлив* (*некористан*), док центар опозитних односа у руској пословици чине облик инфинитива *угодити* и лични глаголски облик под негацијом *не угоди* који је исказан у трећем лицу једнине свршеног презента. Такође, у овим пословицама имамо реализацију заменичке супротности типа *все - никто*, односно *многи - нико*. Наведене пословице врше функцију упозорења. Пословице, наиме, поручују да није могуће угодити свим људима, као и да не пролазе добро они који настоје да свима угоде.

3.2.4. Граматичке опозиције код квазиантонима-прилога:

Любить *тяжело*; не любить *тяжеле* Љубав је пуна и меда и јада (В 189)
того (Д 744)

Добрая слава за печкой спит, а худая Добар глас *далеко* иде, а зао још *даље*
по свету бежит (Д 688) (В 65)

Добрая слава лежит, а дурная по свету Добар глас се *надалеко* чује, а рђав
бежит (Ж² 220) још *даље* (В 65)

Прва наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене супротне реченице асиндетског типа. Ополитне односе у руској пословици, с тачке гледишта прилошке квазиантонимије, граде прилог *тяжело* (*тешко*) и облик компаратива истог прилога *тяжеле* (*теже*). Српски еквивалент је исказан у форми простопроширене изјавне реченице и не садржи у свом саставу прилошку опозицију, али садржи именичку опозицију типа *мед – јед*. Пословице, вршећу функцију упозорења, указују да љубав може да буде лепа, али и „слепа“, то јест испуњена проблемима. Друга и треће руска пословица су структурно и семантички исте. По-словице су исказане у форми независно-сложених реченица супротног типа са супротним везником *а* у својој структури. У датим пословицама се не сусрећемо с прилошком квазиантонимијом, опозитни односи се базирају на придевској антонимији типа *добрый – худой* (*добар – лош, зао*), *добрый – дурной* (*добар – лош*). Други и трећи српски еквивалент су такође структурно и семантички исти. Пословице су такође исказане у форми независно-сложених реченица супротног типа са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Српске пословице, као и руске, садрже придевску антонимијску опозицију типа *добар - зао, добар – рђав*, али садрже и пример за граматичку, прилошку квазиантонимију коју гради прилог за просторну локализацију *далеко, надалеко* и његов облик компаратива *даље*. Пословице упозоравају на снагу коју са собом носи зло.

Не скоро запряг, да **скоро** приехал (Д 568) Истиха се печеница пече (В 116)

Беду **скоро** наживёшь, да **не скоро** выживешь (Д 159) Зло брзо дође, а полако пође (В 100)

Не много слов, да **много** дела (Д 546) Мало бесједи, ал' много твори (В 191)

Прва и друга руска пословица у свом саставу садржи прилошку опозицију типа *скоро* (*брзо*) – *не скоро* (*не тако брзо*) која се базира на позицији речце не испред полазног облика прилога, тако се у овим случајевима, у ствари, сусрећемо с проблемом негације и питањем када чланови опозиције граде аотнимијски, када

квазиантонимијски однос. Први српски еквивалент је исказан у форми простопроширене реченице и не садржи прилошку опозицију, док је други српски еквивалент исказан у форми зависно-сложене супротне реченице са супротним везником *a* у својој структури и садржи прилошку опозицију *брзо – полако* која је антонимијске природе. Пословице врше функцију упозорења. Прва руска пословица и њен српски еквивалент поручују да се упорност свакако исплати, док друга руска пословица и њен српски еквивалент указују на тешке последице зла које се не могу ни лако, ни брзо отклонити. Трећа руска пословица, исказана у форми зависно-сложене супротне реченице са супротним везником *да (али)* у својој структури, садржи прилошку квазиантонимијску опозицију типа *много – не много* која носи значење количине и која се такође базира на негацији полазног облика прилога. Српски еквивалент је исказан у форми независно-сложене супротне реченице са супротним везником *али* у структури реченице и садржи прилошку опозицију *много – мало* са значењем количине. Наведене пословице се осврћу на људе који мало причају, а пуно раде.

В гостях *хорошо*, а дома *лучше* того (Д 791)

Свагђе је *добро*, ал' код куће *најбоље* (В 308)

Привыкать *трудно*, отвыкать и того *труднее*

Навика је једна мука, а одвика двије муке (В 204)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-сложених супротних реченица са супротним везницима *a*, односно *али* у структури реченица-пословица. Сусрећемо се с прилошком опозицијом коју чине полазни облик прилога *хорошо (добро)* и форма компаратива истог прилога – *лучше (боље)*. С друге стране, српски еквивалент је понудио опозицију између полазног облика прилога и форме суперлатива најбоље. Курзивом истакнуте лексеме спаја заједничка сема под називом „начин“. Пословице врше функцију констатције постојећег стања, односно руска пословица констатује да је „у гостима добро, а код куће најбоље“, док српски еквивалент износи тврдњу да је у својој кући, ипак, најбоље. Друга наведена руска пословица је исказана у форми независно-сложене

реченици безличног типа с инфинитивама као централним деловима независних глаголских синтамаги и падешким детерминитивима у виду основног облика прилога *трудно* (*тешко*), односно облика компаратива истог прилога *труднее* (*теже*). Српски еквивален је исказан у форми независно-сложене супротне реченице са супротним везником а у својој структури. Овде имамо прилошку опозицију коју чине полазни облик прилога *трудно* (*тешко*) и облик компаратива истог прилога *труднее* (*теже*). Српски еквивалент не садржи у својој структури прилошку опозицију, али садржи опозицији на нивоу две именичке синтагме једна мука – двије муке која представља паралелизам руској опозицији трудно – труднее. Курзивом истакнуте лексеме спаја заједничка сема под називом „начин“. Пословице врше функцију констатције постојећег стања, односно поручују како је лако навићи се не нешто, а много теже одвикнути се од нечега.

3.2.5. Граматичке опозиције код квазиантонима-бројева:

С <i>одного</i> вола <i>двух</i> шкур не дерут (Д 171)	<i>Једна</i> кожа не може <i>два</i> меса дати (В 124)
<i>Два</i> арбуза в <i>одной</i> руке не удержись (П 123)	Под <i>једним</i> пазухом не могу се <i>двије</i> лубенице носити (В 280)
<i>Два</i> медведя в <i>одной</i> берлоге не уживутся (Д 246)	<i>Два</i> ата на <i>једним</i> јаслама не могу бити (В 62)
<i>Двум</i> головам на <i>одних</i> плечах тесно (Д 246)	<i>Два</i> пеливана на <i>једном</i> конопу не могу играти (В 63)

Центар опозитних односа у овом блоку пословица чине бројеви *один* и *два* у руским пословицама, односно *један* и *два* у српским пословицама. Све пословице су исказане у форми простопроширених изјавних реченица. Лични глаголски облик *дерут* (*деру*) у првој руској пословици је исказан у форми трећег неодређено-личног лица множине несвршеног презента, док је лични глаголски облик под негацијом *не уживутся* (*неће се саживети*) у трећој руској пословици такође исказан у форми трећег неодређено-личног лица множине, али не у форми презента, већ футура I.

Лични глаголски облик *удержишь* у другој руској пословици је исказан у форми другог уопштено-личног лица једнине футура I, док у четвртој руској пословици у улози предикатива се налази прилог *тесно*. С друге стране, у склопу српских пословица имамо употребу глаголских форми у виду сложеног будућег времена које се гради помоћу одговарајућег лица помоћног глагола моћи и облика инфинитива глагола. Курзивом истакнуте лексеме, како у руским пословицама, тако и у српским, врше атрибуцку функцију ближе одређујући именице уз које стоје. Наведене пословице, реализујући функцију упозорења, указују на непомирљивост супротних појава и односа, па се тако сусрећемо с тврдњама да се „два медведа у једном брлогу не могу здружити“, да је „двема главама на једном рамену тесно“ и слично.

Двум смертям не бывать, *одной* не миновать (Ж² 138)

Пријети човјеку *сто* смрти, а *једна* га проћ' не може (С. М. Љубиша)

Смерть причину найдёт (Ж² 227)

Једна смрт *триста* узрока (В 124)

Лучше *сто* раз отказать, чем *один* не исполнить обещанного (Ж' 104)

Боље је не обрећи него ријеч не држати (В 26)

У овом блоку пословица се сусрећемо с комбинацијама испољавања опозитних односа код бројева. Центар опозитних односа у првој наведеној руској пословици, исказаној у виду зависно-сложене реченице с инфинитивима као централним деловима, чине бројеви *два* и *один*, док се унутар српског еквивалента сусрећемо са супротношћу типа *сто – један*. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице врше атрибуцку функцију, то јест ближе, у смисли бројног стања, дефинишу именице уз које стоје. И једна и друга пословица упозоравају на пролазност људског живота. Руска пословица констатује да се не могу догодити две смрти, да је смрт једна и да од ње није могуће побећи, док српска пословица истиче како смрт свеједно неће проћи поред човека, односно како ће смрт свакако доћи по своје. Друга наведена руска пословица, исказана у форми простопроширене реченице, не садржи у својој структури опозицију у виду бројева, док српски еквивалент садржи бројевну опозицију *један – триста*. Пословице свакако

наглашавају пролазност људског живота. Руска пословица, у суштини, истиче да ће смрт свакако пронаћи разлог да буде оно што јесте, док српски еквивалент на бази контраста, то јест истицањем „триста узрока“ подвлачи снагу „једне смрти“. Трећа руска пословица, исказана у форми зависно-сложене поредбене реченице, садржи у свом саставу бројевну опозицију *сто раз (сто пута)– один раз (једанпут)*. Српски еквивалент не садржи у свом саставу опозицију у виду бројева. У склопу обе пословице је реализован модел поредбених односа *лучше А, чем Б*, односно *боље А, него Б*. Такође, сусрећемо се с глаголском опозицијом *отказатъ (одбити) – не исполнитъ (извршити)*, односно *не обрећи – не дражати реч*, тако да у српском еквиваленту имамо реализацију структурног модела супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, својстава, обележја. Пословице врше функцију упозорења, односно истичу велики значај испуњена датог обећања у животу човека.

Сталась *двоечка* (т. е. чета), так будет и *троечка* (Д 378)

Ће *се двоје* ваљају *трећему* се надају (В 83)

Дважды жена мила бывает: как в избу введут да как вон понесут (Д 377)

Два пут је чоек у своме вијеку весео: *првом* кад се ожени, а *другом* кад жену укопа (В 63)

Прва наведена руска пословица, исказана у форми зависно-сложене закључне реченице са закључним везником *так (значи)* у структури реченице, не садржи у својој структури опозицију у виду бројева, док српски еквивалент, исказан у форми зависно-сложене односне реченице с исказаним везником-корелативом *где*, садржи бројевну опозицију у виду збирног броја *двоје* и редног броја *трећи*. У српској пословици опозитан однос граде именице *двоечка (пар)* и *троечка (непар)*, док су лични глаголски обливи *сталась (постала је)* и *будет (биће)* употребљени у перфекту, то јест футуру I. Лични глаголски облици *ваљају се* и *надају се* у српској пословици су исказани у форми трећег лица множине несвршеног презента. Пословице се на донекле шаљив начин осврћу на питање стварања породице. Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми зависно-

сложених вишечланих реченица. Руска пословица у свом саставу садржи опозицију у виду бројева, иако се она, имајући у виду присудтво бројевног прилога *дважды* (*два пута*), може наслутити и осетити. Пословице у центар пажње стављају анимозитет који може да се појави између мушкарца и жене који живе заједно, па се тако истиче како жена бива два пута драга мушкарцу, то јест приликом уласка у кућу, односно приликом ступања у брак, као и када бива изношена ван кућа, то јест када бива сахрањивана.

Кто в *двадцать* лет не здоров (не хорош), в *тридцать* не умен, а в *сорок* не богат, тому век таким не бывать (Д 358)

Ко до *двадесет* (година) не зна, а до *тридесет* нема, тешко кући која га има (В 151)

Руска пословица, као и њен српски еквивалент, су исказани у форми зависно-сложених реченица супротног типа са супротним везником *а* у структури реченица-пословица. Поред тога, руска пословица садржи у својој структури исказане везнике-корелативе *ко – тај*, док српски еквивалент садржи само исказани везник-корелатив *ко*, односно неисказани везни-корелатив у виду показних заменица *тај* или *онај*. Центар опозитних односа у српској пословици чине основни бројеви *двадесет* и *тридесет*, док се у руској пословици сусрећемо с функцијом набрајања, пошто поред бројева *двадцать* (*двадесет*) и *тридцать* (*тридесет*) имамо и број *сорок* (*четрдесет*). Пословице врше функцију упозорења. Руска пословица, наиме, поручује да се онај ко са двадесет година није здрав, са тридесет није паметен, са четрдесет није богат, неће нарочито наживети, док српска пословица праг знања, то јест незнања помера са тридесет на двадесет година, а моменат решавања материјалног питања доводи у везу са тридесет година живота, а не четрдесет како је наведено у руској пословици.

Семеро одного не ждут (Ж² 213)

Два трећеза не чекају (В 63)

Семеро капралоз над *одним* рядовым (Д 248)

Два хајдука *девет* капетана (В 63)

Семь раз примерь, *один раз* отрежь! (Д 669)

Седам крат одмјери, а *једном* острижи;
Двапут мејри, *трећом* крој (В 63)

Из *семи* печей хлебы едал (т. е. опытен) (Д 488)

Из *много* је фуруна јео хлеба (Ш 50)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми простопроширених изјавних реченица. Лични глаголски облици под негацијом *не ждут* (*не чекају*) и *не чекају* су исказани у форми трећег лица множине несвршеног презента и врше предикатску функцију. Центар опозитних односа у руској пословици чине редни бројеви *семь* (*седам*) и *один* (*један*), док у српској пословици ту улогу врше основни број *два* и редни број *три*. Речи *семь* (*седам*) и *два* врше функцију граматичког објекта, док се речи *один* и *трећи* налазе у функцији правог објекта у акузативу без предлога. Према предању, руска пословица је настала у периоду "смутног времена", то јест током 1612. године у време привремене владавине Русијом од стране бојара који су понудили престо пољском краљу Владиславу, али краљ није прихватио услове доласка на власт, па су се бојари, не имајући стрпљења, латили власти с које били свргнути народном устанком под руководством Мињина и Пожарског. Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент су такође исказани у форми непотпуних реченица с изостављеним предикатима. Центар опозитних односа у руској пословици чине збирни број *семеро* (*седморо*) и основни број *один* (*један*), док у српској пословици ту улогу врше основни бројеви *два* и *девет*. Речи *семеро* и *один* у руској пословици, односно *два* и *девет* у српској пословици врше атрибуцку функцију, то јест ближе одређују именице уз које стоје. Опозитан однос на пољу именичке квазиантонимије остварују именица из области војничке терминологије *капралоз* (*каплар*) и поименичени придев *рядовой* (*војник*, *редов*), односно именице *хајдук* и *капетан*. Пословице указују на потребу поједних људи да остварују превласт над другим људима. Трећа наведена руска пословица и њени српски еквиваленти су исказани у форми независно-сложених реченица с глаголима у форми свршеног заповедног начина *примерь* (*измери*), *отрежь* (*одсеци*), *одмјери*, *острижи*, односно с глаголима у форми несвршеног заповедног

начина режъ *мјери* и *крој*. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе основни бројеви *семь* (*седам*) и *один* (*један*), док у српској пословици центар опозитних односа чине основни бројеви *седам* и *један*, односно *два* и *три*. Речи исткануте курзивом врше функцију прилога за количину. Пословице врше функцију савета, али и упозорења да ваља добро размислити пре него што се нешто каже или уради. Четврта наведена руска пословица и њен српски еквивалент су исказани у форми простопроширених изјавних реченица. Четврту руску пословицу смо навели као пример честе употребе броја *семь* (*седам*) у језику руских народних пословица. У овом случају, српски еквивалент је пружио заменички облик *многи*. Дослован превод руске пословице је следећи: „Из седам је фуруна јео хлеба“. Потребно је напоменути како је у загради руске пословице наведена напомена да се пословица односи на искусне људе. Исту поруку свакако шаље и српски еквивалент.

Закључак. — Граматичка квазиантонимија, мишљења смо, представља драгоцен прилог у проучавању опозитних односа у паремиолошком жанру руског и српског језика. Истраживање је показало њен специфичан положај имајући у виду пре свега да за њено постојање нису потребне две речи. Довољно је сусрести се, на пример с променом вида глагола, што је резултат најчешће додавања префикса или изостављања суфикса, довољно је сусрести се различитим временским стањима једног глагола, довољно је сусрести се различитим падешким облицима именице или облицима поређења једног придева, односно прилога и ето граматичке квазиантонимије. Такође, истраживање је као плодно тло за испољавања граматичке квазиантонимије издвојило негацију, где одлучујућу улогу има речца *не*.

4. ЛЕКСИЧКО-ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Првенствени циљ у овом поглављу огледа су у приказу богатства и испреплетаности односа лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика. Значење супротности код лексичких опозиција се постиже значењем које лексеме поседују. Код лексичких антонима значење није условљено контекстом, док квазинатоними свој опозитан однос не могу да реализују изоловано, односно за тако нешто им је потребан одређен контекст. С друге стране, код граматичких антонима значење супротности се не постиже кореном речи, већ афиксалном морфемом. Префикси су основно средство за изражавање антонимије код граматичких речи. Граматички квазиантоними, мишљења смо, имају нешто шири спектар дејства ако се узме у обзир да не морају бити супротстављене две речи, како захтева права антонимија. Таква врста супротности често бива реализована на бази негације основног облика речи, промене вида глагола, различитог временског значења глагола, на бази различитих падешких облика истих именичких речи и сл.

4.1. Лексичко-граматичке опозиције код антонима. Паралелно функционисање лексичке и граматичке антонимије у језику руских и српских народних пословица. — Пажњу свакако привлаче примери својеврсног прелаза граматичке, истокоренске антонимије у лексичку, разнокоренску антонимију и супротно. Ова појава је, пре свега, резултат додирних тачака између антонимије и синонимије. Ову ситуацију можемо илустровати навођењем следећих примера:

Счастье на крылах, *несчастье* на
костылях (Д 60); *Счастье* пучит,
беда крочит (Д 60)

Ђе је *срећа* ту је и *несрећа* (Ђе
несрећа ту и *среће* има) (В 1188); Ђе је
много *радости* ту има и *жалости* (В
1179)

Правда – кус куплений, *неправда* – краденый (Д 196); Не будь *лжи*, не стало б и *правды* (Д 201)

Бедный знает и *друга* и *недруга* (Д 744); Не бойся *врага* умного, бойся *друга* глупого)

Смелому горох хлебать, а *несмелому* и шей не видать (Д 268); *Смелый* там найдёт, где *робкий* потеряет (Ж² 226)

У прве две наведене руске пословице, исказане независнословеним супротним реченицама асиндетског типа, сусрећемо се с центрима опозитних односа у виду именице *счастье* (срећа) и именица *несчастье* (несрећа) и *беда* (несрећа, беда) који су синоними. Именице *счастье* и *несчастье* (несрећа) су пример граматичке антонимије пошто одлучујућу улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не*, док су именице *счастье* и *беда* пример за лексичку антонимију. Српски еквиваленти су представљени зависнословеним односним реченицама с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за место *ту* у функцији корелатива. Центар опозитних односа чине супротстављени антоними *срећа*, *радост* – *несрећа*, *жалост*. Именице *срећа* и *несрећа* су пример за граматичку антонимију пошто главну улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не*-, док би именице *срећа* и *жалост*, односно *радост* и *несрећа* градиле однос карактеристичан за лексичку антонимију. Именице *срећа* и *радост* су синоними, као и именице *несрећа* и *жалост*. Курзивом истакнуте речи означавају стање у којем се човек налази.

Прва од друге две наведене руске пословице је исказана у облику независнословене супротне реченице асиндетског типа, док је друга исказана зависнословеном условном, одричном реченицом у којој се реализује модел супротних односа *не А, не Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава,

Правда држи земље и градове, а *неправда* руши обадвоје; Ако *правда* не помаже, *кривда* (*заст., песн.*) не ће помоћи (В 87)

Чувам се од *непријатеља*, чува' ме боже, од *пријатеља* (Д); У старом *душманину* нема новог *пријатеља* (В 5932)

Где *храбри* добија, тамо *кукавица* губи

обележја. Центар опозитних односа чине именице *правда* (правда, истина) и *неправда* (неправда, неистина), односно именице *правда* (истина) и *ложь* (лаж, неистина). Именице *правда* и *неправда* су пример за граматичку антонимију, јер одлучујућу улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*, док су именице *правда* и *ложь* пример за лексичку антонимију. Именице *неправда* и *ложь* су синоними. Први српски еквивалент је исказан независнословеном супротном реченицом са супротним везником *а* у структури реченице-пословице, док је други еквивалент исказан зависнословеном условном реченицом с условним везником *ако* у структури пословице. У центру опозитних односа налазе се антоними *правда* и *неправда*, односно *правда* и стилски органичена лексема *кривда* (*заст.*, *песн.*). Именице *правда* и *неправда* су примери за граматичку антонимију имајући у виду чињеницу да главну улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*, док именице *правда* и *кривда* условно представљају пример за лексичку антонимију, пошто је именица *кривда* стилски и употребно маркирана, то јест застарела је и ограничена је употребом у песничком жанру. Курзивом истакнуте речи означавају морална начела и категорије које дефинишу човеков живот.

Прва од треће две наведене руске пословице је исказана у форми простопроширене реченице саставног типа са истоврсним објектима, унутар које се реализује модел супротних односа *и А и Б* са значењем конјункције. Друга пословица је исказана независнословеном супротном реченицом заповедног, асиндетског типа. У центру опозитних односа се налазе именице *друг* (пријатељ) и *недруг* (непријатељ), односно именице *друг* (пријатељ) и *враг* (непријатељ). Именице *друг* и *недруг* су пример за граматичку антонимију, пошто пресудну улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*, док су именице *друг* и *враг* пример који је карактеристичан за лексичку антонимију, јер лексеме својим значењем граде опозитан однос. Први српски еквивалент је исказан независнословеном супротном реченицом асиндетског типа, док је други еквивалент исказан простопроширеном одричном реченицом. Центар опозитних односа унутар српских еквивалента чине антоними *пријатељ* и *непријатељ*, односно *пријатељ* и *душманин*. Лексеме *непријатељ* и *душманин* су синоними. Именице *пријатељ* и *непријатељ* су примери који одликују граматичку анто-

нимију, где пресудну улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*, док су именице *пријатељ* и *душманин* лексички антоними. Курзивом истакнуте речи означавају међуљудске односе.

Прва од четврте две наведене руске пословице је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у структури реченице-пословице, док је друга пословица исказана зависносложеном односном реченицом с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за место *ту* у функцији корелатива. Центар опозитних односа чине поименичени придеви *смелый* (храбар) и *несмелый* (кукавица), односно *смелый* (храбар) и *робкий* (кукавица, плашљивац). Поименичени придеви *смелый* и *несмелый* пример су за граматичку антонимију, пошто најважнија улога у образовању антонимијских односа припада префиксу *не-*, док су поименичени придеви *смелый* и *робкий* пример за лексичку антонимију јер се опозитни односи граде на бази значења које свака лексема поседује. Поименичени придеви *несмелый* и *робкий* налазе се у синонимичном односу. Српски еквивалент је исказан зависносложеном односном реченицом с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за исказивање правца *тамо* у функцији корелатива. Центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине поименичени придев *храбар* и именица *кукавица* који су лексички антоними. Примере за граматичку антонимију овде немамо. Лични глаголски облици у блоку ових пословица претежно су исказани у облику трећег лица једнине садашњег времена. Курзивом истакнуте речи означавају особину, то јест својство. Пословице врше функцију упозорења.

4.2. Лексичка антонимија у језику руских народних пословица/граматичка антонимија у језику српских народних пословица.

Холостому помогай боже, а *Помоз'*, боже, *нежењену*, а *жењену*
женатому хозяйка поможет (Д 361) има ко (Ш 73)

Ни *печали* без *радости*, ни *радости* *Ђе* је *срећа* ту је и *несрећа* (Ђе
без *печали* (Д 869) *несрећа* ту и *среће* има) (В 81)

Не бойся умного *врага*, бойся глупого
друга (С 85)

Боље је имати паметна *непријатеља*
него луда *пријатеља* (В 25)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним супротним реченицама са супротним везником *a* у структури реченица-пословица. Сусрећемо се с центрима опозитних односа у виду поименичених придева *женатый* (ожењен) и *холостой* (неожењен) у руској пословици, односно *жењен* и *неожењен* у српској пословици. Руски антоними *женатый* и *холостой* су пример за лексичку антонимију, док су српски антоними *жењен* и *неожењен* граматички антоними пошто главну улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*. Потребно је такође приметити да је српски трпни глаголски придев *жењен* исказан у облику несвршеног вида, док је трпни глаголски придев *неожењен* свршеног вида који опонира с презентом. Лични глаголски облици су исказани у другом лицу једине заповедног начина. Курзивом истакнуте речи означавају стање. У пословицама је реализована функција жеље.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама. Руска реченица је саставног типа с поновљеном одричном речцом *ни* у својој структури захваљујући којој се реализује модел опозитних односа типа *ни А, н Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава, обележја. Српски еквивалент је, како смо то већ истакли, исказан зависнословеним односом реченицом с прилогом за место *где* у функцији везника и прилогом за место *ту* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине супротстављене именице *радость* (срећа) – *печаль* (туга), односно именице *срећа* – *несрећа* у српском еквиваленту. Руске именице *радость* и *печаль* су лексички антоними, док су српски антоними *срећа* и *несрећа* граматички антоними, пошто одлучујућу улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*. Курзивом истакнуте речи означавају стање. Пословице указују на узрочно-последичну везу између два појма, а такође и на релативност поимања наизглед непомирљивих крајности.

Трећа руска пословица је исказана независносложеном, одричном реченицом асиндетског типа с личним глаголским облицима у заповедном начину другог лица једнине садашњег времена. Српски еквивалент је исказан зависносложеном реченицом поредбеног типа, унутар које се реализује структурни модел поредбених односа *боље А, него Б*. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *друг* (пријатељ) – *враг* (непријатељ), односно именице *пријатељ* – *непријатељ* у српској пословици. Руске именице *друг* и *враг* су лексички антоними, док су српске именице *пријатељ* и *непријатељ* граматички антоними имајући у виду чињеницу да одлучујућу улогу у образовању антонимијских односа има префикс *не-*. Курзивом истакнуте речи означавају међуљудске односе. Пословице врше функцију упозорења.

4.3. Граматичка антонимија у језику руских народних пословица/лексичка антонимија у језику српских народних пословица.

Осенью <i>любого</i> гостя потчуют молоком, <i>нелюбого</i> медом (Д 911)	Ни <i>свакоме</i> мед ни <i>никоме</i> жуч (В 3792)
Тошно жить без <i>милого</i> , а с <i>немилым</i> тошнее (Д 361)	Узми с <i>милијем</i> , нек му је више, а с <i>мрскијем</i> , нек му је мање (В 5827)
В <i>правде</i> бог помогает, в <i>неправде</i> запинает (или: карает) (Д 195)	Ако <i>правда</i> не поможе, <i>кривда</i> (<i>заст.</i> , <i>песн.</i>) неће помоћи (В 87)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним супротним реченицама. Руска пословица је асиндетског типа с личним глаголским обликом *потчуют* (госте, чашћавају), исказаним у трећем неодређеноличном лицу мно-жине садашњег времена. Српска пословица је саставног типа с поновљеном, одричном речцом *ни* у структури реченице-пословице захваљујући којој се реализује структурни модел опозитних односа типа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појмова, појава, својстава, обележја. Центар опозитних односа у руској пословици чине заменице *любой* (било који, свако) и *нелюбой* (не било који, не свако), односно опште заменице *свако* и *нико* у српској пословици које врше функцију поименичених придева. Руски антоними *любой* и *нелюбой* су пример за гра-

матичку антонимију, док су српски антоними *свако* и *нико* пример за лексичку антонимију. Курзивом истакнуте речи имају идентификационо значење. У пословицама је дошло до реализације функције констатације постојећег стања.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним реченицама. Руска пословица је супротног типа са супротним везником *а* у својој структури, као и инфинитивом *жить* (живети) као централним делом независне глаголске синтагме и падешким детерминитивом *без милого* у генитиву изузимања. Српска пословица је заповедног типа са заповедном речцом *нека* и личним глаголским обликом *узми* који је исказан у другом лицу једнине свршеног презента. Центар опозитних односа у руској пословици чине поименичени придеви *милый* (мио, драг, пријатан) и *немилый* (немио, недраг, мрзак), односно поименичени придеви *мио* и *мрзак* у српској пословици. Руски антоними *милый* и *немилый* су граматички антоними пошто најважнија улога у образовању антонимијских односа припада префиксу *не-*, док су српски антоними *мио* и *мрзак* лексички антоними. Курзивом истакнуте речи имају значење својства, особине. У пословицама је реализована функција упозорења.

Трећа руска пословица је исказана независносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури. С друге стране, српски еквивалент је исказан зависносложеним условним реченицама с условним везником *ако* у структури реченице-пословице. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *правда* (правда, истина) и *неправда* (неправда, неистина), односно именице *правда* и *кривда* у српској пословици. Руски антоними *правда* и *неправда* су пример за граматичку антонимију, док су српски антоними *правда* и *кривда* условно пример за лексичку антонимију јер је именица *кривда* застарела и одлика је песничког жанра. Курзивом истакнуте лексеме означавају стање. У пословицама је реализована функција упозорења.

4.4. Лексичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/лексичка антонимија у језику српских народних пословица.

Жизнь, что луна: то *полная*, то на *ущербе* (С 55)

Онаки му је живот као мјесец: часом *пун*, а часом *празан* (В 266)

Что русскому *здорово*, то немцу *смерть* (Д 400)

Његова *болест* другога *здравље* (В 252)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним реченицама поредбеног типа. У обе пословице имамо реализацију структурног модела опозитних односа са значењем алтернације. У руском језику то је модел *то А, то Б*, у српском језику то је модел *час(ом) А, час(ом) Б*. Центар опозитних односа у руској пословици чине придев *полный* (пун) и предлошко-падешка конструкција у локативу *на ущербе* (на измаку, у опадању) чију основу чини именица *ущерб* (*штета*). Овакав и сличне случајаве разматрамо као квазиантонимију, пошто су супротстављене граматички различите врсте речи. У центру опозитних односа српског еквивалента се налазе лексички антоними *пун* и *празан* који означавају стање.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним односним реченицама. Руска пословица у својој структури садржи упитну заменицу *что* у функцији везника, односно показну заменицу *тот* у функцији корелатива. Центар опозитних односа у руској пословици чине прилог *здорово* (*здравио*) и именица *смерть* (*смрт*). Сличне случајаве, како смо то већ, истакли, разматрамо као квазиантонимију, пошто се у односу супротстављености налазе граматички различите врсте речи. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе лексички антоними у виду именица *здравље* и *болест* који означавају стање. Однос карактеристичан за квазиантонимију запажамо у руској пословици између лексема *русский* (Рус) и *немец* (Немац) које означавају националну припадност, док томе у српском еквиваленту опонира опозиција коју чине присвојна заменица *његов* и односна заменица *други*.

Сыт – *весел*, а голоден – *нос повесил*
(Ж² 245)

Сит *весео*, гладан *плакао* (В 319)

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани независнословеним супротним реченицама. Руска пословица је синдетског типа и с више него доминантним супротним везником *a* у структури реченице-пословице, док је српски еквивалент асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине придев *весел* (*весео*) и предикатско-објекатска синтагма *нос повесил* (обесио нос, покуњио се). Овакаве случајаве сврставамо у квазиантонимију пошто се не сусрећемо са супротстављеношћу на нивоу две речи. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе придев *весео* и радни глаголски придев *плакао* који означавају стање.

За чем пойдѣшь, то и найдѣшь. Кто за Што је тражио то је и нашао (В), Ко чем *пойдѣт*, то и *найдѣт* (Д 575) што *тражи, наћи ће* (В 175)

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним односним реченицама с везницима *что, кто* и корелативом *то* у руској пословици, односно везником *што* и корелативом *то* у српском еквиваленту. Центар опозитних односа у руској пословици чине лични глаголски облици *пойдѣт* (*поћи ће*) и *найдѣт* (*наћи ће*) који су исказани у трећем лицу јединине простог будућег времена. Овакаве случајаве такође сврставамо у квазиантонимију, пошто међу појмовима постоји јака узрочно-последична веза која готово неутралише опозитне односе. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе лексички антоними који означавају радњу и који су исказани у перфекту *тражио – нашао*, у несвршеном презенту *тражи* и футуру I *наћи ће*.

Тише едешь - *дальше* будешь (Д 276) Паметан *полако* иде а *брзо* дође (В 27)

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависнословеним реченицама условног типа с истоврсним предикатима и адвербијалним начином. Руска пословица је асиндетског типа, док српски еквивалент садржи супротан везник *a*. У склопу руске пословице сусрећемо се с контекстуалном опозицијом у виду компаратива прилога *тише - дальше* (тише - даље), где прилог *тихо* означава начин вршења радње, а прилог *далеко* има значење просторне локализације. Супротстављеност различитих значења лексема, односно одсуство заједничке семе која их повезује, представља основ за квазиантонимију. Српски еквивалент је, с друге стране,

пружио експлицитну антонимијску прилошку опозицију типа *полако - брзо*. Прилози *тихо - далеко* ближе одређују глаголске радње које су исказане у уопштеноличном другом лицу једнине садашњег времена *едешь* (путујеш) - *будешь* (будеш). Прилози *полако - брзо* такође ближе одређују глаголске радње које су исказане у трећем лицу једнине несвршеног презента.

4.5. Лексичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/граматичка квазиантонимија у језику српских народних пословица.

Осёл и в Цареграде *конём* не будет (М 104) *Магарца* одведи и на Јерусалим, он ће опет бити *магарац* (В 190)

Руска пословица је исказана простопроширеном изјавном реченицом, док је српски еквивалент исказан зависносложеном условном реченицом. Лични глаголски облик *не будет* (неће бити) у руској пословици је исказан у виду трећег лица једнине простог будућег времена, као и лични глаголски облик *ће бити* у српској пословици, док је лични глаголски облик *одведи* исказан у другом лицу једнине императива. Центар опозитних односа у руској пословици чине именице *осёл* (*магарац*) и *коњ* (*коњ*) које сврставамо у квазиантонимију, пошто ове лексеме нису употребљене у свом примарном значењу припадника животињских врсти, већ у значењу понашања човека. У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе граматички облици именице *магарац*, што означава квазиантонимију.

Кто *людей* веселит, за того весь *свет* стоит (Д 868) Шаљива *друга дружина* љуби (В 394)

Ни *кола*, ни *двора* (Д 89) Нит' има *куће*, ни *кућишта* (В 248)

Прва наведена руска пословица је исказана зависносложеном односном реченицом с упитном заменицом *кто* у функцији везника и показном заменицом *тот* у функцији корелатива, док је српски еквивалент исказан простопроширеном изјавном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици чини именица *люди* (људи) која је *plurale tantum* и именица *свет* (свет). У центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе граматички квазиантоними *друг* и *дружина*. Улогу у гра-

ђењу опозитних односа у српској пословици свакако има суфикс *-ина* у значењу збира, тако да можемо говорити о супротстављености типа *појединац/скупина*. Лични глаголски облици у обе пословице су исказани трећим лицем једнине садашњег времена. Пословице у центар пажње стављају дружељубиве, веселе људе.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простим, одричним реченицама с изостављеним субјектом и предикатом. Унутар ових реченица имамо реализацију модела супротних односа типа *ни А, ни Б* са значењем негирања читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе лексеме *кол* (колац) и *двор* (простор), док центар опозитних односа у српском еквиваленту чине именице *кућа* и *кућиште*. Именица *кућиште* садржи суфикс *-ште* у свом саставу и означава место где се налазио предмет садржан у творбеној бази, то јест именица *кућиште* означава место где се налазила *кућа*.

. Наведене пословице „говоре“ о великом сиромаштву и беди.

В объезд, так к обеду; а ***прямо***, так дай ***Прекое прече, наоколо ближе*** (МВ
бог к ночи (*т. е. укорачивая путь, часто* 268)
плутают) (Д 297)

Руска пословица је исказана зависносложеном супротном реченицом са супротним везником *а* у својој структури, док је српски еквивалент исказан независносложеном супротном реченицом асиндетског типа. Центар опозитних односа у руској пословици чине предлошко-падешка конструкција *в объезд* (*наоколо*) и прилог *прямо* (право). Центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине полазни облик прилога *преко* и његов облик компаратива *прече*, као и прилог *наоколо* и облик компаратива *ближе*. Курзивом истакнути прилози у српској пословици означавају просторну локализацију. Наведене пословице указују на могућност завршетка неке радње заобилазним путем, односно пречицом, то јест на лакши начин.

Сам ***замесил*** (*или: заварил*), сам и ***Ако си сам замрсио***, сам и ***одмрси*** (Д)
выхлебал (Д 138)

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеном условном реченицом. Центар опозитних односа у руској пословици чине личне глаголске форме *замесил*, *заварил* (*замесио*, *закувао*) и *выхлебал* (*прогутао*, *појео*) које су исказане у прошлом времену. Центар опозитних односа у српској пословици чини лична глаголска форма *замрсио* која је исказана у перфекту, као и облик императива у другом лицу једнине *одрси*. Курзивом истакнуте лексеме у обе пословице нису употребљене у свом примарном значењу припреме и конзумирања јела већ у секундарном значењу започињања и решавања проблема. Стога је ово за нас случај квазиантонимије.

4.6. Граматичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/граматичка антонимија у језику српских народних пословица.

Седни *жив*, а завтра – *жил* (Д 286)

Данас *јесмо*, а сјутра *нијесмо* (В 57)

Руска пословица, као и њен српски еквивалент, исказани су независносложеним супротним реченицама са супротним везником а у својој структури. Центар опозитних односа у руској пословици образују кратак облик придева *жив* (жив) и лични глаголски облик у прошлом времену *жил* (живео је). Припадност различитим врстама речи, како смо већ навели, представља довољан основ за граматичку квазиантонимију. С друге стране, унутар српског еквивалента се сусрећемо с антонимијском опозицијом типа *јесмо* - *нијесмо*, исказаном у првом лицу множине несвршеног презента. Потребно је напоменути да се руски кратки облик придева *жив* (*жив*) налази у семантичкој равни са српским личним глаголским обликом првог лица множине презента *јесмо*, док се руски лични глаголски облик прошлог времена *жил* (*живео је*) налази у семантичкој равни са српским личним глаголским обликом првог лица множине презента *нијесмо*.

4.7. Граматичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/лексичка антонимија у језику српских народних пословица.

Худые *вести* всякого *вестовщика*
опереживают (Д 690)

Зло се даље чује него *добро* (В 100)

Руска пословица и њен српски еквивалент исказани су у форми простопрширених изјавних реченица. Центар опозитних односа у руској пословици чине апстрактна именица *вести* (*вести*) и заједничка именица *вестовцик* (*доносилац вести*). Ради се о граматичким квазиантонимима имајући у виду то да најважнију улогу у грађењу опозитних односа између речи *вести* и *вестовцик* има суфикс *-цик* са значењем вршиоца радње. Лични глаголски облик у руској пословици *опереживаюот* (*предухитре*) је исказан у трећем лицу множине свршеног садашњег времена, док је српски предикат *чује се* исказан у функцији пасива и садржи повратну речцу *се*. Наведене пословице врше функцију упозорења.

Беду *скоро* наживеши, да *не скоро* Зло *брзо* дође, а *полако* пође (В 100)
выживеши (Д 159)

Руска пословица и њен српски еквивалент су исказани зависносложеним супротним реченицама. Центар опозитних односа у руској пословици, с тачке гледишта ове анализе, чини прилошка опозиција *скоро* (брзо) – *не скоро* (не тако брзо). Реч је о граматичкој квазиантонимији имајући у виду то да главну улогу у формирању овакве врсте односа има речца *не*. С друге стране, у центру опозитних односа унутар српског еквивалента се налазе антонимични прилози *брзо* – *полако* који изражавају начин вршења радње. И ове пословице врше функцију упозорења.

4.8. Граматичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/лексичка квазиантонимија у језику српских народних пословица.

Ворона и за море летала, да *вороной* и *Беговац* је беговац, ако неће имати ни
вернулась (Д 658) новац; а *магарац* је магарац, ако ће
имати и златан покровац (В 12)

От *хлеба хлеба* не ищут (М 36) Тражи *хљеба* преко *погаче* (В 358)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент представљају зависносложене супротне реченице са супротним везницима *да* (али) и *а* у структури реченица-пословица. Руска пословица у свом саставу такође садржи условни везник *ако*. Центар опозитних односа у руској пословици чини поновљена реч *ворона* (врана) вршећи

најпре функцију граматичког субјекта, а онда и инструментала начина без предлога. Центар опозитних односа у српској пословици чине лексеме *беговац* и *магарац* које такође врше функцију граматичког субјекта. Ове пословице се осврћу на примитивно понашање људи.

Друга руска пословица је исказана простопроширеном неодрђеноличном реченицом с личним глаголским обликом с негацијом *не ишут* (не траже), исказаним у трећем неодрђеноличном лицу множине несвршеног садашњег времена. Српски еквивалент представља устаљену фразеолошку конструкцију унутар које лексеме губе своје појединачно значење и попримају збирно значење фразеологизма. Српски еквивалент је исказан простопроширеном изјавном реченицом с личним глаголским обликом *тражи*, исказаним у трећем лицу једине несвршеног презента У центру опозитних односа у руској пословици се налазе граматички квазиантоними у виду поновљене реч *хлеб* (хлеб) која најпре врши функцију неправог објекта у генитиву потицања, а онда и функцију право објекта у виду словенског генитива. У центру опозитних односа у српском еквиваленту се налазе лексеме *хљѐб* и *погача*. Наведене пословице се осврћу на негативну црту у људском понашању која се огледа у претеривању.

4.9. Граматичка квазиантонимија у језику руских народних пословица/лексичка квазиантонимија у језику српских народних пословица

Сапожник всегда без *сапогов* (Д 480)

У ковача је најгора *сјекира* (В 372)

Погнался за *топорищем*, а *топор* утопил (*топором стал ловить на воде полено*) (Д 677)

Ко жали *клинац*, изгуби *поткову* (В 152)

Взял *топор*, возьми и *топорище*. Взял корову – возьми и подойник (Д 149)

Куд је отишла *сјекира* нек иде и *држало* (В 178); Куд је отишло *јуне* нек иде и *уже* (В 178)

Прва руска пословица и њен српски еквивалент исказани су простопроширеним изјавним реченицама. Руска пословица не садржи копулу у својој структури,

што је у руском језику обавезно, док српски еквивалент садржи помоћни глагол у енклитичком облику *је*, исказаном несвршеним презентом. Центар опозитних односа у руској пословици чине речи *сапожник* (обућар) која врши функцију граматичког субјекта и *сапоги* (*ципеле*) која врши функцију неправог објекта у генитиву изузимања. Центар опозитних односа у српској пословици чине лексеме *ковач* и *сјекира*. Пословице се осврћу на једну од негативно конотираних људских особина која се огледа у немару. Обично се користе за оне људе који у датом тренутку немају оно што би се очекивало да имају код себе.

Друга руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависносложеним реченицама. Руска пословица је суротног типа и садржи супротни везник *а* у својој структури, док је српски еквивалент односног типа с исказаном упитном заменицом *ко* у функцији везника и неисказаном показном заменицом *тај* или *онај* у функцији корелатива. У центру опозитних односа у руској пословици се налазе речи *топор* (секира) и *топорице* (рукохват секире). Пресудну улогу у грађењу опозитних односа овде има руски суфикс *-ице* који придаје значење предмета помоћу којег се врши радња. Центар опозитних односа у српској пословици чине лексеме са значењем предмета који се користе у коњарству *клинац* и *поткова*, али су оне у овом контексту употребљене у секундарном значењу типа „жалити због малог – изгубити много“. Пословице упозоравају на лакомост као једну од најнегативнијих особина код људи.

Трећа руска пословица је исказана зависносложеном условном реченицом с неисказаним условним везником *если* (ако) у структури реченице-пословице, док су српски еквиваленти исказани зависносложеним односним реченицама с исказаним прилогом за правац *куда* у функцији везника и неисказаним прилогом за правац *туда* у функцији корелатива. Такође, руска пословица у свом саставу садржи граматичку реч *и* у служби речце за истицање, док српска пословица садржи заповедну речцу *нека*. Центар опозитних односа у руској пословици чине исте речи као и у другој руској пословици - *топор* (секира) и *топорице* (рукохват секире), док се у центру опозитних односа у српским еквивалентима налазе лексеме претежно са значењем пред-

мета који се користе у домаћинству *сјекира* и *држало*, *јуне* и *уже*. Пословице поручују да у животу постоје ситуације с којима се човек мири.

Поклоны за поклоны отдавай: Докле **проси** златна уста носи, а кад **кланялись** тебе занимаючи, **враћа** плећа обраћа (В 71)
накланяешься собираючи (Д 538)

Кверху **плевать** – своју бороду Ко у небо **пљује**, на образ му **пада** (В 173)
заплевать (Д 728)

Прва наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним реченицама супротног типа. Руска пословица је асиндетског типа, док српска пословица у својој структури садржи доминантан супротни везник *а*. Центар опозитних односа, с тачке гледишта граматичке квазиантонимје, у руској пословици чине различити глаголски облици једног глагола *кланялись* (клањали су се, молили) и *накланяешься* (молићеш, клањаћеш се) који су исказан у форми трећег лица множине прошлог, односно другог лица једнине просгог будућег времена. Центар опозитних односа унутар српског еквивалента чине лични глаголски облици *проси* и *враћа* који су исказани у трећем лицу једнине несвршеног презента. Пословице упозоравају на неискрено понашање, лагање, варање, подмуклост и сличне крајње негативно конотиране особине какве се срећу код људи.

Друга наведена руска пословица и њен српски еквивалент исказани су зависнословеним реченицама. Руска пословица је безличног типа и садржи облике инфинитива *плевать* (пљувати) и *заплевать* (попљувати). Посебно је занимљива улога префикса *за-* који уноси значење завршетка радње, што доприноси промени глаголског вида и обрзовању односа, карактеристичних за граматичку квазиантонимију. У српском еквиваленту центар опозитних односа чине лични глаголски облици *пљује* и *пада* који су исказани у трећем лицу несвршеног презента једнине. Наведене пословице врше функцију упозорења. Пословице, наиме, шаљу јасну поруку како се последице сопственог негативног понашања могу вратити попут бумеранга, уколико човек не буде опрезан и пажљив.

4.10. Лексичка предлошко-падешка опозиција у језику руских народних пословица/граматичка предлошко-падешка опозиција у језику српских народних пословица. Илустроваћемо ову ситуацију навођењем примера са значењем обухвата радње од њеног почетка до краја. У структури датих конструкција се налазе руски предлози *от – до*, односно српски предлози *од - до*.

От слова до дела – сто перегонов (Д Да је памет ***до кадије***, као ***од кадије!***
652)

Пословице су исказане простопроширеним реченицама. Унутар наведених пословица руска предлошкопадешка конструкција *от слова до дела*, односно српска *од кадије до кадије* чине опозитни центар. Имајући у виду чињеницу да предлози нису носиоци самосталног лексичког значења, ужи центар ових конструкција чиниле би руске лексеме *слово* (реч) и *дело* (посао), односно српска поновљена реч *кадија*. Унутар датих пословица је реализована функција обухвата читавих класа, предмета, појава, појмова, својстава, обележја, али и функција упозорења.

4.11. Закључак. — Како смо већ истакли, првенствени циљ овог поглавља огледа се у приказу богатства и испреплетаности односа лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру два језика. Истраживање у овом поглављаљу је, између осталог, показало да у језику оба народа истовремено можемо имати и лексичке и граматичке опозиције. Мишљења смо да је то првенствено резултат синонимијске употребе антонима. Такође, истраживање је показало како у језику једног народа можемо имати лексичке антонимијске опозиције, док у језику другог народа можемо имати граматичке антонимијске опозиције и обратно. Језик једног народа може бити представљен лексичком или граматичком антонимијом, док језик другог народа може бити представљен лексичком или граматичком квазиантонимијом и обратно.

5. ЗАКЉУЧАК

О лексичким и граматичким опозицијама на двојезичном руско-српском материјалу у српској славистици до сада није било рађено истраживање, како би овај лингвистички проблем био сагледан у целини и као систем. Даљеве и Вукове пословице свакако јесу биле предмет истраживања српских слависта – русиста и србиста, што је наведено у уводном делу рада, али није било покушаја разматрања упоредног функционисања лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика.

У уводном делу рада дефинисани су најпре циљеви и задаци истраживања. Наведени су подаци о изворима коју су коришћени за опис, анализу и класификацију лексичких и граматичких опозиција. Важан аспект рада свакако представља методологија, о чему је такође било речи у уводном делу рада и што је имало своју доследну примену током истраживања. Посебна пажња посвећена је историји питања, како би истраживани проблем био сагледан у целости. Уводни део рада је закључен презентовањем структуре рада и коментарима о њој.

Први део истраживања је теоријске природе и као такав представља приказ теоријског и историјског тумачења појма антонимије код руских и српских лингвиста. Запажамо велики утицај руских лингвиста на српске лингвисте и то како на пољу теоријске поставке проблема антонимије тако и на пољу практичног решавања одређених проблема. С друге стране, овај део рада има за циљ дефинисање појма лексичке системске антонимије, али и квазиантонимије. При том не губимо из вида да су пословице заокружена структурно-семантичка целина, да су поглед на свет једног народа, да врве од разних супротности и супротстављености и да стога представљају изузетно погодно тло за испољавање опозитних односа антонимијског или квазиантонимијског карактера.

Други, трећи и четврти део рада су аналитичког карактера. Мишљења смо да да ови делови рада показују велико присуство опозитних односа у паремиолошком жанру руског и српског језика и то како на морфолошком тако и на синтаксичком

плану. Томе свакако погодује сам процес изградње пословичких структура које теже сажимању, јасноћи, изражајности, симетризацији израза. Такође, наведени делови рада показују доминантну заступљеност именица, глагола и придева како у руским народним пословицама тако и у српским народним пословицама. Овим врстама речи се преносе пре свега информације о човеку, његовом породичном, друштвеном животу, здравственом стању, физичком изгледу, физичком стању, информације о психичком стању, информације о својствима, особинама, информације о кретању човека, радњама које обавља и сл. Такође, у језику пословица оба народа су прилично заступљени прилози захваљујући којима се исказују информације о просторној, временској локализацији радњи, информације о начину вршења радњи, информације о количинском стању и сл. Друге врсте речи су ређе заступљене, али смо настојали да и њих, у мери у којој је то било могуће, презентујемо.

Потребно је, сматрамо, истаћи како се на морфолошком плану структурне разлике огледају, између осталог, у томе да у руском паремиолошком жанру, за разлику од српског, постоји знатно развијенији систем за исказивање деминутивности и хипокористичности, посебан парадигматски тип за именице са значењем младих бића, систем предикатива, социјативне конструкције типа *мы с тобой*, глаголи су чешће у безличној употреби, чешће се користе лични глаголски облици, доста је учесталија неодређенолична употреба глагола трећег лица множине, инфинитива и сл. У руском паремиолошком жанру, за разлику од српског, нема вокатива, постоје посебне генитивске конструкције типа *много народу, с голоду, с обжорства, до возрасту*, запаженије је присуство именица општег рода, непроменљивих именица, посебних одричних заменичких речи типа *некуда, некогда, нечего* које се употребљавају предикативно, итд. Запажа се такође високо присуство безвезничких (асиндетских структура) у паремиолошком жанру како руског тако и српског језика, што се најчешће објашњава тиме да оне на најбољи начин коренспондирају са самом природом пословичког жанра. Ради се, наиме, о конструкцијама које су поучне, које сугеришу, које алудирају, те се такав садржај најбоље преноси путем синтаксичких структура, лишених специјализованих граматичких средстава, што свакако није знак «примитивности» тих структура, већ посебног начина преношења одговарајућих значења, порука. Веома су заступљене у паремиолошком жанру руског и српског језика поред-

бене конструкције за које се може тврдити да имају статус најразвијенијег и структурно најизграђенијег синтаксичког модела, те да су као такве идеалне за образовање симетричних односа. У српском паремиолошком жанру веома су честе конструкције с инфинитивом као језгреним делом, мада ређе него у руском паремиолошком жанру, као и конструкције с вокативом, док их у руском паремиолошком жанру нема, јер су оне номинативне. У руском паремиолошком жанру, као и у српском, доминантне су двочлане реченице са заједничком именицом у функцији субјекта и глаголом у садашњем времену. Лични глаголски облик је у језику пословица оба народа најчешће је исказан у трећем лицу једнине несвршеног или свршеног садашњег времена. У руском паремиолошком жанру, када је реч о једночланим реченицама, доминирају уопштеноличне реченице и то пре свега конструкције с главним чланом у другом лицу једнине садашњег и будућег времена, а онда и конструкције с главним чланом у трећем лицу множине садашњег времена. Такође, веома су честе и безличне реченице, свакако чешће него у српском паремиолошком жанру. Врло су учестале у језику руских пословица независносложене реченице с доминантним везницима *а*, *да* као и асиндетске конструкције које практично имају улогу норме у пословичком жанру. У језику српских пословица такође су веома фреквентне независносложене реченице с доминантним везницима *а*, *али*, као и асиндетске конструкције које попут руских готово да представљају норму у пословичком жанру. Приметна је како у руском тако и у српском пословичком жанру тенденција ка унификацији, лапидарности, јасноћи, скраћивању израза.

Трећи део рада у центар пажње конкретно ставља лексичке опозиције у паремиолошком жанру руског и српског језика. Анализа и опис лексичких опозиција код антонима и квазиантонима у језику руских народних пословица и српских народних пословица вршена је тако што се пошло од парадигматских односа између речи и ишло ка њиховим синтаксичким својствима. Такође, овај део рада представља настојање да се покаже веза између датих антонимијских класа, обједињених општим типом антонимије, тематским карактеристикама, као и припадношћу одређеним тематским лексичким категоријама. Антониме и квазиантониме смо сврставати у одређене лексичко-семантичке групе према заједничкој семи по којој су они максимално супротстављени. То значи да смо, вршећи анализу лексичких опозиција код антонима и

квазиантонима, доследно примењивали метод компонентне анализе, чија се суштина састоји у томе да се за најмању јединицу у семантици не узима само значење, већ компоненте значења – семе. Наведену анализу смо вршили пошавши од припадности граматичкој врсти речи анализираних опозиција. Мишљења смо да је анализа показала сво богатство и шароликост односа који постоје на нивоу лексичких опозиција у паремиолошком жанру оба језика. Слободно можемо тврдити да лексичке опозиције доминирају у односу на граматичке опозиције. Примера ради, практично две трећине овог рада посвећено је анализи, опису и класификацији лексичких антонима и квазиантонима, али то свакако није разлог да граматичке опозиције буду занемарене. Као што смо већ истакли, сусрећемо се с доминантном заступљеношћу именица, глагола и придева којима се преносе информације о самом човеку и свему оном што чини његов живот. Издвојили смо из општег система именица глаголске именице које смо разматрали заједно с глаголима имајући у виду да су настале управо од глагола. Неретки су случајеви, иначе, када смо у језику пословица једног народа имали глаголе као центре опозитних односа, а у језику пословица другог народа – глаголске именице као центре истих односа и обратно. Такође, из система именица смо издвојили поименичене придеве које смо анализирали и описивали као засебну целину имајући у виду значај, бројност и употребу ових речи у језику руских и српских народних пословица.

Посебну занимљивост с тачке гледишта упоредне анализе представљају глаголске речи. Доминира употреба трећег лица једнине садашњег и простог будућег времена у језику руских пословица, односно несвршеног или свршеног презента у језику српских пословица, честа је употреба инфинитива у језику пословица оба народа. Често се дешава да се подударају конструкције с личним глаголским обликом, исказаним у форми трећег лица једнине садашњег времена или конструкције с инфинитивом. Такође, чест је случај да у руским пословицама имамо употребу инфинитива, док у српским еквивалентима имамо употребу трећег лица једнине несвршеног или свршеног презента. Ситуација неретко бива супротна, па се тако у руским пословицама сусрећемо с формом трећег лица једнине садашњег времена или простог будућег времена презента, док српски еквиваленти садрже инфинитив. Честе су конструкције у језику руских народних пословица, где се један облик глагола налази у

форми прошлог времена, а други у форми заповедног начина или простог будућег времена. Такође, честе су конструкције у језику српских народних пословица, када се један облик глагола налази у форми перфекта, а други у форми заповедног начина или свршеног презента. Руском глаголу, исказаном у трећем неодређеноличном лицу множине садашњег времена, најчешће одговарају исте српске конструкције или безличне конструкције с глаголом у повратној форми. Такође, у руским пословицама је фреквентна и доста фреквентнија употреба глагола у другом уопштеноличном лицу једнине, него у језику српских пословица које им као паралелу најчешће дају двочлане реченице с изостављеним субјектом. Од осталих врста речи посебно истичемо именице које доминирају својом бројношћу и које представљају сјајан материјал за испољавање односа карактеристичних за лексичку системску антонимију, али и за квазиантонимију. Контекст пословица супротставља најразличитије лексеме у језику пословица оба народа, тако да је на бази бројности и богатства односа који постоје међу именицама могуће изградити читаве моделе неправе антонимије који „говоре“ о људима, животињама, птицама, инсектима, деловима тела, родбинским односима, међуљудским односима, овоземаљском и оноземаљском, такозваним прагматичким антонимима, итд.

Четврти део рада у центар пажње ставља граматичке опозиције у паремиолошком жанру руског и српског језика. Код антонима овог типа значење супротности се не постиже кореном речи као код лексичких антонима, већ афиксалном морфемом. Како у руском тако и у српском језику, префикси су основно средство за изражавање граматичке антонимије. Сусрећемо се, наиме, с приличним бројем антонимичних префикса. Антонимијски односи овде долазе до изражаја било путем два префикса који се додају једној истој речи типа *при-ходить* - *у-хо-дить/до-лазити* - *од-лазити*, било путем додавања једног префикса одређеној врсти речи типа *удачный* - *не-удачный/успешан* - *не-успешан*. Имајући у виду да је формално-структурна класификација граматичких антонима у тесној вези с класификацијом речи по врстама, односе између граматичких антонима смо свакако разматрали по принципу припадности ових антонима одређеној врсти речи. Када је реч о граматичким квазиантонимима, ту је ситуација нешто другачија. Ако су за граматичку антонимију потребне два максимално супротстављене речи, за граматичку квазиантонимију је довољно

постојање једне речи у разним граматичким облицима. Таквих случајева је било у језику пословица оба народа и то у виду разних падешких облика именица, у случајевима евидентне промене вида глагола, супротстављања различитих глаголских временских стања код једне речи, итд. Граматичка антонимија и граматичка квазиантонимија, иако су доста мање заступљени од лексичке антонимије и лексичке квазиантонимије, иако се њихова супротстављеност претежно своди на афиксалне морфеме, свакако представљају драгоцен материјал за свеобухватну анализу опозитних односа.

Пети део рада представља покушај да се покаже „измешаност“, односно узajамна повезаност и функционисање лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика. Истраживање је показало да у језику оба народа истовремено можемо имати и лексичке и граматичке опозиције, што је пре свега резултат синонимијске употребе антонима. Такође, истраживање је показало како у језику једног народа можемо имати лексичке опозиције, док у језику другог народа можемо имати граматичке опозиције и обратно. Антонимијске опозиције се могу сусрести у језику пословица једног народа, док се у језику пословица другог народа могу сусрести квазиантонимијске опозиције и обратно.

Шести део рада представља приказ библиографских јединица из којих је ексцерпирана грађа за ово истраживање. Наведени су основни и помоћни извори, лексикографска издања, речници и остала литетаратура.

Најзад, сматрамо да резултати анализе, описа и класификације лексичких и граматичких опозиција у паремиолошком жанру руског и српског језика отварају могућност за дубља истраживања на фразеолошком плану. Од посебног интереса је, мишљења смо, упоредна анализа конструкција унутар којих имамо експлицитно изражене лексичке и граматичке опозиције и оних конструкција у чијем саставу, услед преношења семантички подударне или сличне поруке, немамо експлицитно изражене лексичке и граматичке опозиције.

Резултати анализе до којих смо дошли могу бити од значаја за даља истраживања структуре и значења паремиолошких јединица у сродним језицима. Ана-

лизом ексцерпирани грађе и систематизацијом бројних примера дошли смо до одређених закључака за које сматрамо да могу утрити пут даљем проучавању на упоредном плану руских и српских пословица.

6. БИБЛИОГРАФИЈА

6.1. ИЗВОРИ

6.1.1. ОСНОВНИ ИЗВОРИ

1. *Пословицы русского народа* Владимира Даля, Сборник, Государственное издательство художественной литературы, Москва 1957.
2. *Српске народне пословице* Вука Стефановића Карацића, приредио Мирослав Пантић, „Просвета“, Београд 1987.
3. *Српскохрватско-руски паремолошки речник*, Јелизавета Жерардовна-Гильотен, предговор Радмило Маројевић, „Славистички зборник“, књига II, Београд 1987.

6.1.2. ПОМОЋНИ ИЗВОРИ

1. Берсеньева, К. Г., *Русские пословицы и поговорки*, Москва 2004.
2. Вуковић Т., Милан, *Народни обичаји, веровања и пословице код Срба*, Београд 1985.
3. Драмужић, Војин, Радуловић, Радојка, *Читанка за IV разред гимназије*, Сарајево 1955.
4. Жигулёв, А. М., *Где труд там и счастье*, Пословицы и поговорки, издание второе, исправленное и дополненное, Москва 1962.
5. Жигулёв, А. М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва 1965.
6. Жигулёв, А. М., *Русские народные пословицы и поговорки*, Москва 1969.
7. Жигулёв, А. М., Кузнецов, Н. П., *За край свой насмерть стой*. Пословицы и поговорки народов СССР, Москва 1974.
8. Колпакова, Н. П., Мельц. М. Я., Шаповалова, *Избранные пословицы и поговорки русского народа*, Москва 1957.

9. Мельц, М. Я., Митрофанова, В. В., Шаповалова, Г. Г., *Пословицы. Поговорки. Загадки: В рукописных сборниках XVIII-XX веков*, Москва-Ленинград 1961.
10. Нешименко, Е. Ю., *Русские пословицы и поговорки*, РИПОЛ КЛАССИК, Москва 2002.
11. Попа, Васко, *Од злата јабука*, Руковет народних умотворина, Београд 1958.
12. *Poslovice*, Na svijet izdao Đ. Daničić. U Zagrebu, 1871. (У примерима из овог извора нису обележене странице).
13. Рыбникова, М. А., *Русские пословицы и поговорки*, Москва 1961.
14. Соболев, А. И., *Народные пословицы и поговорки*, под редакцией Н. Н. Велецкой, Москва 1961.
15. *Српске народне пословице и друге различне као и оне у обичај узете ријечи и Загонетке*, сакупио их је и на свијет донео Вук Стефановић Караџић (Друго државно издање) Београд 1933.
16. Стојичић, Ђоко, *Српске народне изреке I и II*, „Компанија Новости АД“, Београд 2006.
17. Фелицына, В. П., Прохоров, Ю. Е., *Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения*, Лингвострановедческий словарь, под редакцией Е. М. Верещагина и В. Г. Костомарова, Москва 1979.
18. Шаулић, Аница, *Антологија народних пословица и загонетки*, Београд 1962.

6.2. РЕЧНИЦИ

1. Александрова, З. Е., *Словарь синонимов русского языка (практический справочник)*, издание шестое, переработанное и дополненное, „Русский язык“, Москва 1989.
2. Бельчиков, Ю. А., Панюшева, М. С., *Словарь паронимов современного русского языка*, „Русский язык“, Москва 1994.
3. Введенская, Л. А., *Словарь антонимов русского языка* (под редакцией Г. В. Валимова), издание второе, Издательство Ростовского университета, Ростов-на-Дону 1982.

4. Вујаклија, М., *Лексикон страних речи и израза*, једанаесто издање, „Штампар Макарије“, Београд 2012.
5. Вучковић, М., Влајић-Поповић, Ј., Лома, А., Грицкат-Радуловић, И., Петровић, С., *Етимолошки речник српског језика 1 I*, Институт за српски језик Српске академије наука и уметности, Београд 2003.
6. Грушко, Е., Медведев, Ю., *Словарь русских суеверий, заклинаний, примет и поверий*, „Русский купец“ и „Братья Славяне“, Нижний Новгород 1995.
7. Даль, В., *Толковый словарь живого великорусского языка*, Санкт Петербург-Москва 1882.
8. Даль, В., *Толковый словарь живого великорусского языка в четырёх томах*, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1955.
9. Даль, В., *Толковый словарь русского языка*, иллюстрированное издание/В. И. Даль-М. Эксмо, Москва 2011.
10. Даничић, Ђ., *Рјечник из књижевних старина српских I-III*, у Биограду 1863.-1864.
11. Дикро, О., Тодоров, Ц., *Енциклопедијски речник наука о језику I/II*, „Просвета“, Београд 1987.
12. Жуков, В. П., *Словарь русских пословиц и поговорок*, „Советская энциклопедия“, Москва 1966.
13. Карацић, Вук Стефановић, *Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечма*, у Бечу 1818. – преизд. у: Сабрана дела Вука Ст. Карацића, књ. 2., приредио П. Ивић, “Просвета”, Београд 1966.
14. Клаић, В., *Rječnik stranih riječi, izraza i krilatica*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1990.
15. Клајн, И., *Речник језичких недоумица*, „Чигоја“, Београд 2009.
16. Клајн, И., Шипка, М., *Велики речник страних речи и израза*, „Прометеј“, Београд 2010.
17. Колесников, Н. П., *Словарь омонимов русского языка*, Издательство Тбилисского университета, Тбилиси 1978.

18. Колесников, Н. П., *Словарь паронимов русского языка*, Издательство Тбилисского университета, Тбилиси 1971.
19. Львов, М. Р., *Словарь антонимов русского языка*, под редакцией Л. А. Новикова, „Русский язык“, Москва 1978.
20. Львов, М. Р., *Словарь антонимов русского языка*, под редакцией Л. А. Новикова, издание второе, „Русский язык“, Москва 1984.
21. Маројевић, Р., *Основни руско-српскохрватски речник (приручник за ученике, студенте и нас-тавнике)*, „Русский язык“, Москва, „Просвета“, Београд 1985.
22. Matešić, J., *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, „Školska knjiga“, Zagreb 1982.
23. Menac, A., *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*, IRO „Školska knjiga“, Zagreb 1987.
24. Мокиенко, В. М., Никитина, Т. Г., Николаева, Е. К., *Большой словарь русских пословиц*, под общей редакцией проф. В. М. Мокиенко, ЗАО „ОЛМА Медиа Групп“, Москва 2010.
25. Молотков, А. И., *Фразеологический словарь русского языка*, издание четвертое, стереотипное, „Русский язык“, Москва 1986.
26. Ожегов, С. И., *Словарь русского языка*, под редакцией доктора филологических наук, проф. Н. Ю. Шведовой, „Русский язык“, Москва 1983.
27. Оташевић, Ђ., *Фразеолошки речник српског језика*, „Прометеј“, Београд 2012.
28. Пипер, П., Драгићевић, Р., Петровић, М., *Асоцијативни речник српског језика*, Београдска књига-Службени лист-Филолошки факултет, Београд 2005.
29. Poljanec, F. R., Madatova-Poljanec, S. M., *Ruska-hrvatski ili srpski rječnik*, „Školska knjiga“, Zagreb 1987.
30. *Речник српског језика*, Матица српска, Нови Сад 2007.
31. *Речник српскохрватског књижевног језика I - VI*, Матица српска, Нови Сад 1967 - 1976.
32. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, Институт за српскохрватски језик, Српска академија наука и уметности, Београд 1962.
33. *Рјечник хрватског или српског језика Југословенске академије знаности и умјетности*, ЈАЗУ, Загреб 1880.

34. Скок, П., *Етимологијски рјечник хрватскога или српскога језика*, т. I - IV, Хрватска академија знаности и умјетности, Загреб, 1971. - 1974.
35. *Словарь русского языка в четырёх томах*, Издательство Академии Наук СССР, „Русский язык“, Москва 1981.
36. Станковић, Б., *Руско-српски речник*, „Прометеј“, Београд 2009.
37. Тихонов, А. Н., *Словообразовательный словарь русского языка в II томах*, более 145000 слов, „Русский язык“, Москва 1985.
38. Фасмер, М., *Этимологический словарь русского языка*, т. 2, „Прогресс“, Москва 1967.
39. Шипка, Д., *Речник творбених форманата - почетне лексичке листе*, Библиотека, Речници, „Алма“, Београд 2003.
40. Шипка, М., *Правописни речник српског језика*, „Прометеј“, Београд 2012.

6.3. ЛИТЕРАТУРА

1. Апресян, Ю. Д., *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*, „Наука“, Москва 1974.
2. Ахманова, О. С., *Стилистика языка и стилистика речи*, „Проблемы лингвистической стилистики“, Москва, 1969.
3. Барт, Р., *Књижевност, митологија, семиологија*, друго издање, „Нолит“, Београд 1979.
4. Белић, А., *О језичкој природи и језичком развоју I*, „Нолит“, Београд 1958.
5. Белић, А., *О језичкој природи и језичком развоју II*, „Нолит“, Београд 1959.
6. Белошапкова, В. А., *Современный русский язык, Синтаксис*, „Наука“, Москва, 1977.
7. Бельчиков, Ю. А., *Лексическая стилистика: Проблемы изучения и обучения*, „Русский язык“, Москва, 1988.
8. Блек, М., *Метафора, у књижи: „Метафора, фигуре, значење“*, приредио Л. Којен, „Просвета“, Београд 1986.
9. Бобух, Н., *Фразеологизмы с конституентами-антонимами (на материале русского, болгарского и украинского языков)*, VI Международный симпозиум

- МАПРЯЛ 1994. Доклады и сообщения, Велико Търново, Университетское издательство 1995, с. 47 - 49.
10. Бошков, Д., *Придевска негација уз помоћ префикса не-, а-, дис-, без-*, „Наш језик“, XXV/1-2, Београд 1981, с. 63 - 67.
 11. Вакуров, В. Н., *Основы стилистики фразеологических единиц*, Издательство МГУ, Москва 1983.
 12. Васильева, А. Н., *К вопросу о языковом клише*, „Язык и общество“, Саратовский университет, Вып. 6, Саратов 1982, с. 159 - 163.
 13. Васић, С., *Лексичка антонимија у руским пословицама*, необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету Универзитета у Београду 24. марта 1997. године.
 14. Введенская, Л. А., *Понятие лексической антонимии*, в кн. Введенская, Л. А., *Словарь антонимов русского языка* (под редакцией Г. В. Валимова), издание второе, Издательство Ростовского университета, Ростов-на-Дону 1982, с. 14 - 23.
 15. Введенская, Л. А., *Синонимические пары антонимов*, „Русский язык в школе“, № 4, Москва 1969.
 16. Виноградов, В. В., *Русский язык: грамматическое учение о слове*, второе издание, „Высшая школа“, Москва 1972.
 17. Виноградов, В. В., *Стилистика. Теорија поетске речи. Поетика*, Завод за издавање уџбеника, Сарајево 1971, с. 107 - 109.
 18. Герт, А. А., *Русские и немецкие пословицы и поговорки*, Ростов-на-Дону 1965.
 19. Глаголевский, П., *Синтаксисъ языка русскихъ пословиць*, Санкт Петербургъ 1873.
 20. Горелов, И. Н., *Энантисемия как столкновение противречивых тенденций языкового развития*, „Вопросы языкознания“, № 4, „Наука“, Москва 1986, с. 86 - 95.
 21. Гортан-Премк, Д., *Полисимија и организација лексичког система у српском језику*, друго издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2004.

22. Гринвальд, Э. В., Зимин, В. И., *Историко-этимологическое комментирование русских пословиц и поговорок*, „Русский язык в школе“, № 8, „Педагогика“, Москва 1988, с. 7 - 9.
23. Грицкат, И., *О антонимији*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, IV-V, Нови Сад 1961 – 1962, с. 87 - 90.
24. Грицкат, И., *О неким проблемима негације у српскохрватском језику (с посебним освртом на стање у руском језику и у неким другим словенским језицима)*, „Јужнословенски филолог“, XXV, Београд 1963, с. 115 - 136.
25. Грицкат, И., *Прилошке речи посматране кроз феномен антонимије*, „Јужнословенски филолог“, XLV, Београд 1989, с. 1 - 26.
26. Грицкат, И., *Стилске фигуре у светлу језичких анализа*, „Наш језик“, XVI/4, Београд 1967, с. 218 - 235.
27. Дандис, А., *О структуре пословицы*, Паремилогический сборник, Москва 1978, 14 - 15.
28. Деретић, Ј., *Поетика Доситеја Обрадовића*, „Вук Карацић“, Београд 1974.
29. Детелић, М., *Пословичко поређење и пословица (О структури и динамичности њихових узајамних односа)*, Зборник за књижевност и језик Матице српске 33/2, Нови Сад 1985.
30. Драгићевић, Р., *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд 2010.
31. Драгићевић, Р., *Механизми настајања секундарних значења лексеми*, „Српски језик“, VIII/1-2, Београд 2003, с. 221 - 231.
32. Драгићевић, Р., *О правим именичким и придевским антонимима*, „Јужнословенски филолог“, LI, Београд 1996, с. 25 - 39.
33. Ђурић, В., *О реконструкцији старе српске вере*, В. Чајкановић, „Сабрана дела из српске религије и митологије“, књ. 1, Београд 1994.
34. Жуков, В. П., *О словаре пословиц и поговорок*, Словарь русских пословиц и поговорок, второе издание, стереотипное, составил В. П. Жуков, „Советская энциклопедия“, Москва 1967.
35. Иванов, В. В., *Историческая грамматика русского языка*, „Просвещение“, Москва 1983.

36. Иванова, В. А., *Антонимия в системе языка*, Кишинев: Штиинца, 1982.
37. Иванчикова, Е. А., *Об основном признаке фразеологических единиц*, Проблемы исследования. Исследования и материалы, под редакцией А. М. Бабкина, „Наука“, Москва-Ленинград 1964.
38. Ivić, M., *Jedan prilog problematici metafore*, „Filologija“, JAZU, Razred za filološke znanosti, Zagreb 1986.
39. Исаев, А. В., *К вопросу о соотношении лингвистического и логического в учении об антонимах*, „Научные доклады высшей школы. Филологические науки“, № 1, Москва 1972, ., с. 45 - 56.
40. Јовановић, Ј., *Језичка структура и стилистичка природа српских народних пословица*, „Српски језик“ VII/1-2, Београд 2002, 271-301.
41. Јовановић, Ј., *Књига српских народних пословица I и II*, „Лири“, Београд 2006.
42. Јовановић, Ј., *О лексичкој грађи Вукових српских народних пословица*, „Српски језик“ X/1-2, Београд 2005, 651 - 681.
43. Јовановић, Ј., *Поетика пословица*, „Српски језик“ IX/1-2, Београд 2004, 325 - 341.
44. Јовановић, Ј., *Поетска граматика Васка Попе*, НДСЈ, Београд 2001.
45. Јовановић, Ј., *Пословичке конструкције са речцом «како» и заменицама «какав» и «што»*, „Књижевност и језик“ LI 1-2, Београд 2004, 193 - 207.
46. Јовановић, Ј., *Пословички стил(ови)*, „Наш језик“ XXXV/1-4, Институт за српски језик САНУ, Београд 2004, 117 - 135.
47. Јовановић, Ј., *Синтакса и стилистика српских народних пословица I и II*, „Јасен“, Београд 2006.
48. Јовановић, Ј., *Српска граматика*, „Јасен“, Београд 2007.
49. Јовановић, Ј., *Функционално-стилистички статус српских народних пословица*, НССУВД, Зборник Међународног славистичког центра, 32/1, Београд 2004, с. 235 - 243.
50. Кашић, Ј., *Неке фразеолошке и лексичке особености Вукових пословица*, НССВД 3, Београд 1973, 67 - 73.
51. Клајн, И., *Грамматика српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2003.

52. Кликовац, Д., *Метафора у мишљењу и језику*, XX век, Београд 2004.
53. Ковачевић, М., *Стилистика и граматика стилских фигура*, „Кантакузин“, Крагујевац 2000.
54. Ковачевић, М., *Метонимија и синегдоха*, „Српски језик“, IV/1-2, Београд 1999., с. 171 - 203.
55. Кожин, А. Н., *О разграничених пословиц и поговорок*, Учённые записки МОПИ им. Н. К. Крупской, т.204. вып. 14, Москва 1967.
56. Комиссаров, В. Н., *Проблема определения антонима (о соотношении логического и языкового в семасиологии)*, „Вопросы языкознания“, № 2, Москва 1957, с. 49-58.
57. Кондратьева, Т. Н., *Собственные имена в пословицах, поговорках и загадках русского народа*, Вопросы грамматики и лексикоологии русского языка, Издательство Казанского университета, Казань 1964.
58. Костић, П., *Пословице, загонетке и бројанице у Призрену*, Београд 1930.
59. Кошутећ, Радован, *Грамматика руског језика*, Књ. 2, Облици, „Научна књига“, Београд 1971 (1984).
60. Крикман, А., *Паремилогические эксперименты Г. Л. Пермякова*, „Малые формы фольклора“, Москва 1995.
61. Кузнецова, Э. В., *Лексикология русского языка*, издание второе, исправленное и дополненное, „Высшая школа“, Москва 1989.
62. Кулагин, А. Ф., *О частице „не“ и приставке „не-“*, „Русский язык в школе“, № 6, Москва 1957, с. 26 - 28.
63. Лалевић, М. С., *Значење трију Вукових пословица*, „Народно стваралаштво“, год. VIII, св. 29-32, Београд 1969, 327 - 330.
64. Лалевић, М. С., *Језик и стил пословица Вукове збирке*, „Стварање“, бр. 7 - 8, Титоград 1955, с. 452 - 467.
65. Лалевић, М. С., *Пословице живе и умиру*, „Народно стваралаштво, фолклор“, бр. I, св. 3-4, Београд 1962, с. 220 – 223.
66. Лаптева, А., *Русский разговорный синтаксис*, „Наука“, Москва 1976.
67. Львов, М. Р., *К вопросу о типах лексических антонимов*, „Русский язык в школе“, № 3, Москва 1970, с. 71 - 76.

68. Максимов, Л. Ю., *Частица „не“ и приставка „не-“ с кратким прилагательными*, „Русский язык в школе“, № 2, Москва 1957, с. 7 - 17.
69. Маретић, Т., *Грамматика и стилистика хрватскога или српскога књижевнога језика*, 2. изд., Загреб 1931.
70. Марковић, Р., *Лексичка антонимија у „Српским народним пословицама Вука Стефановића Караџића“*, необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету, Београд 1993.
71. Марковић, Р., *О неправим антонимима на материјалу Вукових пословица*, „Јужнословенски филолог“, I, Београд 1994, с. 209 – 216.
72. Маројевић, Р., *Грамматика руског језика*, треће издање, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, Завод за издавање уџбеника, Нови Сад, 1989.
73. Маројевић, Р., *Грамматика руског језика*, девето издање, Завод за уџбенике, Београд, 2013.
74. Мароевич, Р., *Русская грамматика, сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями. Т. 1, Типология, фонология, морфология имени.* – Москва: Международный университет бизнеса и управления; Белград: Сербский фонд славянской письменности и славянских культур, 2001. – 184 стр. – (Монографии/Филологический факультет Белградского университета; 90).
75. Мароевич, Р., *Русская грамматика: сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями. Т. 2, Морфология глагола, синтаксис, теория перевода.* – Москва: Международный университет бизнеса и управления; Белград: Сербский фонд славянской письменности и славянских культур, 2001. – 204 стр. – (Монографии/Филологический факультет Белградского университета; 91).
76. Мароевич, Р., *Русская грамматика, сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями. Т. I, Типология, фонология, морфология имени*, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука: 2016.
77. Маројевић, Р., *Русская грамматика, сопоставительная грамматика русского и сербского языков с историческими комментариями. Т. II, Морфология*

- глагола, синтаксис, теорија перевода*, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука: 2016.
78. Маројевић, Р., *Српски језик данас*, друго допуњено издање, Београд: Бардфин, Бања Лука: Романов, 2008.
79. Маројевић, Р., *Српски језик данас*, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука: 2016.
80. Meletinski, E. M., *Poetika mita*, "Nolit", Beograd 1983.
81. Мечковская, Н. Б., *Язык и религия*, Агентство FAIR, Москва 1998.
82. Милановић, А., *Језик весма полезан*, „Књижевност и језик“, Београд 2013.
83. Милановић, А., *Статус појма и термина „лексички архаизам“ у србистици*, Научни састанак слависта у Вукове дане, књ. 35/1, Београд 2006, с. 293 – 305.
84. Миллер, Е. Н., *Открытый характер антонимии единиц номинации*, „Научные доклады высшей школы. Филологические науки“, № 4, Москва 1991, 76 – 84.
85. Мршевић-Радовић, Д., *Актуална питања српске фразеологије*, Дескриптивна лексикографија и њене теоријске основе, Београд, Нови Сад 2002, с. 233 – 242.
86. Мршевић-Радовић, Д., *Бог заштитник у српској фразеологији*, Научни састанак слависта у Вукове дане 26/1, Београд 1996, с. 305 – 312.
87. Мршевић-Радовић, Д., *Глаголи супротног значења*, „Књижевност и језик“, 2-3, Београд 1977, с. 226 – 237.
88. Мршевић-Радовић, Д., *Језички/културни симболи и српска фразеологија (мирише као душа)*, Научни састанак слависта у Вукове дане 23/2, Београд 1993, с. 339 – 346.
89. Мршевић-Радовић, Д., *Этические категории в фразеологии православных славян (о «прекрасном» и «некрасивом»)*; „Историко-этимологическое изучение славянских фразеологических систем“, Санкт Петербург 1998, с. 35 – 54.
90. Николић, В., *Граматика руског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1975.
91. Новиков, Л. А., *Антонимия в русском языке (семантический анализ противоположности в лексике)*, Издательство Московского университета, Москва 1973.

92. Новиков, Л. А., *Антонимия и словари антонимов*, в кн. Львов, М. Р., *Словарь антонимов русского языка*, „Русский язык“, Москва 1978, с. 5 – 28.
93. Новиков, Л. А., *Логическая противоположность и лексическая антонимия*, „Русский язык в школе“, № 4, Москва 1966, с. 79 - 87.
94. Новиков, Л. А., *Русская антонимия и её лексикографическое описание*, в кн. Львов, М. Р., *Словарь антонимов русского языка*, издание второе, „Русский язык“, Москва 1984, с. 5 – 30.
95. Новиков, Л. А., *Семантика русского языка*, „Высшая школа“, Москва 1982.
96. Пантић, М., *Вук Стефановић Караџић и наше народне пословице*, поговор уз: Вук Стефановић Караџић, „Српске народне пословице“, „Просвета“, Београд 1965.
97. Пејановић, А., *Синтакса, семантика и лингвокултурологија компаративних фазеологизама*, Паневропски универзитет Аперсион, Бања Лука 2015.
98. Пејановић, А., *Устаљена поређења „човјек-предмет“ као лингвокултуролошке јединице у руском и српском језику*, магистарски рад, Београд 2005.
99. Пејановић, А., *Фразеологија Горског вијенца*, Црногорска академија наука и умјетности, Подгорица 2010.
100. Пермяков, Г. Л., *Основы структурной паремиологии*, Москва 1988.
101. Пермяков, Г. Л., *О смысловой структуре в соответствующей классификации пословичных изречений*, Паремнологический сборник, Москва 1978.
102. Пермяков, Г. Л., *От поговорки до сказки (заметки по общей теории клише)*, Москва 1970.
103. Пермяков, Г. Л., *Пословицы и поговорки народов Востока*, „Наука“, Москва 1979.
104. Петенева, Э. М., *Язык и стиль русских былин*, Львов 1985.
105. Петровић, С., *Дахија и даија – „насилник“ и „јунак“*, „Јужнословенски филолог“, LXVI, Београд 2010, с. 373 – 386.
106. Пипер, П., *Грамматика руског језика у поређењу са српском*, треће издање, „Завет“, Београд 2012.
107. Пипер, П., *Српски језик између великих и малих језика*, „Београдска књига“, Београд 2010.

108. Пипер, П., Клајн, И., *Нормативна граматика српског језика*, Матица српска, Нови Сад 2013.
109. Раздобудко, Л., *Именице које означавају делове тела човека: прагматичка анализа значења у српском и руском језику*, необјављена докторска дисертација, одбрањена на Филозофском факултету у Новом Саду., Нови Сад 1994.
110. Раздобудко-Човић, Љ., *Љубишина „бисерница“ (пословице и мудре изреке у Љубишином делу)*, „Медитеран“, Будва 2002.
111. Разумов, А. А., *Мудрое слово. Русские пословицы и поговорки*, Госуд. издательство Детской литературы Министерства просвещения РСФСР, Москва 1957.
112. Ристић, С., *Конотативни аспекти значења експресивне лексики*, прештампано из Зборника Матице српске за филологију и лингвистику, XXXVII/1-2, Београд 1994, с. 537 - 542.
113. *Русская грамматика*, I и II, АН СССР, Институт русского языка, „Наука“, Москва 1980.
114. *Русская грамматика*, „Наука“, Москва 1980.
115. Селиванов, Ф. М., *Поэтика былин*, Москва 1977.
116. Сидоренко, М. И., *О фразеологических антонимах русского языка*, „Русский язык в школе“, № 3, Москва 1969, с. 94 - 97.
117. Сикимић, Б., *Слојевитост фолклорног текста*, „Српски језик“, I, Београд 1996., с. 163 – 174.
118. Симић, Р., Јовановић, Ј., *Основи теорије функционалних стилова*, НДСЈ, „Јасен“, Београд 2002.
119. Симић, Р., Јовановић, Ј., *Српска синтакса I-IV*, НДСЈ, Београд 2002.
120. Симић, Р., *Стилистика српског језика I*, НДСЈ, Београд 2000.
121. Станојчић, Ж., Поповић, Љ., *Грамматика српског језика*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2000.
122. Станојчић, Ж. С., *Грамматика српског књижевног језика*, прво издање, „Креативни центар“, Београд 2010.

123. Стевановић, М., *Савремени српскохрватски језик (Грамматички системи и књижевнojeзичка норма)* I-II, „Научна књига“, 5, изд., Београд 1991.
124. Сырбу, Р., *Семный анализ антонимов (методический аспект)*, „Русский язык за рубежом“, № 5, Москва 1975, с. 86 - 89.
125. Гарланов, З. К., *О жанрово обусловленных функциях союза-частицы „и“ в языке русского фольклора*, “Язык жанров русского фольклора“, Петрозаводск 1983.
126. Гарланов, З. К., *Особенности синтаксиса русских пословиц*, „Русская речь“, № 4, Москва 1977.
127. Гарланов, З. К., *Очерки по синтаксису русских пословиц*, Издательство Ленинградского университета, Ленинград 1982.
128. Гарланов, З. К., *Русские пословицы, синтаксис и поэтика*, Петрозаводск 1999.
129. Гарланов, З. К., *Структура предикатов в русских пословицах в записях XVII-XIX веков*, „Јужнословенски филолог“, LI, Београд 1996, с. 123 - 149.
130. Толстая, С. М., *Антитеза и антонимия (на материале сербских пословиц)*, „Јужнословенски филолог“, LXIV, Београд 2008, с. 497 – 507.
131. Тошовић, Б., *Глаголска антонимија у руском и српскохрватском језику*, Зборник Матице српске за славистику, бр. 43, Нови Сад 1993, с. 89 - 95.
132. Тошковић, В., *Ruska gramatika u poređenju sa srpskohrvatskom*, „Svjetlost“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo 1998.
133. Ћупић, Д., *О језику Вукових Српских народних пословица*, „Јужнословенски филолог“, XXXVII, Београд 1981, с. 125 - 150.
134. Цветановић, Вл., *Трагом наших народних пословица*, „Стремљења“, год. X, св. 5, Приштина 1969, с. 481 - 584.
135. Чајкановић, В., *Из наших народних пословица*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. I, св. 2, Београд 1921, с. 203 – 211.
136. Чајкановић, В., *Сабрана дела из српске религије и митологије – студије из српске религије и фолклора*, у пет књига, прир. В. Ђурић, „СКЗ-БИГЗ-Просвета-Партедон“, Београд 1994.
137. Чичеров, В., *Сборник Владимира Даля „Пословицы русского народа“ // Даль, В. И., Пословицы русского народа*, Москва 1957,

138. Чубелић, Т., *Народне пословице и загонетке*, Загреб 1957.; *Усмене народне пословице, питалице, загонетке*, Загреб 1975.
139. Шанский, Н. М., Быстрова, Е. А., Зимин, В. И., *Фразеологические обороты русского языка*, „Русский язык“, Москва 1988.
140. Шаповалова, Г. Г., *Коментарии // Пословицы, поговорки, загадки в рукописных сборниках XVIII-XX веков*, Издательство АН СССР, Москва-Ленинград 1961.
141. Шаулић, А., *Предговор у књ.: „Народне пословице и загонетке“*, Народна књига, Београд 1962.; - *О народним пословицама*, у књ.: „Из наше књижевности“, Графички завод „Ротација“, Београд 1938.
142. Шахматов, *Синтаксис русского языка*, вып. 1, Ленинград 1925.
143. Шведова, Н. Ю. (отв. ред.), *Грамматика современного русского литературного языка*, „Наука“, Москва 1970.
144. Шведова, Н. Ю., *Очерки по синтаксису русской разговорной речи*, Издательство АН СССР, Москва 1960.
145. Шведова, Н. Ю., *Русская грамматика, Том I, Фонетика, фонология, ударение, интонация, словообразование, морфология*, „Наука“, Москва, 1980.
146. Шведова, Н. Ю., *Русская грамматика, Том II, Синтаксис*, „Наука“, Москва, 1980.
147. Шведова, Н. Ю., Лопатин, В. В., отв. ред., *Русская грамматика*, издание второе, Институт русского языка АН СССР, Москва 1990.
148. Шипка, Д., *Симетрија и асиметрија у антонимским релацијама*, „Наш језик“, XXVIII/4-5, Београд 1990., с. 295-302.
149. Шипка, М., *Енантисемија у српском језику*, у: *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, Српска академија наука и уметности, Матица српска, Институт за српски језик САНУ, Београд-Нови Сад, с. 149-163.
150. Шипка, М., *Фраземи с лексемом „образ“*, „Јужнословенски филолог“, LXIV, Београд 2008, с. 561 - 569.
151. Широкова, О., *Жизнь пословицы*, „Русский язык в школе“, № 6-7, Москва 1931.
152. Škaljić, A., *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, „Svjetlost“, Sarajevo 1966.

153. Шмелёв, Д. Н., *Архаические формы в современном русском языке*, „Учпедгиз“, Москва 1960.
154. Шмелёв, Д. Н., *Современный русский язык. Лексика*, „Просвещение“, Москва 1977.
155. Шћепановић, М., *Вукове народне пословице с регистром кључних речи*, „Нолит“, Београд 1996.
156. Шћепановић, М., *Вукове српске народне пословице*, „Јасен“, Београд 2012.

САДРЖАЈ

0. УВОД.....	1
0.1. Предмет и задаци истраживања.....	1
0.2. Грађа и њена интерпретација.....	2
0.3. Методологија рада.....	5
0.4. Из историје питања.....	6
0.5. Структура рада.....	8
1. ТЕОРИЈСКО И ИСТОРИЈСКО ТУМАЧЕЊЕ ПОЈМА АНТОНИМИЈЕ КОД РУСКИХ И СРПСКИХ ЛИНГВИСТА.....	11
1.1. Преглед теоријских мишљења и ставова о антонимији код руских лингвиста.....	11
1.2. Преглед теоријских мишљења и ставова о антонимији код српских лингвиста.....	22
1.3. Лексичка системска антонимија.....	27
1.4. Квазиантонимија.....	29
2. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА.....	31
2.1. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА.....	31
2.1.1. Лексичке опозиције код антонима-глагола и антонима-глаголских именица.....	31
2.1.2. Лексичке опозиције код антонима-именица.....	63
2.1.3. Лексичке опозиције код антонима-поименичених придева.....	82
2.1.4. Лексичке опозиције код антонима-придева.....	93

2.1.5. Лексичке опозиције код антонима-прилога.....	116
2.1.6. Лексичке опозиције код антонимијских предлошко-падешких веза....	127
2.2. ЛЕКСИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД КВАЗИАНТОНИМА.....	130
2.2.1. Лексичке опозиције код квазиантонима-глагола и квазиантонима-глаголских именица	130
2.2.2. Лексичке опозиције код квазиантонима-именица.....	173
2.2.3. Лексичке опозиције код квазиантонима-поименичених придева.....	240
2.2.4. Лексичке опозиције код квазиантонима-придева.....	246
2.2.5. Лексичке опозиције код квазиантонима-прилога.....	259
3. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕ-МИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА.....	267
3.1. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА.....	267
3.1.1. Граматичке опозиције код антонима-глагола и антонима-глаголских именица.....	267
3.1.2. Граматичке опозиције код антонима-именица.....	282
3.1.3. Граматичке опозиције код антонима-придева и антонима-поименичених придева.....	287
3.1.4. Граматичке опозиције код антонима-заменица.....	294
3.1.5. Граматичке опозиције код антонимијских предлошко-падешких веза.....	299
3.1.4. Граматичке опозиције код антонима-речци.....	304
3.2. ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД КВАЗИАНТОНИМА.....	305

3.2.1. Граматичке опозиције код квазиантонима-глагола и квазиантонима глаголских именица.....	305
3.2.2. Граматичке опозиције код квазиантонима-именица.....	316
3.2.3. Граматичке опозиције код квазиантонима-придева.....	322
3.2.4. Граматичке опозиције код квазиантонима-прилога.....	322
3.2.5. Граматичке опозиције код квазиантонима-бројева.....	325
4. ЛЕКСИЧКО-ГРАМАТИЧКЕ ОПОЗИЦИЈЕ КОД АНТОНИМА И КВАЗИАНТОНИМА У ПАРЕМИОЛОШКОМ ЖАНРУ РУСКОГ И СРПСКОГ ЈЕЗИКА	331
5. ЗАКЉУЧАК	348
6. БИБЛИОГРАФИЈА.....	355
6.1. ИЗВОРИ.....	355
6.2. РЕЧНИЦИ.....	356
6.3. ЛИТЕРАТУРА.....	359

БИОГРАФИЈА

Мр Саша Васић је рођен у Лесковцу 18. децембра 1968. године, где је завршио основну и средњу школу. На Филолошком факултету у Београду, на групи за Руски језик и књижевност, дипломирао је 1993. године и магистрирао 1997. године стечавши академски назив магистра филолошких наука. Тема магистарског рада је гласила „Лексичка антонимија у руским пословицама“ (Диплома број 31453). Од дипломирања до данас бави се стручним усменим и писаним превођењем са руског језика и на руски језик. Предаје руски језик на Академији за националну безбедност у Београду. Мр Саша Васић је аутор следећих радова: 1. „Лексичка антонимија у руским пословицама“, необјављен магистарски рад, одбрањен на Филолошком факултету Универзитета у Београду 24. марта 1997. године; 2. „О квазиантонимији на материјалу руских пословица“, „Филолог“ (Бањалука), №. 13, 2016.

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а _____

Број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини, ни у деловима, није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 2.

**Изјава о истоветности штампане и електронске
верзије докторског рада**

Име и презиме аутора _____

Број уписа _____

Студијски програм _____

Наслов рада _____

Ментор _____

Потписани _____

Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, _____

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство– некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, _____
